

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ**

**ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ:
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Житомир 2024

УДК 371.011 (07)

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 8 від 26.04.2024 р.)

Рецензенти:

Карапузова Ірина - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Демчик Катерина - кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методик дошкільної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Круковська Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін Житомирського медичного інституту

Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць / за заг. ред.: О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2024. 224 с.

Збірник наукових праць є результатом досліджень, присвячених вивченню та розвитку інноваційних підходів у дошкільній освіті. Видання охоплює широкий спектр тем, від теоретичних аспектів інновацій до конкретних практичних рекомендацій щодо впровадження інноваційних підходів у освітній процес закладів дошкільної освіти та початкової школи. Збірник висвітлює сучасні тенденції у світовій педагогічній практиці, аналізує перспективи розвитку дошкільної освіти та спрямований на розширення розуміння унікальності дошкільного періоду розвитку особистості, вдосконалення практичних навичок фахівців у галузі дошкільної освіти.

Збірник призначений для фахівців у галузі освіти, науковців, викладачів, здобувачів та всіх, хто цікавиться питаннями розвитку дошкільної освіти.

© Колектив авторів, 2024

© Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ, СТАНДАРТУ ТА ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО Й ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Тищук Людмила. Нові акценти здоров'язбережувальної педагогіки в умовах сучасних викликів	7
Федорова Марія, Грамотун Наталія. Формування у дітей старшого дошкільного віку знань про державні та народні символи України	10
Автюхович Марина. Навчання дітей старшого дошкільного віку лічбі за допомогою гри	13
Бірська Юлія. Формування рухових якостей у дітей середнього дошкільного віку засобами активних форм діяльності та відпочинку	16
Гончар Юлія. Організація роботи з формування знань про історію та культуру рідного краю з дітьми старшого дошкільного віку	19
Гордійчук Юлія. Розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку у процесі конструювання з природного матеріалу	22
Грошонкова Ольга. Формування навичок самообслуговування в дітей молодшого дошкільного віку засобами гри	25
Демедюк Діана. Формування навичок здорового способу життя в дітей старшого дошкільного віку	28
Загоровська Анастасія. Формування ціннісного ставлення до власного здоров'я як мета здоров'язбережувальної діяльності	31
Заньковець Ілона. Форми ознайомлення дітей дошкільного віку з рідним краєм і Батьківщиною	34
Костюк Альона. Патріотичне виховання дітей середнього дошкільного віку в процесі ознайомлення з рідним краєм	37
Кравченко Ольга. Потенціал образотворчого мистецтва у розвитку естетичних почуттів дітей середнього дошкільного віку	41
Літвінець Інна. Діагностика рівня сформованості основ правової культури в дітей старшого дошкільного віку	44
Лобановська Дарія. Розвиток логіко-математичних здібностей в дітей старшого дошкільного віку засобами блоків З. Дьенеша	47
Мамецька Анна, Сорочинська Оксана. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського музичного фольклору	50
Мельникова Анастасія. Особливості формування уявлень про форму предметів у дітей дошкільного віку	53
Мичак Ілона, Сорочинська Оксана. Розвиток навичок конструювання у дітей старшого дошкільного віку засобами техніки орігамі	56
Морозова Наталія. Навчання дітей старшого дошкільного віку лічбі засобами дидактичних ігор та вправ	59
Онищук Юлія. Розвиток словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобами авторської казки	63

Орлова Єлизавета. Формування уявлень про час у дітей старшого дошкільного віку	66
Пекар Ганна. Формування у дітей середнього дошкільного віку емоційно-ціннісного ставлення до природи	69
Романчук Богдана. Формування технічних умінь з малювання у дітей молодшого дошкільного віку на заняттях та в процесі самостійної художньої діяльності	72
Скумін Світлана, Сорочинська Оксана. Виховання гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності	76
Хвіст Вікторія. Формування знань правил дорожнього руху та умінь їх дотримуватись у дітей старшого дошкільного віку	80
Шалаумова Валерія. Палички Кьюїзенера як ефективний засіб формування обчислювальних умінь дітей	84
РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ТА МЕТОДИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО	
Гордієнко Олена. Особливості роботи з формування здібностей обдарованої дитини дошкільного віку	87
Бичева Тетяна. Використання технології Марії Монтесорі для сенсорного розвитку дітей раннього віку	90
Будішевська Віра, Сорочинська Оксана. Розвиток будівельно-конструктивної діяльності в дітей старшого дошкільного віку засобами lego-технологій	93
Волоська Вікторія. Теоретичні основи формування здорового способу життя дітей старшого дошкільного віку в процесі впровадження здоров'язбережувальних технологій	96
Голяченко Ірина. Виховання моральних якостей у дітей середнього дошкільного віку засобами українських народних казок	100
Горінова Анна. Традиційні та нетрадиційні методи загартування дітей дошкільного віку	103
Зінчук Людмила. Діагностика сформованості рухових умінь у дітей середнього дошкільного віку	106
Ігнатюк Марія. Організація музично-творчої діяльності з дітьми старшого дошкільного віку	109
Камінська Ірина. Формування дружніх взаємовідносин у дітей молодшого дошкільного віку в ігровій діяльності	112
Клименко Тетяна. Розвиток пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку засобами гри	115
Костюшко Олександра. Використання інноваційних оздоровчих технологій у фізичному розвитку дітей дошкільного віку	119
Мориконь Анастасія. Розвиток мовлення у дітей раннього віку в процесі ігрової діяльності	121
Осадча Тетяна. Особливості забезпечення адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти у взаємодії з батьками	125
Побута Дарина. Теоретико-методичні аспекти формування у дітей середнього дошкільного віку досвіду безпечної поведінки засобами	128

ігрової діяльності	
Томашук Софія. Формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії	131
Фокіна Катерина. Розвиток мовлення у дітей раннього віку засобами малих форм фольклору	135
Хавчук Дарина. Формування творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії	138
Хмільовська Світлана. Формування навичок збереження та зміцнення здоров'я у дітей старшого дошкільного віку засобами здоров'язбережувальних технологій	142
Шкабара Леся. Форми й методи розвитку кількісних уявлень у дітей молодшого дошкільного віку	145
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ТА ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
Журавська Галина. Особливості формування лексико-граматичної складової мовленнєвої готовності старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення до навчання грамоти	149
Лавренюк Оксана. Формування фонетико-фонематичних процесів у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення ігровими засобами	152
Лонська Світлана. Казка як засіб корекції зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення	156
Прокопчук Анастасія. Дистанційне навчання: сьогодення для дітей з особливими освітніми потребами	159
РОЗДІЛ 4. ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО	
Гужанова Тетяна, Фещук Софія. Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі інтерактивної взаємодії	163
Бороденко Ірина. Як та коли потрібно починати виховувати патріотів	167
Домалевська Ганна. Формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами проектної діяльності	170
Крисенко Олена. Формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментально-дослідницької діяльності	173
Лесковець Ангеліна. Педагогічні умови формування в дітей молодшого дошкільного віку культурно-гігієнічних навичок	176
Мазур Каріна. Дидактична гра як засіб формування сенсорно-пізнавальної компетентності у дошкільників	180
Максимчук Марія. Формування громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами краєзнавства	182
Максімчук Тетяна. Прийоми мнемотехніки як засіб формування зв'язного мовлення у дошкільників	185

Маслова Лариса. Формування екологічного світорозуміння у дітей дошкільного віку	188
Могилевець Вероніка. Формування художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами арт-терапії	191
Опанасенко Любов. Формування художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності	194
Панченко Єлизавета. Формування мистецько-творчої компетентності в дітей дошкільного віку засобами арт-технологій	197
РОЗДІЛ 5. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
Галян Олена. Цілепроектування в пізнанні психології дитини майбутніми вихователями	201
Лавріненко Олександр. «Педагогіка зраненого серця»: специфіка професійної підготовки вихователів ЗДО в умовах війни і післявоєнного стану	206
РОЗДІЛ 6. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	
Балицька Ірина. Особливості емоційної готовності старшого дошкільника до навчання у школі	211
Мороз Тетяна, Левик Інна. Особливості формування комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі	214
Палажєвич Анастасія. Дидактична гра як засіб активізації навчальної діяльності молодших школярів при вивченні курсу «Я досліджую світ»	217
Садурська Лариса. Ігрові технології як засіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках в початковій школі	220

**РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЯ І ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ
КОНЦЕПЦІЙ, СТАНДАРТУ ТА ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО Й
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

**НОВІ АКЦЕНТИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

*Тищук Людмила Іванівна, кандидат психологічних наук, завідувач,
Житомирський центр розвитку дитини №53 «АБВГДЕЙКА»,*

Теоретична та практична значущість здоров'язбережувальної педагогіки не підлягає сумніву й розкрита у багатьох відомих джерелах. Водночас нинішні реалії життя нашого суспільства загалом, і дошкільної освіти зокрема, вимагають нового підходу до змісту та структури здоров'язбережувальної педагогіки. Актуальність цього освітнього завдання підтверджують наступні дані: 12 наших вихованців є внутрішньо переміщеними особами, у 2-х малюків загинув батько, 34 дитини з родин, у яких мама або тато учасники бойових дій, 14 вихованців з особливими освітніми потребами. Вага вмісту евакуаційного наплічника дитини віком 2 до 6 роки становить 1200 кг. Протягом двох років війни, під час сигналу «Повітряна тривога», щоб захистити й вберегти довірених нам дітей, ми 150 днів змушені були евакуювати їх в укриття й провести в укритті загалом 191 годину. 5 разів, незалежно від пори року і погоди, ми проводили евакуацію дітей у зв'язку з погрозами і повідомленнями про замінування. Буває, такі евакуації проводяться тричі на день і малюки по 4 години перебувають в укритті. Перерви на евакуацію доводиться робити під час різних режимних моментів, тож освітній процес має бути мобільним, з урахуванням поточної безпекової ситуації, фізичного й психічного стану дітей і дорослих. Тому ця стаття присвячена визначенню нових акцентів здоров'язбережувальної педагогіки, які набувають особливої актуальності в умовах сучасних викликів:

- забезпечення комплексного підходу до формування усвідомленого ставлення до вимог безпеки, власного здоров'я, його зміцнення: тематичні дні «Календар щоденної безпеки», «Правила вивчаємо, про безпеку дбаємо»;
- захист та збереження життя і здоров'я малюків, яких довірили нам батьки, що захищають їх на фронті, працюють у тилу, аби забезпечити майбутнє своїх дітей;
- формування достатнього та необхідного рівня знань і умінь дітей для безпечного перебування в сучасному навколишньому середовищі, яке може становити небезпеку;
- вправління учасників освітнього процесу у використанні елементарних норм поведінки в надзвичайних ситуаціях;
- мінімізація травматичних умов під час тривоги, перетворення евакуації дітей у гру, похід в укриття, наприклад, як подорож до слоненяти Вуханчика, що зустрічає їх на вході;

- організація для дитини екскурсії в укриття разом з мамою напередодні прийому, щоб дитина довіряла цьому місцю, не боялася спускатися в укриття з вихователями й ровесниками;

- забезпечення в укритті оптимальних санітарно-гігієнічних умов, вчасна підготовка та забезпечення дітей гарячими стравами, умовами для сну, якщо тривога перебила дитячий сон;

- обладнання в укритті карантинного відсіку, аби запобігти розповсюдженню інфекційної хвороби під час перебування там дітей карантинної групи;

- оптимізація рухового режиму дітей в укритті у разі тривалого перебування з метою забезпечення біологічної потреби дитячого організму в руховій активності: фізкультхвилинки, самомасаж, фізкультурні паузи, малорухливі ігри, гімнастичні етюди, імітаційні рухи тощо;

- організація неспішного пішого переходу після перебування в укритті, дихальні вправи на свіжому повітрі, споглядання об'єктів живої природи, які оточують;

- дотримання ритуалів мирного дня, які сприяють нормалізації фізичного та емоційного стану дітей: ранкова гімнастика, ранкове й вечірнє коло за програмою «Впевнений старт» [1], гігієнічні процедури, сервіровка і прийом їжі, засинання під тиху музику, заняття, прогулянки, гуртки тощо;

- використання ігрової та літературної пропедевтики, гімнастики пальчикової та для очей, віршованих вправ з масажним м'ячиком «Веселий м'ячик», ігор з піском, водою та кінетичним піском для поліпшення психоемоційного стану малюків і профілактики різних захворювань;

- налагодження повноцінного освітнього процесу в перервах між тривогами, його наповнення позитивними емоціями й мотивуванням, можливостями вибору і прояву ініціативи, самостійності й творчої активності, з повагою до дитини, як партнера, здатного до творчої взаємодії;

- забезпечення природної потреби дітей в іграшках, доступність до них, можливість організації ігрової діяльності з ровесниками в групі та укритті;

- формування необхідних знань, умінь та навичок здорового способу життя, вправлення у використанні отриманих знань у повсякденному житті;

- організація цікавого ігрового рухового режиму з використанням елементів гімнастики, акробатики, ігрових квестів, спортивних свят, командних змагань за участю батьків, елементів бебі-аеробіки.

- створення комфортних умов та життєрадісної атмосфери, які сприяють підтримці оптимістичного настрою, відчуття захищеності й стабільності, зацікавленості тим, що відбувається в найближчому оточенні дитини тут і зараз, бо жоден день з її життя не повториться, не повернеться;

- забезпечення творчої атмосфери у всіх видах дитячої діяльності.

Безпека й ефективність освітнього простору багато в чому залежить від емоційного стану персоналу закладу. Адже дорослий є для дітей зразком поведінки в незвичних умовах, турботи про своє здоров'я, транслятором здорового способу життя. Успішно справлятися з новими викликами педагогам допомагає навчання з питань надання невідкладної долікарської допомоги, психологічної підтримки себе та дітей, корекційно-розвиткова програма

«Збереження психічного здоров'я учасників освітнього процесу в умовах війни» нашої практичної психологині Людмили Ковальнової [2].

Важливим показником емоційного благополуччя та особистісного розвитку дитини є віра в себе, довіра дітей до дорослих, а батьків - до працівників закладу. Формуванню готовності батьків до довірчого спілкування з дітьми, розв'язання складних життєвих ситуацій сприяє реалізація розвивальної програми «У колі довіри» [3] нашої виховательки Наталі Кривої, кандидатки психологічних наук.

Обачливість у повсякденні, розуміння необхідності піклуватися про власне здоров'я формує розроблена нашим вихователем Катериною Пасічник система «Формування навичок та вмінь з безпеки життєдіяльності в дітей старшого дошкільного віку: альбом розвивальних вправ і завдань» всеукраїнського видавництва «Генеза» [5].

Дорослі з дітьми задумують та реалізують систему тематичних проєктів і проводять тематичні дні з метою формування знань та навичок здорового способу життя, розроблені нашою вихователькою Наталією Мулик: «Хочу бути здоровим», «Правила вивчаємо, про безпеку дбаємо», «Шлях у країну Здоров'я», «Подорож Хворійки до Здоровійки», «Малята - здоров'ята», «Де живе здоров'я вдома?», «Наша спортивна сім'я», «Плавання - це корисно», «Бережи здоров'я змалку» [4, с.9].

Діти проводять дослідження «Мікроби - вороги здоров'я», «Шкіра - наша помічниця», «Що очам на користь», «Гребінчик», «Щоб не боліли зуби», «Чистота - запорука здоров'я» [4, с.13]. Разом створюють плакати, книжечки, лепбуки: «Що потрібно для здоров'я», «Годинник здоров'я», «Здорова родина - щаслива дитина», «Наше здоров'я в наших руках» [4, с.11].

Про результативність урахування нових акцентів в організації здоров'язбережувальної педагогіки свідчать такі індикатори ефективності:

- сформованість достатнього та необхідного рівня знань і умінь дітей для безпечного перебування в сучасному навколишньому середовищі;
- сформованість в учасників освітнього процесу елементарних навичок поведінки у надзвичайних ситуаціях;
- підвищення на 8% показника фактичного середнього відвідування закладу здобувачами дошкільної освіти в порівнянні з попереднім воєнним навчальним роком, що свідчить про підвищення рівня довіри батьків до дошкільного закладу;
- підвищення рівня знань і навичок здоров'язбережувальної поведінки учасників освітнього процесу;
- стабілізувався показник захворюваності вихованців закладу, незважаючи на складні умови воєнного періоду;
- діти, які вже два роки ростуть під час війни, забувають в дошкільному закладі про неї, радісні і щасливі!

Дана стаття не висвітлює всі психолого-педагогічні аспекти змісту та структури сучасної здоров'язбережувальної педагогіки. Перспективами подальших досліджень цього напрямку є вивчення засобів запобігання втрат фізичного, психічного та ментального здоров'я дітей, які ростуть під час війни.

Список використаних джерел

1. Впевнений старт: книга вихователя: методичний посібник. В 3-х частинах. /наук.ред. Т.О.Піроженко; заг.ред. О.Ю.Хатман. – 2-ге вид., випр – Київ: Українська академія дитинства, 2018. – 112с.
2. Ковальова Людмила. Збереження психічного здоров'я учасників освітнього процесу в умовах війни. Житомир: 2024 – 80с.
3. Крива Н. Л. Особливості прояву довіри до соціального оточення. *Теорія і практика сучасної психології*. Запоріжжя, 2019. №5. Т. 2. С. 83–87. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/5_2019/part_2/17.pdf.
4. Мулик Наталія. Культурно-гігієнічні навички як засіб зміцнення здоров'я. // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. №9. – С. 9-16.
5. Пасічник К.І. Формування навичок та вмінь з безпеки життєдіяльності в дітей старшого дошкільного віку: альбом розвивальних вправ і завдань «Моя подружка Зебра» /К.І.Пасічник. – Київ: Генеза, 2017. – 48 арк. + 4 с.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗНАТЬ ПРО ДЕРЖАВНІ ТА НАРОДНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

Федорова Марія, канд. педагогічних наук, доцент

Грамотун Наталія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Актуальність проблеми. Сьогодні освітня політика нашої держави знов звернулася до необхідності виховання у молодого покоління любові до своєї Батьківщини та готовності її захищати. Педагогами відчувається необхідність пошуку нового змісту, оптимальних форм та методів патріотичного виховання. Виховання патріотизму, як особистісної якості, передбачає формування у дошкільників знань про державні і народні символи України.

Мета статті: провести діагностику сформованості знань дітей старшого дошкільного віку про державні і народні символи України.

Аналіз праць з проблеми дослідження. Специфічне питання ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з державними символами України також знайшло своє місце у фокусі наукових досліджень. Значний теоретичний та практичний внесок у вивчення цієї проблеми зробили такі науковці, як А. Богуш, Р.Жук, Н. Лисенко, Л.Носкіна, Т.Поніманська та ін.

Державні символи це закріплені в законодавстві країни офіційні знаки чи звукові вираження, в яких зафіксовано ідеї політичного або історичного змісту і втілено суверенітет держави. Згідно з Конституцією України державними символами є Державний герб України, Державний прапор України і Державний гімн України.

Герб являє собою художньо-графічний символ держави, міста, роду або окремої особи. Державний прапор - це офіційне полотнище держави, в якому шляхом добору певних кольорів виражено ідеї національно-політичного та історичного характеру. Гімн – це урочистий музично-пісенний твір, виконання якого пов'язане з офіційними державними подіями, політичними заходами тощо. Державні символи відображають цінності України, віддзеркалюють

традиції та культуру українського народу; вони є основою історичної свідомості українців, процесів українського державотворення [1].

Крім державних виділяють народні символи України. До них відносяться такі: калина, як символ життя, крові, вогню; писанка, як символ Сонця; а також вишиваний рушник, хліб, рідна хата, верба, український вінок тощо.

У програмі «Українське дошкілля» відзначено, що дитина старшого дошкільного віку має знати державні символи України: Державний прапор та значення його кольорів, Державний Герб та його значення, Державний Гімн. Також дитина має знати українські національні обереги (калина, верба, вінок, сорочка-вишиванка тощо) [2].

Ознайомлення дошкільників з державними та народними символами є досить складним завданням для педагога. У силу вікових особливостей (нерозвиненість абстрактного мислення, спрямованість уваги на найближче оточення, недостатня сформованість просторово-часових зв'язків) дітям важко усвідомити зміст понять «герб», «прапор», «гімн», зрозуміти їх значимість. Важливим є виховання в дітей поваги до державних символів, що є фундаментом для розвитку патріотичних почуттів та відчуття приналежності до нації. Ці знання допомагають дитині сформуванню уявлення про свою країну як найкращу, сприяють розвитку відчуття національної гордості.

У виховному процесі необхідно враховувати такі особливості прояву патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку, як швидкоплинність та ситуативність. Так, дитину може схвилювати розповідь про історичне минуле нашої країни, але потім на ці враження накладаються інші, і перші почуття згасають. Отже, для того, щоб патріотичні почуття були стійкими, їх необхідно закріпити у багаторазових переживаннях. Таким чином, завдання вихователя полягає у цілеспрямованій роботі щодо створення відповідних виховних моментів. Подібні завдання вирішуються у всіх видах дитячої діяльності: на заняттях, в іграх, у праці, у побуті.

Традиційно виділяють такі педагогічні умови патріотичного виховання у закладі дошкільної освіти:

- провідна роль вихователя, який розкриває значення предметного середовища, що оточує дитину в закладі дошкільної освіти;
- інформація, що засвоюється дитиною, має бути емоційно-приваблива, безпечна для психічного і духовного здоров'я дошкільника;
- підтримка активної пізнавальної позиції дитини при освоєнні предметного світу в різних видах дитячої діяльності;
- предметне середовище потрібно організовувати цілеспрямовано, з урахуванням його ціннісного змісту;
- належне програмно-методичне забезпечення освітнього процесу (необхідними програмами, навчально-методичною, художньою літературою, методичними розробками тощо);
- співпраця з різними соціальними інститутами (сім'ями вихованців, громадськими організаціями, закладами культури тощо).

Для того, щоб організувати роботу з ознайомлення дітей з державними та народними символами України, необхідно знати початковий рівень їх сформованості.

З цією метою ми провели опитування дітей старшої групи закладів дошкільної освіти «Прапор та герб України». Ця методика дозволяє оцінити, чи знають діти, як виглядають державні символи України. Якщо дитина правильно визначає прапор і герб України, це свідчить про те, що вона має базові знання про ці символи.

Ми пропонували дошкільникам розглянути картки, на яких зображено прапори та герби різних країн, в тому числі і України. Після цього проводилось обговорення різних питань: «Що означає герб України?», «Чому для прапора України обрано саме такі кольори?», «Які державні символи України ти ще знаєш (гімн України)?» тощо. Додаткові питання дозволяли оцінити, як діти ставляться до державних символів України. Відповіді дітей на такі питання, як «Як потрібно поводитися, коли звучить гімн?», «Де ви ще чули цю мелодію?», дають можливість зрозуміти, чи відчувають діти гордість і повагу до державних символів України.

Також ми провели опитування, яке стосувалось народних символів України, що дозволило оцінити, наскільки діти обізнані з іншими символами, які є важливими для українського народу. Відповіді дітей на такі питання: «Що ти знаєш про вишитий рушник?», «Чому калина є символом України?», «Чому соняшник є символом України?», «Чому лелека є символом України?», дають можливість зрозуміти, наскільки дошкільники цінують і поважають символи українського народу.

Були обрані такі критерії оцінки: високий рівень – дошкільники мають усвідомлені та повні уявлення про державні та народні символи України; середній рівень – уявлення та поняття дитиною не цілком усвідомлені та фрагментарні; низький рівень – дошкільники не мають усвідомлених та повних уявлень про державні та народні символи України.

Проведена методика показала такі результати. Високий рівень сформованості уявлень про державні та народні символи України показали 23% дошкільників. Дошкільники без наочності називають такі державні символи України: гімн, прапор, герб. Діти безпомилково серед серії карток обирають картку з прапором України, без труднощів складають прапор з кольорових смужок. Діти знають, що гербом України є тризуб, знаходять картинку з гербом України серед інших карток. Дошкільники можуть розповісти значення тризуба і можуть пояснити значення кольорів на прапорі України. Діти з високим рівнем знають слова гімну України і знають правила поведінки під час виконання гімну.

Дещо гірше сформовані знання про народні символи України. Дошкільники можуть назвати народні символи України як правило з опорою на наочність. Найчастіше називають калину, вишиванку, лелеку, рушник, український одяг, писанку. Можуть пояснити значення окремих символів: лелека – птах, який завжди повертається додому; калина – символ дівочої краси; на рушник кладуть хліб під час різних урочистостей тощо.

Середній рівень сформованості уявлень та знань про державні та народні символи України показали 56% дошкільників. Ці дошкільники знають прапор України та можуть пояснити значення кольорів на ньому. Знають, що гербом України є тризуб, проте, як правило, не можуть пояснити його значення.

Впізнають гімн України, проте слів гімну (повністю куплет) і правил поведінки під час виконання гімну не знають.

Дошкільники називають окремі народні символи України після показу відповідних картинок (калина, вишиванка, український одяг). Проте сам термін «народні символи» не вживають. Не можуть також пояснити значення цих символів.

Низький рівень сформованості уявлень та знань про державні та народні символи України показали 21% дошкільників. До них належать дошкільники, які майже не відвідували заклад дошкільної освіти. Ці діти погано розуміють поняття «прапор», можуть навіть плутати поняття «прапор», «країна». Відчувають труднощі при виборі герба і прапора України серед інших. Постійно звертаються за допомогою до дорослого або не проявляють інтересу до даної теми. Впізнають гімн України (хоча не одразу можуть згадати термін «гімн»), проте слів гімну (повністю куплет) і правил поведінки під час виконання гімну не знають (можуть слухати гімн і оглядатися навколо). Народні символи України знають погано, або зовсім не знають. Наприклад, при показі калини можуть сказати, що це ягідки.

Висновки. Проведене опитування показало, що діти старшого дошкільного віку, які систематично відвідують заклад дошкільної освіти, мають високий і середній рівень сформованості знань про державні у народні символи України. Діти, які рідко відвідували дитячий садок, потребують спеціально організованої роботи для вирішення цих завдань.

Список використаних джерел

1. Пазіч В.А., Урманчева І.В. Державна символіка України. Актуальні проблеми конституційного будівництва України: Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2016. – С. 36-40.
2. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня» / О. І. Білан; за заг. Ред. О.Низковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
3. Соціально-моральне виховання: дослідно-технологічні аспекти: навчально-методичний посібник для студентів педагогічних спец. / укл.: О.Л.Кононко, С.І. Матвієнко, Н.П. Пихтіна, А.М. Аніщук, Л.В. Бобро, О.В. Лісовець; за заг. ред. О.Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2020. С. 249-310.

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЛІЧБИ ЗА ДОПОМОГОЮ ГРИ

Марина Автюхович, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: Тетяна Гужанова, канд. філологічних наук, доцент, Житомирський державний університет імені Івана Франка

Питання походження математики з давніх часів цікавило багатьох учених і педагогів-практиків. Було б дуже цікаво дізнатися, як виникли перші математичні поняття, як вони розвивалися, поповнювались і поступово формувались в самостійну науку. Особливо це важливо для дошкільної педагогіки й методики формування елементарних

математичних уявлень, що вивчають особливості початкового ознайомлення дитини з числом та лічбою. [2]

Числа та обчислення настільки проникли в наше повсякденне життя, що ми не можемо уявити собі дорослу людину, яка не вміє рахувати та виконувати найпростіші обчислення. Невідомо, коли і в яких країнах виникли перші математичні уявлення про числа, величини і цифри, але можна з упевненістю сказати, що потреба порівнювати і обчислювати різні величини виникла на самому початку розвитку людства. Беручи до уваги вивчення культур і мов різних народів, аналіз археологічних розкопок, вивчення життя та побуту народів на низькому рівні соціального розвитку, а також спостереження за набуттям математичних знань в дошкільному віці, вчені уже формували гіпотези про те, як порівнювалися величини в доцифрову епоху, як виникли перші поняття та уявлення про числа, як виник порядок натуральних чисел, система рахунку і письмова нумерація, створенні в процесі розвитку людського суспільства. Зрозуміло, що математика створювалася для потреб людини і розвивалася далі в її практичній діяльності. Досягнення в математиці пов'язані з розв'язуванням завдань спочатку на практиці, а потім у теорії.

Проблема розвитку та вдосконалення навчання лічби дітей дошкільного віку хвилювала багатьох зарубіжних і вітчизняних учених. Наприклад, І. Г. Песталоцці, Я. А. Коменський вважали, що важливо починати навчання основам математики з трьох років. [3]

К. Д. Ушинський, враховуючи особливості дітей дошкільного віку, запропонував навчання лічби з використанням наочних предметів. Психолог В. Прейнер також наголошував на важливості наочних методів і пропонував використовувати число предметів, що перевищують межу і розташовувати їх у ряд, щоб стимулювати навчання числам. М. Монтесорі вважала, що обмін грошей, може бути цікавою формою нумерації, яка дозволить дитині вивчити числа в своїй математичній системі. У своїх працях А.М. Леушина розглянула модель розвитку про лічбу та число та визначила основні етапи розвитку лічильної діяльності та уявлень про число. Є. І. Тихеева пропонувала навчати дітей дошкільного віку тільки в грі та побуті. Ф. Н. Блехер також пропонував дітям раннього віку використовувати дидактичні ігри за допомогою лічби, де активно використовувати природний матеріал.

Мета даної статті – розкрити та пояснити поняття «лічба», показати роль дидактичних ігор у процесі лічильної діяльності старшого дошкільного віку.

Лічба - це процес визначення кількості предметів, явищ або чисел. Основою лічби є здатність визначати, порівнювати та виражати кількість. Це базова математична навичка, яка дозволяє людині працювати з числами та розуміти їхні зв'язки.

Лічба складається з наступних етапів:

- Розташування предметів рядами. Цей крок необхідний для полегшення відстеження номера.
- Виділення одиниць множини. Діти повинні навчитися виділяти окремі елементи з множин, не втрачаючи загального уявлення про множину.

- Встановлення відповідності між кількома одиницями множини і числами. Діти повинні навчитися присвоювати кожній одиниці відповідне число у множині.

Лічба - важливий етап у розвитку дитини. Вона сприяє розвитку розумових процесів, таких як мислення, пам'ять, увага та мова. Лічба – це використання числових символів (цифр) для позначення кількості об'єктів або значень. Це можна зробити різними способами, як-от підрахунок предметів, використання чисел для підрахунку, представлення величин за допомогою числових виразів і вивчення математичних операцій, таких як додавання та віднімання. [4]

Дидактичні ігри є одним з найефективніших методів навчання арифметики дошкільнят. У веселій та цікавій формі діти вчаться не лише рахувати, але й легше та швидше розв'язувати задачі та виконувати вправи на порівняння множин та різних величин. Цілеспрямоване та систематичне проведення дидактичних ігор з математичним змістом сприятиме подальшому розвитку логіки, кмітливості та просторового сприйняття. Спеціально підібрані та організовані дидактичні ігри сприяють успішному сприйманню та розумінню нових знань через активну участь дитини в пізнавальному процесі. Кожній навчальній грі передують завдання вдосконалення кількісних уявлень дітей [5].

Використання різноманітних дидактичних ігор сприяє розвитку формування обчислювальних навичок дитини. Дидактична гра - це діяльність, метою якої є набуття дітьми конкретних знань і вмінь, навичок, розвиток їх розумових здібностей. Дидактична гра є не просто методом навчання, а має на меті стати самостійною ігровою діяльністю. Вони активно використовуються на заняттях для формування елементарних математичних уявлень, завдяки чому діти засвоюють конкретні прийоми розумової діяльності, систематизації, уточнення та закріплення знань. [1]

Дидактичні ігри є одним із найефективніших методів навчання старших дошкільників. Вони допомагають дітям:

- Розвивати інтерес до математики. Дидактичні ігри - це веселий і захоплюючий спосіб навчання, що сприяють розвитку інтересу дітей до математики.

- Отримати нові знання та навички. Дидактичні ігри допомагають дітям отримувати нові знання та навички у доступній та цікавій формі.

- Удосконалення навичок лічби. Дидактичні ігри допомагають дітям вдосконалювати арифметичні навички, зокрема: рахунок в прямому і зворотньому порядку, визначення кількості предметів в множині, встановлення відповідності між числом і числом предметів, виконання арифметичних дій.

Крім того, при виборі дидактичних ігор для вивчення лічби для дітей старшого дошкільного віку слід враховувати наступні фактори:

- Вік. Ігри слід підбирати з урахуванням віку дітей.

- Індивідуальні особливості дітей. Ігри повинні бути цікавими і розважальними для всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей.

• Мета навчання. Ігри повинні бути спрямовані на досягнення конкретних навчальних цілей.

Отже, навчання арифметики старших дошкільників ефективно реалізується за допомогою розвиваючих ігор, які містять різноманітні матеріали для вивчення арифметики, а також допомагають зробити навчання цікавішим і веселішим.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Під наук.керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байер О.М., Безсонова О.К., Брежнева О.Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021.
2. Любчак Л. В. Методика організації ігрової діяльності : практикум / за ред. Л. В. Любчак, К. А. Колеснік. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.
3. Павленко Л. Г. Роль дидактичних ігор у розвитку логіко-математичних здібностей дошкільників. Таврійський вісник освіти. 2013. № 2.
4. Плетеницька Л. С., Крутій К. Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників (за програмою «Дитина в дошкільні роки»). Освіта впродовж життя. Таврійський вісник освіти. 2013. № 2. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2002. С. 8.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» : у 2 ч. упоряд. О. Л. Кононко. Київ : МЦФЕР-Україна, 2014. Ч. II. 2014. 300 с.

ФОРМУВАННЯ РУХОВИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АКТИВНИХ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВІДПОЧИНКУ

*Юлія Бірська, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Олена Максимова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність проблеми дослідження. Дошкільна освіта має важливе значення для фізичного розвитку дітей. У цьому віці формуються основи фізичного здоров'я, координації рухів, розвиваються моторні навички, формуються рухові якості та сприйняття свого тіла. Освітні заклади дошкільного рівня грають ключову роль у стимулюванні і підтримці цього процесу. На даний момент в нашій країні спостерігається високий рівень захворюваності серед дітей. Нестача рухової активності гальмує розвиток фізичних якостей: швидкості, витривалості, сили, спритності, гнучкості тощо. Одним із головних напрямків сучасної дошкільної освіти є виховання фізично здорової дитини, зміцнення здоров'я та вдосконалення її фізичних якостей.

Мета статті: розкрити актуальність та складові структури педагогічного процесу розвитку рухових якостей у дітей середнього дошкільного віку засобами активних форм діяльності та відпочинку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В наукових дослідженнях Е. Вільчковський, Л. Глазиріна, Т. Дмитренко, Г. Ляшенко, Б. Шиян підкреслюють важливий вплив рухів на фізичний розвиток дітей дошкільного віку.

Особливого значення вчені надають рухливим іграм, які сприяють розвитку фізичних якостей. Т. Дмитренко та А. Лесько обґрунтовували важливе значення активних видів діяльності і відпочинку в процесі утворення фізичних навичок дітей середнього дошкільного віку. Були розглянуті проблеми формування рухових якостей дошкільників такими науковцями, як: А. Антипов, А. Грищенко, Н. Денисенко, М. Шейко. Ю. Саляміна проаналізувала методику керування руховою активністю дітей на основі загальної оцінки фізичної підготовленості. Н. Денисенко охарактеризувала педагогічні умови посилення рухового режиму дітей. О. Богініч проаналізувала педагогічні умови підвищення рухової активності дітей.

Виклад основного матеріалу. Фундаментальною основою виховання і навчання підростаючого покоління є турбота про здоров'я. З метою покращення фізичного розвитку дітей перед вихователем стоїть завдання вибору найбільш оптимальних засобів виховання і навчання дітей дошкільного віку [2].

Фізичне виховання дітей дошкільного віку займає важливе місце у загальній системі виховання. Саме в дошкільному дитинстві в результаті цілеспрямованих педагогічних впливів формується здоров'я, працездатність та загальна витривалість, життєдіяльність, відбувається найбільш інтенсивний розвиток та зростання основних систем організму та їх функцій, закладається основа для розвитку фізичних та духовних здібностей, що є необхідним для всебічної гармонії розвитку особистості.

Рухові якості є показниками рухових здібностей та можливостей людини. Забезпечена рухова активність сприяє більш сприятливому швидкому та гармонійному дозріванню морфологічних структур та функціональних систем організму. За допомогою фізичних навантажень, вправ та ігор можливо активно та позитивно впливати на процес розвитку рухових якостей і коригувати відхилення від його позитивного ходу.

Поліпшення фізичних навичок здійснюється в процесі навчання дітей руховим вправам, вдосконалення рухових навичок. Різні фізичні вправи є основними засобами для розвитку рухових якостей та навчання руховим діям. Від обраної фізичної вправи залежить ефективність виховного педагогічного процесу, вирішення поставленої задачі. Для того, щоб ефективно керувати педагогічним процесом, потрібно чітко знати не тільки засоби, а й те, як правильно виконувати відповідні тренувальні завдання.

Особливого значення у фізичному вихованні мають практичні методи. М. Шейко поділяє методи на такі: навчання рухових дій (по частинам, в цілому, підвідні вправи), удосконалення і закріплення рухових дій (змагальний та ігровий метод), тренування (повторний, безперервний, комбінований).

Психологічна готовність до засвоєння рухової дії визначається ступенем розвитку у дитини вольових якостей: сміливості, наполегливості, рішучості, тобто тих, що визначають її активність. Можна виділити три етапи освоєння руховими навичками: етап початкового розучування; етап деталізованого (поглибленого) розучування; етап закріплення та вдосконалення.

Для формування різних рухових якостей потрібно виконувати дії в певній послідовності. Розглянемо у цьому зв'язку складові структури педагогічного процесу з розвитку рухових якостей. Це:

1. Визначення мети (розвиток якості).

2. Визначення відповідних вправ, які будуть використовуватися.

3. Визначення способу реалізації вправи: ступінь тривалості, обтяження, швидкості тощо.

4. Визначення способу повторення окремих вправ та їх місце на занятті. Режим повторення визначається тим, на якому етапі відпочинку після попередньої вправи повторюються наступні. Після довготривалих вправ розрізняють 3 стадії відпочинку: надвихідної працездатності, неповного відновлення, повернення до працездатного рівня. Після короткотривалих вправ часткове відновлення може мати непомітний характер та перебігати в короткотривалий час (10-30 с). Відповідним чином застосовують 3 головних прийоми повторення вправ: інтервальний тип тренування характеризується тим, що вправи чи серії повторюються згідно з обумовленим графіком пауз для відпочинку, які встановлюються після кожної фази активності; у безперервному типі тренування вправи виконуються без значної перерви; а повторний тип тренування характеризується тим, що час відпочинку між вправами не регулюється жорстко.

5. Спосіб побудови тижневого циклу. В ньому визначають кількість занять: у вибраному методі тренування наявні різноманітні сесії, що відрізняються порядком проведення, спрямованістю розподілу активності, змінами в інтенсивності, правилами по чергуванню роботи та відпочинку.

6. Визначення тривалості етапу розвитку, необхідну кількість тренувань і малих циклів, динаміку навантаження (збільшення або зменшення), послідовність розвитку навичок, комбінування локальних програм, вибір засобів педагогічного контролю. Ці параметри зовнішнього навантаження є регуляторами і визначають характер цього процесу та дієвих пристосувальних (накопичувальних і термінових) реакцій організму.

Активний відпочинок - один із важливих чинників повноцінного розвитку дитини. Така діяльність проводиться протягом усього дня: вранці реалізується ранкова гімнастика; у середину дня включені ігри різного ступеня активності; відбуваються заняття з фізичної культури. Під час прогулянок заплановані різноманітні змагання у спортивних іграх та вправах, розваги та атракціони, естафетні ігри (для старших дітей), а також фізичні вправи (стрибки, метання, біг, лазіння).

Важливою є організація дня здоров'я. У програмі дня враховуються кліматичні особливості сезону. Наприклад, у зимовий період включаються рухливі ігри, змагання на санчатах та лижах.

Під час пішохідних переходів використовується можливість навчити дітей правилам дорожнього руху для пішоходів та виконання освітніх завдань. Також влаштовуються прогулянки за межі дитячого садка, які здійснюються в першій половині дня. Рухова діяльність в поєднанні із свіжим повітрям та сонцем підвищує захисні реакції організму дошкільнят, загартовуючи їх.

Висновки. Оволодіння дошкільниками елементарними здоров'яформувальними і здоров'язберезувальними навичками сприятиме збереженню, відновленню і розвитку здоров'я, формуванню ціннісного ставлення до здоров'я. Рухові якості у дитини розвиваються під впливом двох

факторів: природних вікових змін організму (морфологічні і функціональні) та режиму фізичної активності. Використання різноманітних розвиваючих вправ, ігор спортивного характеру сприяють вдосконаленню рухової вправності, що призводить до підвищення рівня розвитку рухових якостей і сприяє гармонійному розвитку дитини.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2019. 428с.
2. Дмитренко Т. І. Спортивні вправи і розваги для дітей дошкільного віку: навч. посібник. К.: Вища школа, 2016. 347 с.
3. Денисенко Н. Ф. Сучасні підходи до контролю у системі виховання. *Дошкільне виховання*. 2017. № 10.
4. Лесько А.Г. Контроль за розвитком силових здібностей. *Фізичне виховання в дошкільних закладах України*. 2019. №4. С.71.
5. Шейко М. К. Рухливі ігри дошкільників : навч. посібник. К.: Рідна школа, 2017. 275 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ ПРО ІСТОРІЮ ТА КУЛЬТУРУ РІДНОГО КРАЮ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гончар Юлія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Марія Федорова**, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. Актуальність завдань національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку зумовлюється тим, що у сучасних умовах часто знецінюються та нівелюються справжні цінності та ідеали, підрастаюче покоління не виявляє інтересу до збереження та примноження шани до історичних пам'яток рідного краю, України, не виявляє бажання ознайомлюватися із подвигами та здобутками славних земляків. Із огляду на це, формування знань дітей про історію та культуру рідного краю є невід'ємною складовою національно-патріотичної вихованості особистості («Базовий компонент дошкільної освіти», програма «Дитина», Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку присвячені дослідження видатних педагогів минулого: Г. Ващенко, С. Русової, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, а також сучасних дослідників: О. Антонової, І. Беха, О. Платниці, О. Павловської, М. Федорової та ін.

Ефективні форми й методи формування знань про історію та культуру у дітей дошкільного віку окреслені у розробках таких учених, як: О. Висоцька, О. Вержиховська, Т. Виноградова, І. Газіна, Ю. Кричевська, В. Мосіяшенко, В. Мотрич.

Мета статті – окреслити ефективні форми й методи формування в дітей старшого дошкільного віку знань про історію та культуру рідного краю.

Виклад основного матеріалу. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів і громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу [4, с.120].

Мета і завдання формування в дітей старшого дошкільного віку знань про історію та культуру рідного краю окреслюються у Базовому компоненті дошкільної освіти. Цей поняття включає у себе:

- знання про назву свого міста (вулиці, будинку);
- відомості та факти про пам'ятні місця свого краю;
- знання про визначні місця свого міста (краю);
- обізнаність із особливостями вдачі (характеру) українців;
- систему знань про традиції, звичаї, поширені у рідному краї;
- відомості про видатних постатей свого краю (міста), які зробили внесок у його розвиток тощо [3, с.57].

Старший дошкільний вік вважається сприятливим віковим етапом для формування знань про історію та культуру рідного краю через активний розвиток моральної та емоційної сфери дітей, що передбачає пробудження почуттів, емоцій, вражень дошкільників через впливи батьків та педагогів ЗДО: у процесі бесід, спільних обговорень, через ігри, участь дітей та дорослих у виховних заходах (спільна підготовка разом із однолітками та вихователями, співання народних пісень, слухання розповідей про подвиги видатних людей України та Житомирщини тощо).

Окреслимо ефективні форми й методи формування в дітей старшого дошкільного віку знань про історію та культуру рідного краю. Відповідно до завдань програми, наша діяльність була спрямована на проведення психолого-педагогічних проєктів народознавчого змісту. Темі проєктів «Люби і знай свій рідний край», «Ми - маленькі діти на Землі великій», «Україна – моя Батьківщина» будуть дуже актуальними у контексті ознайомлення із державними та національними символами. У процесі такої діяльності діти отримують завдання художньо-образотворчого змісту, працюють у групах, командах, вчать взаємодіяти не лише із однолітками, але й із дорослими.

Змістове наповнення матеріалу, який давався дітям, було адаптоване з урахуванням вікових особливостей дошкільників та їх життєвого досвіду. Природно, що теми занять для дітей цього віку тісно пов'язані з оточуючим середовищем: «Сім'я», «Моя домівка», «Моя родина», «Свята», «Природа рідного краю».

Для проведення занять з ознайомленням із суспільним оточенням з метою формування у дітей дошкільного віку розуміння історії та культури рідного краю ми використовували наступні методи і прийоми: тематичні розповіді, розгляд ілюстрацій, пізнавальні моменти, екскурсії до музейної кімнати з використанням обговорень та проблемних питань: «Розкажи, що ти дізнався?», «Що зроблено з чого?», «Яке призначення цього?», використання загадок, вправи на доповнення речень у грі «Передзвін», читання та переказ казок, інсценування обрядів [1, с.50].

З метою активізації попередньо набутого досвіду, прояву особистого творчого потенціалу у дітей дошкільного віку доцільно ми створювали ігрові ситуації: «вправні майстри», «подаруй мені писанку», «символи України».

Поглиблене знайомство зі змістом народних свят та обрядів рідного краю було здійснено за допомогою різноманітних музичних розваг, що відповідали відповідним темам: «Закосичення», «Стрітення», «Великдень», «Різдво», «Коляда», «Андріївські вечорниці». Особливо яскравою традицією було щедрування та колядування на Різдво, що надавало дітям можливість зануритися в атмосферу минулих часів та загадковості. Ці звичаї не лише збагатили дитячий досвід культурою, але й підвищили їх впевненість у собі. Незабутнім залишаться «Вечорниці», де разом із дітьми та їх батьками ми приготували та скуштували українські страви.

У процесі формування пізнавального інтересу до народних звичаїв та традицій за допомогою мистецько-творчої діяльності, ми активно залучали батьків та дітей, організовуючи виставки дитячих робіт, спільно створювали родинне дерево, оберіг у формі будиночка, залучали дошкільників до участі у святкуванні народних свят. Це дозволило не лише зацікавити дітей вивченням народних традицій, але й розвинути їхню допитливість та виховати любов та повагу до своєї національної культури. Мова, як основний елемент національної ідентичності, є невід'ємною складовою національного духу, характеру, психології та традиційної культури родини та суспільства [2,с.79].

Із метою стимулювання інтересу дітей до своєї історії та культури було проведено майстер-клас на тему «Пізнаємо таємниці твої, мотанко». У процесі взаємодії дітей та дорослих ми запропонували батькам виготовити ляльку-мотанку з ниток, дізнатись про історію її виникнення, доторкнутися до прекрасного світу народної іграшки.

Методика введення старших дошкільників у світ історії та культури рідного краю розроблялася з урахуванням послідовності та поетапності, а також з урахуванням психологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку. Вона базувалася на перевірній та інноваційній моделі, що включала в себе такі етапи як: привернення уваги до теми заняття за допомогою ігрових прийомів та ігрової мотивації; створення проблемних ситуацій; підбір запитань для виявлення та закріплення знань у дітей; використання фольклорних та музичних творів, а також авторських казок.

Усю цю діяльність було реалізовано в атмосфері позитивного сприйняття, заснованої на принципах співпраці педагога з метою підтримки зацікавленості дітей у вивченні історії та культури рідного краю. Педагог сприяв бажанню дітей висловлювати свої почуття та власне ставлення до предметів побуту, художніх творів, обрядів та традицій.

Висновки. Залучаючи дітей до різних видів діяльності у процесі ознайомлення із історією та культурою рідного краю, розроблена нами методика передбачала організацію на національно-культурних традиціях, формуючи таким чином національно-патріотичну свідомість дошкільника.

У процесі проведення заходів ми стимулювали позитивне ставлення дітей до формування уявлень про історію та культуру рідного краю через ігрову, художню, образотворчу діяльність, через проведення занять, виховних заходів,

майстер-класів на засадах посильності, варіативності, особистісно орієнтованого підходу до кожної дитини у процесі діяльності, виконання дітьми спільно із дорослими народних пісень, колядок, щедрівок; мовно-літературна діяльність: ознайомлення із творами на національно-патріотичну тематику, складання дітьми творів-роздумів на тему патріотизму тощо.

Діяльність, організована нами співвідносилася із загальнолюдськими моральними цінностями та ідеалами як основи формування національно-патріотичної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Науково-дослідний центр з проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України, Луганський нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ: Альма-матер, 2016. 368 с.

2. Вишневецький О. Концепція демократизації українського виховання. *Педагогічні концепції*. К.: Школяр, 2016. С. 78-122.

3. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні: Електронний ресурс. Режим доступу: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>. Назва з екрану.

4. Концепція національного виховання. Режим доступу: <https://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302#:~:text=Громадянське%20виховання%20процес%20формування%20громадянськості,політичне%20%20юридичне%20дієздатною%20та%20захищеною>.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ КОНСТРУЮВАННЯ З ПРИРОДНОГО МАТЕРІАЛУ

*Юлія Гордійчук, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Оксана Сорочинська, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Дошкільна освіта - важливий період у житті кожної дитини. У цей проміжок часу діти роблять великі стрибки у своєму розвитку і вперше приймають свідомі моральні рішення. Сім'я, заклади дошкільної освіти та суспільство мають зробити великий внесок у цей період життя дитини. Дуже важливо закласти основи моралі в ці часи, розвинути вроджені нахили, дати можливість дитині проявити себе всіма можливими способами і сформувати дитину як особистість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здатність до творчої діяльності характерна для дошкільного періоду. Педагоги та психологи (наприклад, Н. Гавриш, К. Крутій, О. Кульчицька, Т. Поніманська та ін.) пояснюють дитячу творчість як утворення дітьми суб'єктивно нових (значущих для дитини) артефактів – малюнків, конструкцій, ігор, розповідей; виготовлення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують новий образ; різні варіації образів, ситуацій, рухів і т.д. І. Біла підкреслює, що дитяча творчість проходить певні етапи становлення і розвитку. Від наслідування та копіювання усталених способів дій до творчого наслідування, що включає елементи новизни та

самодіяльності. [1, с.12-13].

Мета статті: обґрунтувати можливості конструювання з природних матеріалів у розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Одним з особливо важливих видів діяльності під час розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку є "конструювання". Конструювання (від лат. *construere* - будувати) - це процес виготовлення моделей, побудови об'єктів, розташування їх у певному порядку та взаємо розміщення частин і елементів. Конструювання - це продуктивна діяльність, метою якої є отримання певного продукту. [3, с. 29-30]. Українські вчені (І. Біла, В. Моляко, М. Смульсон, В. Рибалка, П. Перепелиця, О. Проскура та інші) досліджували конструкторську діяльність. Зокрема, вони визначили етапи конструктивної творчості у дітей: ознайомлення із завданням проектування, уточнення змісту, визначення орієнтирів, усвідомлення проблеми, формування гіпотез, розв'язання та перевірка гіпотез, реалізація.

Конструювання розвиває у дітей старанність, зосередженість, вправність, інтелектуальні здібності, уважність до деталей і просторове сприйняття, вчить їх наполегливості та вірі в себе і свої можливості. Воно приносить радість від процесу та результатів творчості, підвищує самооцінку дитини, розкриває її здібності та таланти, вчить фантазувати, вигадувати, планувати діяльність та реалізовувати свої ідеї за допомогою різноманітних матеріалів.

Оскільки конструювання має багатогранний вплив на розвиток дітей дошкільного віку, різні види конструювання включені до освітніх програм виховання і розвитку дітей дошкільного віку. Так, у старшому дошкільному віці за освітньою програмою "Дитина" дитина знайомиться з такими видами конструювання: конструювання з будівельних матеріалів, деталей конструкторів (Lego, Lego Duplo, Lego Dakta, Tecton, Quadro), паперу та картону, природних матеріалів. Освітня програма "Дитина" пропонує дітям дошкільного віку такі теми для виготовлення з природного матеріалу: "Будиночок", "Данго" (прикраси на гарбуз), "Мишка", "Пташка", "Казкова пташка", "Жабка", "Віслючок", "Улюблений герой мультфільму", сюжетне конструювання: "Їжакова сім'я", "Птахи", "Рибки", "На городі", "У лісі", "На озері" тощо. [2].

Комплексна освітня програма для дітей раннього та дошкільного віку "Стежинки у Всесвіт" пропонує наступні види конструювання для дітей старшого дошкільного віку:

- конструювання на площині (з різних геометричних фігур, паличок; створення силуетів на основі візерунків, які не можна розділити на різні геометричні фігури, смужки та геометричні фігури; завдання на складання фігур; завдання з використанням мозаїки; пазли (до 54 елементів). [5, с.227-228];

- Конструювання в просторі (ігри з конструкторами) - використання різних видів конструкторів та нових деталей для конструювання, конструювання з природних матеріалів, модульне орігамі, завдання на складання фігур із паперу, малювання простих розгорток, конструювання власних з підручних матеріалів. Конструювання, завдання на побудову конструкцій з простих малюнків, конструювання з мозаїки, складання композицій з конструктора Lego. [5, с. 228-229].

Конструювання - це практична діяльність, яку діти сприймають як цікаву

гру, метою якої є отримання заздалегідь спроектованого продукту. Конструювання з природних матеріалів залучає дітей до світу природи і знайомить їх з її різноманіттям кольорів, форм, обрисів і матеріалів. Світ природи загадковий і дивовижний. Кожна травинка, кожна гілочка, кожна гілочка унікальна, зберігає незвичайні таємниці та має свою неповторну форму. Вміння розпізнавати ці таємниці, відчувати красу природи, дивитися на неї, помічати постійну красу в природі - це те, чому вихователі повинні вчити своїх вихованців з раннього дитинства.

Конструювання з природних матеріалів - це один із способів познайомити дітей з природою, красою, творчістю та креативністю. Природні матеріали, які можна використовувати для конструювання: шишки, жолуді, горіхи, каштани, солома, кора дерев, каміння з різних джерел, коріння, черепашки, яєчна та горіхова шкаралупа, сушені фруктові шкурки кукурудзяні качани (з зерном або без зерна), сушені ягоди, насіння фруктів, квасоля, бобові, зерно, насіння, трава, мох, пташине пір'я, глина, кавові зерна, овече волосся, гілочки, бамбукові палички, кінетичний пісок, та різні інші.

Масивні вироби, які дошкільнята можуть зробити з природних матеріалів, можна розділити на певні групи:

- Вироби з глини та пластиліну з дрібними деталями з природних матеріалів (крил і хвостики пташок, спідниця у ляльки, вушка різних тварин, їжакові колючки);

- вироби, частини деталей зроблені з природного матеріалу, а інша частина - зроблена з пластиліну (тіло їжачка зроблене з шишок, а голова - з пластиліну);

- Всі основні частини виробу виготовлені повністю з натуральних матеріалів і з'єднані між собою;

- Виріб який виготовляється з цілих або нарізаних свіжих фруктів і овочів, кожна частина з'єднується загостреним сірником і прикрашається шматочком тканини, паперу або фольги.

Висновок. Отже, таким чином, займаючись конструюванням з природних матеріалів, діти розвивають вміння готувати та обробляти матеріали, бачити образи у вигляді природних матеріалів, використовувати різноманітні природні матеріали при виготовленні іграшок та передавати характерні особливості зображуваних об'єктів. Виготовлення виробів з природних матеріалів більше схоже на художню творчість, ніж на технічну виробничу діяльність. Створюючи образи, діти не тільки відображають їх структурно, але й висловлюють своє ставлення до них, передають їх характер.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. Психологія творчого конструювання в дошкільному віці: Автореферат дис. ... докт. психолог. наук: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія; Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2012. 39 с.

2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г. В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

3. Кривошея Т. М. Конструювання з будівельного матеріалу як засіб

формування у дітей молодшого дошкільного віку сенсорних еталонів та елементарних математичних уявлень. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів науковопрактичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2017 р.) /за ред. Голюк О.А.; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. Вип. 6. С.29–34.

4. Рібцун Ю. В., Рібцун О. Г. Вихователь й малюки конструюють залюбки. Методичний посібник для роботи з дітьми 3-6 років. Київ : Генеза, 2017. 191 с.

5. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив ; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2021. 244 с.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМООБСЛУГОВУВАННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ

*Ольга Грошонкова, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Оксана Сорочинська, доцент кафедри теорій та методик дошкільної й інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Розвиток навичок самообслуговування є важливою складовою процесу соціалізації дитини і впливає на її самостійність та самодостатність. Навички самообслуговування формуються в ранньому дитинстві й мають вирішальне значення для подальшого успіху в школі та житті загалом. Однак у молодшому дошкільному віці діти часто потребують підтримки та стимулювання для набуття таких навичок. За статистикою досліджень дошкільники у такому віці мало проявляють інтерес до виконання рутинних дій самообслуговування (одягання, роздягання, миття рук, користування туалетом тощо) через те, що вихователі та батьки надають недостатньої мотивації для виконання таких дій.

Вирішення цих проблем є ключовим завданням для подальшого розвитку дошкільної освіти в Україні та забезпечення ефективного використання ігор для формування навичок самообслуговування в дітей молодшого дошкільного.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До вивчення процесу формування самообслуговування у дітей молодшого дошкільного віку зверталися педагоги та методисти, зокрема М. Монтесорі, Н. Лавренко, М. Чулкова, О. Сакса та С. Федаренко та інші. Науковці зазначали, що при розвитку таких навичок важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби дошкільників [3].

Провідні вчені наголошують, що для ефективного формування навичок самообслуговування необхідно використовувати різні види ігор (О. Кононко,

В. Котирло, С. Кулачківська, Є.Суботський), які спрямовані на здатність до логічного мислення та узагальнень [5, с. 87].

Попри численні дослідження, проблема ефективності застосування ігрової діяльності для стимулювання навичок самообслуговування у дітей молодшого дошкільного віку є недостатньо розкритою. **Метою статті** є визначення теоретичних основ формування навичок самообслуговування в дітей молодшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Формування навичок самообслуговування в дітей молодшого дошкільного віку є важливим етапом їх становлення. Ці навички допомагають дитині стати самостійними, розвивають її самоповагу та впевненість у власних діях. У педагогічній та психологічній літературі є ряд спроб дати визначення «самообслуговування». А.Алексюк вважає, що самообслуговування – це «обслуговування самого себе, задоволення своїх побутових потреб власними силами» [5, с. 88]. П.Воловик сутність поняття розкриває так: «це те, що сприяє задоволенню потреб із догляду за собою (тіло, речі тощо)». Н.Дудник демонструє самообслуговування у діяльності, яка спрямовується на задоволення особистих щоденних потреб особистості [3].

Представлені визначення дають право підсумувати, що самообслуговування відображається у самостійному виконання обов'язків по відношенню до самого себе. У молодшому дошкільному віці – це початок трудового виховання, що має важливе значення для психічного, фізичного розвитку дитини, розвитку пам'яті й уваги, соціальних навичок, самооцінки й самовпевненості, підготовки до школи тощо.

Узагальнені наукові дослідження вчених дозволяють розглянути основні складові самообслуговування у дітей молодшого дошкільного віку, які представлені у таблиці 1 [3].

Таблиця 1**Основні складові самообслуговування у дітей молодшого дошкільного віку**

/п	Вид самообслуговування	Характеристика виду самообслуговування
	Фізичне самообслуговування	вміння дитини дбати про своє тіло: чистити зуби, мити руки, одягати та знімати одяг, користуватися столовим прибором тощо
	Соціальне самообслуговування	вміння взаємодіяти з іншими людьми та використовувати соціальні навички під час прийому їжі, користування туалетом, вивчення правил безпеки та гігієни
	Емоційне самообслуговування	вміння розрізняти власні емоції, розуміти їхні причини та вчитися виявляти та виражати їх у відповідний спосіб
	Когнітивне самообслуговування	вміння вирішувати завдання та проблеми, розвивати планування та організаційні навички при виконанні різних завдань (наприклад, вміння самостійно підготувати сніданок або заввишки

	досягнути іграшку)
--	--------------------

Самообслуговування у дітей молодшого дошкільного віку включають широкий спектр навичок, які допомагають дітям стати більш самостійними та незалежними у повсякденному житті. Ці навички включають у себе вміння взяти участь у власному догляді, забезпечуючи фізичний комфорт і безпеку.

На основі аналізу складових самообслуговування, Базового компоненту дошкільної освіти, чинних програм розвитку дитини дошкільного віку, виокремлюємо етапи формування навичок самообслуговування у молодших дошкільників [1]. В. Котирло констатує, що найважливіше для дитини надати допомогу [3]. На цьому етапі дорослі виконують більшість рутинних дій за дитину, але залучають її до процесу, наприклад, можуть підказувати, як правильно взяти щіточку та пасту для зубів, але все ще виконують цю дію самі.

Наступним кроком вважаємо потрібно продемонструвати або спільно виконати рутинні дії, практично до них залучити, ввести поступове самостійне виконання та простимулювати навички самостійності. Згодом переключити дитину до повної самостійності, оскільки вона вже буде володіти всіма необхідними навичками і виконувати щоденні обов'язки без допомоги вихователя та сім'ї.

Є. Суботський зазначає, що саме ігрова діяльність може допомогти якісно сформувати навички самообслуговування молодших дошкільників, оскільки у такому віці дітям без гри важко досягнути всі знання, вміння та навички, якими вони мають оволодіти [2, с. 170]. В ігровій діяльності діти активно залучаються до виконання різних завдань, вони експериментують, спілкуються з однолітками та розвивають свою фантазію та творчі здібності.

Українські вчені-методисти (Т. Поніманська та А. Богуш) гру тлумачать як «провідну діяльність дошкільнят, в якій вони виконують ролі дорослих, відтворюючи в уявних ситуаціях їх життя, працю та стосунки» [2, с. 170]. Так, саме такий вид діяльності спрямовується на дослідження навколишнього світу, підготовку дітей до навчання та праці. Науковці підтвердили, що у грі задовольняються основні потреби дитини, зароджуються інші, більші складні види діяльності, відбувається психічний, фізичний та розумовий розвиток. Гра створює функціональне середовище, де діти можуть експериментувати, вчитися на своїх помилках та досягати успіху [4].

Особливе місце у формуванні навичок самообслуговування посідають сюжетно-рольові ігри. У них молодші дошкільники відтворюють ролі так, як вони бачать себе в житті та діяльності дорослих. У грі діти моделюють реальні ситуації, розвивають моторику та координацію рухів, навички спілкування з іншими, вміння домовлятися та розв'язувати конфлікти, стимулюють креативність та уяву, самостійні та самопізнання. Вони дізнаються про свої власні потреби та бажання, коли спробують на собі різні ролі та ситуації. Прикладом сюжетно-рольових ігор є гра «Одягнемо ляльку на прогулянку», яка спрямована на запам'ятовування назв предметів одягу, послідовності одягання на прогулянку, виховання дбайливого ставлення до одягу, розвиток уваги, мови, дрібної і загальної моторики. Також можна проводити ігри такі, як: «Лялька обідає», «Лялька захворіла», «Частування», «Поклади ляльку спати» тощо.

Дидактичні ігри теж посідають основне місце у формуванні навичок самообслуговування («Розклади картинки по порядку», «Таня застудилася», «Правила гігієни», «Лялька йде на прогулянку», «Мильні рукавички» та інші), які допомагають дітям зрозуміти послідовність дій щоденної рутини; ігри-інсценізації («Я сама», «Смачна каша», «Тетяна – господиня»), що дозволяють відчути дітям себе в ролі активних учасників певних ситуацій.

Представлені нами ігри сприяють розвитку самообслуговування у дітей молодшого дошкільного віку, роблячи цікавим та захопливим процес навчання й виховання.

Висновки. Використання ігор виявляється ефективним методом формування навичок самообслуговування у дітей молодшого дошкільного віку, сприяючи їхньому всебічному розвитку, підготовці до навчання та життя в суспільстві. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у визначенні впливу соціального середовища (сім'ї, дитячого садка, групи однолітків) на процес формування навичок самообслуговування засобами гри.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерством освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL : <http://surl.li/jyzzr>.
2. Довбня С. О., Шулигіна Р. А. Теоретико-методичний супровід ігрової діяльності дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*: зб. нак. пр. «Педагогічні науки: реалії та перспективи». 2020. С. 170-177. URL: <http://surl.li/rcpeg>.
3. Дуднік Д. О. Навички самообслуговування дитини в 3-4 роки. URL: <http://surl.li/rsseq>.
4. Памятка для педагогів «Види й форми організації дитячої праці». *Кунава*. URL: <http://surl.li/rsseg>.
5. Тимченко А. А. Педагогіка (Загальна та історія педагогіки) : навч.-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта. Миколаїв : СПД Румянцева, 2019. 241 с.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Діана Демедюк, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Тетяна Гужанова, канд. філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство та система освіти диктують нові вимоги до виховання та розвитку підростаючого покоління. Однією з важливих завдань освітнього процесу ЗДО є збереження та зміцнення здоров'я вихованців, оскільки здорова дитина – основа повноцінного формування дитини. В Україні даний процес здійснюється на основі таких нормативно-правових документів: Закон України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020

р.), «Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нової редакції» (2021 р.) та ін.

Дошкільний вік - це один з дуже важливих періодів у розвитку та формуванні особистості дитини. Як показує практика, саме у період дошкільного дитинства закладаються основи здорового способу життя. Тому основне завдання вихователя спільно з педагогом з фізичного виховання формувати основи та культуру здорового способу життя у дітей дошкільного віку.

Аналізуючи останні дослідження та статті можна свідчити, що теоретично та практично проаналізовано основні аспекти щодо проблеми збереження здоров'я дітей дошкільного віку. Цьому питанню присвячують багато своїх досліджень українськи вчені: С. Бабюк, Т. Бабюк, О. Богініч, Е. Вільчковського, Л. Гураш, Н. Денисенко, Н. Захарова, О. Ковшар, Н. Левінець, Л. Лохвицька, В. Мартинюк, М. Машовець, В. Нестеренко, А. Ошкіна, Л. Сварковська та ін. Але незважаючи на те, що існує багато праць тема формування навичок здорового способу життя у дітей старшого дошкільного віку ще потребує наукових розробок та вивчення.

Мета нашої статті розкрити напрями формування навичок здорового способу життя в дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні здоров'я підростаючого покоління, його збереження та покращення – важливе завдання навчального закладу. Насамперед, це педагогічна проблема, яку необхідно вирішувати педагогам спільно з батьками, психологами, медичних працівників. Тому освітня та виховна діяльність у ЗДО має організовуватись таким чином, щоб вихованці вийшли з освітньої установи здоровими. Педагоги разом із батьками мають сприяти підвищенню рівня здоров'я дітей дошкільного віку, мають прищеплювати прагнення до здорового способу життя, формувати відповідальне ставлення до здорового способу життя [6].

Вирішуючи це завдання, педагогу необхідно мати чіткі уявлення про такі поняття, як «здоров'я» та «здоровий спосіб життя». Важливо зауважити, що немає однозначного трактування даних понять, кожен автор дає своє поняття здоров'ю та здоровому способу життя.

Виділяють кілька видів здоров'я:

1. Фізичне здоров'я – сприятливий перебіг всіх біологічних і фізіологічних процесів організму, які сприяють його максимальної адаптації до різних чинників довкілля.

2. Психічне здоров'я – сприятливий перебіг усіх психічних функцій, адекватне реагування на подразники зовнішнього та внутрішнього середовища, розвинена духовність та моральність людини, активна життєва позиція.

3. Соціальне здоров'я – адекватна адаптація людини до факторів соціального середовища, вміння поводитися в суспільстві відповідно до його норм і правил [4].

Поняття «здоров'я» паралельно співвідноситься з поняттям «спосіб життя». Образ життя, що характеризується як стійкий, сформований у певних соціально-побутових, суспільних умовах та спосіб існування, який задовольняє духовні та матеріальні потреби особистості. Спосіб життя є одним із факторів, який безпосередньо впливає на здоров'я.

Здоровий спосіб життя - це стійкий, повторюваний стиль поведінки особистості, що є звичною нормою і забезпечує збереження та зміцнення здоров'я. Найвища цінність для ЗДО та всього педагогічного колективу – це здоров'я підростаючого покоління. Важливо сформувати у вихованців стійке переконання, що здоровий спосіб життя – це запорука його успіху та високої якості життя.

Особливо важливим є старший дошкільний вік, оскільки відповідно до своїх вікових особливостей у старших дошкільнят формується усвідомлення звички ведення здорового способу життя, відбувається осмислення навичок поведінки, пов'язаних зі здоров'ям. Сформовані уявлення про здоровий образ життя у старшому дошкільному віці зберігаються у свідомості та надалі перетворюються на звичну поведінку [3].

Формування уявлень про здоровий спосіб життя у старшому дошкільному віці – це тривалий за часом процес. Важливо допомогти дитині усвідомити необхідність ведення здорового способу життя та озброїти його засобами, прийомами та навичками здорового способу життя. Необхідно надавати вихованцям теоретичні знання, допомагати засвоїти гігієнічні навички, формувати стійку мотивацію до ведення здорового способу життя.

Дошкільна освітня організація має всі можливості для цілеспрямованої педагогічної діяльності щодо формування навичок здорового образу життя. Тут створено такі умови: спортивна зала, де здійснюється розвиток рухової активності дітей; медичний кабінет, де здійснюється санітарно-гігієнічні заходи; музична зала, що забезпечує психоемоційний комфорт; спортивний майданчик для здійснення прогулянок на свіжому повітрі; куточок здоров'я, що допомагає накопиченню знань про здоровий спосіб життя. У дитячому садку забезпечується режим дня, повноцінне здорове харчування, денний сон, рухова активність, загартовувальні процедури, гігієнічні заходи, профілактика захворювань – усі складові основ здорового способу життя у дошкільному віці [5].

З метою формування у дошкільнят навичок здорового способу життя педагоги ЗДО використовують всі форми роботи – заняття, ігрову, трудову, дозвільну діяльність.

Для формування навичок здорового способу життя у дошкільнят рекомендується використовувати ігрові методи. Ігрова діяльність – провідна діяльність у дітей дошкільного віку. Сюди входять дидактичні ігри, які розширюють та поглиблюють знання дошкільнят про здоров'я, здоровий спосіб життя, про функціонування організму, про корисні та некорисні продукти харчування, про види спорту та інші.

Характерною рисою таких ігор є те, що вони містять в собі навчальний елемент, який реалізується через ігрове завдання, ігрові дії та правила.

Також важливо залучати батьків до фізичного виховання дітей.. У старшому дошкільному віці діти часто наслідують поведінку та вчинки дорослого, батьки можуть стати мотиваторами для дітей у заняттях спортом та фізичними вправами, показуючи на власному прикладі, що потрібно дотримуватися здорового способу життя.. Тому у роботі з батьками вихователь може використовувати як традиційні так і нетрадиційні форми роботи. Традиційні

форми роботи взаємодії з батьками включають проведення батьківських зборів, розмов, консультацій. Нетрадиційні форми включають проведення форумів, тренінгів, інтернет-зборів, конференцій та інших [2].

Крім цього, важливо залучати батьків вихованців до активної участі у спільній діяльності, наприклад, спортивні заходи та свята.

Висновок. Таким чином, педагог дошкільної освітньої організації проводить роботу з формування навичок ведення здорового способу життя за трьома основними напрямів: формування когнітивних знань та уявлень про здоровий образ життя та його впливу на стан здоров'я; формування мотиваційного та ціннісного ставлення до спорту та здорового способу життя; формування навичок ведення здорового способу життя.

У перспективі наступного наукового дослідження ми бачимо у дослідженні педагогічних умов, які сприятимуть у формуванні навичок здорового способу життя дітей дошкільного віку у сучасних дошкільних закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Бабюк Т.Й. Наступність у вихованні здорового способу життя старших дошкільників та молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2013. 230 с.
2. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти: [монографія]. Суми: Університетська книга, 2008. 357 с.
3. Бутенко В.Г. Валеологічна культура вихователя дошкільного навчального закладу як організаційно-педагогічна умова формування здоров'язбережувальної компетентності старших дошкільників. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 9 (53). С. 165–173.
4. Бутенко В.Г. Підготовка майбутніх вихователів до формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників засобами ігрової діяльності: [монографія]. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка. 2018. 256 с.
5. Воронцова Т.В. Навчання здоровому способу життя на основі життєвих навичок. Київ: Просвіта, 2007. 246 с

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я ЯК МЕТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анастасія Загоровська, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

*Науковий керівник: Гужанова Тетяна, канд. філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Сучасне людство стикнулося з глобальною проблемою яка полягає у зниженні якості життя людини. Причини цього явища різні, але серед них ми можемо виділити низький рівень здоров'я суспільства. Людство складається з окремих особистостей і тому його здорове існування в цілому залежить від здоров'я кожного члена громади.

Питання ціннісного ставлення до себе та власного здоров'я підіймалися у працях таких вітчизняних науковців як: Т. Андрющенко, І. Беха, Г. Беленької,

О.Богініч, Є. Вільчковського, М. Гончаренко, О. Дубогай, О. Кононко, О. Котирло, С. Кулачківської, С. Ладивір, Л.Лохвицької, Т. Піроженко, Л.Швайки та інших.

О. Антонова та Н. Поліщук наголошують, що свідоме ціннісне ставлення дітей до власного здоров'я залежить від створеного виховного середовища[3].

Т. Андрющенко, досліджуючи соціально-психологічні механізми розвитку дітей дошкільного віку робить висновки про те, що цей вік є сенситивним для формування моральних якостей, здатності оцінювати наслідки власних дій [2].

Формування ціннісного ставлення дітей до власного здоров'я було розглянуто і продовжує вивчатися науковцями, адже збільшення кількості вроджених захворювань, нових хвороб, а також їх «помолодшання», тяга до шкідливих звичок серед дітей та багато інших факторів, на нашу думку, робить розгляд цього питання актуальним у даний час.

Метою статті є розкриття сутності поняття «ціннісне ставлення до здоров'я», аналіз структурних компонентів даного поняття, факторів, що мають вплив на здоров'я та окреслення важливості формування ціннісного ставлення до себе у дітей з огляду на структуру їх особистості.

Здорове, сповнене позитивних емоцій життя людини залежить в першу чергу від неї самої, від того, як вона потурбується про своє здоров'я. Так як попередження хворобливості є ефективнішим ніж лікування, то і піклуватися про це потрібно з дитячого віку. Адже інновації, які тісно увійшли в наше життя, окрім позитивних змін принесли і негативні. Комп'ютери, телефони замінили дітям рухливі ігри. Малорухливий образ життя призводить до того, що у дітей старшого шкільного віку присутні сколіоз, порушення осанки, міжхребцеві протрузії, захворювання зору та інші. Випускник загально-освітнього закладу має рівень здоров'я, що не відповідає нормам.

Формування ціннісного ставлення до здоров'я повинно розпочинатися у закладі дошкільної освіти і переходити у початкову, а потім і середню школу. Кожний віковий період передбачає свої методи і технології застосування яких регламентовано нормативно-правовою базою закладу дошкільної освіти.

Сучасність ставить перед нами вимоги щодо переорієнтації та модернізації змісту освітньої і виховної діяльності підростаючого покоління. Акценти зміщуються у бік формування умов, які сприятимуть всебічному, поступальному та повноцінному розвитку особистості дитини.

Поняття «ціннісне ставлення особистості до власного здоров'я» можемо визначити як системне психічне утворення, основою якого є сукупність знань людини про здоров'я, її емоційно-ціннісна сфера, результатом яких є дотримання здорового способу життя.

Ціннісне ставлення до власного здоров'я – це особистісні, індивідуальні, свідомо обрані зв'язки людини з дійсністю: предметами, явищами тощо, що сприятимуть або загрожуватимуть її здоров'ю [4].

Виконуючи словотвірний розбір поняття «ціннісне ставлення до здоров'я» ми виділяємо такі складові: цінність – те, що є важливим для людини, те, що її мотивуватиме до певного роду діяльності; ставлення – усвідомлена схильність до дій відносно певного предмета заснована на відчуттях та думках; здоров'я – такий стан організму, коли усі частини людського організму працюють належним чином.

Здоров'я, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, - це складний феномен, що має глобальне значення і включає систему медичних, соціальних, біологічних, економічних аспектів, є об'єктом споживання і вкладання капіталу, має суспільну та індивідуальну цінність, системний характер, є динамічним та постійно взаємодіючим з соціальним та фізичним навколишнім середовищем. За даними дослідження даної організації здоров'я людини залежить від певних факторів: способу життя – 50%; спадковості – 20%; стану екології – 20%; стану системи охорони здоров'я – 10% [1].

А отже, чинників впливу на стан здоров'я людини є декілька, й очевидним є те, що спосіб життя займає важливе місце серед них. Під станом охорони здоров'я ми розуміємо забезпеченість медичних закладів кваліфікованим персоналом, засобами діагностики та лікувальним обладнанням тощо. Стан екології включає у себе забруднення повітря, а спадковість – вроджені захворювання або генетичну схильність до них. Але здоровий спосіб життя може нівелювати або послабити вплив решти чинників.

Тож можемо зробити висновок і дати власне визначення поняттю ціннісне ставлення дитини до здоров'я – це усвідомлена нею важливість турбуватися про свій організм, підтримувати його роботу на належному рівні.

Так як ціннісне ставлення до здоров'я формується на знаннях про нього та знаходить своє відображення у свідомому дотриманні здорового способу життя можемо виділити таку його структуру, що включає в себе 3 компоненти:

Когнітивний компонент передбачає обсяг уявлень дитини про себе та власний організм; про образ здорової людини; здатність дитини прогнозувати результативність діяльності.

Ціннісно-мотиваційний компонент передбачає позитивне сприйняття себе, свого «Я»; мотивацію до здоров'язбереження.

Поведінково-діяльнісний компонент передбачає налаштування дитини на саморегуляцію; на здатність використовувати власні знання у діяльності.

Кожна дитина – це окрема особистість, що є складною системою «Я». Сюди ми відносимо «Я-фізичне» - тобто фізичний стан дитини. Це саме той аспект здоров'я, на який найбільше звертається наша увага. Процес формування ціннісного ставлення до свого фізичного «Я» полягає у дотриманні режиму дня, харчування, правил гігієни, техніки безпеки та інших. Розвиток компетенцій даного спрямування закладений в усіх програмах що є основою освітньо-виховної діяльності закладів дошкільної та загальної середньої освіти. Окрім «Я фізичного» у структурі особистості існують «Я психічне» та «Я соціальне».

«Я психічне» включає в себе емоційний комфорт, душевний спокій, врівноваженість дитини. Це той стан, який сприятиме успішній адаптації і сприйняттю нової інформації, а також відчуттю захищеності. Процес формування ціннісного ставлення до свого психічного «Я» передбачає створення умов і відносин коли дитина почувається захищеною, спокійною, має розуміння того, що може завжди звернутися і отримати допомогу. Окрім того

проводяться ігрові заняття, які сприятимуть розумінню дитиною своїх емоцій і почуттів.

«Я соціальне» включає здатність дитини взаємодіяти у суспільстві. Соціалізація особистості одне з ключових завдань закладу дошкільної освіти. Для цього передбачені заняття, ігри на створення дружньої атмосфери і здатності до взаємодії.

Тож, з огляду на вище сказане, можна зробити висновки, що здоровою вважається дитина у якої нічого не болить, яка психічно здорова та хоче і може спілкуватися з іншими людьми у процесі свого розвитку і зростання. Позитивний психологічний клімат, повага і шанобливе ставлення один до одного, вітання ініціатив дошкільників, спонукання до аналізу конфліктних ситуацій, власної поведінки сприятиме формуванню ціннісного ставлення дітей до власного здоров'я.

Стан здоров'я сучасних дітей актуалізує необхідність формування у них ціннісного ставлення до власного здоров'я з раннього віку. Саме це в майбутньому може стати основою свідомого вибору дитиною здорового способу життя, а в перспективі вплине на оздоровлення суспільства. Адже суспільство це система, що складається з окремих особистостей і рішення кожного впливатиме на систему в цілому.

Список використаних джерел

1. Андрєєва О.М. Формування свідомого ставлення студентів-медиків до здорового способу життя. *Медсестринство*, 2017, №1.

2. Андрущенко Т. К.. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку : дис. д-ра. пед. наук: 13.00.08 / Андрущенко Тетяна Костянтинівна; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань. 2015. С. 263–272.

3. Антонова О.Є., Поліщук Н.М. 2011. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема (аналіз поняття). *Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи*: збірка статей всеукраїнської науково-практичної конференції. 10-11 листопада 2011. С. 27-31. Житомир: Полісся.

4. Печка Л. Є. Зміст виховання особистості майбутнього педагога - дошкільника в здоров'язбережувальному середовищі педагогічного закладу вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2020. С. 188-193

ФОРМИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РІДНИМ КРАЄМ І БАТЬКІВЩИНОЮ

*Ілона Заньковець, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Гужанова Тетяна, доцент, канд. філологічних наук
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Сьогодні в умовах відстоювання власної гідності, волі та незалежності України, під час воєнного стану, визначається необхідність формування патріотичної свідомості молодшого покоління. Патріотичне

виховання дозволяє формувати національно свідому особистість, яка знає не тільки історію власної держави, але й ідентифікує себе з нею.

Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, програми розвитку дітей “Українське дошкілля” та інших програм, визначається необхідність здійснення патріотичного виховання дітей дошкільного віку, ознайомлення з культурою та традиціями рідного краю, своєї Батьківщини.

В добірці державних документів (Закон України «Про дошкільну освіту» (2001), Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція 2021) та парціальних програмах зазначено про важливість проблеми формування предметно-практичної компетентності дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку та ознайомлення дітей з рідним краєм досліджували багато науковців: С. Русова, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, А. Богуш.

На думку К. Ушинського, ознайомлення дошкільників з рідним краєм має адаптуватись до горизонту кожної місцевості, враховуючи “інстинкт місцевості”, що проявляється в любові до рідного краю, де вона народилася. Справжня любов до Батьківщини повинна поєднуватись зі знанням мови, мистецтва, кращих традицій і звичаїв народу. За його словами, виховання патріотів полягає у прищепленні дітям почуття обов'язку, відповідальності, громадянськості та високої гідності по відношенню до Батьківщини [2].

На думку В.О. Сухомлинського, основною ідеєю національного виховання є синівська вірність Вітчизні, народу та рідній землі. Педагог наголошував, що справжнє народження дитини як громадянина, мислячої особистості, трудівника, борця за торжество правди та щастя, здійснюється тоді, коли дитина відчуває себе частиною народу. Він вважав, що джерелом розвитку міцних почуттів любові до Батьківщини є любов до матері, батька і рідного краю, захоплення величчю Батьківщини, її минулим і нелегким сьогоденням; формування особистості, на думку В. Сухомлинського, передбачає пізнання і розуміння дитиною Батьківщини і формування в душі патріотичного ядра [5].

А. Богуш вказує на ефективність територіального підходу до вивчення Батьківщини: “Патріотизм, патріотичне виховання в широкому розумінні - це любов до батьківщини, відданість своїм співгромадянам, готовність йти на жертви і досягати великих успіхів заради своїх співгромадян” [4].

І. Бех вважає, що патріотизм — це високо смислове почуття-цінність, що характеризує ставлення людини до народу, Батьківщини, держави. Почуття патріотизму не може ґрунтуватись на зовнішньому підкресленні у формі певних заохочень чи осуджень. Вищий смисловий аспект означає, що почуття патріотизму пов'язане не з нижчими екзистенційними потребами і бажаннями (часто комерційного характеру), а з вищою орієнтацією, яка визначає життя людини [1].

В. Гонський у своїх дослідженнях визначає структуру патріотизму як систему таких компонентів і якостей: патріотичні почуття (любов, гордість, захоплення Батьківщиною, відповідальність за долю Батьківщини), національна гідність, потреба в задоволенні своїх національних інтересів, національне самовираження, патріотична свідомість, що ґрунтується на національній

самосвідомості, національна винахідливість, повага до національної гідності народів інших країн, інтерес до пізнання інших культур, потреба в збереженні духовних і культурних цінностей своєї нації і передачі їх народам інших країн.

Дослідження вчених показують, що цілеспрямоване патріотичне виховання має поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення до певних фактів суспільного життя. З цією метою факти національного життя, з якими знайомлять дітей дошкільного віку, ілюструються прикладами з діяльності знайомих дорослих, а батьки разом з дітьми дають оцінку суспільним подіям і беруть участь у громадських справах.

Мета статті: обґрунтувати використання різних форм ознайомлення дітей дошкільного віку з рідним краєм і Батьківщиною.

Виклад основного матеріалу. Ознайомлення з рідним краєм і Батьківщиною, а саме з її культурою, традиціями та політичним устроєм починається з раннього віку і поступово ускладнюється в старшому віці.

Заклади дошкільної освіти відіграють важливу роль у вихованні дітей, формуванні патріотизму, історичної пам'яті, духовності та національної ідентичності.

Основними формами ознайомлення дітей дошкільного віку з рідним краєм є заняття, звичайні та цільові прогулянки, свята, екскурсії. Кожна з цих форм роботи передбачає ретельну підготовку вихователя та досягнення поставленої мети.

Ознайомлення з рідним краєм та Батьківщиною є основою здійснення патріотичного виховання дітей починаючи з раннього віку. Здійснення даної роботи передбачає організацію розвиваючого середовища в закладі дошкільної освіти, співпрацю з батьками, а також дотримання принципу систематичності та послідовності в роботі з дітьми.

Основними завданнями ознайомлення дітей з рідним краєм є наступні:

- формування уявлень дітей про свій дім, рідне місто, село, селище, країну, закріплення знань про його назву, місце розташування тощо;
- знайомлення дітей з культурою, традиціями, звичаями своєї країни, народу;
- залучення до пізнання історії України, народної символіки;
- залучення дітей до народно-декоративного мистецтва, народних промислів.

Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з Батьківщиною відрізняється в різних вікових групах, враховуючи вікові особливості розвитку, програмні вимоги щодо гармонійного розвитку дітей.

Основними формами ознайомлення дітей з рідним краєм є тематичні та інтегровані заняття, цільові та повсякденні екскурсії. Також з дітьми проводяться екскурсії в межах закладу, з метою ознайомлення з трудовою діяльністю [3].

Ми здійснили діагностику знань дітей про рідний край та Батьківщину на основі попередньо розроблених критеріїв та показників. Відтак з дітьми старшої групи були проведені наступні діагностичні методики:

- Когнітивний компонент - методика за С. Матвієнко.
- Емоційно-ціннісний компонент - модифікована методика Л.І. Шиловой.

- Поведінковий компонент - методика “Художник”.

На основі отриманих кількісних результатів, був проведений якісний аналіз отриманих даних.

З метою покращення уявлень дітей дошкільного віку про рідний край, була апробована авторська програма, яка включала в себе різні форми роботи:

- Заняття з ознайомлення з рідним краєм “Люби і знай свій рідний край”.
- Екскурсія за межі ЗДО “Народні майстри”.
- Екскурсія “Бібліотека — чарівний світ книг”.
- Прогулянка “В гості до берізки”.
- Заняття з розвитку мовлення “Мова – код нації”.
- Цільова прогулянка “Мій садочок, мій рідний край”.
- Свято “Україна — моя Батьківщина”.

Висновки. Узагальнені наукові дослідження вчених та проведений нами аналіз дозволяють підсумувати, що ефективність ознайомлення з рідним краєм і Батьківщиною передбачає систематичну та послідовну роботу з дітьми дошкільного віку та їх батьками з використанням різноманітних форм. Всі форми роботи повинні бути спрямовані на закріплення знань про Україну, її державність, символіку, історію тощо.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Вибрані наукові праці Виховання особистості. Чернівці: Букрек, 2015. 640 с.
2. Ушинський К. Д. Керівництво до викладання за «Рідним словом». Обов'язки для наставника // Повне збір. творів: У 6 т.— К.
3. Богуш А. Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник. К. : Слово, 2010. 408 с.
4. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. – К.: Вища школа, 2003. – 206 с.
5. Кіндрат В. К. Найскладніша творчість – виховання патріота (на основі матеріалів педагогічної спадщини Василя Сухомлинського) : монографія / В. К. Кіндрат. – Рівне : РДГУ, 2002. – 164 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З РІДНИМ КРАЄМ

*Альона Костюк, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Іван Коновальчук, доктор педагогічних наук, професор
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Середній дошкільний вік є найбільш сприятливим у патріотичному вихованні дітей в процесі ознайомлення з рідним краєм. Виховання в дітей любові до Батьківщини, поваги до звичаїв та традицій свого народу є актуальними проблемами нашої держави. І дуже важливим моментом є те, щоб підрастаюче покоління брало активну участь у даному процесі. Однією з головних засад виховання дітей середнього дошкільного віку в суспільстві є патріотичне виховання. На сучасному етапі встановлення української державності ця проблема набуває особливого значення, підвищує

роль патріотичного виховання. У закладах дошкільної освіти патріотичне виховання було і є важливою складовою.

Сучасна система патріотичного виховання спрямована на виховання дітей, розвинення патріотизму, політичної культури, дбайливого ставлення до природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Патріотичному вихованню дітей надавали великого значення такі науковці як І. Бех, О. Безверхий, М. Боришевський, О. Вишневський, П. Ігнатенко, І. Підласий, О. Сухомлинський та ін.

Поняття патріотичне виховання, його психологічні та педагогічні, вікові особливості формування описано у працях А. Авраменко, О. Киричук, В. Котило, І. Мар'єнко, які описують патріотизм у вигляді життєвої позиції особистості.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальному дослідженні патріотичного виховання дітей середнього дошкільного віку в процесі ознайомлення з рідним краєм.

Виклад основного матеріалу. В теперішній час, пріоритетного значення отримує національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання дітей середнього дошкільного віку, в часи коли Україна завдяки цінні життів Героїв, завдяки українським військовослужбовцям, добровольцям, волонтерам бореться за свою свободу та територіальну цілісність.

Патріотичне виховання - це процес формування у дітей почуття гордості за свою країну, почуття поваги, любові до свого рідного місця, знайомство з його природою, історією, культурою та традиціями, а також патріотичних цінностей та прагнення бути активними громадянами.

У теперішньому етапі державотворення слово «патріотизм» означає відчувати те, що в моєму місті, в моєму навчальному закладі, країні якій я живу багато залежить від мене «Я – є творцем майбутнього своїх дітей і онуків» [3 с. 33].

Найбільш сприятливим для початку розвитку патріотичного виховання є середній дошкільний вік, коли починає активізуватись інтерес дітей до соціального світу, суспільних явищ. Завдяки цілеспрямованому патріотичному вихованні слід у дітей поєднувати почуття любові до найближчих людей разом з формуванням даного відношення і до певних явищ у суспільному житті [2, с. 10].

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Реальна дійсність, природа, література й образотворче мистецтво, музика й кіномистецтво, а, передусім, рідна мова, рідні слова які активно впливають на сучасних дітей, формують їх світогляд, уявлення про те що завдяки рідній мові люди можуть спілкуватися між собою, а також пізнавати світ.

Патріотичне виховання розглядається у якості однієї з найважливіших сторін загального розвитку дітей дошкільного віку, і містить в собі вирішення задач не лише морального виховання, але і трудового, інтелектуального, естетичного, а також фізичного виховання.

Виховання любові до Батьківщини є дуже складним завданням, а особливо у дітей середнього дошкільного віку.

Патріотичні почуття у дітей середнього дошкільного віку проявляються у вигляді швидкоплинності і ситуативності. Дитину може розхвилюватися від почутої розповіді про героїчний вчинок, але згодом на ці враження накладуться інші, і перші почуті можуть згаснути, тому, як вказують психологи, слід закріпити дане почуття завдяки багаторазовим переживанням, слід спеціально створювати різноманітні ситуації.

На рис.1. можемо переглянути основні складові патріотичного виховання.

Рис.1. Складові патріотичного виховання

У концепції дошкільного виховання в Україні (1993), використовуючи історичний підхід у якості патріотичного виховання дітей дошкільного віку, використовує народознавчі, українознавчі та краєзнавчі напрямки. На це орієнтовані і різноманітні програми у дошкільному вихованні [3, с. 33].

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні орієнтуються на здобуття знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Даній меті відповідають і проведення таких розвиваючих занять як «Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», «Пам'ятні місця України», «Рідне місто (село)», «Вулиці нашого міста (села)», «Наш герб» та ін. Діти повинні поступово розуміти, що патріотизм також полягає і в розвитку національної економіки (нових робочих місць, заробітної плати робітникам, доходів бюджету, раціонального використання яких робить життя у рідній країні достойним), і в підтримці національних виробників [4, с. 16].

Важливим є використання під час патріотичного виховання знань з народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідних народів. Дітей дошкільного віку знайомлять з культурними і матеріальними цінностями родини і народу, пояснюють зв'язок людей з минулим і майбутніми поколіннями, розуміння сенсу життя, інтересу до родинної та народної традиції.

Також доцільно під час патріотичного виховання дітей середнього дошкільного віку використовувати твори художньої літератури, в яких йде мова про історію і сьогоdnішню ситуацію в Україні, життя дітей і дорослих.

Було проведено експериментальне дослідження на базі Городницького закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №1 комбінованого типу «Калинонька» на встановлення рівня патріотичного виховання дітей середнього дошкільного

віку за допомогою бесіди та за методикою М.Новицької. В результаті дослідження було встановлено, що у більшості дітей середній (45%) або низький рівень (30%) знань про патріотичне виховання за результатами бесіди. За методикою М.Новицької було встановлено, що у 40% дітей середній рівень та у 40% низький рівень знань.

Згідно результатів досліджень було проведено план роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей середнього дошкільного віку завдяки проведенню комплексних занять про Україну та рідний край, методів проектів, а також читання оповідань та проведення екскурсій по місту.

Після проведеної роботи з розвитку патріотичних почуттів серед дітей середнього дошкільного віку було проведено повторне дослідження на встановлення рівня патріотичного виховання. У результаті бесіди було встановлено, що у 60% дітей високий рівень патріотичного виховання, у 35% середній рівень, 5% дітей мали низький рівень патріотичного виховання. Згідно дослідження за методикою М.Новицької було встановлено що у 65% дітей високий рівень патріотичного виховання, 30% дітей мають середній рівень і у 5% дітей низький рівень патріотичного виховання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже було розглянено сутність поняття «патріотичного виховання дітей середнього дошкільного віку в процесі ознайомлення з рідним краєм» та його структуру в психолого-педагогічних дослідженнях учених, було узагальнено погляди педагогів-класиків і сучасних науковців щодо змісту, принципів та шляхів патріотичного виховання дітей середнього дошкільного віку; було обґрунтовано актуальність патріотичного виховання підростаючого покоління на сучасному етапі розвитку України; а також було виявлено й проаналізовано основні особливості патріотичного виховання дітей середнього дошкільного віку в процесі з ознайомлення з рідним краєм.

Ми можемо зробити висновок, що завдяки проведенню додаткових занять з дітьми для розвитку патріотичного виховання значно підвищились знання дітей і зросли рівні знань. Це свідчить про те, що необхідно періодично проводити додаткові комплексні заняття серед дітей середнього дошкільного віку для підвищення рівня патріотичного виховання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у формуванні патріотичних почуттів у дітей середнього дошкільного в процесі з ознайомлення з рідним краєм.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку Концепція Софії Русової та сьогодення. Дошкільне виховання, 2016. №2. С.2 – 5.
2. Виховання патріотичних почуттів у дошкільному віці: Навчальна програма спецкурсу для студентів вищих педагогічних навчальних закладів спеціальність «Дошкільне виховання» / Автор-укладач Л.П.Шкрєбтієнко. – Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. 10 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту». – К. : Дошкільне виховання, 2001. – 33 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді /

Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 16.06.2015 № 64 – 16 с.

ПОТЕНЦІАЛ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Ольга Кравченко, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Іван Коновальчук, доктор педагогічних наук, професор
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань сучасної дошкільної освіти є завдання всебічного гармонійного розвитку особистості дошкільника. Особливу роль у всебічному розвитку дитини дошкільного віку відіграє естетичне виховання, що сприяє розвитку естетичних почуттів, емоційної чуйності, формуванню моральних почуттів, духовному розвитку особистості дошкільника.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню естетичного виховання, розвитку естетичних почуттів підростаючого покоління надавали важливого значення такі видатні вітчизняні вчені та педагоги як І. Зазюн, Л. Коваль, Л. Масол, Т. Поніманська, В. Сухомлинський, В. Тернопільська. Окремі аспекти естетичного виховання дітей дошкільного віку досліджували Е. Белкіна, В. Кузьменко, С. Науменко, Т. Поніманська та ін. Проблеми формування у дітей естетичних почуттів засобами образотворчого мистецтва висвітлено в дослідженнях Н. Миропольської, Г. Падалки, О. Прушковської та ін. Разом з тим питання розвитку емоційних почуттів дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва недостатньо розкриті в теорії та практиці дошкільної педагогіки.

Мета статті: на основі комплексного аналізу наукової літератури проаналізувати теоретичні аспекти розвитку естетичних почуттів дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що єдиного підходу до визначення поняття «естетичні почуття» немає. Це пов'язано з тим, що категорія «естетичні почуття» є предметом дослідження таких наук як: психологія, естетика, філософія, педагогіка. Так, дефініцію «естетичні почуття» розглядають як:

- емоційні переживання особистістю краси навколишнього, творів мистецтва;
- стійкі тривалі стани особистості;
- емоції насолоди й задоволення, що виникають під впливом мистецтва, навколишньої дійсності.

Зокрема, в підручнику «Етика та естетика» термін «естетичні почуття» визначено як безпосереднє емоційне переживання людиною свого естетичного

ставлення до виразних проявів дійсності, художньої творчості та закріплення цієї здатності у різних видах естетичної діяльності [2, с. 198].

З філософської точки зору, естетичні емоції є найскладнішим видом психічного досвіду людини і є результатом засвоєння індивідом певних систем знань та оціночних навичок під впливом цілеспрямованого виховання і середовища [7, с. 392].

Психологи (С. Максименко, П. М'ясоїд та ін.) вважають, що Естетичні емоції - це тривалі психічні стани, що виникають внаслідок переживання людиною краси в явищах природи, праці та творах мистецтва. Гармонійна узгодженість, ритм, гармонія і симетрія цілого та його частин викликають почуття радості. [5, с. 87].

Проведений аналіз наукової літератури уможливив визначити поняття «естетичні почуття дітей дошкільного віку», яке будемо розглядати як стійкий емоційний стан особистості дошкільника, що виникає у дитини під впливом мистецтва, праці, природи, всієї навколишньої дійсності і проявляється у формі емоційних переживань та характеризується усвідомленістю, позитивним емоційним забарвленням і творчою спрямованістю дитини.

Аналіз наукових робіт з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що естетичні почуття – почуття, які забезпечують формування здібності людини сприймати і бачити красу в мистецтві та в повсякденному житті, розвиток естетичних смаків і ідеалів особистості.

Проблема розвитку естетичних почуттів особливо актуальна у дошкільному віці, що обумовлено віковими особливостями цієї вікової категорії дітей, адже, як зазначають психологи, саме в цей віковий період відбувається засвоєння сенсорних еталонів, розвиток естетичних та творчих здібностей дитини, збагачується її емоційно-чуттєва сфера, формується естетичне ставлення до життя, розвивається сприймання й розуміння прекрасного.

Дослідження психолого-педагогічної літератури засвідчило, що естетичні почуття не є вродженими, Естетичне сприйняття починає розвиватися з раннього дитинства в соціальному середовищі та під позитивним педагогічним впливом. У процесі естетичного розвитку діти поступово засвоюють естетичну культуру суспільства, формують естетичні уявлення, а також розвивають уявлення, поняття судження, інтереси, потреби, естетичні почуття. Зокрема, естетичні почуття виразно виявляються у дітей у віці трьох років. В цей період дитина вчиться виділяти прекрасне, наслідуючи дорослого, який звертає увагу дитини на естетичні об'єкти: «Подивися, як красиво». Далі дитина поступово починає помічати красу в навколишньому та розповідає дорослим про свої переживання. Естетичні почуття значно розвиваються в середньому дошкільному віці. Діти можуть давати елементарні естетичні оцінки дійсності та мистецьких явищ, розуміти деякі естетичні засоби, усвідомлювати зміст художнього твору та його зв'язок із засобами виразності та зображувальними засобами. [6, с. 278].

Важливим засобом розвитку естетичних почуттів дітей дошкільного віку є образотворче мистецтво, завдяки якому в дошкільників формується здатність сприймати та розуміти красу творів мистецтва, відчувати їх настрій, милуватися

ними, висловлювати свої оцінні судження (подобається, гарно, красиво тощо), розвиваються естетичні смаки.

Образотворче мистецтво включає такі Види творчої діяльності: двовимірна уява (малювання, аплікація), тривимірна уява (ліплення, пластика), декоративне мистецтво, прикладне мистецтво. Кольорові олівці, гуаш, акварель, глина, пластилін, кольоровий папір і тканина. Заняття малюванням, ліпленням, аплікацією та рукоділлям надають широкі можливості для пізнання краси та розвитку емоційно-естетичного ставлення дітей до дійсності. Мистецтво показує дітям реальний світ краси, формує їхні переконання та впливає на їхню поведінку. [3].

Впливаючи і викликаючи емоції, краса породжує думки і формує інтереси. У процесі естетичного сприйняття дитина робить перші узагальнення. Вона проводить порівняння та асоціації. Бажання дізнатися, про що розповідає картина або музика, змушує дітей уважно вдивлятися в кольори і лінії, вслухатися в звуки музики і поезії. Діти починають усвідомлювати, що між навколишньою дійсністю і мистецтвом існує тісний зв'язок.

Отже, у формуванні естетичних почуттів у дошкільнят неоціненне значення мають різноманітні види художньо-творчої діяльності: малювання, ліплення, аплікація, конструювання із природних матеріалів тощо.

Процес художньої діяльності створює сприятливі умови для розвитку естетичних сприйнятів і почуттів, які поступово переростають в естетичні емоції та сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності. Виділення характеристик об'єктів (форма, структура, розмір, колір, положення в просторі) сприяє розвитку у дитини відчуття форми, кольору і ритму, які є основою естетичних почуттів. Коли діти починають усвідомлено сприймати навколишній світ, їхні естетичні почуття стають глибшими, стійкішими та змістовнішими. У дітей розвивається здатність робити елементарні естетичні судження про життєві події, створені людиною об'єкти і твори мистецтва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведеного дослідження визначено, що значний потенціал для розвитку естетичних почуттів у дітей середнього дошкільного віку мають засоби образотворчого мистецтва. Саме у процесі художньої діяльності створюються сприятливі умови для розвитку естетичних сприйнятів і почуттів, які поступово переростають в естетичні емоції і сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні форм та методів розвитку естетичних почуттів у дітей середнього дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва.

Список використаних джерел

1. Етика та естетика: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 204 с.
2. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : навчальний. посібник. Запоріжжя : Просвіта, 2003. 173 с.
3. Максименко С. Д. Загальна психологія : навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 273 с.

4. Попович О. М., Горват М. В. Естетичні почуття як естетико-філософська категорія. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції* : зб. тез доповідей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 жовтня 2019 року, м. Мукачєво. Мукачєво : МДУ, 2019. С. 392-394.

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ОСНОВ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Інна Літвинець, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Олена Максимова, канд. педагогічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. В реаліях нашого часу, коли права людини часто порушуються (людей піддають різного роду насильству, позбавляють життя, примусово утримують), як ніколи набуває особливого значення проблема формування основ правової культури. Діти з високим рівнем правової культури – це майбутнє нашої нації. О. М. Костенко наголошувала, що краще за допомогою культури усунути сваволю людини, ніж карати за вияв цієї сваволі у вигляді злочину. Формування правової культури та захист прав дітей наразі є одним з головних завдань нашого суспільства. Дошкільний період – це саме той час, коли закладаються основи правильного ставлення до всього, що оточує, до самого себе. Якою дитина сформувалася в цей період розвитку, такою в багатьох аспектах вона буде, коли стане школярем, а потім дорослою людиною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи проблему формування правової культури в науковій літературі, ми виявили великий інтерес та активність у вивченні цього питання з різних позицій сучасних науковців, зокрема цією проблемою займались Агаркова Н., Бандура О., Бондаренко І., Василевська Т., Васянович Г., Грицько В., Іщенко Д., Задорожна Г., Кічук Я., Костенко О., Плахотнюк Н., Прокоф'єва Д., Скакун О., Сливка С.

Правова культура – це обумовлений усім соціальним, духовним, політичним та економічним ладом якісний стан правового життя суспільства, що виражається у досягнутому рівні розвитку правової діяльності, юридичних актів, правосвідомості і в цілому в рівні правового розвитку суб'єкта (людини, різних груп, усього населення), а також ступеня гарантованості державою і громадянським суспільством свобод і прав людини [4].

Величезна кількість наукових праць з зазначеної нами проблеми показує, що питання формування основ правової культури в дітей дошкільного віку в минулому і в сучасності було і є не розкритим, існує потреба в якісному методичному забезпеченні організації правового виховання, зокрема обґрунтування педагогічно доцільних форм, методів і засобів для якісної теоретичної і практичної підготовленості педагогів.

Мета статті: розкрити поняття «правова культура дітей», представити критерії діагностики рівня сформованості основ правової культури в дітей старшого дошкільного віку, методи, за допомогою яких проводилось дослідження, висвітлити отримані результати згідно виокремлених рівнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах збагачення виховних традицій українського суспільства правова культура, яка покладена в основу ідей патріотичного та громадянського виховання, набула глобального значення. В новій редакції базового компоненту в освітньому напрямі «Дитина в соціумі», виділили, що правова культура полягає в людських і громадянських цінностях, відповідальності за вчинки та дотриманні соціальних норм і правил поведінки [1].

В Програмі розвитку дітей «Українське дошкілля» зазначені основні педагогічні завдання з формування правової культури: сприяти розумінню дітьми своїх прав, свобод та обов'язків, свідомому відповідальному ставленню до них; вчити поважати права інших людей; формувати свідоме ставлення до своїх обов'язків у дошкільному навчальному закладі та сім'ї; створювати умови для набуття дошкільниками досвіду усвідомлених суспільних дій, правомірної поведінки й толерантного спілкування на основі поваги до прав інших людей [3].

Ми уточнюємо поняття «основи правової культури дітей старшого дошкільного віку» як сукупність таких елементів: елементарні морально-правові уявлення про права та обов'язки, норми і правила поведінки, морально-правові судження, ціннісні орієнтації та зразки поведінки особистості, що відповідають суспільно-прийнятим нормам.

В дошкільні роки дитина перебуває в повній залежності від дорослих, які її оточують. Тому майбутні працівники закладів дошкільної освіти повинні формувати в дітей дошкільного віку визначену суму знань про право, законодавство та про правову дійсність; прищеплювати їм повагу до права, закону; формувати у них правові переконання, правові ідеали, соціально-правову активність, навички правомірної поведінки [2].

Фундамент правової культури закладається в сім'ї за допомогою морально-етичного виховання дитини, оскільки повага до прав і свобод іншої людини є, по суті, моральною категорією. Старший дошкільник здебільшого завжди точно усвідомлює, що подобається дорослим у його поведінці, а що ні, оцінює свої дії та вчинки. Дитина вчиться комунікувати з ровесниками, розуміти, скеровувати свою поведінку відносно певних комунікативних ситуацій. А отже, діти в цей період вчаться підпорядковувати свої дії у взаємовідносинах соціальним нормам та вимогам, що перетікає в діяльність у суспільно-правових відносинах. Саме від дорослих залежить формування правосвідомості, набуття дітьми стійких моральних поглядів, переконань у соціальних відносинах, які виражаються в її ставленні до права, що переростає у відповідну поведінку в правових ситуаціях.

Дослідження рівня сформованості правової культури дітей дошкільного віку є важливим аспектом, адже дає можливість визначити повноту їх знань, уявлень про права, обов'язки, правила і норми соціально прийнятної поведінки в різних ситуаціях, про наявність правових переконань та відповідальності за свої вчинки.

Нами було проведено дослідження рівня сформованості основ правової культури в дітей старшого дошкільного віку. Дослідження проводилось в Кам'янобрідському закладі дошкільної освіти «Лісова казка»(ясла-садок)

Довбиської селищної ради. У дослідженні брали участь 12 вихованців старшого дошкільного віку групи «Веселка». Проводилась діагностика рівня сформованості правової культури в дітей старшого дошкільного віку за інформаційно-нормативним, емоційно-оцінним, дієво-вольовим критеріями та їх показниками. Ми використали такі методи для діагностування: інтерв'ю «Що добре, що погано?», бесіда «Право та обов'язок», тест-гра «Оціни», «Казково-правове лото», спостереження за дітьми в суспільно-правових ситуаціях, опитування вихователів.

Високий рівень сформованості основ правової культури виявили в 25 %. Діти добре ознайомлені про існування прав і обов'язків, виявляють цікавість до правових знань, стараються дати повну емоційну оцінку своїм діям та діям інших людей, розуміють, що необхідно дотримуватись певних правил поведінки, заборон, мають досить стійкі моральні погляди та переконання щодо дій, поведінки відносно інших, постійно демонструють зразки правової поведінки в колективі, користуються своїми правами, вміють їх відстоювати в разі їх порушення, виконують обов'язки без спонуки. Середній рівень сформованості спостерігався в 50 % дітей, які частково розуміють права, обов'язки, мають хиткі моральні погляди та переконання щодо дій, поведінки відносно інших людей, в деяких ситуаціях скривлено оцінюють власну поведінку та інших людей, іноді не коректно реагують на прояви жорстокої поведінки, зневаги до інших людей, часто демонструють правову поведінку в колективі однолітків і дорослих, користуються своїми правами, але не часто вдаються до їх відстоювання в разі порушення, рідко не дотримуються моральних, правових норм і правил у взаєминах з іншими. Виконують свої обов'язки за нагадування, спонуки. 25 % дітей показали низький рівень сформованості правової культури. Вони не знають про наявність прав, обов'язків, не мають стійких моральних поглядів та переконань щодо поведінки відносно інших, розуміння відповідальності за свої рішення, слова, дії, оціночні судження щодо власної поведінки та поведінки оточуючих висловлюють рідко або ж взагалі не висловлюють, залежно від зовнішніх чинників, часто виявляють негативну поведінку, виконують свої обов'язки вкрай рідко з нагадуванням та спонукою.

Висновки. За отриманими результатами дослідження можна зробити висновок, що діти мають недостатньо високий рівень сформованості правової культури. Виявлено потребу в насиченні методичної бази доцільними, цікавими формами, методами, засобами; в збагаченні знань і вмінь педагогів щодо даного аспекту виховання дітей. В подальшому науковому пошуку ми продовжуємо вивчати правову культуру та особливості процесу її формування, здійснюємо розробку авторської програми формування основ правової культури в дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS34727>
2. Попадич О. О. Методики формування правових знань майбутніх магістрів педагогіки, викладачів вищої школи під час навчання у вищому навчальному закладі / О. О. Попадич. – Наук. вісник Ужгородського

національного ун - ту. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота» / Ред. колегія: І. В. Козубовська, О. П. Бартош, М. В. Опачко та ін. – 2016. – Вип. 2(39). – С. 189-193.

3. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля" / О. І. Білан; за заг. ред. О. В. Низковської. — 256 с.

4. Теорія держави і права. Академічний курс [Текст] : підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 688 с.

РОЗВИТОК ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ БЛОКІВ З. ДЬЕНЕША

*Дарія Лобановська, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Оксана Сорочинська, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність дослідження. Математика оточує дитину з перших днів життя. На сьогоднішній день проблема логіко-математичного розвитку набуває великого значення. Він має позитивний вплив на формування психічних функцій дошкільників. Завдяки сформованості логіко-математичного мислення сучасна дитина матиме змогу аналізувати різноманітні процеси, коригувати власні дії в побуті та приймати рішення не лише за встановленим алгоритмом [3; 6].

Аналіз стану наукової літератури з логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку довів необхідність формування компетентного педагога. Вихователь має розуміти пріоритетність завдань логіко-математичного розвитку, вибір ефективних форм та методів роботи з дітьми дошкільного віку. Для цього необхідно сформувати логіко-математичне мислення, впроваджувати більше занять інтегрованого типу та не використовувати в освітньому процесі суб'єкт-об'єктну позицію дитини і вихователя [2, с. 19]. Також вагомий вплив мають розвивальні ігри з логічними блоками З. Дьєниша, які підготовлюють мислення дошкільників до оволодіння математичними знаннями та формування навичок використовувати ці знання в майбутньому шкільному навчанні.

Аналіз наукової літератури засвідчив з проблеми дослідження доводить можливість і механізми формування логіко-математичних здібностей в дітей дошкільного віку та їх важливість у повсякденній життєдіяльності Г. Белошиста, Л. Зайцева, В. Мамон, О. Мозгова, О. Кононко, І. Костюк, І. Яблонська та інші. Ефективність використання блоків З. Дьєниша у розвитку логіко-математичного мислення досліджували: Л. Васільєва, В. Мамон, О. Митник, С. Ясенюк та інші [2; 3]. Єдність розвивальних осередків закладу дошкільної освіти як основи логіко-математичного розвитку дітей відображена у наукових роботах К. Крутій.

Мета статті – аналіз особливостей організаційно-педагогічних умов у розвитку логіко-математичних здібностей в дітей старшого дошкільного віку засобами блоків З. Дьєниша.

Основна частина. Аналіз наукової літератури засвідчив, що логіко-математичний розвиток дошкільників з одного боку це здатність набувати вміння самостійно здійснювати вимірювання та обчислення кількості, довжини, відстані, висоти, ширини, маси, часу, об'єму; серіацію (впорядкування); визначати та класифікувати предмети, множини та геометричні фігури. З іншої позиції, логіко-математичний розвиток дитини дошкільного віку передбачає систему якісних змін в пізнавальній діяльності дитини, які відбуваються в результаті формування елементарних математичних уявлень і пов'язаних з ними логічних операцій [5].

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено ключові характеристики розвитку логіко-математичних здібностей дітей старшого дошкільного віку, зокрема сформованість умінь: класифікує предмети та геометричні фігури за якісними ознаками та чисельністю; здійснює серіацію за об'ємом, масою, розташуванням у просторі; вирішує найпростіші обчислення (усні); розв'язує арифметичні задачі; вимірює довжину, ширину, висоту, кількість, масу, об'єм, час; здатний міркувати, доводити і відстоювати свою думку та обґрунтовувати її; орієнтується у часі; використовує зв'язки «якщо, то», «чи», «і», «не», «або»; у потрібний момент відтворює свої знання, використовує їх у побуті; вміє розмірковувати, знаходить свої методи розв'язування завдання; виявляє інтерес до логіко-математичної діяльності [1].

Реалізація означеного вище, зумовлює приділення належної уваги вихователем впровадженню найефективніших форм роботи з дітьми та реалізацію пріоритетних умов логіко-математичного розвитку. На наш погляд актуальними умовами логіко-математичного розвитку є: надавати свободу дитині та заохочувати творчу ініціативу (відсутність примусу); переважання інтегрованих занять в освітньому процесі; використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології; емоційно-доброзичлива атмосфера під час занять, створення ситуації успіху; віддати прихильність суб'єкт-суб'єктному методу спілкування [6]. Окрім того вагоме значення у розвитку логіко-математичних здібностей в дітей старшого дошкільного віку відіграють засоби навчання. Так блоки Дьєниша є популярним та доступним засобом у багатьох садочках світу. Вони використовуються з усіма дітьми дошкільного віку та зорієнтовані на індивідуальний підхід.

У названому комплекті 48 об'ємних логічних блоків, які різняться наступними властивостями: кольором (жовтий, синій, червоний); формою (квадрат, трикутник, прямокутник, круг); товщиною (тонкі, товсті); розміром (малі, великі) [3; 7; 8]. Логічні блоки - це з однієї сторони іграшка для дитини, а з іншого, засіб постійного і поступового розвитку шляхом ускладнення завдань. Основними завданнями блоків Дьєниша у розвитку дітей є: ознайомлення (з кольором, товщиною, формою, розміром предметів), розвиток (логічного мислення, просторових уявлень, творчих здібностей, здатності конструювати та моделювати, умінь називати та виявляти властивості об'єктів), виховання (наполегливості, самостійності в досягненні мети), формування (уявлень про математичні поняття, вмінь самостійно вирішувати практичні та навчальні труднощі, навичок встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, виконувати класифікацію, серіацію та обчислення).

Формуванню зазначених компетентностей в дітей старшого дошкільного віку сприяють вправи «Вгадай, яка фігура», «Посортуй блоки», «Допоможи вибратись з лісу фігурам». Для розвитку логіко-математичних здібностей за допомогою блоків Дьєниша можна провести низку логічних вправ: 1. Перед дитиною викладаються три фігури. Дошкільник має здогадатися, яка фігура зайва і чому (колір, форма). 2. Викладаються фігури в ряд, в яких кольори, форма або товщина чергуються. Дитина має продовжити ряд. 3. Фігури складені в мішок. Дитина на дотик дістає фігури всі квадратні (круглі, товсті). 4. Перед дитиною ланцюжок. Пропонується викласти поруч фігури однакові за формою, але різні за розміром. 5. Пропонується фігура. Дитина має знайти не такі як ця за розміром (кольором, товщиною).

З дітьми старшого дошкільного віку у роботі з логічними блоками застосовуються картки (5×5). Підбираючи картки, які розповідають про форму, колір, товщину і величину блоків діти удосконалюються в заміщенні і кодуванні властивостей. Пошук блоків із властивостями дають змогу опанувати вміння декодувати інформацію та допомагають опанувати словесно-логічному мисленню.

Слід зауважити, що усі логіко-математичні ігри варто постійно ускладнювати для подолання інтелектуальних труднощів. Спираючись на рівень розвитку дитини старшого дошкільного віку слід запропонувати спочатку 2 вправи, коли не справилась – слід дати простіші завдання. Адже важливо, щоб дитина сама вирішила завдання, це буде сходинкою для подальшого підйому. Вихователю важливо бачити рівень розумових умінь для ефективної організації занять. Лише при багаторазовому повторенні вправ у дитини старшого дошкільного віку виробляються розумові вміння.

Висновки. Отже, в розвитку логіко-математичних здібностей в дітей старшого дошкільного віку варто використовувати розвивальний математичний матеріал блоки З. Дьєниша, які вимагають нестандартного розв'язання. Вони дають можливість для вивчення математичних понять, способів дій, де в основі є математична властивість образних, графічних моделей. Блоки З. Дьєниша сприяють засвоєнню самостійності, мислення, гнучкості, які є важливими у розвитку логіко-математичних здібностей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: Т.О. Піроженко, член-кореспондент НАПН України, проф, д-р псих. наук; Авт. кол-в: Н. Гавриш, О. Брежнєва, О. Байєр, О. Рейпольська, Л. Загородня, М. Машовець, О. Половіна, Н. Левінець, І. Мордоус, А.Шевчук, О.Косенчук, О.Безсонова, О.Корнєєва, С.Нерянова, Г.Лисенко. К.: Видавництво, 2021. 37 с.

2. Зайцева Л. І. Формування елементарної математичної компетентності в дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 : «Дошкільна педагогіка» / Л. І. Зайцева. К., 2005. 20 с.

3. Мамон В. Г. Розвиток логіко-математичної компетентності дошкільників за допомогою паличок Кьюізенера та блоків Дьєниша / В. Г. Мамон, І. А. Яблонська. А. Л. Половець // Дошкільний навчальний заклад. 2009. № 3. С. 21–27.

4. Організація життєдіяльності дошкільників в контексті завдань логіко-математичного розвитку [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zhuravlyk.uz.ua/organizaciya-zhittyediyalnosti-ditej-v-dnz/piznavalnij-rozvitok/logiko-matematichnij-rozvitok/v-konteksti-matematichnogo/>

5. Підлипняк І. Ю. Логіко-математичний розвиток дітей дошкільного віку: особливості освітньо-виховного процесу. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Випуск 2 (41). С. 194-197.

6. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти / Валентина Старченко // Дошкільне виховання. 2005. № 7. С. 19–21.

7. Степанова Т. Навчання математики дітей різновікової групи з використанням методик Х. Кюізенера і З. Дьенеша. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2016. №4. С. 189-192.

8. Ясенюк С., Котненко А. Блоки Дьенеша для логіко-математичного розвитку дітей. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. №5. С. 59-64.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

*Анна Мамецька, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Оксана Сорочинська, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність дослідження. Сьогодні особливо важливо виховувати патріотизм серед молодого покоління. Виховання юних патріотів - дуже тривалий процес. Він потребує зусиль з боку педагогів та батьків, усвідомлення ними належної поведінки, розуміння виховних питань та вибору відповідних форм і методів для дітей дошкільного віку.

Перебудова громадянської освіти в Україні залежить від зусиль відповідальних людей, які вболівають за свою Батьківщину і здатні відстоювати її інтереси. Виховання громадян-патріотів зараз є нагальним завданням, щоб гарантувати майбутнє всієї української нації. Одним із вразливих місць в освіті є відсутність чітких життєвих орієнтирів для молодого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагоги (Г. Сковорода, С. Русова, О. Сухомлинський, К. Ушинський) приділяли значну увагу розробці теорій патріотичного виховання підростаючого покоління. Новітні засади сучасного патріотичного виховання дітей дошкільного віку представлені у працях І. Беха, В. Борисова, М. Боришевського, П. Гнатенка.

Велике значення в розробці сучасних підходів до формування основ національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку мають розвивальні концепції Л. Артемової, А. Богуш, Н. Лисенко, Т. Поніманської та О. Шевченко. Кілька аспектів використання музичного фольклору у патріотичному вихованні дітей висвітлено у працях В. Гошовського, Т. Вовк, С. Садovenko, Т. Стегайло, І. Хланта та інших.

Насамперед, патріотизм - це любов до культури, створеної Батьківщиною та народами, що проживають у її межах; А. Макаренко та В. Сухомлинський підкреслюють, що шлях долучення до надбань світової культури та загальнолюдських цінностей лежить через розуміння власної культури та національних цінностей. При цьому вони наголошують на важливості якомога раннього включення фольклору у сферу патріотичної діяльності, що має здійснюватися з дітьми вже в дошкільних закладах.

Метою статті є використання українського музичного фольклору у патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дошкільне дитинство - відповідальний період у становленні особистості. Його актуальність полягає в тому, що прагнення дітей дошкільного віку до пізнання власної національної культури та оволодіння її здобутками наштовхується на мінімальні обмеження в освоєнні музичного фольклору. Виховання патріотизму дітей дошкільного віку засобами музичного фольклору потребує глибокого та системного підходу, а не поверхневих та епізодичних практик.

Патріотизм - це природна любов до землі, мови і культури своєї Батьківщини, глибоке моральне почуття, показник і вираз найвищого прояву духовного світу людини [1, с. 2]. Найважливішим завданням розвитку патріотизму в ДНЗ є ознайомлення дітей дошкільного віку з історією, культурою та звичаями своєї країни та її народу. Найважливіше завдання - дати їм чітке уявлення про свою національну культуру, яка проявляється як знання про історію, культуру, звичаї власної країни та свого народу.

Методами і засобами патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є дитячі музичні народні казки, в яких особливо яскраво виражена виховна і патріотична спрямованість [3, с. 20]:

- Колискові, пестушки, забавлянки, лічилки, примовки, пісні та ігри сприяють підготовці дітей до життя, допомагають їм освоювати навколишнє середовище;

- Обрядові забави та ігри вчать наслідувати трудові процеси дорослих;

- Пісні, забавлянки, примовки та ігри мають комплексний характер, що впливає на інтелектуальний розвиток.

Музичний фольклор виконує основну педагогічну функцію формування моральних і поведінкових культурних норм, але не в очах педагогів. Розуміючи патріотизм як соціальну емоцію, змістом якої є любов до Батьківщини, гордість за минуле і сьогодення Батьківщини, готовність підпорядковувати свої інтереси інтересам Батьківщини і свого народу, прагнення захищати інтереси Батьківщини і свого народу, виховний процес буде більш ефективним, якщо в освітній діяльності використовувати педагогічну систему, засновану на дослідженнях музичного фольклору [2, с. 13]: 1) освоєння культурних традицій у процесі підготовки і проведення народних свят; 2) побудови тематичних бесід на основі історичного минулого в традиційній культурі України; 3) розкриття змісту музичного репертуару, розучується з дітьми старого дошкільного віку, що включає в себе знання про народних героїв, національно-культурні традиції, події історичного минулого.

У дошкільних закладах пісні впроваджуються під час підготовки музичних занять, сюжетно-рольових ігор та тематичних розваг. Дослідження фольклору включає розробку системи занять, визначення пісенних жанрів, які впливають на виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку, а також співвіднесення змісту музичного фольклору з тематикою занять та стандартами патріотичного виховання. Музичний фольклор став важливим інструментом у розробці занять з патріотичного виховання.

Розвиток народної культури не повинен зводитися до суми вивчених музичних творів, а має передбачати створення атмосфери, в якій ці твори можуть народжуватися та існувати, коли народна мудрість проникає глибоко в серце. Саме тому ми включили в наші уроки поряд з музичним фольклором усну народну творчість (прислів'я, приказки, загадки, лічилки) та народне мистецтво. Це сприяло найбільш яскравому і повному сприйняттю музичних образів, стимулювало інтерес і допомагало набуті знань, необхідних для розвитку патріотизму. Матеріал уроку був зрозумілим, доступним і відповідним до віку, водночас діти були добре поінформовані про взаємозв'язок людини і природи, про те, як люди працювали і як виражали це в піснях.

Вивчення календарних свят, обрядів, які передавалися в кожній родині з покоління в покоління, пов'язаних із ними пісень, ми розглядали як базу, основу виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку. І як більш складний рівень виховання патріотизму – через історичну пісню, героїчний епос вивчалось історичне минуле нашого народу [2, с. 6].

Музично-фольклорні ігри також допомагали дітям зрозуміти значення праці в житті людини. Під час гри вони ставали учасниками трудового процесу від початку до кінця. Такі заняття включали в себе певний зміст: 1) народний календар, народні звичаї та обряди; 2) побут, уклад життя; 3) жанри літературного фольклору.

Колискові пісні є одним з найдавніших видів народної виконавської творчості і відіграють особливу роль у розвитку підростаючих поколінь. Цей жанр фольклору характеризується високим поетичним осмисленням світу, глибиною мелодії та багатством образів. Колискові пісні - це також перший урок, який у доступній формі знайомить дітей з побутовими питаннями та моральними цінностями, заохочує до працьовитості, порядку, добра та справедливості.

Дітям дошкільного віку рекомендується вивчати веснянки та гаївки під супровід. Як дуже давня народна творчість, що характеризує наше далеке минуле, тобто нашу первісну культуру, веснянки та гаївки мають велику цінність, вони є нашою праісторією, свідчать про життя наших предків, а тому заслуговують на те, щоб бути збереженими для розвитку патріотизму у дітей та впровадженими у навчально-виховний процес у закладах дошкільної освіти [4, с. 10].

Сьогодні ми живемо в дуже складні часи. Тому дуже важливо, щоб у душах дітей завжди горів вогник любові до рідної землі, звичаїв і традицій. Виховання на тему українського фольклору допомагає розвивати у дітей дошкільного віку не тільки патріотизм, позитивні почуття та ціннісне ставлення до національної культури, а й почуття відповідальності за збереження культурної спадщини.

Висновок На сучасному етапі національно-духовного відродження України дедалі гостріше постають проблеми формування патріотизму та національної ідентичності у підростаючого покоління. Науковці та педагоги-практики розуміють, що виховання свідомого громадянина і патріота означає формування певних знань, умінь, навичок, особистісних якостей і характеру.

У дошкільному віці закладаються основи свідомості та самосвідомості (діти починають усвідомлювати суспільні цінності та керуватися у своїй поведінці моральними нормами). Зокрема, це найбільш сприятливий період для формування основ національної ідентичності, включаючи розуміння приналежності до нації, пробудження прив'язаності та поваги до власної мови, традицій і символів, виникнення базових характеристик національної самосвідомості.

Вивчення особливостей та педагогічного потенціалу музичного фольклору доводить, що він, як явище української народної творчості, консолідує народну філософію, етику та естетику, є цінним у сучасній освітній практиці та невід'ємною складовою навчально-виховного процесу в ЗДО.

Список використаних джерел

1. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи / Н.Гавриш, К.Крутії // Дошкільне виховання. 2015. №8. С.2-7
2. Кузьмук Л. Плекаємо патріотів / Л.Кузьмук // Дошкільне виховання. 2015. №8. С.14-17
3. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. 2001. №1. С.22-25.
4. Формування національної свідомості дитини // Дошкільний навчальний заклад. 2010. №9 (45). С. 30-49.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ФОРМУ ПРЕДМЕТІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анастасія Мельникова, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

*Науковий керівник: Марія Федорова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність проблеми. Розвиток дошкільника неможливий без пізнання зовнішнього середовища, а саме через засвоєння властивостей нових предметів дій з ними. Починаючи з молодшого дошкільного віку, діти ознайомлюються з формами предметів, що сприяє розвитку сенсорного сприйняття, яке є важливим підготовчим етапом для подальшої математичної освіти. Пов'язано це з тим, що в період дитинства вагоме місце в розвитку психічних процесів, пізнавальної сфери, емоційно-вольової відводиться математичній підготовці, саме без цього неможливий перехід дитини дошкільного віку до школи. Тому що до школи в особистості формуються певні уявлення про простір, розмір, час, кількість і форму предметів. Значущим завданням при підготовці дитини до

школи та набуття нею математичної компетенції є формування елементарних математичних задатків та різностороннього розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В результаті аналізу діючих нормативно-правових актів та педагогічних джерел стало зрозуміло, що одним із основних завдань у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку є формування уявлень про форму предметів у процесі продуктивної діяльності. Проблема формування уявлень про форму предметів у дітей молодшого дошкільного віку турбувала багатьох науковців. Значний внесок у вирішення цієї проблеми здійснили такі видатні науковці та педагоги як Каракуц Г., Ковальчук М., Волощенко В., Бондаренко С., Мурис Т., Русин Н., Павлюк Т., Кутянська С. тощо.

Метою статті є аналіз особливостей формування уявлень про форму предметів в дітей молодшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Форма – це одна із особливостей навколишніх предметів, котра є узагальненням геометричних фігур і завдяки якій ми можемо пізнавати навколишню реальність.

Термін «форма» означає основну рису предмета, через яку за допомогою зору та дотику можна розрізнити предмети. Завдяки системі еталонів для позначення форм предметів була розроблена система геометричних фігур [3].

Ознайомлення дітей з формами предметів полягає у дослідженні різноманітних предметів та маніпулюванні ними. В основному використовують знаходження предметів за схожістю, організовуючи умови для їх порівняння. Андрієва Т. визначає, що дошкільники, в ході засвоєння геометричних фігур та форм, мають розвивати логічне мислення та математичні вміння, стати спроможними усвідомлено застосовувати їх в процесі власної життєдіяльності в різних сферах буття [1, с. 125].

Геометричні фігури – це певні шаблони, за допомогою котрих ми можемо визначити форму предметів, чи їх елементів. В закладі дошкільної освіти педагоги та батьки ознайомлюють дошкільників з базовими еталонами форми (квадрат, трикутник, овал тощо) та величини (високий, широкий, довгий тощо). Також геометричні фігури допомагають при аналізі зовнішнього середовища, в процесі чого можна співвідносити які предмети на що схожі (наприклад, квадрат на вікно чи коробку, круг на м'яч, апельсин чи кавун тощо).

Геометричні фігури можна класифікувати наступним чином: об'ємні та плоскі, з кутами та округлі, або без кутів. Таким чином, геометричні фігури виступають зразками, еталонами форми реальних предметів або їх частин.

Для того, щоб ознайомлення дошкільників з формами відбувалось гармонійно варто використовувати наступні прийоми роботи:

- за допомогою прикладання фігур можна розрізнити їх за властивостями чи знайти схожість;
- дослідження дотиково-руховим шляхом форм та виокремлення певних частин, їх назва;
- дії з фігурами, котрі дають змогу зрозуміти їх характерні особливості;

– завдання та ігри на закріплення умінь визначати та називати фігури;

– вправи на впорядкування (збільшення або зменшення розмірів фігур, класифікацію та групуванню) [4].

Формування уявлень про форму предмета є складовою частиною процесу набуття дітьми логіко-математичних компетентностей, що передбачає розвиток розумових операцій, наочно-образного мислення, формування словесного логічного мислення, уміння логічно і послідовно висловлювати думки.

Формуванню уявлень про форми предметів сприяє включення дошкільників в будівельно-конструктивні ігри. Будівельно-конструктивні ігри можна вважати різновидами творчої гри, адже вони вимагають роботи уяви, неординарного мислення, оригінальних рішень.

Щодо дидактичних іграшок, серед ЗДО популярні наступні:

— пірамідки для нанизування;

— об'ємні геометричні фігури;

— фігури для складання цілого з частин, сюжетні малюнки з частинами-вкладками;

— збірно-розбірні та іграшки, спеціально підібрані за якостями.

Діти знайомляться з різними способами використання предметів (основні форми деталей будівельного матеріалу «кубик», «цеглинка»), з варіантами їх розташування на площині. Відповідно до методичних вимог при ознайомленні дітей з формою предметів, варто не лише поєднувати різні прийоми та методи, але й дотримуватись такої послідовності навчання [3]:

– демонстрація та назва фігури;

– обстеження фігури через практичні дії;

– показ схожих фігур, але іншого кольору чи величини;

– порівняння геометричних фігур з предметами, близькими за формою;

– порівняння предметів за формою;

– визначення спільних якостей і відмінностей основних фігур;

– закріплення властивостей фігур через ліплення, малювання, викладання тощо.

На заняттях доцільно використовувати і будівельні матеріали, так і музично – дидактичні ігри та іграшки. Для розвитку у дітей математичних уявлень можна використовувати методичні прийоми (поєднання практичної та ігрової діяльності, розв'язування дітьми проблемно-ігрових та пошукових ситуацій). Таким чином, можемо визначити, що дидактичні ігри – це один з найпродуктивніших засобів формування в дітей уявлень про форму. Отримані знання сприяють правильному аналізу різних форм предметів та наступному відтворенню їх, наприклад, в малюнках та іншій творчості.

Список використаних джерел

1. Андрієва ТТ, Беленька В. Г. Актуальні проблеми дошкільної освіти : Теорія і практика в умовах вищого навчального закладу: Навч. посібник для студ. вищ. навч. Закладів. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. С.366-368.

2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція, від 12 січня 2021 р.) URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshki_lnoyi%20osvity.pdf

3. Старченко В.А. Формування логіко-математичних уявлень дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. № 7. 2005. С. 19-30.

4. Степанова Т. М. Індивідуалізація і диференціація навчання математики дітей старшого дошкільного віку: монографія. К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. 175 с.

РОЗВИТОК НАВИЧОК КОНСТРУЮВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕХНІКИ ОРІГАМІ

*Ллона Мичак, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Оксана Сорочинська, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Українська система дошкільної освіти орієнтована на створення ефективних умов для поступового, повноцінного, всебічного та цілісного розвитку особистості кожної дитини. Освітні заклади зосереджені на тому, щоб допомогти дітям розвинути належний рівень життєвих навичок, що, в свою чергу, забезпечує їм рівні можливості для продовження освіти в новій українській школі. Атмосфера, яку створюють дорослі на етапі дошкільного дитинства, впливає на майбутню академічну успішність дитини. Тому важливо забезпечити дітей освітніми засобами, які дозволять їм набути досвіду вирішення життєвих проблем у дошкільні роки.

Сучасні діти активні, розумні, кмітливі та рухливі. Вони допитливі, пізнають навколишній світ, адекватно реагують на різні ситуації, задовольняють свої потреби, приймають свідомі рішення, розв'язують власні проблеми та вчаться знаходити виходи з реальних ситуацій. Коротше кажучи, у них розвивається відповідний рівень мисленневих процесів, здатність міркувати, обґрунтовувати думки, діяти належним чином, виявляти інтерес до вивчення свого оточення, розуміти те, що їм говорять, приймати власні рішення, користуватися поняттями та узагальненнями. Якщо дитина знає, розуміє, вміє, дотримується, застосовує, демонструє ставлення та оцінює, її можна вважати компетентною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні різні аспекти розвитку творчого змісту дітей розглядаються в працях вітчизняних і зарубіжних науковців та педагогів-практиків, а також у питаннях формування творчого мислення дітей дошкільного віку в працях вітчизняних і зарубіжних науковців та педагогів-практиків.

Так, І.М. Біла [2, с. 160] досліджувала конструктивну мисленнєву діяльність вихователів дошкільних навчальних закладів за допомогою стратегічних тенденцій, які полягають у тенденції до концентрації на однотипних мисленневих процесах (аналогія, комбінування, поширення), у такій послідовності: до конструювання завдань Ознайомлення, з'ясування сенсу, визначення орієнтирів, усвідомлення проблеми, висування гіпотез щодо її вирішення та перевірка на практиці.

Л.О. Парамонова, розробивши педагогічну систему реалізації нової стратегії в різних видах конструювання, пропонує конкретні рекомендації щодо використання традиційних і нових матеріалів, які тільки починають входити в освітню практику дошкільних організацій. На думку вченої, дитяче конструювання має творчий характер, відповідає інтересам і потребам дитини-дошкільника.

На думку О.М. Давидчук, конструювання оригамі допомагає розвивати такі цінні риси особистості, як самостійність, ініціативність, працьовитість, акуратність, вміння працювати в команді. У процесі складання оригамі у дошкільнят також формується естетичне ставлення до того, що вони роблять і бачать, розвивається художній смак.

Мета статті: розвиток навичок конструювання у дітей старшого дошкільного віку засобами техніки оригамі.

Виклад основного матеріалу. Слово "конструювати" походить від латинського "construere", що означає створювати модель, конструювати, розташовувати і пов'язувати різні окремі об'єкти, частини та елементи. [4, с. 37]. Конструювання – особлива форма дитячої діяльності, інтерес до якої, на думку вчених, спричинений властивим саме дошкільнику бажанням практично діяти з предметами, отримувати певний результат від свого задуму, відчутти себе здатним зробити щось таке, що можна використати і що здатне викликати схвалення оточуючих [8, с.153]

У художньому конструюванні з оригамі діти, створюючи образи, не тільки (і не стільки) відображають їхню структуру, скільки виражають своє ставлення до них, передають їхній характер, користуючись кольором, фактурою, формою: «веселий клоун», «прекрасний принц» тощо.

Оригамі - це продуктивна діяльність, яка відповідає інтересам і потребам дітей дошкільного віку. Конструкції та вироби, які діти виготовляють, приносять їм велике задоволення, в основному в грі, в якості подарунків і прикрас для своїх кімнат і спільнот [4, с. 42].

Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в конструюванні засобами оригамі відбувається на основі усвідомлення дітьми того, що необхідно спершу побачити майбутній образ, а потім щось у ньому доповнити, добудувати (або, навпаки, щось прибрати) для повноти передавання образу чи цілого сюжету. У такій методиці дітей навчають способів «опредмечування» і «включення» та прийомів «добудовування», «прибрати зайве», «зміни просторового положення», «комбінування» тощо. Це «спочатку відбувається в безпосередньо освітній та спільній діяльності дітей і дорослого, а потім у самостійно організованій діяльності, де вихователь виконує роль консультанта, помічника [6, с.59].

Хтось вже не раз чув слово "орігамі", хтось сам займається цим чудовим мистецтвом, а для деяких це слово звучить вперше. Але оригамі варто того, щоб про нього говорили. Це унікальне заняття для всіх і кожного, для старших дошкільників. Кожна дитина знайде в оригамі те, що йому близько, цікаво [4, с. 51].

Єдиний матеріал, який працює в оригамі - це папір. Папір - доступний і дешевий матеріал для творчості [2, с. 19]. Діти знайомляться з папером швидше,

ніж з будь-яким іншим матеріалом. Він легко піддається будь-яким змінам. А застосування для складання паперу будь-якої якості, дозволяє займатися орігамі всім, не залежно від соціального стану, віку, освіти [6, с. 68].

Орігамі - ідеальна розвиваюча гра для розвитку уяви, винахідливості, логічного і просторового мислення та фантазії й інтелект, а також конструктивні здібності. Відповідно складаючи паперові фігурки діти:

- удосконалюють координацію тонких рухів пальців, що допомагає швидше навчитися писати, виробляти і зберігати гарний почерк;

- знадобляться отримані навички на уроках малювання та праці, при грі на музичних інструментах;

- вчаться бути терплячими і уважними: щоб фігурка вийшла, потрібно, не відволікаючись слідувати інструкції.

Орігамі – світ геометричних фігур: трикутників, квадратів, багатокутників, призм. Орігамі знайомить дітей з основними геометричними поняттями (кути, ребра тощо) та збагачує їхній словниковий запас спеціальними термінами. Діти вчаться легко переміщатися в просторі та на папері, вміють ділити ціле на частини, що є необхідним для дітей дошкільного віку. Крім того, діти дізнаються багато нового, пов'язаного з геометрією та математикою. [2, с. 19].

Ділячи їх на частини і вивчаючи співвідношення пропорцій, дитина в захоплюючій формі засвоює складні знання;

- тренують пам'ять, запам'ятовуючи як скласти ту чи іншу фігуру, тобто десятки і сотні схем; розвивають впевненість у своїх силах, і здібностях; допомагають розвитку креслярських навичок; розширюють комунікативні здібності; дозволяють відчувати особисту причетність до нового інтернаціонального явищу культури; розвивають здібності до конструктивної творчості та геометричного мислення [6, с. 20].

Дошкільнят поступово можна привчати до складання за кресленнями, та при цьому обов'язково треба враховувати готовність кожної дитини до такої діяльності і починати з освоєння найпростіших позначень. Дуже важливий індивідуальний підхід, і якщо дитина ще не готова до занять, то на деякий час їх слід відкласти.

У мистецтві орігамі, творчість вимагає практичної підготовленості. У даному випадку, це володіння «базовими», найнеобхіднішими формами: «трикутник», «двері», «повітряний змій», «риба». Потрібно повторюваність у навчанні, щоб дитина без праці змогла відтворити базові фігури, які можуть

Орігамі має дуже широкий спектр рівнів складності. Від літачків, які діти можуть навчитися складати між собою без допомоги дорослих, до фігурок, які під силу лише небагатьом майстрам. Ми вважаємо, що особливу увагу слід приділяти навчанню дітей проектуванню та конструюванню конструкцій, які дозволяють замінювати одні деталі іншими. Під час конструювання діти орієнтуються на площині і починають замислюватися над об'ємними характеристиками своєї майбутньої споруди. На основі аналізу та інтеграції просторових зв'язків і розташування елементів стають очевидними способи будівництва і надаються можливості для дослідження і творчої діяльності [4, с. 31].

Висновки. Основу формування творчого конструювання засобами орігамі

становлять три взаємопов'язані компоненти: самостійне дитяче експериментування з новим матеріалом; розвиток образного мислення й уяви; формування узагальнених способів діяльності.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. (2013). Вивчення конструкторської творчості дошкільників. Проблеми емпіричних досліджень в психології: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 5-6 грудня 2013 р.) (Вип. 2, С. 160-165). Київ: ОВС.
2. Біла І.М. (2011). Феномен дитячої творчості. Дошкільне виховання, 1, С.7-11.
3. Борин Г.В. (2021). Педагогічні умови організації художньо-конструктивної діяльності дітей дошкільного віку в умовах ЗДО. Молодь і ринок, 9(125), С. 37-42.
4. Гальченко В.М. (2004). Теоретичні аспекти формування творчих здібностей дошкільників. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України, VI(3), С. 90-97.
5. Грузинська І.М. (2018). Структура творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. Вісник Дніпропетровського університету. Журнал психологічних наук, 24(7), С. 59-67.
6. Листопад І.А. (2020). Творчі завдання як засіб розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота», 23, С. 74-81.
7. Сігеті Н.В., Микуліна А.К. (2022). Розвиток творчості у дошкільників у процесі конструктивної діяльності. Наука майбутнього, 1(9), С. 153-158.

НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЛІЧБИ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ТА ВПРАВ

*Морозова Наталія, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марія Федорова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність проблеми. Лічба один із найважливіших видів діяльності для формування ранніх математичних уявлень, які впливають на розвиток розумової діяльності та сприяють успішному навчанню в початковій школі.

Дошкільний вік є найбільш сензитивним періодом для формування ранніх математичних уявлень загалом і засвоєння чисел зокрема, а використання дидактичних ігор надає для цього чудову можливість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дошкільників, що вивчають світ, важливим є пізнання через чуттєвий та інтелектуальний досвід. Однак, варто зауважити, що такий досвід може бути безладним і неорганізованим. Роботу над його систематизацією та організацією в потрібному напрямку бере на себе вихователь, який має глибоке розуміння не лише того, що треба навчати дитину, але і як робити це таким чином, щоб навчання було розвиваючим. Саме тому сучасні вимоги вимагають від вихователів перегляду змісту і форм роботи

з дітьми, напружених пошуків нових підходів до кожної дитини з урахуванням її розвитку, особливостей нервової системи та здібностей, активного використання наукових досягнень у галузі педагогіки і психології.

Успіх навчання дітей на початковому етапі шкільної освіти залежить від їхнього рівня мислення, вміння узагальнювати та систематизувати знання, та здатності до творчого вирішення проблем. Розвиток математичного мислення не лише допомагає дітям орієнтуватися в сучасному світі, але й сприяє їхньому загальному когнітивному розвитку. Таким чином, головна вимога до уроків та виховання в початковій школі полягає у забезпеченні максимально ефективного формування базових математичних уявлень на кожному етапі дитячого розвитку, щоб дитина могла засвоїти найбільший обсяг доступних знань і стимулювати свій інтелектуальний ріст.

Сучасниками методики математичного розвитку є такі вчені як Р. Л. Березіна, З. А. Михайлова, Р. Л. Ріхтерман, А. А. Столяр, А. С. Метліна, К. Й. Щербакова.

Метою статті є визначення важливості використання дидактичних ігор в навчанні лічбі дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток основних математичних понять у дітей дошкільного віку – це особлива область пізнання, в якій можна забезпечити послідовне навчання, цілеспрямовано формувати математичне мислення і покращувати розвиток дитини. Тому одним з найважливіших завдань педагогів дошкільних освітніх установ є підвищення інтересу дітей до математики. Освоєння основних математичних понять не повинно бути нудним. Справа в тому, що пам'ять дитини вибіркова. Дитина дізнається тільки про те, що його зацікавило, здивувало, потішило. Навіть якщо дорослі наполягатимуть, навряд чи вона згадає, що їй це нецікаво. При прийнятті рішення про методи і прийоми необхідно враховувати фізичні і психічні особливості дитини і проводити навчання за допомогою дошкільної виховної роботи, в якій широко використовуються розвиваючі ігри, ігрові заняття, різні види практичної діяльності [5, с. 76].

Для того щоб тренувати лічбову діяльність, необхідно використовувати дидактичні та рухливі ігри, вправи, які включають їх в кожен урок. Щоб створити передумови для незалежного облікового запису, необхідно змінити матеріал облікового запису, середовище класу тощо. Також важливо не тільки тренувати навички рахунку, а й використовувати різні ігрові вправи, які сприяють формуванню уявлень про форми, розміри і дозволяють розвивати просторову орієнтацію. При навчанні рахунку вчителі повинні створювати відповідні умови для того, щоб діти могли скрізь користуватися рахунком. Для цього потрібно створювати різні життєві та ігрові завдання і ситуації, що вимагають використання навичок рахунку. Також рекомендується поговорити з дітьми про використання облікового запису в різних видах діяльності [1, с. 111-116].

Для розвитку лічбової діяльності особливу роль відіграє практика рахунку з використанням різних аналізаторів: підрахунок предметів по звуку, руху і дотику. При вправі підрахунку рухів дитину просять відтворити вказану кількість рухів відповідно до зразку або за значеним числом. У той же час

характер руху поступово ускладнюється. Всі звуки і рухи повинні бути ритмічними, різноманітними і цікавими. Джерело звуку краще приховати від дітей ширмами, дверима.

Однак на сучасному етапі математичної освіти дошкільнят вчителі та батьки допускають безліч помилок: вони зводять процес навчання до механічного рахунку, вирішення прикладів, вибору методів і засобів шкільного навчання. Тому найкраще актуалізувати вибір специфічних для дошкільного віку методів формування математичних виразів в початковій школі і підготувати дитину до школи.

Головне завдання вихователя при різних формах роботи з дітьми полягає в тому, щоб дитина розуміла суть явища. Якщо дорослий не розкриває в повній мірі зміст цих понять, не допомагає правильному узагальненню і не може знайти істотних ознак предмета або явища, у дитини формується неправильне математичне вираження. Під час занять та ігор дитина повинна бути максимально активна, приводити доводи, робити «відкриття» і висловлювати свою думку, не побоюючись помилок. І всі неправильні відповіді слід розглядати як пошук відповідного рішення, а не як невдачу.

Існує безліч спеціальних термінів, які ми використовуємо при роботі з дошкільниками. Вихователь дбає про те, щоб дитина розуміла, про що йде мова, і сам зможе правильно сформулювати свою думку. На заняттях з формування базових математичних виразів завжди слід звертати увагу на мовну роботу. Кожне заняття вчить дітей чітко висловлювати свою думку, робити висновки, пояснювати, доводити і використовувати короткі і повні відповіді. На наш погляд, проблема навчання елементарним математичним поняттям у дошкільнят, звичайно ж, не обмежується вищенаведеними положеннями. Для дошкільнят основним шляхом розвитку є емпіричне узагальнення, тобто узагальнення власного сенсорного досвіду. Зміст сприйманого має бути чуттєво підтверджено, тому дуже важливо використовувати цікаві матеріали при роботі з дошкільнятами.

Одним із завдань педагогів і батьків є стимулювання інтересу дошкільнят до основ математичних знань. В ігровій формі діти навчаються не тільки рахувати, а й вирішувати завдання, виконувати вправи легко і швидко. Спеціально підібрані і організовані дидактичні ігри схилитимуть до успішного сприйняття і розуміння нових знань, завдяки активній участі дитини в пізнавальному процесі.

Кожна дидактична гра має свою власну задачу щодо покращення кількісного самовираження дитини. Цілеспрямовані і систематичні дії в дидактичних іграх з математичним змістом сприяють подальшому вдосконаленню логіки, кмітливості і просторового уявлення. Успішне формування лічбової діяльності в старшому дошкільному віці стимулює подальший активний розвиток розумових здібностей, що сприяє освоєнню шкільної програми [3, с. 7].

Гра є одним із основних методів проведення заняття з математики. В основному це дидактичні ігри, зміст яких сприяє розвитку окремих розумових маніпуляцій, або ж засвоєнню обчислювального сприйняття, навичок швидкого рахунку. Цілеспрямоване включення ігор в заняття підвищує інтерес дітей до

знань і підсилює ефект самого навчання. Навчання граючись сприяє тому, щоб діти, які захоплені грою, здобували певні знання та навички. Граючись діти охоче долають серйозні труднощі, тренують свої сили, розвивають здібності і вчаться працювати в команді.

У дидактичних іграх дитина спостерігає, зіставляє, класифікує об'єкти, аналізує і узагальнює наявне. Ігри надають дітям можливість розвивати довільність психічних процесів, таких як увага і пам'ять. Від малюків потрібні не тільки розумові зусилля, а й вольові – організованість, витримка, вміння дотримуватися правил гри, вміння підпорядковувати свої інтереси інтересам команди. Однак не всі ігри мають значну виховну цінність, тільки ті, які набувають характеру пізнавальної діяльності. Дидактичні розвиваючі ігри наближають нову пізнавальну діяльність дитини до того, що йому вже знайоме, полегшуючи перехід від гри до серйозної розумової роботи.

Розвиток основних математичних понять у дітей дошкільного віку – це особлива область пізнання, в якій можна забезпечити послідовне навчання, цілеспрямовано формувати математичне мислення і покращувати розвиток дитини. Тому одним з найважливіших завдань педагогів дошкільних освітніх установ є підвищення інтересу дітей до математики. Освоєння основних математичних понять не повинно бути нудним. Справа в тому, що пам'ять дитини вибіркова. Дитина дізнається тільки про те, що його зацікавило, здивувало, потішило. Навіть якщо дорослі наполягатимуть, навряд чи вона згадає, що їй це нецікаво. При прийнятті рішення про методи і прийоми необхідно враховувати фізичні і психічні особливості дитини і проводити навчання за допомогою дошкільної виховної роботи, в якій широко використовуються розвиваючі ігри, ігрові заняття, різні види практичної діяльності [5, с. 76].

У грі необхідний розгорнутий сюжет, що включає різноманітні ролі, а також ігрові завдання, вирішення яких передбачається на основі рахунку. В дидактичних іграх потрібно використовувати різноманітний дидактичний матеріал, підбираючи його таким чином, щоб полегшити дитині перехід від застосування конкретніших його форм до більш абстрактних. Спочатку в грі повинні використовуватися реальні предмети, потім їх замітники, а потім числові фігури і картки з цифрами.

Процес навчання повинен стимулювати активність всіх дітей і давати їм можливість вільно спілкуватися один з одним в пошуках істини. Найбільш ефективним в умовах дошкільних освітніх установ є створення на заняттях таких психолого-педагогічних умов для розвитку пізнавальних інтересів дошкільнят, залучення їх до спільного вирішення навчальних завдань і складання самостійних висновків, в тому числі з проблемної ситуації заняття.

Список вирокистаних джерел

1. Артемова Л. В. Вчися граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільників. Київ : Томіріс, 1995. 112 с.
2. Граємо з найменшими: конспекти ігор занять. Палітра педагога. 1998. № 1. С. 7–8.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авторський колектив: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І.

Богданець-Білоskalенко та ін.; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець. Київ, 2016. 304 с.

4. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтти, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г. В. Петрова, Т. О. Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Слущинська, Н. І. Трикоз. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.

5. Тарнавська Н. П. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку в таблицях, алгоритмах, фрагментах занять : навч.-метод. посіб. част. І. Житомир : ЖДУ імені Івана Франка. 2013. 76 с.

РОЗВИТОК СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АВТОРСЬКОЇ КАЗКИ

*Юлія Онищук, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Оксана Сорочинська, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність дослідження. У ХХІ столітті весь світ став перед проблемою збереження інтересу до книги, до читання як процесу та провідної діяльності людини. Процес літературного розвитку, формування в дитині грамотного, талановитого читача починається у дошкільному віці, тому значна відповідальність як педагогів, і батьків за виховання у дитини любові до книги та читання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психології та соціології термін «читач» поширюється і на дитину-дошкільника, яка хоч і не вміє читати: вона відображає загальні особливості сприйняття та розуміння книги, властивої слуханню так само, як і читання. Вчені-психологи, (С. Д. Максименко, І. Д. Бех) приділяючи увагу аспектам психології навчання і виховання дітей різного віку зазначають, що дошкільний вік – це саме той віковий період дитини, коли в неї починає активно встановлюватись художнє сприйняття. Первісне сприйняття переходить у естетичне. У працях О. Кононко, Н. Котій, О. Кирилюк та інших вчених досліджуються особливості сприйняття художньої літератури дитиною дошкільного віку

Методика роботи з авторською казкою розкрита в монографіях, методичних та навчальних посібниках. Актуальними питаннями методики є питання про методи ознайомлення з художньою літературою, про форми роботи з авторською казкою у закладі дошкільної освіти.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що казки позитивно впливають на розвиток словесної творчості дошкільнят.

Мета дослідження: виявити та теоретично обґрунтувати комплекс форм, методів та прийомів розвитку словесної творчості в дітей старшого дошкільного віку засобами авторської казки.

Виклад основного матеріалу. Сучасні дослідники зазначають, що авторська казка як фольклорний жанр, має свою структуру, засоби виразності, які роблять її цікавою для дітей, допомагають у розумінні цінностей, таких, як

соціальні, культурні, моральні, художньо-естетичні та ін. [8, с. 23].

Словесні твори, названі усною словесністю, відіграють роль у збереженні громадського досвіду. Ці твори, спочатку короткі, а потім поступово набувають більшої тривалості, передаються з уст в уста та утворюють окрему групу творів. Усна словесність має значний історичний контекст, оскільки її твори передаються з покоління в покоління. Ці твори набувають письмового втілення у випадках, коли серед освічених верств народу виникає зацікавленість минулим.

Міфологія народу становить початковий пункт усної народної творчості. Вона створює духовну атмосферу, у якій виростають перші проблеми майбутньої національної літератури, такі як пісні, перекази та народні поетичні казки.

Казки значною мірою впливають на емоційну та інтелектуальну сферу дитини, розвивають активність та творчість у відображенні уявлень про казковий світ у художній діяльності [6, с. 24]. Використання авторської казки – це одна з умов літературної освіти старшого дошкільника. Вона вчить дітей, «обдумувати сприймати, міркувати над книгою [7, с. 48].

До аналізу авторських казок для дітей дошкільного віку висуваються такі вимоги:

- цілеспрямованість – вихователь має переслідувати конкретну мету;
- проводиться лише після цілісного, емоційного та безпосереднього сприйняття твору;
- спиратися на індивідуальність дитини та на її вікові особливості;
- аналізувати не життєву ситуацію, зображену в творі, а зображення цієї ситуації саме автором;
- бути вибірковою – обговорюються не всі елементи твору, а ті, які найяскравіше висловлюють ідею;
- аналіз має сприяти розвитку словесної творчості дітей, тобто формувати найперші літературознавчі уявлення та читацькі вміння; відтворювати в уяві картини життя, зображені автором; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; бачити авторську позицію (ставлення, оцінку); сприймати образотворче-виразні засоби мови.

Тому, щоб грамотно провести аналіз, вихователь планує питання до тексту, які будуть запропоновані дітям.

У роботі з авторською казкою педагогом можуть бути використані наступні прийоми:

- для першої групи виділених раніше умінь, спрямованих на осмислення та відтворення змісту твору: словесне малювання, створення власних малюнків до творів, уявлення себе в дома у персонажа;
- для другої групи умінь, що сприяють усвідомленню форми твору: виділення опорних слів у творі, аналіз назви твору; розподіл тексту на частини, складання плану тексту, створення серії власних малюнків, що відбивають послідовність дії, а також виявлення мотивів вчинків героїв, опис їхнього зовнішнього вигляду;
- для третьої групи умінь виділяти жанрові особливості твору: виявлення типових особливостей творів різних жанрів;
- для четвертої групи умінь, необхідних усвідомленню мовних особливостей

твору: знаходження образно-виразних засобів у тексті (для усвідомлення авторського вибору), вигадування порівнянь, епітетів, синонімів, антонімів (для оволодіння способом вираження у слові певного художнього змісту) [6, с. 23].

Творча розповідь на основі авторської казки – один із найбільш привабливих і водночас складних видів художньо-мовленнєвої діяльності старших дошкільнят, оскільки дитині належить не тільки самому вибирати тему своєї казкової історії, створювати образи, розкривати задум, а й відбирати образотворче-виразні засоби мови [4, с. 356].

Казки являють собою найбільшу частку українських казок, зокрема: «Дівчина та Місяць», «Тісто-богатир», «Василина Прекрасна», «Яйце-райце», «Летючий корабель», «Котигорошко», «Кривенька качечка» та інші.

Висновки. Таким чином, ми дійшли таких висновків:

а) авторська казка може розглядатися як основа для розвитку словесної творчості старших дошкільнят;

б) художньо-мовленнєва діяльність, що виникає у дітей під впливом авторських казок, що включає наступні компоненти: сприйняття; відтворення авторського тексту без зміни (репродукція), участь у драматизації; відтворення авторського тексту по-своєму (інтерпретація), з використанням засобів художньої виразності (вміння переказувати прочитані твори, відтворювати авторський текст за ілюстраціями тощо); створення власного вторинного тексту на основі прочитаного твору або ряду творів;

в) при ознайомленні старших дошкільнят із авторською казкою використовуються різні методи формування сприйняття твору дітьми, різні типи та види занять;

г) робота з ознайомлення з авторською казкою не повинна обмежуватись тільки однією формою – читанням на заняттях, оскільки може успішно продовжуватися поза заняттями, у різних видах діяльності.

Список використаних джерел

1. Лещенко О. М. Методика навчання рідної мови і грамоти. Київ: Вища школа, 2008. 301-302 с.
2. Машовець М., Курнаухова А. Вплив казки на формування особистості дитини: моральний аспект. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. № 7. 20-24 с.
3. Міщук В. Терапевтична казка, як новітній об'єкт видавничого втілення. Наукові записки. Серія «Поліграфія і видавнича справа». Львів: Українська академія друкарства. 2007. 248 с.
4. Партико Т. Б. Загальна психологія: підручн. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 416 с.
5. Пасічник А., Белова В. Казка як засіб розвитку словесної творчості. Дошкільне виховання. 2009. № 10. 11-12 с.
6. Попова І. Н. Діагностика розвитку образного мовлення старших дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 3. 22-28 с.
7. Самошкіна Л.М., Яковенко В.С. Казка в роботі з дитячими психологічними проблемами: навчальний посібник. Дніпро: РВВ ДНУ. 2002. 48с.
8. Сарапулова Є. Складання розповідей у дитсадку і в школі. Дошкільне виховання. 2011. № 10. 22-24 с.

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ЧАС У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Єлизавета Орлова, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марія Федорова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність дослідження. В процесі розвитку дітей дошкільного віку є сенситивні періоди для формування ключових якостей особистості. Один з основних аспектів цього – це розвиток у дитини самостійності, який починається в дошкільному віці через формування певних навичок і вмінь. На даному етапі формування особистості закладаються важливі основи для подальшого розумового розвитку, які включають навички організованості, цілеспрямованості, зібраності та вміння планувати свою діяльність. Ці навички є критично важливими для успішної адаптації дітей до шкільного середовища. Враховуючи швидкоплинність часу в процесі темпу життя сучасного суспільства, стає очевидним, що формування уявлень про час у дітей старшого дошкільного віку є необхідним і важливим об'єктом дослідження. Час слугує фундаментальним параметром для опису явищ реального світу, який дитина, а пізніше й доросла особа, досліджує та інтерпретує протягом усього життя. Орієнтування у часі життєво потрібне дитині як майбутньому члену соціуму. Вміння орієнтуватися в часі дозволяє дитині успішно розвиватися, опановувати різні види діяльності, пізнавати довкілля і, таким чином, здійснювати підготовку до школи. Даний об'єкт дослідження можна віднести до одного з найскладніших і водночас важливих педагогічних навичок для дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим забезпечення розвитку формування уявлень про час у дітей дошкільного віку визначається як актуальне завдання для педагогічної та наукової спільнот.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В результаті аналізу діючих нормативно-правових актів та педагогічних джерел визначають важливість розвитку пізнавальних здібностей, включаючи розвиток уявлень про час. Діти дошкільного віку сприймають час специфічно та індивідуально і, як показує практика, час є однією з найскладніших категорій для їхнього розуміння. Проблема часу є значущою в якості об'єкта наукових досліджень. Мистецтвознавці значно долучилися до дослідження цієї складної тематики. Видатні філософи, такі як Арістотель, Ж. Піаже, П. Фресс, Г.Гегель, І.Кант, математики, зокрема Г. Ляйбніц, М. Лобачевський, а також фізики, наприклад А.Ейнштейн, розглядали час у своїх дослідженнях, виокремлюючи його ключові характеристики: тривалість, плинність, незворотність, об'єктивність та відсутність наочних проявів. Психологи, такі як О. Савенков, І.Якиманська, та педагоги, включно з В. Сухомлинським, К. Щербаковою, Г. Щукіною та іншими,

підкреслюють універсальність застосування часових характеристик в описі процесів різного характеру. Вони також наголошують на важливості формування відчуття часу та розвитку здатності орієнтуватися у часовому просторі у дітей дошкільного віку. Таким чином, у науковій психолого-педагогічній літературі вивчається проблема формування часових уявлень у дошкільнят. Слід, однак, зазначити, що доцільно додатково вивчити питання формування та розвитку уявлень про час у дітей старшого дошкільного віку з метою підвищення ефективності та результативності педагогічного процесу. У цьому випадку, безсумнівно, необхідно спиратися на науковий та педагогічний досвід, накопичений відомими дослідниками та викладачами в історії педагогічної науки. Елементом даного об'єкта дослідження являється старший вік дошкільнят, так як на даному етапі розвитку вже є сформований «фундамент» для сприйняття нового матеріалу, так як процес формування уявлень про час здійснюється дошкільними освітніми установами як частина формування елементарних математичних уявлень (ФЕМУ). Розширимо вищезазначений факт в теоретико – методологічному ракурсі. В даному віці інтенсивно формується друга сигнальна система. У дітей дошкільного віку, особливо старшого, виникають особливо важливі для її подальшого життя новоутворення. Тобто, одним з рівнів комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника являється когнітивно-лінгвістичний рівень (розвиток понятійної свідомості), який характеризується розумінням просторово-часових ознак ситуації спілкування (значення слів, що характеризують місце, час, зміст взаємодії). Також одним із завдань по формуванню математичних уявлень та подальшого математичного розвитку дітей слід виділити - формування початкової орієнтації в кількісних, просторових і часових відносинах навколишньої дійсності. Особливості соціальної ситуації розвитку дітей старшого дошкільного віку виражаються в характерних для них видах основної провідної діяльності, передусім в сюжетно – рольовій грі. За допомогою даної діяльності у дітей старшого дошкільного віку вже визначається спрямованість трудових дій, що і потребує, відповідно, реалізацію процесу формування уявлень про час.

Метою статті є дослідити процес формування та розвитку уявлень про час у дітей старшого дошкільного віку, виявити ключові фактори, що впливають на цей процес, та розробити методичні рекомендації для ефективної підтримки цього аспекту розвитку.

Виклад основного матеріалу

Однією з ключових складових процесу модернізації освітньої системи, як це окреслено у Національній доктрині розвитку освіти та у Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття», є актуалізація змісту, форм і методів дошкільної освіти, адаптованих до вікових особливостей дітей дошкільного віку. У контексті сучасних вимог трудової діяльності, важливість розвитку навичок управління часом стає все більш вираженою. Сучасна професійна діяльність передбачає здатність людини контролювати хід часу, ефективно розподіляти свою діяльність у часі, адекватно реагувати на різні сигнали, а також вміння швидко адаптувати темп роботи в залежності від вимог ситуації. У дошкільному віці відбувається формування первинних уявлень про час, які взаємопов'язані з

життєвим досвідом дорослих та дитини. Сприйняття часу дітьми відбувається опосередковано, через усвідомлення конкретних часових одиниць та їх взаємозв'язок у регулярно повторюваних явищах життя та діяльності. Точність уявлень дітей про часові проміжки, що формуються на основі особистого досвіду, є вищою. Часові проміжки, що формуються на основі особистого досвіду, є вищою. Тому необхідно ознайомлювати дітей з часовими інтервалами, що дозволяють вимірювати і визначати тривалість, послідовність та ритмічність їх дій та різних видів діяльності. В дошкільному віці в дітей з'являються запитання, які стосуються часу, наприклад: «Чому є ще дні?» або «Коли я був маленький, я плакав, коли мама йшла». Це вказує на початок розвитку у дітей усвідомлення часу як абстрактної категорії, що існує незалежно від конкретних подій. Діти починають уявляти час як нескінченний простір, у якому розташовуються менші часові інтервали. Однак у дітей віком від трьох до п'яти років ще не сформовані чіткі уявлення про час. Досвід показує, що одна з основних умов успішного розвитку уявлень про час у дітей старшого дошкільного віку – систематичне навчання, яке сприяє значному удосконаленню часових уявлень у дітей, при якому зростає їх систематичність та усвідомленість, а також розвивається відчуття часу. Повсякденне життя та регулярні режимні моменти формують для дітей надійні орієнтири у часі, роблячи практичне Розвиток часових уявлень у дітей старшого дошкільного віку представляє собою складний процес, який тісно пов'язаний з їхнім загальним розвитком і повсякденним досвідом. Освоєння концепцій часу часто відбувається нерівномірно, оскільки діти можуть мати труднощі з визначенням порядку днів тижня чи місяців року. Важливо, щоб в процесі навчання діти не тільки називали ці часові поняття, але й розуміли їх значення. Орієнтування в ньому більш доступним, ніж теоретичне освоєння часових понять. Цілеспрямована робота з дітьми, спрямована на розвиток їх часових уявлень, має включати використання захоплюючих та вікових адекватних методів, що враховують індивідуальні здібності та інтереси дитини. Тобто, важливо зазначити, що при належних умовах організації навчально – виховного процесу ефективно розробляти індивідуальні освітні траєкторії. Така робота є пріоритетом для вихователів і батьків, адже розвиток часових уявлень є ключовим для інтелектуального розвитку дитини, сприяючи активізації уваги, мовлення, пам'яті, мислення та формуванню важливих особистісних якостей, таких як організованість, цілеспрямованість, відповідальність, зібраність та вміння планувати свою діяльність. Це особливо важливо у контексті підготовки дітей до майбутнього шкільного навчання. Для забезпечення глибшого засвоєння, уточнення та закріплення знань, сформованих у повсякденному житті, необхідно проводити заняття, що включають реалізацію інтеграції освітніх областей, орієнтуючись на освітні напрями БК, застосовуючи різні методи, засоби і прийоми (дидактичні ігри, вправи, розв'язування задач, тренування у визначенні послідовності логічно пов'язаних подій, оцінювання короткотривалих інтервалів часу), а також вміння завершувати завдання у відведений час.

Висновки. Уявлення про час у дітей старшого дошкільного віку є складним і багатограним поняттям, яке включає в себе визначення часових інтервалів,

розуміння послідовності подій та здатність до антиципації майбутніх подій. Формування уявлень про час у дітей старшого дошкільного віку можливе практично у всіх видах діяльності. Однак існують основні види діяльності, в яких формування уявлень про час найефективніше: навчальна, ігрова діяльність. Отже, робота з дітьми старшого дошкільного віку щодо формування уявлень про час є обов'язковим компонентом на вирішення завдань математичного розвитку дітей у старшому дошкільному віці. Формування уявлень про час відбувається на основі дитячої активності, чуттєвого досвіду та вправ.

Список використаних джерел

1. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма [наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : Ліпс, 2016. 160 с.
2. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. / наук. Кер. В.О. Огнев'юк, К.І. Волинець, наук. Кер. Програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна / М-во осв. І наук, молодь спорту України..... - 3-є видання, доопрацьоване і доповнене – К.:Київ ун-т Ім.. Бориса Грінченка, 2012. 492 с.
3. Жейнова С.С., Курносова К.В. Проблема розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2016. Вип. 48. С. 100–106.
4. Жигайло О. Формування часових уявлень учнів початкових класів. Актуальні питання гуманітарних наук, 2013. Вип. 5. С. 190-196.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ

*Ганна Пекар, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Тетяна Гужанова, доцент кафедри теорії та методик
дошкільної й інклюзивної освіти,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Природне та соціальне середовище є потужним джерелом інформації, що розкриває природу людського існування. Людина є частиною природи, і її пізнавальна діяльність визначає її місце серед інших. Сьогодні природне середовище залишається одним з головних джерел для задоволення людських потреб. На сучасному етапі ставлення до природного середовища значно змінилося, людство стало упереджено ставитися до природних ресурсів та життя вцілому. Виникнення екологічних катастроф обумовлюється негативним ставленням людини, а отже і формується усвідомлення необхідності позитивно ставитися до довкілля.

Дошкільний вік є найбільш сприятливим і перспективним періодом у процесі формування екологічної компетентності, свідомості та набуття навичок оптимальної поведінки по відношенню до довкілля. Тому залучати дітей до взаємодії з довкіллям необхідно з раннього віку. Формування емоційно-ціннісного ставлення дітей до природи здійснюється в різних видах екологічної діяльності в ЗДО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку емоційно-ціннісного ставлення дітей до природи вивчалися в багатьох психолого-педагогічних дослідженнях, проведених українськими вченими (О. Гуренкова, О. Колонькова, Л. Лук'янова, О. Максимович, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, Л. Руденко, Л. Титаренко, А. Хрипунова, С. Шмалей).

Сутність поняття емоційно-ціннісне ставлення було предметом розгляду в роботах І.А. Зязюна, Н. Г. Ничкало, М. В. Розова, О.А. Дубасенюк, О. Є. Антонової та ін.

Разом з тим, аналіз сучасного стану теорії і практики екологічної освіти та екологічного виховання свідчить про те, що існує суперечність між визнанням ролі ціннісного ставлення дітей до природи та низькою реалізованістю дитячих можливостей у дошкільній освіті. Дослідники зазначають, що освітня діяльність у закладах дошкільної освіти спрямована насамперед на інтелектуальний розвиток, і меншою мірою впливає на емоційно-чуттєву сферу особистості. При цьому дотримання рівномірності впливу на інтелектуальну, емоційну, сенсорну та діяльнісну сфери особистості є основоположним і визначає ефективність екологічного виховання [4, с. 20].

Мета статті — визначити особливості формування у дітей середнього дошкільного віку емоційно-ціннісного ставлення до природи, проаналізувати поняття “емоційно-ціннісне ставлення до природи” та особливості його розвитку в дітей середнього дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічна освіта та виховання є одним із провідних завдань роботи сучасних закладів дошкільної освіти. Екологічне виховання — це організована та систематична діяльність, що спрямована на виховання екологічної культури, забезпечення взаємодії з природою. Основним завданням екологічного виховання є формування у дітей екологічно необхідних знань, вмінь та навичок природокористування, виховання усвідомлення цінності природи та важливості зберегти її цілісність, формувати вміння працювати в природі [7, с. 19-21].

Емоційно-ціннісне ставлення до природи - це стійкі особистісні уявлення про довкілля як об'єкт неутилітарної взаємодії, що характеризуються позитивним ставленням до природних об'єктів і явищ.

Процедури розвитку емоційно-ціннісного ставлення до природи пов'язані з формуванням структурних компонентів особистості і включають наступне:

- 1) потреби, похідні від функцій природного середовища,
- 2) емоційна готовність до досягнення цінностей природи,
- 3) мотиви до взаємодії з природою на основі усвідомлення цінностей природи,
- 4) особисте переживання емоційно-значущого ставлення до природи [5, с. 100].

У результаті відбувається екологічно-виховний процес, розвивається екологічна свідомість та культура дітей. Частиною останнього є емоційне і значуще ставлення до природи, що передбачає емоційні переживання, які відповідають уподобанням і системі цінностей суспільства, формують позитивне ставлення до світу природи та її явищ.

Значну роль у процесі виховання В. О. Сухомлинського відіграла природа, яка була цінним засобом фізичного, розумового, морального, естетичного розвитку. В основу цієї ідеї покладено поняття «гармонії педагогічних впливів», де чітко простежується зв'язок між природою, працею, співпереживанням, творчістю, красою слова. Об'єкт знання – це сфера активної діяльності, невід'ємний аспект існування та взаємозв'язок у загальній життєвій структурі [9, с. 46].

У педагогічній спадщині М. Монтесорі природа була визначена як інструмент для покращення розумового та морального розвитку дітей, а також сприяння їхньому фізичному благополуччю. Це відіграло вирішальну роль у розвитку їхніх пізнавальних здібностей. Щоб надати дитині багатий контакт з природою, ключовим підходом є організація. Це передбачає вирощування рослин і уважне спостереження за природним середовищем [8, с. 528].

К. Власенко вважав, що ціннісне ставлення — це система прагнень, потреб, переконань, які у свідомості особистості постають як ідеальні, важливі, такі що мають певну цінність та стають основою розвитку нових особистісних якостей. Ціннісне ставлення є своєрідним регулятором сенсу людського життя [1, с. 36-41].

Основними напрямками роботи з формування ціннісного ставлення до світу природи в дітей середнього дошкільного віку є наступні:

- ґрунтовне пізнання світу природи, формування компонентів екологічної компетентності;
- екологічно-зорієнтована діяльність;
- розвиток емоцій та почуттів дітей, емпатії по відношенню до об'єктів, явищ природи.

Основними чинниками ефективного формування екологічної свідомості дітей середнього дошкільного віку є:

- формування емоційно-ціннісної основи спілкування дітей з довкіллям;
- вибір оптимальних форм, методів та засобів екологічного виховання;
- набуття дітьми екологічно-практичного досвіду [6, с. 130-137].

Формування ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку до природи значною мірою залежить від участі дитини в діяльності, спрямованій на активізацію та розвиток її внутрішньої динаміки. Ефективність розвивальної роботи з використанням таких методів, як діалог, бесіда, аналіз проблемних ситуацій, малювання, дидактичні ігри та комунікативні вправи підтверджується функціональними змінами в структурно-динамічній будові ціннісної орієнтації дитини - наповненням змісту соціально значущих ідеалів та поступовим формуванням уявлень про їх образ [1, с. 36-41].

Емоційне ставлення до природи допомагає підняти людину на вищий духовний та інтелектуальний рівень, робить її багатшою, уважнішою та люблячою. Іншими словами, це спосіб формування естетичних вражень у дітей, навчання їх розумінню творів мистецтва та перших спроб творити красу в навколишньому середовищі [2, с. 32-35].

Як зазначає М. Івашина, найефективнішою послідовністю роботи є поєднання методів спостереження з безпосереднім сприйняттям природи, організованими спостереженнями в природі під час прогулянок та екскурсій, а

також повною свободою пересування під час роботи на дослідній ділянці [3, с. 80-87].

Основними організаційними умовами виховання позитивного ставлення дітей середнього дошкільного віку до природи є: розвиток екологічних почуттів, здатність педагогів компетентно долати перешкоди на шляху сприйняття природи та пізнання краси природи через почуття любові, що ґрунтується на емоційній чутливості дитини до засобів виховного впливу, враховуючи взаємозв'язок і залежність естетичного розвитку дитини з моральним та інтелектуальним розвитком; процес безпосереднього спілкування і взаємодії з реальними об'єктами і явищами природи.

Висновки. Таким чином, формування емоційно-ціннісного ставлення дітей середнього дошкільного віку до природи є одним із завдань формування екологічної компетентності та передбачає використання різних форм, методів та засобів екологічного навчання та виховання.

Список використаних джерел

1. Власенко К. О. Сутність поняття «ціннісне ставлення до сільськогосподарської праці». Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»/ редкол. С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. Київ: Міленіум, 2016. Вип. 239. С. 36–41.
2. Галуза С. Як навчити дітей милуватися природою. Розкажіть онуку. – 2005. Жовтень (22/23). С. 32-35.
3. Івашиніна М. Деякі прийоми естетичного виховання засобами природи. Львів: Світ, 2012. С. 80-87.
4. Маршицька В. Я. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00. 08. Київ, 2003. 20 с.
5. Маршицька В. В. Теоретичні основи виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку. Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді): зб. наук. праць. К. : Пед. думка, 2000. Кн.1. 340 с.
6. Піроженко Т. О. Проблема вивчення ціннісних орієнтацій дошкільників: пошук та результати дослідження. Вісник Інституту розвитку дитини. Серія «Філософія, педагогіка, психологія». 2015. Вип. 37. С. 130–137.
7. Плохій З. Формування екологічно мотивованої діяльності дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2005. № 7. С. 19-21.
8. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. С. 528.
9. Формування первинних екологічних уявлень у дошкільників : методичний збірник перспективного пед. досвіду з проблемами екологічної освіти дітей дошкільного віку/ За ред. Р. О. Романчук. Запоріжжя, 2008. 80 с.

ФОРМУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ УМІНЬ З МАЛЮВАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ ТА В ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Богдана Романчук, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Олена Максимова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність теми. Малювання є важливим інструментом формування особистості дитини. Ця творча діяльність приносить їм радість від відкриття світу мистецтва, а для розвитку творчих здібностей у дітей, потрібне кваліфіковане керівництво.

Дитячий малюнок привертав до себе увагу вчених різних напрямків – психологів, педагогів, етнографів, мистецтвознавців та істориків. Він розглядався як об'єктивний матеріал для вивчення психології дітей, для з'ясування їх загальних та індивідуальних особливостей.

Багато вчених досліджували важливість малювання для розвитку дітей. Так, Лоуренс Прайт (Lowenfeld) - відомий австрійський педагог та психолог - розвивав теорію про розвиток творчих здібностей у дітей через малювання. Він підкреслював важливість малювання як способу вираження емоцій та розвитку уяви. Віктор Лоу (Victor Lowenfeld) написав книгу «Творчість та розвиток дитини», яка стала однією з класичних джерел щодо висвітлення ролі малювання у розвитку дітей [7]. Коррадо Річі у своїй роботі «Діти митці» (1887 р.) провів психологічний аналіз дитячої зображувальної діяльності. Вивчаючи велику кількість різних малюнків, італійський мистецтвознавець надав характеристику унікальній творчості дітей. Проте основним недоліком його роботи та робіт його наступників була тенденція давати дуже завищену оцінку дитячому малюнку. Він сприймав його як витвір мистецтва з великою естетичною цінністю. Лоуенфельд вважав, що малювання сприяє розвитку креативності, самовираження та відчуття досягнень у дітей. Джанет Лейн (Janet Lane) у своїх дослідженнях підкреслювала важливість малювання для підтримки психічного та емоційного розвитку у дітей, зокрема для вираження емоційних переживань та збагачення мовлення. Роджер Фрост (Roger Frost) - автор книг та досліджень про використання малювання у навчальних процесах, він підкреслює важливість малювання як засобу стимулювання творчості та розвитку мислення [7].

Вони всі підкреслюють, що малювання є важливим засобом розвитку дитячої творчості, уяви, виразного мовлення та моторики рук. Це також сприяє психічному та емоційному розвитку дітей, допомагаючи їм виражати свої думки, почуття та ідеї. А глибоке вивчення дитячих малюнків дозволяє дорослим відкрити дієвий спосіб спілкування з дитиною і сприяє організації розвивального діалогу з нею. Малюнок виступає як інструмент, який представляє дитину у суспільстві як компетентну й успішно соціалізовану особистість, з позитивним настроєм або навпаки.

Таким чином, зображувальна діяльність має велике значення для гармонійного розвитку особистості, оскільки під час створення малюнка у дитини формуються різні якості, такі як спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак і, звичайно, творчі здібності. Під час малювання дитина виражає свої емоції та своє ставлення до оточуючого світу.

Використовуючи доступні засоби, вона самостійно створює прекрасне і навчається бачити прекрасне в навколишньому середовищі.

Мета нашої статті: розкрити важливість та особливості процесу малювання дітьми молодшого дошкільного віку, визначити ключові аспекти формування технічних умінь з малювання у дітей молодшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо основні причини, чому формування технічних умінь з малювання у дітей молодшого дошкільного віку має таке велике значення:

1.Розвиток творчості та виразності: малювання сприяє розвитку творчих здібностей дітей. Вони вчаться виражати свої думки, почуття та уявлення через образи. Це спонукає їх відкривати свій внутрішній світ і виражати його на папері.

2.Розвиток моторики та координації: малювання вимагає точних рухів руки, що сприяє розвитку моторики. Діти вчаться контролювати рухи, розташовувати об'єкти на папері та виконувати дрібні дії.

3.Сприяння розвитку мови та мислення: під час малювання діти розповідають про свої малюнки, описують об'єкти та ситуації. Це розвиває мовлення, лексику та збагачує словниковий запас.

4.Формування естетичного смаку: малювання допомагає дітям розуміти красу, гармонію та співвідношення форм та кольорів. Вони вчаться розрізняти різні стилі малювання та виражати свої власні переваги.

5.Підготовка до навчання в школі: малювання розвиває уяву та абстрактне мислення, що корисно для подальшого навчання. Діти вчаться сприймати інформацію візуально та виражати свої думки через малюнки [1].

Таким чином, формування технічних умінь з малювання є важливим етапом у розвитку дитини, який сприяє її всебічному розвитку та самовираженню.

Технічні навички – це технічні дії, що виникають на основі знань у результаті наслідування або самостійних спроб, щоб ефективно володіти інструментами, матеріалами та техніками малювання, які доведені до автоматизму [7,с.29].

Для дітей молодшого дошкільного віку основні технічні навички з малювання включають:

- Тримання олівця або пензлика: діти повинні навчитися тримати олівець або пензлик правильно, щоб забезпечити комфортність та контроль над рухами.

- Створення простих ліній та форм: вони мають вчитися малювати прямі лінії, хвилясті та ламані лінії, рухаючи олівець або пензлик у відповідний спосіб, круги, квадрати та інші прості геометричні форми.

- Вибір та змішування кольорів: розуміння основних кольорів та їх змішування допоможе дітям створювати нові кольори та відтінки.

- Розфарбовування всередині ліній: це допомагає розвивати точність та координацію рухів, коли діти намагаються малювати всередині контуру, не виходячи за його межі.

- Вибір та використання різних інструментів для малювання: діти можуть експериментувати з різними матеріалами, такими як олівці, фарби, маркери, пастельні олівці, пензлики та інші [1].

Ці уміння можна розвивати через різноманітні ігри, завдання та творчі проекти, які сприяють розвитку моторики рук, уяви та творчих здібностей у дітей молодшого дошкільного віку.

Розглянемо особливості здійснення процесу малювання у дітей молодшого дошкільного віку. У дошкільному закладі часто використовуються такі художні матеріали, як кольорові олівці, акварель та гуаш, оскільки вони мають великі можливості для створення малюнків і картин. Традиційні техніки передбачають малювання за допомогою даних засобів.

Створення малюнка олівцем включає в себе поступове розміщення лінійних форм, додавання різних деталей та розфарбовування. Цей процес сприяє розвитку аналітичного мислення у дітей, оскільки вони зосереджуються на окремих частинах малюнка та планують, що робити далі. Лінійні контури також полегшують розфарбовування, показуючи, де закінчуються різні частини.

У малюванні фарбами, такими як гуаш або акварель, форма вже створюється через барвисті плями. Фарби допомагають розвивати почуття кольору та форми, дозволяючи дітям виразити різноманіття кольорів навколишнього світу. А от використання олівців для таких тем вимагає відмінно розвинених технічних навичок.

Тому враховуючи це, проведення занять з малювання вимагає від педагога творчого мислення та креативного підходу до вибору теми, прийомів та матеріалів для заняття [1].

При використанні нетрадиційних технік доречним є звернення до таких засобів, як: різні штампи із овочів – це використання картоплі, буряка, моркви, яблука, гриба шампінйона; трафарети – це вирізки з картону, пластику, а також різні монети та канцелярські скріпки; ватні палички; поролон та кисті різної жорсткості; опале листя різних дерев, різної форми та величини; пір'я з різних птахів; зубна щітка, кругла щітка для миття посуду; зворотна сторона олівця; коркова пробка; гумка канцелярська та пінопласт; кам'яна сіль, манна крупа, харчові барвники; клей ПВА, воскова свічка, нитки; зім'ятий папір, тканина, марля, косметичний спонж. Адже це все стимулює уяву та творчість дітей

Висновки. Отже, в процесі занять малюванням діти постійно тренують рухи пальців рук. Дослідження показали, що розвиток зон мозку, відповідальних за мовлення, залежить від імпульсів, що йдуть від пальців. І якщо рухи пальців не розвиваються належним чином, це може призвести до затримки у розвитку мовлення. Також тренування рухів пальців рук сприяє підготовці дитини до письма і одночасно стимулює мовленнєвий розвиток. Тому робота з малювання з дітьми молодшого дошкільного віку є надзвичайно важливою. Одне з головних завдань педагогів - заохочувати дітей до творчого процесу та мотивувати їх створювати щось красиве та неймовірне своїми руками.

Малювання за допомогою як традиційних, так і нетрадиційних технік, сприяє розвитку любові до мистецтва та стимулює бажання розвивати ці навички далі. Нетрадиційні методи малювання збагачують дітей позитивними емоціями, відкривають нові можливості використання звичних предметів у творчості. Вони зацікавлюють дітей та сприяють розвитку їхньої творчості. Під час малювання діти вивчають різні можливості матеріалів, оволодівають технічними прийомами та послідовністю процесу створення образів. У цьому

процесі активізуються всі сенсомоторні рецептори. Вони набувають навичок створення привабливих зображень, отримують задоволення від процесу, вірять у свої здібності та вміння, покращують координацію рухів руки та кисті. Проявляючи свої почуття, діти починають вчитися розуміти почуття інших, переборювати свою сором'язливість та страх перед провалом, формують свої інтереси, таланти, здібності та уяву. Адже дуже важливо, щоб кожна дитина розвивалася у відповідності до своїх унікальних здібностей, бо тільки так можливо допомогти їй розкрити власну особистість, індивідуальність та унікальність.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина». – К., 2016. – с.12- 568.
2. Гайдак Н. Ниточка-художниця // *Джміль*. – 2005. – №1. – с.19- 25.
3. Гайдак Н. Як пензлик для клею навчався малювати // *Джміль*. – 2006. – №1.
4. Демчук М. Нетрадиційні техніки // *Палітра педагога*. – 2001. – №3. – с.22- 25.
5. Прокопенко Л. Чарівниця Акватипія // *Джміль*. – 2008. – №2. – с.10- 25.
6. Susan Schwake and Rainer Schwake «Art Lab for Little Kids: 52 Playful Projects for Preschoolers» // Boston. – 2013. – р.3- 250.
7. Susan Striker «Young at Art: Teaching Toddlers Self-Expression, Problem-Solving Skills, and an Appreciation for Art» // New-York. – 2001. – р.16- 47.

ВИХОВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Світлана Скумін, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Оксана Сорочинська, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства, головною пріоритетною метою є виховання молодого покоління з акцентом на основні моральні цінності. Як зазначається у Базовому компоненті дошкільної освіти однією з ключових складових дошкільної освіти в Україні є виховання морально розвиненої особистості, яка буде здатна до одержання, збереження цілей і дотримання їх в освітньому процесі; до планування своєї діяльності, здійснення її контролю та оцінки, взаємодії з вихователем і вихованцями в навчальному процесі» [1]. Оскільки для суспільства важливо мати життєздатних, творчих громадян з вираженим почуттям відповідальності та гідності, акцент у дошкільників робиться на ціннісному та соціально-моральному розвитку особистості.

Однак педагоги у ЗДО не звертають особливу увагу розвитку гуманних почуттів засобами ігрової діяльності. Через відсутність необхідної кількості матеріалів й обладнання для ігор у педагогів виникають обмежені можливості проведення занять з формування гуманних почуттів, а також приділяється

недостатня увага до індивідуальних особливостей старших дошкільників. Таким чином, тема є актуальною та передбачає проведення наукових досліджень та виявлення доказів, які визначають ефективність впровадження ігрової діяльності для виховання гуманних почуттів дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему виховання гуманних почуттів розглядали вчені у взаємозв'язку з формуванням поваги до дорослих (О. Кононенко, О. Івасенко, В. Кузьменко), позитивних стосунків з однолітками (В. Сухомлинський, А. Богуш), справедливою оцінкою поведінки інших дітей (Л. Бондар, М. Монтессорі), емоцій та почуттів у процесі морального виховання (М. Сметанський, Т. Поніманська) [5, с. 69]. Інші українські науковці вважають, що для формування гуманних почуттів важливо вдосконалити процес виховання моральних якостей у дітей старшого дошкільного віку (В. Котирло, С. Ладивір) [6, с. 436].

Незважаючи на значну кількість досліджень вчених, є питання, які є невирішеними у галузі формування гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку через ігрову діяльність, які вимагають додаткового дослідження та уваги.

Метою статті є проведення теоретичного аналізу виховання гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Виховання гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за допомогою ігрової діяльності є важливою складовою їх фізичного, емоційного, соціального та когнітивного зростання дитини. Гра відкриває шляхи розуміння світу краще, ніж праця та навчання, де фактичне, ефективне оволодіння дійсністю передують отриманню знань. Інтерес дитини до гри поступово вичерпується внаслідок засвоєння знань і вмінь, що призводить до розвитку ігрового сюжету і появи в грі нових персонажів.

У педагогічній літературі «гра» визначається як [2, с. 170; 4, с. 43]:

- розважальна діяльність, спрямована на відтворення і засвоєння соціального досвіду, зафіксованого в суспільно встановлених об'єктивних способах дій і нормах суспільних відносин (І. Підласий);
- діяльність, що здійснюється в ситуації, яка спрямована на відтворення і засвоєння соціального досвіду, що включає самоуправління поведінкою (Т. Поніманська);
- форма вільного самовираження особистості, яка передбачає відкритість можливим світам і розгортає їх у формі змагання або у вигляді образів певних ситуацій, смислів, станів (С. Гончаренко).

Погоджуємось із твердженнями вчених і вважаємо, що гра є дійсно складним та багатогранним явищем, яке неможливо однозначно трактувати. Гра – це засіб пізнання, через неї діти дізнаються про навколишній світ. Вона готує їх до навчання та праці. В ній дошкільник вчиться проникати в зміст усіх явищ життя, вчиться взаємодіяти в житті дорослих людей та трудовим процесом.

Вивчення педагогічної спадщини показало, що в основі педагогічних поглядів Я. Коменського ігрова діяльність є таким «видом діяльності, продуктом якої є сам її процес» [2, с. 171]. К. Ушинський пояснював ігрову діяльність як «різновид активної діяльності дітей, у процесі якої діти оволодівають

суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування між людьми» [4, с. 44]. А. М. Богуш вважає, що вона є «основним засобом пізнання дитиною навколишнього світу, відображення його у формі відчуттів, сприймань, уявлень» [2, с. 171].

Порівнюючи поняття «гра» та «ігрова діяльність», ми відстежуємо їх співвідношення і розглядаємо як родові терміни. Вони є системними, структурно складними утвореннями. Дійшли висновку, що ігрова діяльність – це динамічна система взаємодії дитини з навколишнім середовищем, у процесі якої відбувається його пізнання, засвоєння досвіду і формування дитячої особистості. Гра – це конкретний прояв індивідуальної та колективної ігрової діяльності дитини, яка має багатофункціональний характер.

Вченими доведено, що у грі задовольняються основні потреби дитини, зароджуються інші, більші складні види діяльності, відбувається психічний розвиток, формуються ціннісні ставлення, особистісні якості й організовується життєдіяльність дитини старшого дошкільного віку [3, с. 28].

Існують різні класифікації дитячих ігор. Найбільш влучну класифікацію пропонує Т. Поніманська, яка поділяє ігри на 3 групи [4, с. 47]:

- 1) творчі (ініціатива належить дітям): режисерські, сюжетно-рольові, театралізовані (ігри-драматизації, ігри-інсценізації), будівельно-конструктивні);
- 2) народні ігри: забави, рухливі, дидактичні, обрядові;
- 3) ігри за правилами (правила задані дорослим): рухливі, дидактичні.

Різноманітність дитячих ігор відіграє ключову роль у всебічному розвитку дошкільників, а саме у вихованні гуманних почуттів дітей старшого дошкільного віку. Таким чином, виникає необхідність аналізу та узагальнення підходів щодо трактування сутності та змісту поняття «гуманні почуття» [3, с. 45; 5, с. 69]:

– світогляд, що ґрунтується на визнанні людини як найвищої цінності та захисті прав особистості на свободу, щастя, всебічний розвиток і реалізацію своїх здібностей (Л. Повалій);

– етичні принципи, що виражаються в турботі про всебічний розвиток особистості, взаєморозумінні, повазі, неприйнятті зла і несправедливості (Н. Стельмах);

– види мотивів соціальної поведінки та діяльності, способи поведінки, які регулюють розвиток особистості, впливають на її оцінку та самооцінку (Н. Кравець).

Узагальнення ключових смислових одиниць дає право розглянути поняття «гуманні почуття» як світогляд, який заснований на ставленні до особи, яка є найвищою цінністю, на захисті прав людини на свободу, щастя, всебічний розвиток і вияв своїх здібностей, що присутні у власних особистих оцінках і ставленнях до людей та явищ дійсності, виділяють спрямованість духовної діяльності особистості.

Л. Кононенко та І. Княжева виділяють такі складові якостей гуманного ставлення дітей старшого дошкільного віку як: доброта, дружба, чуйність, товарицькість, справедливість [6, с. 437]. Кожна з них являє взаємодію трьох компонентів: 1) знання про норми гуманності (когнітивний), 2) гуманність (емоційний), 3) відповідна поведінка (поведінковий). Вони відображаються у

поглядах, переконаннях, смаках, емоційних переживаннях, у починаннях, і прагненнях до дії, і в самих діях.

На основі теоретичного аналізу, виділяємо, що гуманні відносини найкраще формуються через заняття, які включають різні види ігор (наприклад, дидактичні ігри «Місто дружби», «Відчуй іншого», «Мандрівка емоціями»; сюжетно-рольові ігри «Сім'я», «Поліклініка», «Супермаркет» та інші), через самостійну діяльність, яка включає художню, мовленнєву, ігрову, трудову та дослідницьку діяльність (наприклад, дидактичні, театралізовані ігри для роботи з художніми творами (гра-драматизація української народної казки «Ріпка», «Подорож у казку»; гра-інсценізація за мотивами угорської народної казки: «Про хитру лисицю і двох жадібних ведмежат»), через індивідуальну роботу (наприклад, дидактичні ігри «Яка емоція?», «Допоможи бабусі»; будівельно-конструктивні ігри «Збудуй годівничку для горобчика», «Огорожа для свійських тварин»), через екскурсії, спостереження (дидактичні ігри «Вогонь – це небезпечно», «Який листок?», сюжетно-рольові ігри «Поліклініка», «Бібліотека») тощо.

Застосування різних форм роботи у вихованні гуманних почуттів у дітей старшого дошкільного віку є важливим елементом їхнього повноцінного розвитку. Комбінування спеціально організованих занять, ігор, самостійної діяльності, індивідуальної роботи, екскурсій та спостережень надає можливість дітям не лише отримувати знання, але й вчить їх бути ввічливими, турботливими та співчутливими громадянами.

Висновки. Гра та ігрова діяльність формує гуманні почуття старших дошкільників, оскільки дозволяють дітям відчувати, розуміти та відтворювати емоції та ситуації, сприяючи повноцінному розвитку особистості. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні різних типів ігор та їх підходів у вихованні гуманних почуттів у старших дошкільників. Вони спрямовані на вдосконалення методик розвитку гуманних почуттів у дітей дошкільного віку та покращення якості педагогічної практики.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерством освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL : <http://surl.li/jyzt>.
2. Довбня С. О., Шулигіна Р. А. Теоретико-методичний супровід ігрової діяльності дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* : зб. нак. пр. «Педагогічні науки: реалії та перспективи». 2020. С. 170-177. URL: <http://surl.li/rcpeg>.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : курс лекцій : навч. посібник для ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 125 с.
4. Пасічник В. Сутність ігрової діяльності у формуванні особистості дітей дошкільного віку. *Спортивні ігри*. 2024. С. 43-57. URL: <http://surl.li/rcout>.
5. Пісоцький О. П., Пісоцька Л. М. Особливості виховання гуманних почуттів дітей 5-6 років у грі. Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2022. С. 69-75. URL: <http://surl.li/pslin>.
6. Стельмах Н. Формування гуманних відносин дошкільників засобами ігрової діяльності. *Молодий вчений*. 2017. С. 436-439. URL: <http://surl.li/pryas>.

ФОРМУВАННЯ ЗНАТЬ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА УМІНЬ ЇХ ДОТРИМУВАТИСЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Вікторія Хвіст, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Олена Максимова, канд. педагогічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Питання безпеки дорожнього руху має різні аспекти, але головним завжди буде збереження життя людини, особливо життя дітей. Сьогодні, в епоху стрімкого збільшення транспортних потоків на наших вулицях, дитина з дитинства стає учасником дорожнього руху, тому питання навчання основам безпечної поведінки на вулицях і дорогах є особливо актуальним.

Високий рівень дитячих ДТП значною мірою зумовлений недостатньою організацією профілактики, виховання та навчання дітей дошкільного віку основам безпеки дорожнього руху.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз педагогічних досліджень дозволив виявити різноманітні чинники, що впливають на здоров'я та життя дітей: благополуччя суспільства, існуюча система змісту та організації освіти, педагогічні умови, орієнтовані на зміцнення здоров'я та збереження життя дитини, низький рівень культури суспільства, культури здорового способу життя.

Про важливість формування в дітей безпечної поведінки зазначено в державних документах: Базовому компоненті дошкільної освіти [1], Законі «Про дошкільну освіту» та програмах розвитку «Українське дошкілля» [3], «Дитина», «Впевнений старт» та інших.

Проблема безпеки, попередження дорожньо-транспортних пригод з участю дітей, створення системи цілеспрямованого забезпечення дітей знаннями, уміннями та ціннісними орієнтаціями, необхідними для формування основ культури безпеки дотримання правил дорожнього руху, виховання свідомої та безпечної поведінки в навколишньому світі та виховання здоров'язбережувальної діяльності дитини, використання різноманітних форм, методів і прийомів у навчально-виховному процесі розглядають: Т. Андрющенко, Г. Беленька, А. Богініч, А. Богуш, Л. Калуська, О. Кононко, Л. Лохвицька та ін.

Мета: визначити та проаналізувати особливості та інноваційні підходи до формування знань правил дорожнього руху та умінь їх дотримуватись у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення безпечної поведінки дітей у навколишньому середовищі полягає у формуванні у них елементарних уявлень про різні види небезпек, у формуванні вміння передбачати їх наслідки,

правильно оцінювати свої можливості та приймати зважені рішення щодо своєї безпечної поведінки в різних ситуаціях.

У старшому дошкільному віці змінюється психологічна позиція дітей, вони відчують себе старшими в дошкільному віці, вони вже майже шкільного віку, вони готові до нового соціального статусу школяра, а тому можуть свідомо нести відповідальність за свої дії, контролювати не тільки свою поведінку, а й поведінку інших дітей і людей загалом. Робота з цією віковою категорією має бути спрямована на закріплення та систематизацію знань, отриманих на першому етапі роботи, а також на формування підготовки та вмінь застосовувати ці знання на практиці, якщо це необхідно.

Діти старшого дошкільного віку повинні не тільки максимально обмежуватися від явних джерел небезпеки, а й усвідомлювати ступінь тієї чи іншої загрози. Дитина, яка володіє свідомим ставленням і внутрішнім самоконтролем, більш захищена, ніж дитина, якій просто все заборонено і яку приховано від усього, тому що рано чи пізно у неї буде можливість задовольнити свою цікавість і здійснити заборонену дію. Пояснити дітям, що можна, а що заборонено – це перше завдання, яке необхідно виконувати в роботі з дітьми. Адже діти часто роблять протиправні чи неправильні дії не через бажання зробити щось погане, а через незнання та нерозуміння справжнього рівня небезпеки.

Дошкільники, які перебувають на дорозі без супроводу дорослих, потрапляють в аварії через психофізіологічні особливості їхньої вищої нервової діяльності, які впливають на поведінку в дорожньому середовищі.

У дошкільника спостерігається нестійке та швидко виснаження нервової системи, процеси збудження переважають над процесами гальмування, умовні рефлекси формуються та швидко зникають, потреба у русі переважає над обережністю. Клітини кори головного мозку легко виснажуються, швидко настає стан втоми та неухважності.

Бажання грати у будь-якій ситуації сприяє непередбачуваності та імпульсивності поведінки дитини. Перебуваючи на вулиці, дитина отримує багато нових вражень. Вона радіє, дивується, виявляє до чогось інтерес і не звертає жодної уваги на небезпеку дорожньої ситуації. Дитина може бігти по дорозі за м'ячем, що покотився, або раптово з'явитися на дорозі на велосипеді, роликівих ковзанах, самокаті і т. д., не розуміючи небезпеки транспортних засобів, що рухаються.

Дошкільник не має здатності швидко приймати рішення, формувати програми просторового руху, співвідносити швидкість автомобіля, що рухається, з відстанню, на якій цей автомобіль знаходиться від нього, відразу прогнозувати всі можливі варіанти поведінки водія.

В екстремальній ситуації, коли дитина опиняється перед вибором, як їй вчинити, вона легко губиться і впадає у стан безнадійної небезпеки та невпевненості. Чим складніша ситуація, тим сильніше розвивається гальмування у центральній нервовій системі дитини.

Одним із важливих питань забезпечення безпеки дорожнього руху є профілактика дорожньо-транспортних пригод дітей у дошкільних закладах.

Основною метою виховної роботи з навчання дітей основам безпеки дорожнього руху є формування в них необхідних умінь і навичок, формування позитивних, стійких звичок безпечної поведінки на вулиці та дорогах.

Діти мають певний обсяг теоретичних знань, але їм важко застосовувати їх на практиці, вони не можуть передбачити розвиток дорожньої ситуації, спланувати свою поведінку як учасника дорожнього руху.

Важлива умова убезпечення дітей від дорожньо-транспортних пригод – це залучення батьків до процесу формування основ безпечної поведінки на дорозі у дітей дошкільного віку.

Пішоходом дитина стає набагато раніше, ніж готова до цього за своїми знаннями, зусиллями та розвитком. Безпосередня поведінка дітей, постійний пошук відповідей на запитання "Чому?" часто наражає їх на реальну небезпеку на вулицях і дорогах.

Головне завдання педагогів і батьків – навчити дитину не сліпо йти за дорослими і дотримуватися правил, а навчитися реально оцінювати дорожню ситуацію і свої дії. Дитина повинна знати, яка поведінка небезпечна на вулиці і в транспорті. З перших днів перебування дитини в ЗДО необхідно організувати її розвиток і навчання так, щоб до переходу з дитячого садка в школу вона легко орієнтувалася в найближчому оточенні, могла спостерігати і правильно оцінювати дорожні ситуації і мати навички безпечної поведінки в таких ситуаціях.

Для формування знань правил дорожнього руху та умінь їх дотримуватись у дітей старшого дошкільного віку можна використати такі методи: спостереження на екскурсіях, бесіди, читання художньої літератури, розглядання сюжетних картинок та складання розповідей за ними, розширення уявлень дітей про різні види складання планів, схем місцевості, доріг, розвиток інтересу до створення будівель і споруд та будівельних матеріалів, закріплення та розширення знань з правил дорожнього руху через дидактичні, сюжетно-рольові та інші ігри, використання дитячих робіт для оформлення виставок, конкурсів та інтер'єру дитячого садка, заохочення до активної участі в театральних виставах, святах і розвагах. Закріплення набутих знань здійснюється в усіх видах діяльності дітей: під час цільових прогулянок, різноманітних ігор, на інтегрованих заняттях тощо. Кожен навчальний захід містить як навчальні, так і розважальні матеріали. Різноманітність форм дозволяє дітям проявити свою активність і творчість.

Показ мультимедійних презентацій, демонстрація фрагментів електронних енциклопедій є сучасними варіантами наочного методу. Їх перевагою є можливість поєднання статичних і динамічних зображень з аудіофайлами і флеш-анімаціями, а також використання різноманітних властивостей електронних енциклопедій.

Вистави лялькового театру, театралізація проблемних ситуацій є дуже популярним видом наочного методу у дошкільників. У групах старшого дошкільного віку вихователю доцільно проводити рольові діалоги з лялькою або іграшкою бібабо, демонструючи або пояснюючи способи поведінки в різних проблемних ситуаціях на дорогах. Життєві ситуації, розглянуті на прикладі нейтрального героя, не несуть особистісного емоційного забарвлення і

сприймаються більшістю дошкільників цілком адекватно. Запобігти небажаній поведінці дитини на вулицях міста інколи допомагає запам'ятовування розіграних ситуацій та способів вирішення проблемних ситуацій, представлених у постановках лялькового театру.

Ефективним способом демонстрації конкретних способів поведінки в потенційно небезпечній дорожньо-транспортній ситуації є коментована демонстрація безпечних дій з предметами, демонстрація простих дослідів.

Дуже ефективними видами наочного методу є спостереження та порівняльні екскурсії. Вони дозволяють дітям максимально наблизитися до предметів і отримати надзвичайний сенсорний досвід. Спільне виготовлення газет, плакатів, брошур сприяє узагальненню уявлень дітей про різні аспекти безпечної поведінки на вулиці. Виготовлення саморобних книг та електронних книг приносить дітям величезне задоволення, адже це дає їм можливість відчувати себе авторами. Тематика домашніх книг відображає актуальні інтереси дітей кожної вікової групи. Домашні книги можна виготовляти в групах або залучати до їх створення батьків. В обох випадках кожна дитина робить лише одну сторінку із загальної книги, а вихователь збирає їх у загальний альманах. Якщо використовується варіант книги, написаний дітьми, то вихователь спочатку записує придуманий текст, а потім розподіляє його між ілюстраторами, в ролях яких виступають діти. Тут вони можуть об'єднатися в підгрупи для виконання колективних робіт у різних техніках (малювання, аплікація, паперопластика, квілінг тощо). Для дітей старшої групи паперову книгу можна перевести в електронну форму. Цю версію книги зручно переглядати на планшеті чи мультимедійній дошці. Кожен навчальний захід містить як навчальні, так і розважальні матеріали. Різноманітність форм дозволяє дітям проявити свою активність і творчість.

Формування уявлень про правила дорожнього руху є невід'ємною частиною загальноосвітньої діяльності ЗДО. Вирішити проблему дитячого травматизму можна лише шляхом створення цілісної системи навчання дітей правилам дорожнього руху, заснованої на систематичному вивченні правил, застосуванні нових, практико-орієнтованих форм і методів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Бойченко Т. Є. Бережи себе малюк: навчально-методичний посібник для дошкільних навчальних закладів. К.: Генеза, 2009. 144с
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля" / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.
4. Твій друг – безпечний рух: Методичні поради бібліотекарям з популяризації правил дорожнього руху серед дітей / укладачі Л.Л. Дунай, К. Ю. Кругла. Запоріжжя, 2018. 16 с.
5. Яковенко Л. В. Абетка безпеки дошкільників. Методичні матеріали для розробки занять. Х: Вид-во «Ранок». 2009, 208 с.

ПАЛИЧКИ КЬЮІЗЕНЕРА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ

*Валерія Шалаумова, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Олена Максимова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Дошкільне дитинство є унікальним періодом розвитку, адже воно насичене різними фізіологічними, соціальними та психологічними змінами. Цей вік є сенситивним для формування в особистості відповідних умінь та навичок, які слугують для подальшої адаптації в суспільстві. Важливою роботою в цей період є формування інтелектуальної сфери, а саме логіко-математичний розвиток. Результат вбачається у формуванні логіко-математичної компетентності, що передбачає наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю тощо), пізнавальний досвід, що накопичується і використовується в різних видах дитячої діяльності [1, с. 11]. Кожна дитина має стихійну, інтуїтивну логіку без якої вона не може міркувати та спілкуватися з дорослими та однолітками, тому для повноцінної діяльності дошкільникам потрібен певний рівень математичних навичок, щоб вони могли виконувати відповідні розумові дії та розв'язувати різні математичні завдання за допомогою елементарних логічних прийомів.

Щоб цей процес проходив з якомога вищою результативністю, послуговуються класичними та сучасними методиками, що довели свою ефективність. Однією з них є система використання паличкових наборів бельгійського вчителя початкової школи Джорджа Кюїзенера (1891-1976), який розробив дидактичний матеріал для розвитку математичних здібностей вихованців. Діти легко сприймають і розуміють палички Кюїзенера, оскільки вони звикають до них ще в ранньому віці і сприймають їх як ігровий матеріал, а не вважають їх нудним заучуванням чисел, абстрактних та математичних понять, розвиваючи при цьому дрібну моторику, просторове та зорове сприйняття.

Теоретичні та практичні напрацювання питань з використання методик Дж. Кюїзенера знайшли відображення у працях О. Ліннік, В. Новікової, О. Попелянець, Н. Тарнавської тощо. Дослідники наголошують, що методика Кюїзенера є ефективним інструментом для навчально-пізнавальної діяльності дошкільників, адже матеріал подається у доступній формі, переходячи від конкретного до абстрактного, опановуючи числом, лічбою тощо.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей використання паличок Кюїзенера у процесі формування обчислювальних умінь дітей дошкільного віку.

Природні передумови (здатки, здібності), умови довкілля, зокрема і виховання та навчання, власна активність дитини в процесі пізнання впливають на формування первинних математичних уявлень у дітей.

Вчитель початкової школи Джордж Кюїзенер, родом з Бельгії, розробив нестандартний дидактичний матеріал для розвитку у дітей математичних здібностей. У 1952 році він опублікував книгу «Числа і кольори», яка присвячена цьому навчальному посібнику [2].

Палички Кюїзенера – це набір паличок, які ще називають «числа в кольорі», «кольорові палички», «кольорові числа», «кольорові лінієчки». Комплект складається з пластмасових або найчастіше дерев'яних призм 10 різних кольорів і форм. Довжина паличок - від 1 до 10 см, при цьому кожна з них має свій колір і позначає певне число. Найменша з цих паличок - у білому кольорі, позначає число 1, за нею йде рожева і позначає число 2, далі блакитна, червона, жовта тощо. Палички Кюїзенера в більшості використовуються для занять з дітьми від 1 року до 7, вправляються індивідуально або по кілька осіб, невеликими підгрупами. Математичний посібник Джорджа Кюїзенера базується на наочно-тактильному освоєнні таких понять, як лічба, впорядкованість та ідентичність. Всесвітньо відомі палички Кюїзенера стали завдяки його колезі – французькому математику Калебу Гатеньо, який почав використовувати посібник «Числа в кольорі» при вивченні мови та математики.

Палички Кюїзенера для лічби — це багатофункціональний математичний посібник, який дозволяє дітям «через руки» розвивати розуміння числової послідовності, складу числа, відношень «більше-менше», «право-ліво», «між», «довше», «вище» та багато іншого. Розвиток творчості, фантазії та уяви, дрібної моторики, пізнавальної активності, просторового орієнтування, наочно-дієвого мислення, уваги, сприйняття та комбінаторних і конструкторських здібностей — усе це розвивається завдяки цьому набору.

На першому етапі палички Кюїзенера використовують як ігровий матеріал в різних видах діяльності: заняття, ігрова діяльність та вправи під час яких діти розв'язують математичні завдання. Дітям викладаються палички і дають можливість їх обстежити, пограти з ними, потримати в руках, пропонують конструювати, викласти візерунки, доповнити паличками Кюїзенера сюжетно-рольову або самостійну творчу гру. Також застосовують для розвитку просторових уявлень (праворуч, ліворуч, нижче, вище тощо); ознайомлення з поняттям «колір», «множина», «величина» та послідовністю цифр числового ряду (від 1 до 10).

Другий етап – репродуктивно-діяльнісний. Тобто, діти продовжуючи грати паличками, вчать ділити ціле на частини, вимірювати об'єкти, вчать прямий та зворотній рахунок, застосовують під час арифметичних дій додавання та віднімання. Підбір вправ здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей та можливостей вихованців. При цьому слід дотримуватись принципу «від простого до складного».

Гра «Морські хвилі»

Мета: вправляти в умінні дітей слідувати за певним алгоритмом, виконувати словесну інструкцію.

Матеріал: картка, палички Кюїзенера.

Хід гри: Вихователь пропонує зіграти гру «Море хвилюється» незвичайним способом, за допомогою паличок. Вихователь задає словесну інструкцію, а діти виконують.

- Візьміть дві маленькі палички і зробіть з них хвилю;
- Наступну хвилю покладіть праворуч, але вона повинна бути вище першої;
- Яка хвиля довше? Перша чи друга? Як можна дізнатися на скільки перша хвиля довша другої? (Виміряти) На скільки перша хвиля коротша за другу?

Вправа «Кольори»

Мета: вправляти у вмінні розрізняти палички за кольорами, порівнювати їх розміри.

Матеріал: фото природи, палички Кюїзенера.

Хід гри: вихователь називає кольори, а діти викладають палички. Після цього вихователь дає інструкцію порівняти між собою палички, знайти найменшу паличку і вказати її колір, середню паличку та її колір тощо.

Гра «Зроби фігуру»

Мета: закріплювати вміння дошкільників складати геометричні фігури з паличок Кюїзенера, називати ці фігури, розрізняти кількісний та порядковий рахунок.

Хід гри: відрахуйте три блакитні палички та зробіть з них трикутник; відрахуйте чотири червоні палички та зробіть з них квадрат; з чотирьох паличок коричневого кольору зробіть ромб; скільки всього фігур? назвіть першу фігуру зліва. Назвіть фігуру посередині.

Гра-конструювання «Майданчик моєї мрії»

Мета: розвивати уяву, фантазію, дрібні м'язи пальців рук.

Інструкція: пригадати з дітьми, які вони бачили яскраві майданчики. Запропонувати сконструювати власний.

Гра «Зміна конструкції будинку»

Мета: вправляти у вмінні перетворювати задану конструкцію, знаходити відмінності.

Хід гри: вихователь пропонує зробити високий будинок з віконцями. Після цього пропонує зробити ще один, але вже довгий (варіанти побудови: в основі висота попереднього, або довгий будинок, в якому кілька разів повторюється попередня будівля).

- Чим дві будівлі відрізняються один від одного? В якому будиночку більше вікон? Як це дізнатися (Порівняти). Якого кольору паличка фундамент першого будинку і яке число позначає? Якого кольору паличка фундамент другого будинку і яке число позначає? Яке число менше? На скільки?

Отже, формування обчислювальних умінь у дітей дошкільного віку є одним з найважливіших завдань сучасної системи освіти. Для того, щоб цей процес був успішним, вихователі повинні застосовувати нові підходи до розвитку навчальних умінь і навичок. Тому використання методики, розробленої бельгійським математиком Дж. Кюїзенером, є важливою частиною цієї діяльності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Кольорові палички Кюїзенера: як легко навчити дитину рахувати. URL : <https://rivne1.tv/news> (дата звернення: 01.02.2024).

3. Кам'яниченко І. Освітні технології Цікавий світ кольорових паличок Кюїзенера. Дефектолог. 2017. №4. С. 24-31

РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ТА МЕТОДИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗДО

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЗДІБНОСТЕЙ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Олена Гордієнко, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Проблеми роботи з обдарованими дітьми, розвитку талантів і здібностей набувають усе більшої актуальності. Пошук обдарованої молоді має продовжуватись навіть в умовах війни, адже це сприяє курсу нашої держави на євроінтеграцію, досягненню мети щодо відновлення європейської ідентичності України. Пріоритетне значення для формування в Україні європейської ментальності будуть мати обдаровані особистості як рушійна сила процесів оновлення, реформування та інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Орієнтуючись на досвід країн ЄС, ми усвідомлюємо визнання обдарованої дитини як особистості з особливими освітніми потребами, яка потребує спеціального підходу. Обдарованість і талант оцінюються як «особливий вид природних ресурсів», які є у кожній країні («Будапештська декларація про підтримку талантів», 2011) [4]. Вони вважаються національним багатством, духовним капіталом, основою конкурентоспроможності держави. Щоб бути економічно, соціально і культурно розвиненою, жодна країна не може дозволити собі марнувати таланти і втрачати людські ресурси. Наголошується на необхідності розвитку «культурного і творчого секторів», підтримки творчих і талановитих громадян, важливості їх внеску в забезпечення культурної спадщини Європи. Проблеми дитячої обдарованості, готовності педагогів до роботи з обдарованими дітьми, особливостей роботи з ними стали предметом дослідження ряду наукових праць (В. Алфімов, О. Антонова, В. Доротюк, О. Дубасенюк, Ю. Гільбух, Т. Зорочкіна, О. Кульчицька, О.Музика, Г. Тарасова, О. Зазимко, І. Карпова, Ю. Клименюк та ін.) Результати сучасних досліджень, які проводять учені провідних науково-дослідних установ України, зокрема Інституту обдарованої дитини АПН України [1; 2] та лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України [3] свідчать про те, що виховання та освіта мають бути максимально індивідуальними. Однак є загальні закономірності, які необхідно враховувати у будь-якому виховному підході. Особливо це стосується такого вирішального періоду в житті особистості, як дошкільне дитинство, коли здібності, обдарованість і талант тільки закладаються. Таким невирішеним раніше аспектам проблеми присвячується стаття.

Мета статті – охарактеризувати особливості роботи з розвитку здібностей обдарованої дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У дошкільному віці закладається більшість процесів, необхідних для повноцінного розвитку особистості дитини, для її

готовності до школи: діти вчать керувати пам'яттю, увагою, розвивають наочно-образне і задатки словесно-логічного мислення.

Педагогіка визначає як провідний певний вид діяльності, властивий кожному віку, у якій особистість дитини розвивається, набуваючи нових властивостей і якостей. В дитини дошкільного віку нові якості розвиваються саме в сюжетно-рольовій грі. Тут дитина, а частіше група дітей, приймає на себе ролі дорослих та в ігровій формі відображають сенс їх діяльності. Саме в цьому віці дитиною активно засвоюються етичні норми, прийнятні в суспільстві, і це також багато в чому відбувається у грі. Значить, чим складніша та цікавіша гра, тим інтенсивніший розвиток у зазначеному віковому періоді. І якщо батьки та вихователі замість гри займають дитину розвивальними заняттями, саджають за комп'ютер, починають навчати читанню, лічбі, розв'язувати логічні задачі, то закони дитячого розвитку вони все одно не зможуть змінити. У дошкільному віці відсутність часу для гри призведе до порушень в особистісному та соціальному розвитку особистості.

У кожному віковому періоді своя провідна діяльність, і на неї в дитини має вистачати часу й сил. Так, в молодшому шкільному віці це навчання в школі, і уроки повинні бути головними в житті дитини: перед школою дитина має висипатися, уроки потрібно робити вчасно і в спокійній обстановці. Підліток розвивається у спілкуванні з однолітками, і в цьому віці важливо бути «своїм» у компанії ровесників. Якщо перевантаженість заняттями заважає цьому, інфантильні риси можуть зберігатися на все життя – у вигляді неадекватної самооцінки, проблем зі спілкуванням, підвищеної конфліктності, невмінням відстоювати свої кордони.

Ще одна закономірність дитячого розвитку: для формування окремих властивостей і здібностей існують оптимальні (сенситивні) періоди в онтогенезі. Так, у віці 5 – 7 років закладаються психомоторні особливості, тому найбільш чутливі спортивні здібності дитини. Тому так рано починається набір на спортивні секції, танцювальні класи. У сім років професійні педагоги вже зможуть сказати, наскільки дитина здатна до музики, балету. А образотворчому мистецтву можна починати навчатися пізніше – у 7-8 років діти навчаються бачити та розрізняти форми, кольори, володіти пензлем, олівцем, оволодівають техніками ліплення.

Що стосується іноземної мови, то, звісно, маленька дитина найбільш чутлива до звуків чужого мовлення. Але спеціальні заняття іноземною мовою дуже втомлюють дитину 5 – 6 років, оскільки вони засновані на сприйнятті абстрактних символів, що дуже складно для малюка. Вже у 7 – 8 років така інформація буде засвоюватись набагато легше, тому систематичні заняття іноземною мовою рекомендується починати з 2 класу, коли дитина вже засвоїла знаки рідної мови. До цього часу фахівці радять просто вмикати пісеньки, мультфільми іноземною мовою, оскільки в ранньому віці закладається фонематичний слух до звуків мови, яку дитина чує.

Всі діти різні і не завжди схожі навіть на своїх батьків здібностями та нахилами. Хтось із малюків охоче відвідує і музичні заняття, і спортивні, і заняття з мови. Для інших таке навантаження може бути непосильним. На те, щоб погратись, поспілкуватись із друзями, потрібні час і сили. Для дитини

дошкільного віку може не спрацювати принцип дорослого життя: «Якщо втомився, то відпочинок – це зміна виду діяльності». Симптомами очевидного перевантаження дитини заняттями можуть стати часті застудні захворювання, за «допомогою» яких дитина ніби отримує перепочинок в тривалих заняттях. Якщо дитина навіть жартуючи виражає бажання захворіти або радіє нежитю та кашлю, потрібно передивитися її режим. Статистика свідчить, що кількість обдарованих дітей обмежена, і їх відрізняють такі ознаки: цікавість, підвищений інтерес до «своїї» галузі, де вони проявляють підвищену працездатність та завзятість. Необхідно, щоб батьки і вихователі забезпечували дитині можливість проявляти себе як можна ширше, охоплюючи різні галузі, чуйно ставилися до бажань і запитів дитини, дали їй спробувати себе в тій діяльності, яка викликає в неї інтерес. Адже здібності можуть виявитися у найрізноманітніших галузях: техніці, педагогіці, організаційних питаннях, спорті, конструюванні, мистецтві. Величезний розвивальний потенціал мають заняття, пов'язані з ручною працею: конструювання, кераміка, шиття та вишивка, технічне моделювання.

В музику, хореографію, більшість видів спорту діти часто приходять рано, в 5 – 6 років. Такі заняття – справжня доросла робота, тому вже через кілька місяців будь-яка дитина може втратити гаряче бажання сісти за музичний інструмент, встати до балетного станка, піти на тренування. Адже дітям швидко набридає одноманітно повторювати рухи та вправи, напрацьовуючи силу, витривалість, гнучкість. Досвідчені педагоги радять не примушувати, а використовувати ігрові ситуації та додаткові стимули (нагороди, розповіді про видатних людей, сюрпризи). Поступово в малюка з'являться перші успіхи, почнуться виступи перед публікою, і це стає новим заохоченням для юного працелюба. Здібних дітей здорова конкуренція стимулює до нових висот.

Але якщо після кількох занять у дитини не з'явився інтерес, то батькам слід замислитись. Краще перейти від серйозних занять до загальнорозвивальних, а якщо це спорт, саме час порадитись з тренером про доцільність продовження тренувань. Головне, щоб у подальшому сформувалась впевненість у своїх силах, почуття «я можу». Без цього всі виховні зусилля марні, бо замість компетентності з'явиться почуття власної неповноцінності, пам'ять про марність зусиль, моральна травма.

Висновки та перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Отже, високий рівень здібностей і талантів дитини в різних галузях не розвивається сам собою у вихованні. Бездіяльність аж ніяк не сприяє розвитку, більш того, багато може бути безповоротно втрачено. Вихователі та батьки повинні враховувати, що найважливіша мета залучення дитини до додаткових занять не тільки різнобічна освіта, знання та вміння, а в першу чергу виховання душі, розвиток здібностей і талантів.

Проблема дослідження особливих потреб обдарованих дітей є досить актуальною та потребує подальших розвідок. Зокрема, розробок методик діагностики дитячої обдарованості, створення програм роботи з даною групою дітей та вдосконалення процесу підготовки педагогічних кадрів до роботи з обдарованими дітьми.

Список використаних джерел

1. Гальченко М. С. Досвід підтримки та розвитку обдарованих дітей в Сполучених Штатах Америки. Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2012. 45 с.
2. Ковальова О. А. Аналіз досвіду Об'єднаних Арабських Еміратів з освіти обдарованих учнів. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2020. 1 (76), 88–94. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1\(76\)-88-94](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1(76)-88-94).
3. Музика О. Л. Здібності у системі ціннісної регуляції розвитку творчо обдарованої особистості. Актуальні проблеми психології: зб. нук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т.12: Проблеми психології творчості. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. Вип. 5. Ч.І. С. 49-55.
4. Budapest Declaration on Talent Support Conclusions of the Hungarian EU Presidential Conference on Talent Support. Hungarian EU Presidential conference on Talent Support and First European TalentDay 7-9 April 2011, Budapest. URL: https://talentcentrebudapest.eu/sites/default/files/budapest_declaration_on_talent_support_eng.pdf

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАРІЇ МОНТЕССОРІ ДЛЯ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Тетяна Бичева, вихователь

Житомирський дошкільний навчальний заклад №70

Ранній вік є неповторним та своєрідним етапом, який проходить в своєму житті кожна людина. Даний період життя є найкращим часом для оволодіння предметною діяльністю та ознайомлення з нею. Сенсорно-пізнавальна компетенція займає значне місце серед переліку компетенцій у «Базовому компоненті дошкільної освіти». Складовими сенсорно-пізнавальної компетенції є орієнтація дитини в понятті “сенсорний еталон”, та його видах, таких як форма, колір, величина. Також дитина має розумітися у їх видах, властивостях, ознаках, вміти орієнтуватися у часі і просторі, знати прийоми узагальнення, класифікації, зіставлення, порівняння. Завдання при формуванні сенсорно пізнавальної компетенції полягає в забезпеченні умінь дитини не лише виділяти якості предметів та явищ оточуючого світу, а й самостійно отримувати знання, розуміти свій внутрішній світ, що набагато є важливішим для неї, ніж засвоєння готових знань, що дають дорослі [1, с. 16].

У структурі свідомості людини провідну роль відіграє сприйняття. На думку багатьох видатних педагогів усі психічні функції людини мають розвиток навколо сприйняття, через сприйняття і звісно за допомогою сприйняття. У ранньому віці починається оволодіння та ознайомлення з сенсорними еталонами. Спочатку знання дитини про форму й колір є пов'язаними з певним предметом, малюк розуміє, що м'яч є круглої форми. З часом ця особливість узагальнюється і стає якістю не лише одного предмета, а є для дитини узагальненим еталоном кольору, форми та величини. Властивості та особливості одного предмета стають для дитини як зразок, мірка, за допомогою якого вона характеризує властивості інших предметів. І вже після двох років малюк починає використовувати в житті постійні зразки, які є вже відомими для неї щоб порівнювати між собою [2, с. 17-18]

На даний час в Україні великої популярності набуває система виховання італійського педагога М. Монтесорі, яка виклала свої погляди щодо сенсорного виховання та поради у праці "Метод Монтесорі". Ця система виховання спрямована на надання можливості дитині розвиватися самостійно, пізнаючи при цьому світ комфортними для себе способами. Роль дорослого при даній технології полягає лише у допомозі дитині де це потрібно, без навмисного втручання. Метод Марії Монтесорі не тільки відкриває малюку якості предметів оточуючого світу під час взаємодії з ними, а також вчить самостійно отримувати знання, які потрібні і відкривати власний внутрішній світ. Дана методика в першу чергу має на увазі повагу до дитини в процесі роботи, враховує її індивідуальні особливості.

Виховання дошкільника за технологією Монтесорі передбачає:

- удосконалення та виховування особистості дитини і сприяння виробленню певних психофізичних реакцій;
- розвиток всіх зовнішніх відчуттів;
- розвиток та удосконалення мовлення, впевнене оволодіння мовним апаратом, розширення запасу слів;
- через виховання зовнішніх чуттів розвинути психічні функції, а саме удосконалити та сприяти розвитку уваги, інтелекту та волі;
- займатися розвитком вищих інтелектуальних емоцій, не забувати про інтерес до праці, вчити отримувати радість від досконалості у власних досягненнях, розвинути почуття етики та естетики;
- навчити дитину самостійно працювати й самообслуговуватись, бажати іти до вирішення власних потреб самостійно, відповідно до свого вікового періоду [3, с. 78-79]

Монтесорі матеріали можна придбати у магазині, відділах дитячих іграшок, а також можна створити власними руками, але потрібно пам'ятати, що в повноцінному Монтесорі-середовищі все продумано до дрібниць. Щоб створити матеріал за Монтесорі своїми руками, важливо дотримуватися таких правил:

1. Кожен матеріал має відповідати за певну функцію в розвитку дитини.

Важливо розуміти, що розвиває певний матеріал, яке призначення він має. Часто функція матеріалу є зрозумілою у його описі. Матеріал має приносити користь, а не лише бути яскравим та барвистим. Багато матеріалів можуть бути з реального життя дитини, і їй буде легше на прикладі дослого вчитися з ними маніпулювати та працювати;

2. Матеріал має бути зрозумілим для дитини, не викликати страху перед взаємодією.

Перед початком роботи покажіть дитині матеріал, поясніть його функції, як з ним працювати, важливо показати саме призначення;

3. Весь матеріал має бути естетичним та не викликати складнощів, краще простота чим занадто важкий та незрозумілий.

Займатися за даною технологією можна і вдома, якщо нема можливості купити матеріали. Допомога у приготуванні їжі, ігри з піском та манкою, малювання крейдою на асфальті. Але при цьому потрібно

потурбуватися про зовнішній вигляд таких матеріалів, щоб вони були цікавими та естетично приваблювали малюків;

4. Матеріал має спрямовуватись на одне завдання для розвитку.

Монтесорі-матеріали часто є спрямовані на розвиток лише чогось одного при взаємодії. Спочатку слід підбирати такі вправи, які розвивають у дитини щось одне з сенсорних еталонів, а лише потім ускладнювати їй завдання.

5. Кожен матеріал має розміщуватися у своєму власному місці

Не потрібно всі наявні у вас матеріали розміщувати в одну коробку, кожен повинен мати своє відділення. Дитина має пам'ятати де знаходиться місце кожного матеріалу, це вчить дисциплінованості та порядку [5].

Важливо пам'ятати, що дидактичні матеріали за системою Монтесорі можуть використовуватися для індивідуальної гри та для занять в групах. Важливо надавати дитині вибір як саме вона хоче працювати з даним матеріалом, як їй буде зручніше. Батьки та педагоги можуть користуватися такими матеріалами:

- Гра яка має на меті навчити працювати з застібками. Для цього потрібні різноманітні кольорові та різної довжини блискавки, гудзики, кнопки, шнурочки. Такі речі часто зустрічаються в повсякденному одязі дитини. Звісно це ще додатково сприяє розвитку дрібної моторики пальців рук, що є важливим і для розвитку мовлення малюків;

- Гра з циліндрами, яка містить чотири набори по дев'ять циліндрів в кожному із набору. Також Монтесорі матеріали можуть відрізнятися по висоті і за діаметром. Вони вчать розрізняти велечину предметів.

- Геометричні тіла. Крім простих форм, в наборі є куби, піраміди, призми, циліндри, конуси та еліпсоїди. В процесі гри дитина вчиться тактильно та візуально розрізняти фігури між собою.

- Сходи. Даний матеріал складається з паличок різних за розміром. Під час гри дитина вчиться розрізняти між собою предмети на тонкі і товсті. При цьому малюк починає вивчати, що вийде і буде далі, якщо предмети ставити по різному один біля одного.

- Бізіборд. Це є дошка з різними пристосуваннями для навчання щоденним завданням, з рухаючими та кольоровими деталями [6].

Використання дидактичних матеріалів М. Монтесорі розвивають самовиховання, дитина вчиться контролювати помилки, самостійно їх виправляти. Під час взаємодії з матеріалом дитина помічає в чому виходить помилка, і надалі щоб завдання в майбутньому зробити правильно, вчиться уникати невірних рішень та дій. Завдяки роботі з матеріалом за технологією М. Монтесорі у дітей формується та розвивається цілеспрямованість, організованість, охайність. Важливо пам'ятати, що середовище для розвитку сенсорики дітей раннього віку має бути змінним, потрібно слідкувати за інтересами дітей, допомагати їм розвиватися через самостійне досліджування світу. Дидактичний матеріал має бути різних рівнів складності, щоб дитина могла ускладнювати собі свої завдання, переходити до більш цікавих для неї, працювати з чимось новим. [4, с.158-159].

Отже, з усього вище сказаного можна дійти до висновку, що технологія Марії Монтесорі є чудовим стартом для сенсорного виховання дітей раннього

віку, адже важливо ознайомлювати дітей з сенсорикою змалечку. Дана технологія дає дітям можливість не лише пізнавати навколишній світ, а вчить самостійності, організованості, відповідальності за свої власні рішення та дії. Матеріали є цікавими, корисними та перегукуються з реальним життям дитини.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. К.: Вид-во МОНМС України, 2012. 21 с.
2. Васильєва С.А., Гавриш Н.В., Рагозіна В.В. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів: монографія за наук. ред. Н. В. Гавриш. — Кропивницький : ІМЕКС - ЛТД, 2021 — 226 с.
3. Дичківська І.М, Поніманська Т.І. М.Монтессорі: теорія і технологія. - К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. - 304 с.
4. Пушкар Н. Сенсорне виховання за методом М. Монтессорі. Здобутки молодих науковців: зб. мат. Всеукраїнської студентської конференції «Проблеми і перспективи розвитку освіти XXI століття» / голов. ред. Комар О. А.; Умань, 2020.
5. Сенсорний розвиток дитини за методикою М. Монтессорі: веб-сайт. URL: <https://polonne.irc.org.ua/news/18-08-58-12-12-2021/>
6. Яку роль Монтессорі матеріали відіграють у розвитку дитини: веб-сайт. URL: <https://totosha.com.ua/novosti-obzory/kakuu-rol-montessori-materialy-igraut-v-razvitii-rebenka>

РОЗВИТОК БУДІВЕЛЬНО-КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ

*Віра Будішевська, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Оксана Сорочинська, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність дослідження. Використання Lego-технологій у навчанні дітей старшого дошкільного віку виявляється не лише засобом зацікавлення, але й ефективним інструментом для комплексного розвитку різних аспектів їхньої особистості. Застосування Lego-технологій у дошкільній освіті відкриває нові перспективи для педагогічної практики, дозволяючи вихователям створювати цікаві та ефективні методи навчання, сприяючи при цьому розвитку креативності, дрібної моторики, просторового мислення та соціальних навичок у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток будівельно-конструктивної діяльності в дітей дошкільного віку був предметом значної кількості науковців. Зокрема, дослідження К.Л. Крутій спрямоване на формування культури інженерного мислення через STREAM-освіту, Е. Алієва вивчала використання Lego-конструювання на розвивальних заняттях для дітей дошкільного віку, У працях С. Безпалої, М. Губко акцентується увагу на розвитку конструкційних здібностей дітей через використання конструкторів Lego Education.

Метою статті є обґрунтування та розкриття методичних аспектів розвитку будівельно-конструктивних умінь у дітей старшого дошкільного віку засобами Lego-технологій.

Виклад основного матеріалу. Однією із сучасних технологій, що знаходить широке застосування в навчально-виховному процесі, є використання Lego-технологій, зокрема конструктивно-ігрового засобу Lego Duplo. Великий спектр можливостей цього ігрового інструменту робить його унікальним засобом розвитку дітей дошкільного віку. Вивчення його впливу на дошкільників вказує на можливість досягнення стійких позитивних результатів у процесі навчання та виховання.

Застосування конструкторів Lego, зокрема Lego Duplo, є чудовим засобом для комплексного розвитку дошкільників, інтегруючи різноманітні аспекти їх діяльності та сприяючи логіко-математичному, мовленнєвому та естетичному розвитку. Ці конструктори, завдяки своїм технічним та естетичним характеристикам, дозволяють дітям творити та розвивати свій потенціал у веселій та вдосконалюючій грі.

Конструктор Lego визнається найдоступнішою та найпоширенішою розвиваючою грою, яка сприяє розвитку фантазії, логіки та навичок розрізнення форм, розмірів і кольорів у дітей. Заохочуючи індивідуальність та творчість, конструктор виступає як важливий чинник формування впевненості та успішності у дітей, що може користуватися популярністю в майбутньому. Також варто зазначити, що гра з конструктором не втрачає своєї важливості поряд із іншими видами творчості, такими як малювання фарбами чи ліплення з пластиліну, і сприяє формуванню певних якостей особистості, які стануть корисними при навчанні в школі.

Термін «конструювання» визначає розташування різних предметів, частин і елементів один відносно одного. У висловлюванні Н.Торгової, «дитяче конструювання» включає в себе різноманітні споруди, виготовлення виробів та іграшок із різних матеріалів, таких як папір, картон, дерево та інші. Це вид діяльності, який схожий на образотворчу роботу, і гра в ньому відтворює навколишню реальність. Споруди та вироби, створені дітьми дошкільного віку, мають практичне застосування (споруди для гри, вироби для прикрашання ялинки, подарунки для мами тощо) та повинні відповідати своєму призначенню.

З іншого боку, конструктивна діяльність є практичною роботою, спрямованою на створення конкретного продукту, який відповідає його функціональному призначенню. Будь-яка практична діяльність підвищує активність та мотивацію дітей старшого дошкільного віку до виконання будь-яких завдань.

У дослідженнях О. Усової наголошується, що активність дітей на заняттях є ключовою умовою ефективного розвитку. Згідно її погляду, для підвищення активності дітей важливо зробити освітній процес у закладі дошкільної освіти привабливим, а конструктивна ігрова діяльність сприяє цій привабливості. К. Ушинський стверджував, що гра для дитини – це дійсність, яка набагато цікавіша, ніж те, що її оточує, оскільки вона зрозуміла та є частиною власного творіння. Гра відкриває для дитини шлях до активної діяльності. Концепція дошкільного виховання підкреслює, що завдання на безперервний

інтелектуальний розвиток дітей старшого дошкільного віку має здійснюватися в контексті ігрової діяльності.

Робота з інтелектуальним розвитком дітей старшого дошкільного віку за допомогою Lego-технології включає в себе розумові та практичні дії, які розпочинаються з визначення мети діяльності. Мета має формуватися в процесі розумової діяльності дітей і базується на постійному порівнянні, аналізі та синтезі їхнього досвіду. За допомогою Lego-технології діти можуть відтворювати реальні об'єкти чи їх схематичні зображення, навчаючись наслідувати дійсні предмети чи їх візуальне відображення на малюнках чи фотографіях. Формування уявлень про предмет вимагає від дітей проведення системи складних дій, зокрема обстеження якостей об'єкта, таких як пропорції та просторове положення.

У контексті Lego-технології важливими є специфічні характеристики предмета та його частин, такі як стійкість, рівновага, довжина тощо. Коли діти старшого дошкільного віку використовують Lego, вони створюють конструкції, спираючись лише на зовнішній вигляд предмета, враховуючи його конкретні якості. При цьому вибір або пошук можуть спочатку відбуватися у розумовій сфері, а потім реалізовуватися через практичні експерименти. Робота з Lego включає конструювання «за певними умовами», де діти старшого дошкільного віку не просто зображують предмет, але створюють його, враховуючи вимоги, яким повинен відповідати об'єкт. Також важливо враховувати, що конструктивний задум формується дітьми на основі вимог до функціонального значення об'єкта, і при цьому діти самі визначають, яким чином його конструювати. Діти старшого дошкільного віку, дотримуючись вказівок вихователів, розробляють свій власний підхід до конструювання.

Важливим етапом є використання деталей Lego для знаходження оригінальних методів конструювання. Перед тим, як представити Lego матеріал дітям старшого дошкільного віку, вихователь самостійно ознайомлюється з методичними вказівками для відтворення певного об'єкта. При цьому важливо чітко пояснювати дітям, які етапи вони виконують самостійно, а які вони роблять разом із вихователем. Окрім того, використання Lego-наборів вводиться поступово, дозволяючи дітям старшого дошкільного віку освоювати їх поетапно. Після вивчення під керівництвом вихователя, діти використовують здобуті навички у власній діяльності. Навчання дітей старшого дошкільного віку правильно називати елементи Lego вимагає попереднього вивчення їх вихователем та поступового введення цих навичок у дії, оскільки діти часто використовують різні назви для одних і тих самих об'єктів.

Методичні аспекти конструювання та ігрової діяльності за допомогою Lego-технології передбачає: ознайомлення з назвами деталей будівельного матеріалу та їх обстеження; проведення бесіди перед початком роботи, яка розширює знання дітей та їх кругозір; створення ігрового мотиву та емоційно-насичених занять; використання художнього слова та пояснення дій і назв використаних геометричних фігур; заохочення творчості та ініціативи дітей; проведення аналізу виконаної діяльності та оцінювання її від імені героя, для якого будувалася конструкція; стимулювання уяви через придумування історій, пов'язаних зі створеним об'єктом; створення умов для збереження та

удосконалення створених об'єктів протягом обмеженого часу; навчання дітей акуратно розбирати та складати Lego матеріалу, із закріпленням назв деталей; розташування Lego матеріалу так, щоб він був доступний дітям у будь-який час.

Кожен вихователь знаходить щось корисного для свого заняття. За допомогою конструктора Lego можна провести заняття з логіко-математичного розвитку, ознайомлення дітей із природним довкіллям та малюванням. Lego є досить чудовим помічником для вихователів. Перед тим як почати з дітьми заняття з використанням Lego, потрібно пам'ятати, що воно має проходити в спокійному середовищі і приносити дітям радість. Завдання для дітей мають бути цікавими, веселими та доступними, щоб відповідали віку дітей. Під час занять із конструктором, партнером дітей, який їх підтримує і надихає та допомагає є вихователь. Він мотивує свої дітей бути самостійними та стає прикладом для них. Упродовж року вихователь знаходиться поручі з дітьми, ставить їм цікаві запитання, захоплюється результатом та звертає увагу на помилки. Загалом між вихователем та дитиною створюється довірлива енергія, яка сприяє на формування розвитку мовлення, вміння слухати оточуючих та поважати їх думку.

Висновки. Конструктор Lego є ефективним інструментом для стимулювання творчої та будівельно-конструктивної активності в дітей старшого дошкільного віку. Його використання сприяє розвитку моторики, просторового мислення та логічного мислення у дітей, сприяючи в їхньому комплексному фізичному та психічному розвитку.

Список використаних джерел

1. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт: парціальна програма формування культури інженерного мислення / автор. колектив; наук. керівник К.Л. Крутій. К., 2017. 158 с.
2. Педан В.М. Використання LEGO-технологій, як освітнього інструменту на заняттях в ЗДО. <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-lego-tehnologij-ak-osvitnogo-instrumentu-na-zanattah-v-doz-477703.html>
3. Будівельно-конструктивна діяльність для дітей дошкільного віку <https://vseosvita.ua/library/budivelnno-konstruktivni-igri-dla-doskilnat-397558.html>
4. Використання Lego -технологій як освітнього інструменту на заняттях в ЗДО <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-lego-tehnologij-ak-osvitnogo-instrumentu-na-zanattah-v-doz-477703.html>
5. Lego-технологія – чарівні цеглинки успіху <https://osnova.com.ua/lego-tehnologiya-charivni-tseglinki-uspihu/>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*Вікторія Волоська, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: Лариса Печка, канд. педагогічних наук, доцент*

Актуальність проблеми. Однією із ключових аспектів розвитку сучасної дошкільної освіти є її спрямованість до проблем здоров'я, формування у дітей, починаючи з дошкільного віку, ціннісного позитивного відношення до здорового способу життя.

Як відомо, здоров'я – це найбільший скарб у житті кожної людини, тому необхідно вчитися його берегти ще з дитинства. Однак на сьогоднішній час можна помітити значне погіршення стану здоров'я суспільства загалом. Найбільш важливими чинниками цього процесу можна виокремити такі, як: неякісне харчування, наявність шкідливих звичок. Саме тому проблема збереження здоров'я дошкільників актуальна і досі [4, с. 50].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У XXI столітті турбота про здоров'я та виховання культури здорового способу життя молоді вважається пріоритетним завданням. Основні підходи до зміцнення і збереження здоров'я дітьми дошкільного віку зазначені у Базовому компоненті дошкільної освіти, Законі України «Про охорону дитинства» та у багатьох інших освітніх документах і програмах. Сучасними дослідженнями стосовно проблем формування здорового способу життя дітей старшого дошкільного віку подано у працях багатьох вчених, серед них: А. Бойко, О. Сахно, Л. Сущенко та ін. [5, с. 210].

Мета статті. Метою даної статті є теоретичний аналіз формування здорового способу життя дітей старшого дошкільного віку в процесі впровадження здоров'язберезувальних технологій.

Виклад основного матеріалу. Одна з найбільших проблем людства – це формування здорового способу життя у людини. Для того, аби сформувані здоровий спосіб життя у дошкільника, потрібно насамперед ознайомити його зі складовими здоров'я, що допоможе дитині усвідомити, яке велике значення має здоров'я у житті кожної людини. У сучасній педагогіці розробляється системний підхід до визначення поняття здоров'я як сукупності чотирьох складових, а саме: фізична, психічна, духовна й соціальна. ВООЗ трактує поняття здоров'я таким чином: *«здоров'я – це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб чи фізичних вад»* [1, с. 24].

Як відомо, ставлення людини до свого здоров'я містить в собі три основні компоненти, а саме: когнітивний – мається на увазі знання людини про здоров'я; емоційний – характеризується відображенням людини переживань, які пов'язані зі станом його здоров'я; а також поведінковий – цей компонент визначає місце здоров'я в особистій сфері цінностей, особливості мотивації та поведінки у контексті здоров'я [3, с. 51].

Одним з найважливіших чинників здоров'я є спосіб життя людини, адже дослідження доводять, що здоров'я людини залежить саме від способу її життя. *«Спосіб життя – характер життя»* [5, с. 333].

Як стверджують вчені, здоров'я людини на 60% залежить від її способу життя, на 20% – від навколишнього середовища та генетики і всього лише на 8% – від того, якою є якість медичного обслуговування. Як ми бачимо, найбільше відсотків відводиться тому, яким є спосіб життя у людини.

Серед основних складових способу життя виокремлюють такі як: соціальна активність, трудова й фізична. Мається на увазі, що головним у способі життя людини являється те, як живе ця людина, які вона має основні способи і форми

життєдіяльності та на що вони спрямовуються. Якщо людина досить обізнана соціальними умовами, то її спосіб життя залежить від того, що саме робить людина, від стану її здоров'я та функціонування організму [2, с. 120].

Можна сказати, що поняття здоровий спосіб життя відображає зв'язок між здоров'ям та способом життя. Це поняття об'єднує все, що сприяє виконанню людиною різних функцій, наприклад: професійних, суспільних та побутових в оптимальних для здоров'я умовах, і виражає обізнаність того, що робить людина у напрямі формування, збереження та зміцнення як індивідуального, так і суспільного здоров'я.

Відомий український філософ Г. Сковорода стверджував, що здоров'я вивчається на основі народної мудрості, а серед умінь та навичок, завдяки яким зберігають здоров'я, виділяв уміння володіти собою, працьовитість та бадьорість духу [2, с. 147].

Саме тому, уявлення про здоров'я та здоровий спосіб життя у дітей дошкільного віку доцільно формувати, проводячи певні тематичні заходи, оскільки саме вони будуть сприяти формуванню та розвитку здоров'язбережувальної компетентності у дошкільників. Але для того, щоб діти знали що таке здоров'я, яку цінність воно собою являє та як його потрібно берегти повинні розповідати батьки та вихователі.

Сьогодні вченими визначено різні напрями здоров'язбережувальних технологій. Серед них:

- здоров'язберігаючі – це комплекс дій, які являють собою створення безпечних умови для перебування дитини в ЗДО, а також ті, що вирішують завдання організації виховного процесу відповідно до розумового та фізичного навантаження дітей;

- оздоровчі технології – полягають у зміцненні фізичного здоров'я дітей;

- технологія навчання здоров'ю – навчання про гігієну, формування життєвих навичок, статеве виховання;

- виховання культури здоров'я – виховання якостей, які сприяють зміцненню і збереженню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як людську цінність та виробленню мотивації на ведення здорового способу життя [4, с. 74].

Таким чином, важливо те, щоб кожна з цих технологій мала на меті оздоровчий напрямок, а здоров'язбережувальна діяльність, формувала б у дошкільників мотивацію на дотримання здорового способу життя. У закладі дошкільної освіти активно упроваджується здоров'язбережувальна діяльність для дітей дошкільного віку: пальчикова гімнастика; дихальна гімнастика; гімнастика для очей; вправи профілактичного спрямування; оздоровчі забави по сезону тощо. Отже, можна стверджувати, що основним завданням здоров'язбережувальних технологій є формування життєвих навичок здорового способу життя у дітей дошкільного віку [4, с. 85].

Мета здоров'язбережувальних технологій у дошкільній освіті полягає в забезпеченні високого рівня здоров'я дошкільників і виховання культури здоров'я як сукупності усвідомленого ставлення дитини до здоров'я й життя людини, знань про здоров'я і вміння його берегти, підтримувати і зміцнювати.

Реалізація здоров'язбережувальних технологій передбачає:

- 1) організацію освітнього середовища в ЗДО за вимогами особистісно-орієнтованого підходу;
- 2) моніторинг рівня здоров'я дітей;
- 3) реалізацію діагностичних, корекційних і реабілітаційних заходів з дітьми залежно від групи здоров'я;
- 4) створення комфортних умов перебування в ЗДО для всіх дітей, в тому числі і для дітей з ООП;
- 5) вибір оптимальних технологій виховання і навчання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей розвитку дитини;
- 6) оптимізацію соціально-гігієнічних умов життєдіяльності дітей і педагогів [5, с. 25].

Відомо, що саме дошкільний вік вважається найбільш сприятливим періодом у формуванні особистості дитини. Адже у цьому віці найбільш інтенсивно розвиваються різні здібності та формуються моральні якості. Саме в цьому віковому періоді закладається і зміцнюється фундамент здоров'я і розвитку фізичних якостей, які необхідні дитині для того, аби брати участь в різних формах рухової активності. Саме тому використання в ЗДО здоров'язбережувальних технологій може підвищити результативність освітнього процесу, а також сформує як у педагогів, так і у батьків ціннісні орієнтації на збереження і зміцнення здоров'я у дітей [3, с. 45].

Висновки. Отже, у висновку необхідно наголосити увагу на тому, що важливо формувати у дітей старшого дошкільного віку позитивне ставлення до свого здоров'я, сприяти усвідомленню того, що здоров'я – це найбільша цінність людини й пам'ятати, що здоров'я потрібно формувати, зміцнювати, зберігати протягом усього життя.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівн. Піроженко Т. О. Київ, 2021. 37 с.
2. Богінч О. Л. Сутність здоров'язбережувального середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку / О. Л. Богінч // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Випуск XVII–XVIII. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника. 2008. С. 191–199.
3. Ващенко О. М. Здоровий спосіб життя – важливий чинник виховання особистості: теоретико методологічний аспект // Освіта вчителя, 2007. № 5. С. 48–51.
4. Денисенко Н. Ф. Формування свідомого ставлення до здоров'я // Дошкільне виховання. 2008. № 9. С. 68–85.
5. «Я у Світі». Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. ТОВ «МЦФЕР-Україна». Київ, 2019. 488 с.

**ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКИХ
НАРОДНИХ КАЗОК**

*Ірина Голяченко, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Тетяна Гужанова, канд. філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. З давніх часів виховання моральних якостей у дітей дошкільного віку було актуальним питанням, також дуже важливо це і сьогодні. Згідно Базового компоненту дошкільної освіти напрями роботи педагогів і батьків повинні бути спрямовані на виховання морально зрілої особистості [1].

Проте виникають проблеми, які перешкоджають моральному розвитку дошкільників. Зокрема, сім'я відіграє важливу роль у формуванні моральних цінностей у дітей. Якщо дитина потрапляє в невалідне чи несприятливе сімейне середовище, то це може негативно впливати на її моральний розвиток. Зростання впливу медіа та технологій теж може негативно впливати на формування моральних цінностей, оскільки дошкільники все частіше стикаються із агресивним і неприйнятним контентом. Не всі програми розвитку дітей дошкільного віку включають систематичний підхід до морального виховання. Це призводить до того, що діти не отримують достатньо позитивних моделей поведінки або не розуміють важливість моральних цінностей. Виникає питання про використання ефективних методик морального виховання для дошкільнят, враховуючи їхній вік, психологічні особливості та потреби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш активно проблему морального виховання розглядали такі вчені: виховання моральної свідомості (О. Кононенко, О. Івасенко, В. Кузьменко), моральної культури особистості (В. Сухомлинський, В. Бурма), формування моральної активності (Л. Бондар, М. Монтессорі, В. Кабуш), роль емоцій та почуттів у процесі морального виховання (А.І. Капська). Одним із шляхів вирішення даної проблеми є вдосконалення процесу виховання моральних якостей у дітей середнього дошкільного віку (О. Запорожець, В. Котирло, А. Кошелєва, Я. Неверович) [2]. Таким чином, через недостатню кількість наукових досліджень проблема виховання моральних якостей дітей дошкільного віку засобами українських народних казок є перспективною.

Мета статті – визначити особливості процесу виховання моральних якостей у дітей середнього дошкільного віку засобами українських народних казок.

Виклад основного матеріалу. Проблема виховання моральних якостей у дітей середнього дошкільного віку ґрунтується на поняттях «мораль» і «моральність». За словами Ю. Приходько, «мораль – це система принципів, норм і правил, які регулюють поведінку людини в суспільстві, роблять її правильною». С. Русова пояснює її як «сукупність норм поведінки дитини, що регулюють її відношення до однолітків, природи, дорослих, друзів» [2, с. 52].

На нашу думку, мораль це ідеали, принципи та погляди на добро та зло, сенс життя, гідність, честь та всю систему особистих і суспільних відносин.

Моральні норми складають основу моральності людини, але не повністю її визначають. Згідно позиції В. Бурми, констатуємо, що моральність є «моральною якістю дитини, певними правилами, якими вона керується в своєму виборі». Також у наукових працях О. Запорожця та М. Сметанського поняття включає в себе моральні погляди, теорії, почуття, відношення до інших, моральну поведінку тощо [3, с. 56].

Узагальнюючи погляди вчених, ми дійшли висновку, що «мораль» і «моральність» використовують тоді, коли це стосується конкретного вчинку, практичної сторони відносин.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що моральне виховання дошкільників є процесом інтегративним через поєднання різноманітних властивостей і якостей у єдине ціле [1]. З чого випливає, що якостями дитини дошкільного віку є сукупність розумових, емоційних і вольових особливостей, що відображають її моральні цінності, норми та визначають поведінку.

Погляди на структуру моральних якостей дають право стверджувати, що моральні якості є тією властивістю, яка здатна виражатися у розумінні та визнанні цінностей, у ставленні до природи, однолітків і дорослих, почуттів співпереживання та відповідальності перед ними, в стійкій моральній поведінці.

Особливостями виховання моральних якостей дітей дошкільного віку є систематичний та послідовний перехід знань про моральні норми поведінки та переконання в потребу у моральних вчинках та відносинах. Саме у віці 5 років діти найбільш піддатливі до формування моральних якостей. Вони усвідомлюють та засвоюють правила взаємин з іншими дітьми, погоджують власну позицію з іншими, привертають увагу дорослого, шукають контакти для спілкування, вислуховують пояснення, якщо воно потрібне для гри. У них зростає цікавість до навколишнього світу, розвивається спільна діяльність, прагнення виграти та бути першими. Моральні мотиви у дітей середнього дошкільного віку спонукають до певної дії, надають поведінці особистісного зростання [3, с. 61].

Відповідно, ефективне виховання моральних якостей дітей середньої групи вимагає застосування психолого-педагогічних умов:

- гуманного ставлення дорослих до дитини;
- створення середовища для активної діяльності дошкільників (формування доброзичливих стосунків);
- чіткої постановки завдань морального виховання;
- форм, засобів, методів та прийомів навчання.

Ю. Приходько виокремила, що саме через українські народні казки найефективніше виховати моральні якості дошкільників [2, с. 54]. У словнику-довіднику літературознавчих термінів зазначено, що «казка народна – твір, який вигадав сам народ» [5, с. 60]. Казка – це найбільше диво, що може мати величезний виховний потенціал у моральному спрямуванні юних слухачів чи читачів. У ній міститься певна моральна концепція – засудження зла, перемога добра, оспівування праці, справедливості та хоробрості. Крім того, в українській народній казці основною ідеєю є встановлення моральних законів життя. У ній яскраво відображено моральні норми і принципи, етичні й естетичні ідеали народу.

Дослідивши різні види засобів виховання моральних якостей, ми погоджуємось, що саме через українську народну казку найкраще виховувати ті моральні якості у дітей середнього віку, якими вони здатні оволодіти у цьому віці. До таких якостей належать: світоглядна переконливість, відчуття обов'язку, відповідальність, прояв патріотизму, гуманізму; стриманість, ввічливість, володіння собою; здатність до оцінювання, справедливе ставлення до інших; навички та звички в поведінці, моральний досвід особистості; прояв самостійності, наполегливості й ініціативності; добро, чесність, любов, дружба, милосердя тощо.

Слід зазначити, що використання українських народних казок для дітей середнього дошкільного віку є одним із основних засобів формування у них емоційних переживань. Залежно від ситуації почуття та емоції можуть бути позитивними, негативними або спрямованими. Діти середньої групи ЗДО часто супроводжують їх виразними рухами: мімікою, пантомімікою та голосовими реакціями [4].

Наприклад, у казці «Колосок» мишенята лише давали поради, не бажаючи брати активну участь у виконанні роботи. Вони виявили легковажність та відсутність бажання прикласти зусилля для досягнення спільної мети – приготування пирогів з колоска. Навіть після того, як півень виконав всю роботу, мишенята, замість того, щоб трішки попрацювати, вирішили не куштувати пирогів. Ця казка може викликати у дітей негативні емоції, такі як розчарування або обурення, щодо безвідповідальності та лінощів. Півник, який виконує всю роботу, може символізувати ситуації в житті, коли діти можуть не брати участь у спільних зусиллях, як мишенята. На основі казки вихователь показує важливість співпраці, взаємодопомоги та власної участі у вирішенні завдань, що може впливати на їхні емоційні реакції та морально-етичний розвиток.

Робота з українськими народними казками допомагає розвивати внутрішній світ дитини середньої групи, вчить її терпінню, посидючості, ставить перед дошкільником цілі та прагнення, вчить їх досягати. Казки викликають позитивні емоції, адже діти завжди ставлять себе на позицію позитивних героїв [4].

Висновки. Узагальнені наукові дослідження вчених та проведені нами аналіз дозволяють підсумувати, що використання українських народних казок виявляється ефективним засобом формування моральних якостей у дітей середнього дошкільного віку, сприяючи їхньому емоційному та морально-етичному розвитку. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у визначенні моральних уроків в українських народних казках для дітей середнього дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. Затверджено наказом Міністерством освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: <http://surl.li/jyzt>.
2. Божко А. В. Засоби та методи морального виховання дошкільників. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2016. Вип. 49 (102). С. 52-57.

3. Лохвицька Л. В. Моральна пектораль : книжка для читання дітям у закладі дошкільної освіти. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 200 с.

4. Народні казки українців як засоби виховання дітей. *WE.ORG.UA*. URL: <http://surl.li/qvcgj>.

5. Словник-довідник літературознавчих термінів / упор. : О. В. Бобир, В. Й. Буденний, О. Б. Мамчич, Н. П. Нікітіна ; за ред. О. В. Бобиря. Чернігів : ФОП Лозовий В.М., 2016. 132 с.

ТРАДИЦІЙНІ ТА НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ ЗАГАРТУВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Анна Горінова, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої
Науковий керівник: Тетяна Гужанова, кандидат філологічних наук, доцент,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність проблеми. Проблема загартування дітей дошкільного віку є досить поширеною у наш час. Все частіше батьки відмовляються від загартувальних процедур і вважають що вони не приносять ніякої користі для їхніх дітей. Як наслідок, дошкільнята починають часто хворіти, стають нестійкими до різких змін температури та мають поганий імунітет. Коли дитина регулярно робить процедури загартування то її здоров'я значно покращується: організм перестає боятися переохолодження, перепадів температури, холодного вітру, і найголовніше, такі люди дуже рідко хворіють.

Також проблемою є те що не кожен дитячий садочок має змогу проводити процедури загартування для дошкільників. Хоча у ЗДО діти повинні регулярно займатися загартуванням. Тому ця тема є досить актуальною зараз.

Про користь загартування дітей дошкільного віку йдеться у таких програмах розвитку: «Дитина», «Українське дошкілля». Ці програми містять у собі багато інформації щодо проведення загартувальних процедур та дотримання правильного температурного режиму для кожної вікової групи. Також досить детально та змістовно дано рекомендації щодо загартування дошкільників у Базовому компоненті дошкільної освіти.

Метою даної статті є розкриття теми традиційних та нетрадиційних методів загартування дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Багато фахівців розглядають загартування як процес адаптації, який досягається через повторні впливи певних загартувальних факторів. Ефект загартування полягає не лише в збільшенні стійкості організму до застудних захворювань, але й у тому, що під час загартування покращуються внутрішні системи організму. Як результат, збільшується загальна витривалість та працездатність організму.

Загартування можна розділити на два види: пасивне і активне. Пасивне загартування включає в себе вплив кліматичних умов, соціальних умов життя та умов діяльності. Активне загартування, з свого боку, включає такі методи, як сонячні ванни, повітряні ванни, обливання холодною водою, купання в холодній воді, відвідування лазень, "моржування" та інші подібні процедури.

Виділяють 4 принципи загартування:

1. Принцип систематичного проведення загартувальних процедур.
2. Принцип поступового збільшення дозування подразника.
3. Принцип комплексного впливу загартувальних процедур.
4. Принцип врахування індивідуальних особливостей дитини. [2].

Отримати певні знання про загартування і проводити різні процедури дошкільники можуть вже в дитячому садочку. Саме там створені певні умови для проведення загартування. Також вихователі можуть проводити у ЗДО різноманітні бесіди для батьків за допомогою яких вони теж розширять свої знання щодо загартування дітей вдома.

Кожен вихователь повинен знати певні правила щодо проведення загартувальних процедур оскільки одна помилка може нашкодити дитині. Також багато науковців вважають що при проведенні загартувальних процедур обов'язково має брати участь помічник вихователя і медсестра.

Обов'язково потрібно враховувати що загартувальні процедури проводяться комплексно тому, що одна процедура не дасть результату. Вихователь має виділяти певний час у режимі дня для проведення загартування.

Більшість загартувальних процедур ми можемо проводити й у повсякденному житті. Наприклад: провітрювання приміщень та вологе прибирання. Якщо ЗДО не мають умов для проведення загартування, то можна використовувати найпростіші процедури. Наприклад: постійне загартування свіжим повітрям на прогулянці у першу та другу половину дня. Такі загартування найбільш доступні, тому, що вони не потребують часових і фізичних витрат та є легкими в організації.

О. О. Шумська поділяє методи загартування на дві групи – традиційні та нетрадиційні. В основі традиційних методів лежить поступове зниження температури води й повітря, у результаті чого відбувається поступова адаптація тіла до тепла та холоду. До таких методів вона відносить загартування повітрям, сонячні ванни, методи водного загартування (загальні й місцеві), до нетрадиційних – методи, засновані на контрасті температур. [1] Традиційні методи загартування є досить знайомими для нас та їх використовують найчастіше. Але нетрадиційні методи загартування є досить цікавими та незвичними та використовують їх рідко. До них належать: полоскання горла, соляні кімнати, денний сон на свіжому повітрі, ходьба по вологих килимках, просочених розчином морської солі, йоду, відварами трав; ходьба по глині ходіння босоніж по снігу, холодний душ, обливання холодною водою тощо. Усі ці процедури є досить ефективними та цікавими для дітей.

Найчастіше в практиці загартування дошкільнят використовуються такі методи: повітряне загартування, обтирання ніг, умивання. Схема загартування дітей, які часто хворіють, включає такі процедури:

- повітряні ванни з ранковою зарядкою (у трусах і майці). Тривалість – 10–15 хвилин (на зарядку 6–7 хв). Температура повітря в приміщенні – +20 – +19°C;
- хороший сон у добре провітреному приміщенні, зимою температура в спальні – +15 – +16°C;
- прогулянка два рази на день при температурі від +30° в тіні до –15°C;
- умивання водою, яка має температуру від +28°C і до кінця року знижується до +12°C у зимовий час та до 18°C – у літній [1].

Методи екстремального впливу, такі як обливання холодною водою, ходьба по снігу босоніж або холодний душ, повинні проводитися поступово і систематично. Наприклад, на початку загартування температура води може бути 30-32°C, а тривалість процедури - 1 хвилина. Потрібно поступово знижувати температуру на 1°C кожні 3-4 дні і збільшувати тривалість процедури до 2 хвилин.

Денний сон на свіжому повітрі. Ця процедура полягає в тому, що діти сплять на веранді у спальних мішках (якщо тепла погода, то без них). Дуже корисним денний сон на свіжому повітрі є для центральної нервової системи. Під час такого сну на дітей впливають певні слабкі та одноманітні подразники: температура та рух повітря.

Соляні кімнати. Її можна облаштувати в невеликій кімнаті, підлогу засипати шаром солі в 10 сантиметрів та розбризкати на неї трохи йоду. Після цього діти у цій кімнаті ходять, босоніж, роблять зарядку, беруть сіль у долоні та вдихають запах. Саме запах який утворюється у приміщенні є дуже корисним. Перебувати у кімнаті діти мають 5-7 хвилин і вже наприкінці вони мають відчутти у роті солоний присмак та пощипування у носі.

Ходьба по вологих килимках, просочених розчином морської солі, йоду, відварами трав; ходьба по глині проводяться лише у приміщенні. Ці процедури є дуже ефективні через те, що під час ходьби стопа розігрівається та зігрівається і це в свою чергу збільшує прилив крові до неї та подразнює нервові закінчення у ній, і це забезпечує проникнення корисних елементів в пори до нервових закінчень і у кров.

Простий і ефективний метод загартування полягає в полосканні горла прохолодною водою. Починати потрібно з води температурою 25-30°C, а потім знижувати температуру на 1°C щотижня і збільшувати частоту процедури. Додавання трав або солі до води підсилить ефект загартування.

Також зараз стало дуже популярно облаштовувати сауни у ЗДО з метою проведення загартування та оздоровлення, але на жаль таких садочків поки що мало. Контролювати загартувальні процедур у сауні обов'язково повинен медичний працівник. При проведенні процедури потрібно дотримуватися усіх вимог температурного режиму і вологості, тому що зависока температура може негативно вплинути на серцево—судинну систему дошкільників.

Найчастіше у ЗДО використовують традиційні методи загартування. Але, як бачимо досить хорошими, доступними та ефективними є і нетрадиційні методи. Тому буде досить добре якщо вихователі будуть пробувати усі методи загартування.

Висновки. Отже, загартування є досить важливим для дошкільників. Саме завдяки загартуванню діти можуть значно покращити своє здоров'я та зміцнити імунітет. Через те, що діти дошкільного віку зараз часто хворіють і мають слабкий імунітет то буде досить добре якщо загартування почнуть застосовувати у всіх закладах дошкільної освіти.

Є досить багато методів загартування як традиційних так і нетрадиційних. Кожен з них досить цікавий та ефективний. Тому ЗДО можуть обрати доступні для себе і проводити їх. Батьки можуть обрати доступний і дієвий метод

загартування для своїх дітей вдома. Якщо проводити найпростіші процедури регулярно і систематично вони стануть досить ефективними.

Список використаних джерел

1. Андрощук О. Ю. Загартування як один з ефективних засобів оздоровлення дітей дошкільного віку / О. Ю. Андрощук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. - 2012. - № 2. - С. 147-150. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2012_2_38.

2. Гаращенко Л. В. Методики загартування в умовах дитсадка Дошкільне виховання. 2010. № 3. С. 16-20.

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ РУХОВИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Зінчук Людмила, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марія Федорова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність проблеми. У наш час проблема збереження та зміцнення здоров'я дітей та молоді є не тільки медичною, а й медико-педагогічною, що передбачає розробку системи фізичного виховання для різних вікових груп. Базовий компонент дошкільної освіти України акцентує на розвиток рухової компетентності що передбачає здатність дитини до самостійного застосування рухових умінь на навичок, формування фізичних якостей та накопичення рухового досвіду.

Дослідження Е. Вільчковського виявили зв'язок між фізичним та психічним розвитком дошкільників, показуючи, що рухова активність позитивно впливає на перцептивні та інтелектуальні процеси дитини. Ритмічні рухи сприяють розвитку мовлення та пізнавальних функцій, а також змінюють взаємодію дитини з навколишнім світом, від простих переміщень до складної координації.

Мета статті: з'ясувати стан сформованості рухових умінь в дітей середнього дошкільного віку.

Стан дослідження проблеми. Рухові вміння – це здатність виконувати рухові дії за умови зосередження уваги дитини на кожній ще не засвоєній деталі рухової дії [2]. Вміння виконувати нову рухову дію виникає на основі наступних передумов: необхідного обсягу знань про техніку дії; наявності рухового досвіду; достатнього рівня фізичної підготовленості.

Характерними ознаками рухових вмінь є такі:

- управління рухами відбувається не автоматизовано, свідомість дитини контролює кожен рух;
- невисока швидкість виконання дії;
- дія виконується неекономно, зі значним рівнем втомлюваності;
- нестійкість до дії факторів, що супроводжують рух;
- нестабільність результатів дії.

При оволодінні технікою будь-якого рухової дії спочатку виникає вміння її виконувати, потім, внаслідок подальшого поглиблення та вдосконалення, вміння поступово перетворюється на навичку.

Уміння та навички відрізняються один від одного головним чином ступенем їх освоєності, тобто способами управління зі сторони свідомості людини.

Головний фактор, який визначає результативність навчання дітей руховим діям, є візуальне сприйняття досліджуваного руху – зразок, яким дитина має керуватися. Головний метод полягає у здатності наслідувати, відтворювати те, що відбувається у навколишньому середовищі. Різні рухи, наслідування дорослим здійснюється дитиною постійно. Навичка виникає на основі вміння і в той же час є основою появи нових умінь [1, с. 92].

Сьогодні існує безліч засобів для покращення рухових навичок, такі як рухливі ігри, заняття, фізкультхвилинки, прогулянки та екскурсії за межами дошкільного закладу, свята зі спортивними іграми, фізкультурні розваги.

Рухливі ігри є основними засобами фізичного виховання дітей. Рухливі ігри покращують у дітей рухи, розвивають такі якості, як ініціативність та незалежність, впевненість та наполегливість. Дошкільники звикають до координації своїх дій, до дотримання певних (спочатку, звісно, примітивних) правил.

Ігри на свіжому повітрі складною фізично активною, емоційно забарвленою діяльністю. Вони містять точні правила, що допомагають визначити кінцевий чи кількісний результат. Рухливі ігри вдосконалюють рухові вміння, після чого вони перетворюються на навички. Українські народні рухливі ігри є ефективним засобом для активізації рухової активності дітей, оскільки вони поєднують фізичну активність з елементами національної культури. Ці ігри сприяють розвитку координації, балансу, сили та швидкості, а також відіграють важливу роль у формуванні соціальних навичок та культурної ідентичності.

До основних рухів відносять: біг, ходьба, рівновага, стрибки, метання, лазіння, повзання. При аналізі програм розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», «Дитина» ми зафіксували, які рухові вміння мають бути сформовані у дітей середнього дошкільного віку:

Стрибки – дошкільники уже можуть почергово стрибати то на лівій, то на правій нозі, можуть просуватися під час стрибків уперед; підстрибувати на обох ногах уверх; перестрибувати на обох ногах через 3-4 предмети, стрибати на одній нозі, застрибувати на предмети (лавку, колоду заввишки до 20 см) ; стрибати у довжину з місця (відстань 80 – 100 см.), у висоту (30 – 35 см.), у глибину (з колоди, куба) заввишки 30 – 40 см у зазначене місце (м'яке і стійке приземлення), стрибати на батутах [1, с.18].

Біг – діти повинні вміти бігати на носках, високо піднімаючи коліна (як «конячки»), з подоланням перешкод – перестрибувати та обігати запропоновані предмети (кегли, кубики); бігати в колоні по одному і парами, перешиковуватись за сигналом, бігати «змійкою» між розставленими на підлозі предметами в одну лінію, бігати приставним кроком уперед, правим та лівим боком.

Повзання, лазіння – діти середньої групи можуть повзати з опорою на передпліччя і коліна; пролізати в обруч грудьми вперед, лівим і правим боком, підлізати під дугу, під мотузку, палицю (висота 30 – 40 см) прямо, лівим та правим боком; лазити по гімнастичній стінці догори у зручний спосіб;

проповзати між рейками парканчика, по похилій дошці, драбині; перелізати через лаву, колоду різними способами [3, с.19].

Кидання, метання, ловіння – можуть перекидати м'яча з однієї руки в іншу, перекидати м'яч іншій дитині обома руками знизу, від грудей, ловити його; підкидати м'яч і ловити обома руками, бити м'ячем об землю; кидати м'ячі, торбинки з піском, кидати предмети у ціль, прокочувати м'яч один одному [3].

Діти середньої групи починають цікавитися своїми результатами дій: влучати точно м'ячем у ціль, перестрибувати через «струмок»; пролізати в обруч, не торкнувшись його.

Удосконалення рухових вмінь дає змогу проводити різноманітні народні рухливі ігри з ходьбою та бігом («Мак», «Подольночка», «Василь»), повзання та лазіння («Равлик на галявці», «Кролики», «Переліт птахів», «Кошенята і цуценята»), стрибками («Горобчики - стрибунці», «Цапок», «Вишні – черешні»). Протягом року зміст ігор можна трошки урізноманітнити, додати, ускладнити і якщо гра становить певні труднощі, то під час прогулянок її краще проводити з меншою кількістю дошкільників. А коли правила гри засвоюють усі малята, то вона проводиться з усією групою. Слід стежити, щоб рухи чергувалися з короткочасним відпочинком. Загальна тривалість рухливої гри дітей середнього віку становить 8-10 хв, а кількість повторень 3-5 разів.

Виклад основного матеріалу. Ми провели діагностику сформованості різних рухових умінь у дітей середнього дошкільного віку.

Діагностувавши уміння повзання та лазіння дійшли висновку, що 55% дошкільників мають достатній рівень сформованості цих умінь, тому основні рухи виконують вірно, не прикладаючи максимум зусилля. 25% дітей мають середній рівень сформованості умінь лазіння та повзання. Вони допускають помилки повзання по гімнастичній лаві (можуть підняти спину під час вправи, або обійняти руками лаву, а не стати в упор на кисті рук); при лазінні по гімнастичній лаві також є певні недоліки, а саме: можуть ставати двома ногами на щабель, зістрибувати із сходинки. Тому слід їм приділити більше уваги, займатися індивідуально, заохочувати виконувати основні рухи у народних рухливих іграх (наприклад «Кролики»). 20% дітей даної групи мають низький рівень сформованості умінь повзання. Вони не засвоїли в достатній мірі вірне виконання рухів, не можуть повзти методом підтягування (слабкі м'язи рук), невірно виконують повзання з упором на кисті рук та коліна (беруться за лавку руками, а не стають в упор). Під час виконання лазіння по гімнастичній стінці дошкільники пропускають щаблі, або стають двома ногами на одну. Тому слід працювати з дітьми індивідуально, та приділяти більше уваги на заняттях із фізичного виховання. Залучати дітей до народних рухливих ігор «Не дзвони», «Діти і сова», «Кошенята і цуценята»

Діагностувавши сформованість умінь метання ми дійшли висновку, що 60% дітей мають достатній рівень сформованості умінь метання на дальність та в ціль. Вони із задоволенням виконують рухи у повсякденному житті, на заняттях та під час народних рухливих ігор «Хто далі кине?», «Влучи у кошик». 25% дошкільників мають середній рівень сформованості умінь метання. Вони достатньо засвоїли методику метання у ціль та на дальність, можуть помилятися у деяких способах: вони можуть тримати торбинку з піском на

долоні, а не пальцями рук, зафіксовано неправильне положення ніг. Тому слід працювати з такими дітьми індивідуально, на прогулянках, грати з ними у ігри «Збий булаву», «Млин». 15 % дітей мають низький рівень сформованості умінь метання. Вони недостатньо засвоїли методику метання, тому допускають ряд помилок. У них проявляється скутість рухів, відсутність наростання швидкості руху рукою до моменту випуску предмета, спостерігається порушення ритму метання, діти кидають торбинку з піском в ціль долонею, а не беруть її кистями пальців, не дотримуються вихідного положення під час виконання вправ. Слід вирішувати проблему індивідуально з кожною дитиною під час занять з фізичного виховання, на прогулянках, після пробудження у другу половину дня. Заохочувати дітей грати у рухливі народні ігри « Гарячий м'яч», «Полювання на зайців».

Висновки. Проведена діагностика показала, що діти середнього дошкільного віку потребують проведення роботи з формування рухових умінь і навичок.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
2. Клиндух Т. І. Теоретико-методичні засади формування рухових умінь і навичок учнів. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. №1(7). С. 39–48.
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан; за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль: Мандрівець, 256 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ МУЗИЧНО – ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Марія Ігнатюк, музичний керівник, спеціаліст вищої категорії
Житомирський центр розвитку дитини №53 «АБВГДЕЙКА»,*

Дошкільне дитинство є незабутнім, швидкоплинним та неповторним періодом людського життя. Загальновідомо, що 50% здібностей розвиваються у перші чотири роки життя людини, а ще 30% – до 8 років. Враження дитинства залишаються в пам'яті людини на все життя.

Одними із пріоритетів дошкільної освіти визнані готовність до комунікацій та взаємодії, а також розвиток здібностей у творчій діяльності. Музичне виховання та музична культура максимально сприяють розвитку нахилів та здібностей, створенню умов для музично – творчої діяльності. Великий вплив на розвиток мислення, уваги, уяви, пам'яті, спостережливості, ініціативності, соціальної активності та емпатійності має музичне мистецтво. Досвід переконує, що у процесі музично – творчої діяльності дошкільники з інтересом роблять маленькі відкриття, висловлюють свої ідеї та припущення, вчаться формулювати умовиводи, оцінюють результат позитивної взаємодії в команді однолітків. І весь цей дитячий досвід, який слугує передумовою формування музично – творчих проявів у дошкільнят, тісно переплітається з

емоційними відчуттями, емпатійними переживаннями, вольовими зусиллями. Тож ми, дорослі, із почуттям педагогічної гідності, психологічної грамотності і ресурсами власного творчого потенціалу розвиваємо, навчаємо, виховуємо, заохочуємо і зацікавлюємо дитину, створюємо умови для підтримки пізнавального інтересу, дитячої творчості та перших проявів здібностей.

Цією проблемою займалися видатні діячі мистецтва, такі як: О. Мартиненко, В. Верховинець, А. Гуменюк, К. Орф; педагоги і психологи Г. Доман, В. Давидов, О. Цибуля, А. Маслоу.

У старшому дошкільному віці продовжується введення дитини у світ музичного мистецтва. Дорослі не лише насичують душу дитини глибокими переживаннями, пов'язаними із сприйманням краси, а й розвивають особистісні якості дитини, передусім її естетичний смак, чутливість, почуття ритму, такту, музично – творчі здібності. За допомогою творчої уяви і діти, і дорослі глибше та тонше розуміють і приймають музичне мистецтво. Саме тому під час підготовки та проведення усіх форм музичної діяльності в ЗДО ми приділяємо велику увагу використанню творчих підходів до сприйняття музики та організації самостійної творчої діяльності дітей.

У сприйнятті музики тісно переплетені інтелектуальні та емоційні процеси. Упродовж дошкільного віку формується диференційоване й цілісне сприйняття музики, розвивається здатність емоційно відгукуватися на загальний настрій музичного твору [6, с. 58].

У старшому дошкільному віці закладається основний фундамент музикально - естетичної культури особистості, формується через музику її духовність [2, с. 38].

Музично – естетичне виховання має позитивні результати за таких умов: заняття проводяться систематично згідно розкладу; побудова занять по концентричному принципу: окремі теми вивчаються не одна за одною, а протягом всього року; педагог планує завдання в залежності від засвоєння його дітьми; переключення на різні види музичної діяльності, постійне варіювання як форм, так і методів і видів музичної діяльності (слухання музики, музикування на інструментах, гра в музичний ритм, музична та пластична творчість); накопичення музичного досвіду; розвиток музичної психомоторики, здібностей через емоційну, а не раціональну сферу в процесі практичної музичної діяльності; опора та використання вікових психічних можливостей і особливостей, рівня і якості музичних здібностей; доброзичлива і підтримуюча атмосфера спілкування з дитиною; оточення дитини «інтонаційною музикальною національною атмосферою»; відсутність «авральності» під час підготовки окремих музичних заходів [3, с. 54].

Практика доводить, щоб підсилити інтерес до музичної творчості, потрібно підтримувати бажання створювати «красиву» музику, удосконалювати її, «розписувати» для оркестру, створювати пісні різних настроїв (ліричний, радісний, світлий, злий) та характеру (рухливо, спокійно, активно, ритмічно). Вчити дітей приймати свої результати творчості, щиро вболівати за однолітків, радіти та отримувати насолоду, задоволення від власних успіхів та успіхів своїх друзів. Працюючи над створеним дітьми продуктом, образом з метою його удосконалення (добавити гармонію до мелодії, варіювати ритм, динаміку),

необхідно залучати малюків до музично – театральної та вокально – хореографічної імпровізації.

Для того, щоб у дітей дошкільного віку сформувати естетично – художні смаки та підтримати стійкий інтерес до музики, необхідно ще з ранніх років знайомити дітей з найближчими осередками музичного виховання: це і музичні ігри, народні музичні інструменти, класичні, фольклорні та сучасні музичні композиції, атрибути до музично – дидактичних вправ та ігор, елементи театральних костюмів, маски, природні матеріали (каштани, шишки, горішки – для стукання, шуршання тощо). Щоденна взаємодія дітей і педагогів у таких вміло організованих та доступних музичних осередках вчить малюків цінувати високохудожнє музичне мистецтво і у майбутньому не піддаватися впливу низькопробної музики.

Роль родини дошкільника в цьому процесі неперевершена. Рівень музикальності дошкільника значною мірою визначається рівнем музичної культури батьків. Дорослий має забезпечити відповідний шумовий фон у квартирі, не слід вмикати занадто голосну музику, яка звучить без упину. Такі умови негативно вплинуть на поріг чуттєвості дитини до художньо – естетичного сприймання звуків. Частина батьків намагається цілеспрямовано формувати майбутнього музиканта без врахування його власних інтересів і можливостей. Перевантаження негативно позначається не лише на розвитку дитини, а й на ставленні до занять музикою. Тож батьки мають адекватно оцінити природні дані дитини, надати їй можливість зробити самостійний вибір. Батьки мають вступати в комунікацію щодо змісту прослуханого музичного твору, розширювати слухацький досвід дитини та збагачувати музичні уявлення, відвідуючи дитячі вистави, концерти [1, с. 249].

Цікаві факти нам надають наукові психолого - педагогічні дослідження. Так, в одному із досліджень зазначалося, що деякі діти з особливими освітніми потребами є носіями музикально – слухових здібностей і інколи у музичній діяльності проявляють елементи творчої активності. Один з таких фактів приводить французький лікар Е.Дюпре, який описав випадок, де дитина не розуміла простих інструкцій до інтелектуальних завдань, але могла зазгадати напам'ять музичні п'єси [2, с. 11].

Окрім безпосередньо музичних методів і прийомів, ми систематично використовуємо наступні методи і прийоми, які забезпечують дошкільникам творчий розвиток, креативні прояви: розвивальні ігри та вправи, спостереження, спілкування, дослідження, експерименти, логічні задачі, проблемно – пошукові ситуації, сучасні мультимедійні ігри тощо.

Співпраця з колегами у ЖЦРД№53 переконує у тому, що лише у командній взаємодії з вихователями, батьками вихованців, адміністрацією ЗДО можна досягти високих результатів, отримати внутрішнє задоволення від виконаної роботи. Помітити творчі прояви у вихованців, підтримати їх та надалі розвивати може лише креативний педагог, який швидко і гнучко адаптується до вимог сьогодення, приймає освітянські виклики та вміло поєднує сучасні інноваційні технології з педагогічною спадщиною, обираючи цікаве, корисне, ефективне.

Важливим освітнім завданням для дорослих, а саме педагогів ЗДО та батьків, у напрямку виявлення творчих здібностей дітей, є створення сприятливих комфортних умов та психологічна підтримка перших, ледь помітних проявів творчості, а також педагогічний супровід дошкільнят. Музичне виховання, музично – театральна діяльність максимально сприяють розкриттю та підтримці музично – творчих здібностей та інтересів дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» Київ – 2016.
2. Науменко С.І Музично – естетичне виховання дошкільнят Київ, «Магістр – S» - 1996.
3. Нечипорук Н.І., Томей О.П. Розвивальні ігри для дошкільників. Видавнича група «Основа», 2007р.
4. Тищук Л.І, Рясенчук А.П, Балицька І.М. Плекаємо творчість педагога дошкільного закладу. Житомир, 2010.
5. Шейнфельд З.І., Нуреева О.С. Невгамовні чомучки. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Харків «Видавнича група Основа», 2008. – 253. (Серія «Дошкільний навчальний заклад. Психологія виховання»).

ФОРМУВАННЯ ДРУЖНІХ ВЗАЄМОВІДНОСИН У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Ірина Камінська, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марія Федорова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. На сьогодні, науково-педагогічна спільнота стикається із завданням розкриття механізмів та визначення ефективних підходів до формування дружніх взаємовідносин у дітей молодшого дошкільного віку у ігровій діяльності. Проблема формування дружніх взаємовідносин у дітей молодшого дошкільного віку у ігровій діяльності виникає в контексті їхнього соціального розвитку та адаптації до оточуючого середовища. З практичної точки зору, ця проблема стає актуальною для педагогів, психологів та батьків, оскільки формування позитивних взаємовідносин має важливе значення для подальшого соціального розвитку дитини. Розвиток навичок співпраці, толерантності, взаєморозуміння та інших соціальних компетентностей в ігровому середовищі може сприяти побудові стійких і дружніх взаємовідносин як у дитинстві, так і у подальшому житті. Отже, проблема формування дружніх взаємовідносин у дітей молодшого дошкільного віку у ігровій діяльності є важливою як для наукового дослідження, так і для розробки практичних підходів до підтримки соціального розвитку дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес науковців до дослідження проблеми формування дружніх взаємовідносин у дітей молодшого дошкільного віку у ігровій діяльності стрімко зростає. Зокрема, акцентується значення вивчення питань, пов'язаних із проблемами: особливостей

формування дружніх взаємовідносин у дітей дошкільного віку (В. Антонюк, Г. Кочевенко, О. Максимова, та ін.) [1;3]; дослідження розвитку ігрової діяльності дітей дошкільного віку (Т. Піроженко, М. Федорова та ін.) [7;8]; використання ігрової діяльності у процесі виховання дружніх стосунків у дітей дошкільного віку (В. Берко, Н. Максимів, С. Недільський та ін.) [4;6].

Підкреслимо, що ігрова діяльність має важливе значення для формування соціальних навичок та взаємодії у дітей молодшого дошкільного віку. Про те на сьогодні мало досліджені проблеми, з якими діти молодшого дошкільного віку можуть зіткнутися у процесі формування дружніх взаємовідносин, такі як конфлікти, відсутність навичок спілкування тощо.

Мета статті: визначити ключові проблеми, з якими діти молодшого дошкільного віку можуть зіткнутися у процесі формування дружніх взаємовідносин у ігровій діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дружба та дружні взаємовідносини в дошкільному віці вважаються важливим об'єктом психолого-педагогічних досліджень. Дослідження дружби та дружніх взаємовідносин у дошкільному віці допомагає зрозуміти процеси соціального, емоційного та когнітивного розвитку дитини, а також розробити ефективні методи виховання та підтримки їхнього позитивного соціального середовища.

За словами Г. Бенькевич, дружба виникає у позитивних тісних відносинах, де ключовими елементами є відкритість, довіра, спільні інтереси, відданість та бажання надавати допомогу. Дружба визначається безкорисливістю і манить відчуттям приємності [2, с. 80].

Вважаємо що, сутність дружби полягає у взаємній прихильності, довірі, підтримці та взаєморозумінні між людьми. Справжня дружба ґрунтується на взаємній повазі та підтримці, і вона є важливим аспектом емоційного та соціального життя людини. Дружні взаємовідносини, з іншого боку, охоплюють ширший контекст взаємин між людьми в групі або спільноті. Це може включати в себе не лише дружбу, а й загальний клімат взаємин, атмосферу взаємоповаги та співпраці в колективі. Дружні взаємовідносини сприяють підтримці гармонійного середовища, спільної діяльності та взаємодопомозі між учасниками групи або спільноти.

На думку Г. Кочевенко, поява друга у дітей дошкільного віку є важливим етапом їхнього міжособистісного розвитку. Відсутність справжнього друга може гальмувати розвиток у дитини здатності налагоджувати близькі взаємини в дорослому житті і викликати почуття самотності, тривоги та суму. Саме в дошкільному віці закладаються основи цих відносин, і дитина починає усвідомлювати, чому так важливі друзі і кого можна назвати такими [3, с. 78].

Т. Піроженко вбачає, що «молодший дошкільний вік є найбільш чутливим для засвоєння партнерської взаємодії з однолітками та норм соціальної поведінки у колективних, творчих видах діяльності» [7, с. 4].

На нашу думку, в молодшому дошкільному віці формування дружніх взаємовідносин має свої особливості:

- діти вчаться спілкуватися, ділитися та взаємодіяти зі своїми ровесниками;
- діти навчаються формувати дружні взаємовідносини, спостерігаючи за поведінкою дорослих та інших дітей у своєму оточенні;

– спільна гра є основним засобом формування дружніх взаємовідносин у молодшому дошкільному віці, під час спільної гри діти навчаються співпраці, тимчасовому обміну ролями та взаємодії;

– вчаться виражати свої емоції та реагувати на емоції інших дітей, вони шукають емоційну підтримку у своїх ровесників та навчаються виражати емпатію;

– діти поступово навчаються правилам соціальної взаємодії, таким як ввічливість та допомога один одному.

Ігрова діяльність сприяє формуванню дружніх взаємовідносин у дітей молодшого дошкільного віку. Вона відіграє важливу роль у соціальному, емоційному та когнітивному розвитку дитини. Ігрові ситуації дозволяють дітям взаємодіяти одне з одним, спілкуватися та вирішувати проблеми разом. Це сприяє формуванню навичок співпраці та розвитку соціальних навичок. Під час рольових ігор діти мають можливість відтворювати різні ролі та ситуації, що сприяє розвитку емпатії та розумінню почуттів інших. Під час ігрової діяльності діти навчаються вирішувати конфлікти та виходити на компроміс, що сприяє побудові здорових міжособистісних відносин. Ігри створюють можливості для дітей навчатися допомагати одне одному, ділитися. Під час гри діти спілкуються, обговорюють стратегії та висловлюють свої думки, що сприяє розвитку мовлення.

Зауважимо, що діти молодшого дошкільного віку можуть зіткнутися з різними проблемами у процесі формування дружніх взаємовідносин у ігровій діяльності. Деякі з найбільш поширених ключових проблем включають:

– конфлікти через ресурси (діти можуть конфліктувати через обмежені ресурси в іграх, такі як іграшки, місце для гри або увага дорослих);

– навички спілкування (діти можуть мати обмежені навички спілкування, що робить важчим для них взаємодію з іншими дітьми та вирішення конфліктів);

– емоційний розвиток (діти можуть мати проблеми з регулюванням емоцій, що може спричиняти конфлікти та труднощі в спілкуванні з іншими);

– розвиток соціальних навичок (деякі діти можуть мати труднощі у розвитку соціальних навичок, таких як вміння ділитися, чекати своєї черги або розуміти чужі почуття).

Важливо, щоб дорослі, такі як вихователі та батьки, розуміли ці проблеми та працювали з дітьми, щоб надати їм підтримку та навчити ефективним стратегіям розв'язання конфліктів та спілкування з іншими.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, ігрова діяльність є ефективним інструментом для формування дружніх взаємовідносин у дітей молодшого дошкільного віку, оскільки вона сприяє розвитку соціальних, емоційних та когнітивних навичок, необхідних для взаємодії з іншими.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці та адаптації ігрових вправ для вихователів, спрямованих на підтримку соціального розвитку та формування дружніх взаємовідносин у дітей молодшого дошкільного віку. Розвиток інноваційних методів може значно покращити ефективність використання ігрової діяльності для формування дружби та соціальної взаємодії у дітей молодшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Виховання дружніх взаємин у дітей дошкільного віку. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. Луцьк. 2022. С. 46–49.
2. Бенькевич Г. Емоційний і чуттєвий зміст дружніх стосунків. *Образ*. Випуск 1 (30). 2019. С. 79–85.
3. Кочевенко Г., Тельчарова О. П., Виховання дружби у дітей дошкільного віку. Збірник тез наукових доповідей студентів. Том 1. *Педагогічні науки*. Бердянськ. 2017. С. 77–79.
4. Максимова О. О. Формування взаємин у дитячому колективі. Організація освітнього простору у закладі дошкільної освіти і школі: проблеми і перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч. за заг. ред.: О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2020. Ч. 1. С. 6–9.
5. Максимів Н. Педагогічні умови формування гуманних взаємин в ігровій діяльності дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*, 5 (105), 2022. С. 117–121.
6. Недільський С. А., Мороз О. В. Ігрова діяльність як засіб формування навичок спілкування у дітей молодшого дошкільного віку. *Київський науково-педагогічний вісник*. №18. 2019. С. 80–86.
7. Піроженко Т.О. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік. Київ: Генеза. 88 с.
8. Федорова М. А. Підходи до розвитку ігрової діяльності у дошкільному віці. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів V Міжнародної науковопрактичної Інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 418–421.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ

*Тетяна Клименко, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Іван Коновальчук, доктор педагогічних наук, професор
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Завдання розвитку пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку за допомогою ігор завжди актуальні в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Дитинство – це період, коли формується основа для подальшого розвитку особистості, а гра є одним з ключових засобів для сприяння цьому процесу. Але існують питання про те, які конкретні види ігор найбільш ефективні для стимулювання пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку, а також як правильно підбирати та інтегрувати їх в освітньому процесі.

Аналіз наукових джерел: Серед видатних вчених, які досліджували розвиток пізнавальної діяльності дітей засобами ігрової діяльності, є Жан-Жак Руссо та Ж. Піаже. Жан-Жак Руссо визначав пізнавальну активність як природне прагнення дитини до пізнання, а Жан Піаже зосереджувався на стадіях

когнітивного розвитку дітей. Обидва дослідники підкреслили важливість гри для сприяння когнітивному розвитку та пізнавальній активності дітей.

У психолого-педагогічних дослідженнях зазначається, що залучення дошкільників до структурованої ігрової діяльності може покращити їхні навички вирішення проблем, здатність до критичного мислення та креативність. Крім того, виявлено, що ігри стимулюють різні когнітивні процеси, такі як пам'ять, увага та виконавчі функції у дітей. Занурюючи дітей в ігровий процес, педагоги можуть створити динамічне середовище, яке заохочує дослідження та відкриття, що веде до підвищення ефективності когнітивного розвитку.

Мета статті – проаналізувати методичні особливості використання ігор у процесі розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. До сутності та чинників формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку належать: вроджена допитливість, дослідницька діяльність, створення умов для практичного навчання та дослідження дітьми навколишнього середовища, а також активне залучення їх до набуття власного досвіду. Заохочення дітей до постановки запитань, дослідження навколишнього середовища та участі в експериментуванні допомагають розвивати у них навички мислення та сприяють когнітивному розвитку.

Зважаючи на те, що провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра, ігрові освітні технології стають все більш популярними в закладах дошкільної освіти. Ці технології використовують захоплюючий та інтерактивний характер ігор для активізації пізнавальної діяльності дітей. Включення дидактичних ігор до пізнавально-пошукової діяльності допоможе дітям розвинути такі важливі якості, як критичне мислення, здатність до вирішення проблем та спільної співпраці. Використовуючи ігрові освітні технології, вихователі можуть створити більш динамічне та привабливе розвивальне середовище, яке відповідає різним потребам та інтересам дітей. Ці технології також можна використовувати для персоналізації пізнавального досвіду кожної дитини, дозволяючи їй розвиватися у власному темпі та зосереджуватися на сферах, де їй може знадобитися додаткова підтримка. Загалом, інтеграція ігрових технологій в освітній процес закладів дошкільної освіти дозволяє зробити життєдіяльність дітей більш цікавою і захоплюючою, що зрештою призведе до підвищення їх пізнавальної активності.

У своїй практиці ми активно застосовуємо ігри в роботі з дітьми старшого дошкільного віку. Пропонуємо розглянути приклади їх використання.

Захоплююча гра «Колекціонер» спрямована на розвиток у дітей логічного мислення та уваги. Гравцям потрібно зібрати якомога більше різних предметів у свою колекцію, вирішуючи різні завдання та головоломки. Ця гра стимулює розумову діяльність дітей та допомагає вдосконалити навички прийняття рішень.

Рольові ігри, наприклад «Лікарня» чи «Пожежники», сприяють розвитку уяви та соціальних навичок.

Сюжетно-рольові ігри можуть бути ефективним способом заохочення творчості та командної роботи серед гравців. У грі «Лікарня» діти можуть

виконувати різні ролі, наприклад лікарів, медсестер або пацієнтів, взаємодіяти один з одним, щоб вирішити медичні завдання та сценарії. Це може допомогти у покращенні в дітей комунікативних навичок, розвитку емпатії та здатності вирішувати проблеми. Гра «Пожежники» сприяє дітям розвинути уяву. Вона заохочує до командної роботи та розвиває соціальні навички, оскільки діти спілкуються та виробляють стратегію, щоб врятувати ситуацію. Загалом, це цікавий та пізнавальний спосіб для дошкільнят навчитися важливих навичок під час гри.

Гра «Будівельники» проводиться з конструкторами для розвитку в дітей творчого мислення та моторики. Це гра, яка є чудовим способом для дітей використати свою уяву та навчитися будувати різні конструкції, використовуючи деталі в конструкторському наборі. Гра з конструкторами також може допомогти покращити координацію рук і очей, навички цікавого вирішення проблем. Загалом, це чудове заняття для дітей, щоб весело провести час та розвинути важливі навички конструювання.

Естафети та командні ігри ефективні для розвитку здатності до співпраці та спортивних навичок. Естафета з м'ячем: розділіть учасників на команди та передайте їм м'яч. Вони повинні передати м'яч до фінішу, використовуючи тільки руки. Це вимагає від дітей хорошої координації та взаємодії. У грі «Острів» учасники повинні перейти з одного «острова» на інший, використовуючи лише кілька платформ. Їм потрібно співпрацювати, щоб дістатися мети, не впавши у «воду». У мотузковій естафеті учасники можуть спробувати спільно переміщати мотузку через перешкоди, не даючи їй торкнутися землі. Ці ігри допоможуть учасникам розвивати комунікативні навички, співпрацю та вміння працювати у команді.

Музичні ігри, такі як «Музичний стіл» або «Танцювальна вечірка», можуть бути прекрасними інструментами для розвитку музичних та рухових навичок у дітей та навіть дорослих. Вони сприяють вивченню ритмів, мелодій, а також розвитку координації рухів та вмінню спілкуватися через музику. Грати у такі ігри не тільки цікаво, але й корисно для розвитку різних аспектів особистості.

Ігри з використанням пісочниці корисні для розвитку у дітей творчих здібностей та сенсорної чутливості. Будівництво піщаного замку заохочує дітей активізувати свою творчу уяву, щоб будувати складні піщані замки, використовуючи відра, лопатки та інші інструменти. Діти також можуть додати прикраси, такі як мушлі або камінчики, щоб покращити свої творіння.

Для проведення дітьми сенсорного дослідження наповніть велику ємність піском різної текстури (наприклад, кінетичним або кольоровим піском) і сховайте маленькі об'єкти, щоб діти могли їх виявити на дотик. Ця гра допомагає загострити їх чуттєве сприйняття.

Пізнавальним для дітей є мистецтво з піску. Дайте дітям кольоровий пісок і дозвольте їм створювати унікальні візерунки та дизайни в пляшках або банках. Це заняття сприяє розвитку в дітей дрібної моторики та творчих здібностей.

Подобається дітям письмо на піску: Для нього використовують палицю або палець, щоб писати літери, цифри або креслити фігури на піску. Ця гра допомагає покращити пізнання дітьми свої сенсорних можливостей та моторики, формує в них навички рукописного письма та розпізнавання букв.

Сприяють розвитку в дітей пізнавальної активності сенсорні контейнери для піску. Щоб зацікавити дітей наповніть контейнер кінетичним піском і сховайте маленькі іграшки або предмети, щоб діти могли їх викопати. Ця діяльність стимулює як тактильні, так і зорові відчуття. Ці ігри не лише забезпечують дітей годинами розваг, але й сприяють їх пізнавальному й сенсорному розвитку.

Досить продуктивними для тренування в дітей логічного мислення та пам'яті є розвиваючі настільні ігри, наприклад головоломки або лото. Грати в такі ігри можуть бути корисною і цікавою розвагою як для дітей, так і для дорослих. Головоломок, наприклад, допомагають розвивати увагу, креативність та аналітичні здібності. А гра в лото може покращити пам'ять та зосередженість. Це прекрасний спосіб розвитку в дітей важливих когнітивних здібностей.

Ігри з малюванням та розфарбовуванням використовуємо для розвитку моторики та художніх здібностей дітей. Гра «Цифри та літери» допомагає дітям вивчити цифри та літери, малюючи їх на екрані та розфарбовуючи. У грі «Малювання за крапками» діти можуть сполучати крапки, щоб створити малюнок та потім його розфарбувати. Гра «Розфарбовування за номерами» допомагає дітям розвивати увагу та вміння відрізняти кольори. У грі «Творчість з блоками кольорів» дітям пропонується створювати малюнки з використанням блоків кольорів та їх розфарбовувати.

Літературні ігри, наприклад, «Казковий театр», спрямовані на розвиток у дітей мовлення та любові до книг. Вони можуть заохочувати творчі здібності та уяву дітей, а також розвивати художньо-мовленнєві здібності. Ці ігри включають розігрування історій, інсценізацію казок, читання вголос або інтерпретацію персонажів і сюжетних ліній. Загалом, це цікавий та інтерактивний спосіб заохочення дітей до пізнання художніх творів.

Висновок. Загалом вивчені нами науково-методичні публікації та особиста практика підтверджують, що використання ігор сприяє розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, робить цей процес захоплюючим й емоційно насиченим.

Список використаних джерел

1. Брежнева О. Формування пізнавальної активності у старших дошкільнят. Дошкільне виховання. 1998. №2. С. 12-14.
2. Буркова Л. Виховуємо чомучок. Дошкільне виховання. 1993. №1. С. 4.
3. Гризик Т. Методологічні основи пізнавального розвитку дітей. Дошкільне виховання. 1998. № 10.
4. Лучук В. Активізація пізнавальної діяльності. Розкажіть онуку. 1999. №17. С. 26-29.
5. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 1999. № 11. С. 7-9.

**ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОЗДОРОВЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ФІЗИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Олександра Костюшко, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

*Науковий керівник: Тетяна Гужанова, канд. філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Дошкільний вік — це особливий період розвитку, повний фізіологічних, соціальних і психологічних змін, який має вирішальне значення для формування особистості дитини, оскільки в ньому розвиваються необхідні здібності та навички, які визначають ступінь і характер адаптації на наступних етапах життя. Фізичний розвиток дітей дошкільного віку є важливою проблемою для суспільства на сучасному етапі, оскільки вихованці повинні мати розуміння цінності здоров'я та здорового способу життя, гігієни та здорового харчування. Таким чином, для педагога надзвичайно важливо розробити програму дій, спрямовану на формування фізичного розвитку дітей, яка включає в себе широкий спектр використання інноваційних оздоровчих технологій.

Про фізичний розвиток дітей найбільш ціннісними є дослідження: Т. Бабюк, А. Богуш, Е. Вільчковського, Н. Гавриш, Н. Денисенко, О. Кононко, Т. Федорченко, О. Богініч, які розглядали особливості ціннісного ставлення до здоров'я. У працях Т. Бойченко, О. Дубогай, В. Оржевської та ін. значну увагу приділено проблемі формування здорового способу життя підростаючого покоління. Проблему формування у дітей психічного здоров'я досліджували Л. Божович, О. Запорожець, В. Котирло, В. Кузь, Т. Пироженко, які стверджували, що саме дошкільний вік є сенситивним періодом формування в дитини ставлення до себе, усвідомлення свого «Я». Вивчення та аналіз науково-педагогічних джерел свідчить про те, що проблема формування збереження та зміцнення здоров'я у дітей дошкільного віку постійно перебувають у центрі уваги науковців.

Фізичний розвиток - це процес становлення та змін біологічних форм та функцій організму людини під час її індивідуального життя. Він оцінюється рівнем антропометричних та біометричних показників (маса та довжина тіла, окружність грудної клітки та ін.), фізичних якостей (швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості), показників формування постави (вигинів хребта, відстані між кутами лопаток та ін.) [2, с. 6]. Фізичний розвиток дошкільників можна досягти лише за допомогою регулярних фізичних вправ, таких як ранкова гімнастика та заняття фізкультурою, з урахуванням анатомо-фізіологічних і психологічних особливостей дитини.

Мета статті полягає у висвітленні змісту використання інноваційних оздоровчих технологій у фізичному розвитку дітей дошкільного віку.

Технологія – це системи методів, які використовуються для оптимізації навчальних програм і покращення якості занять. Будь-яка технологія розробляється з урахуванням конкретних обставин і спрямована на заданий результат, а не на передбачуваний результат.

Мета інноваційно оздоровчих технологій полягає в тому, щоб створити для дітей комфортні фізичні, психічні, соціальні та духовні умови, що дозволять

навчатися, пізнавати та працювати, які базуються на культурі здорового способу життя.

О. Богінч виділяє такі інноваційні оздоровчі технології:

- гідроаеробіка, фітболгімнастика, дихальна, звукова, імунна, художня та пальчикова (вправи, ігри, картинки) гімнастики, психогімнастика (вправи, ігри, етюди, пантоміми);

- оздоровчі технології, що використовуються з профілактично-лікувальною метою – ароматерапія (ароматизація приміщення), фітотерапія (чаї, коктейлі), вітамінотерапія (вітамінізація страв);

- оздоровчі технології терапевтичного спрямування – кольоротерапія, казкотерапія, сміхотерапія, музична терапія, арттерапія, піскова терапія, ігрова терапія тощо [1, с.7].

Використання інноваційних оздоровчих технологій сприяє підвищенню активності дітей, бажання займатися фізичною культурою та спортом.

Для успішного фізичного розвитку дітей дошкільного віку у закладах дошкільної освіти застосовують такі інноваційні оздоровчі технології:

✓ *Степ-аеробіка* — це спорт, у якому творчість і вигадка є важливими, що сприяє зацікавленості та бажанню вихованців займатися спортом. Степ-аеробіка покращує здоров'я, значно знижує рівень захворюваності та позитивно впливає на фізичну підготовку, працездатність, силову підготовку (силу черевного пресу, плечового поясу та м'язів спини), гнучкість і розвиток координаційних здібностей. Це нестандартне обладнання розроблено, щоб працювати з дітьми віком від п'яти до семи років.

✓ *Фітбол-гімнастика* – один із видів фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми, який проводиться на великих різнокольорових м'ячах, що здійснюють вібраційну дію, яка впливає на нервову систему. Лікувальний ефект фітбол-гімнастики – це, перш за все, вплив коливань м'яча на хребет, суглоби та навколишні тканини. У поєднанні з казкотерапією вправи з великим м'ячем завжди підвищують настрій дітей і сприяють загальному оздоровленню організму. Таким чином, фітбол-аеробіка покращує роботу всіх внутрішніх органів і дозволяє: зміцнити основні групи м'язів; виробляти правильну поставу та запобігати їй порушенням; вестибулярний апарат, серцево-судинну систему та органи дихання, активізувати обмін речовин і покращення імунітету.

✓ *Кінезіологічні вправи* – це комплекс рухів, які дозволяють активізувати міжпівкулькову дію та підвищують життєвий тонус організму, оптимізують процес навчання. Ці вправи направлені на подолання стресових реакцій та поліпшення вербальної пам'яті і уваги.

✓ *Ігровий самомасаж* – впливає на нервову систему, допомагає зняти загальну втому організму та працювати безперебійно і ефективно. Систематичний масаж покращує рефлекторні зв'язки кори головного мозку з м'язами та судинами, нормалізує тонус м'язів і підвищує чутливість. Застосовують такі види самомасажу: точковий, ігровий, у віршах, з використанням масажних м'ячиків, лимонів, волоських горіхів, шишок, деталей конструктора, олівців і навіть паперу.

✓ *Ігри-медитації* – ігри, які активізують позитивні емоції, гармонізують внутрішній світ дитини, створюють відчуття душевного комфорту

і формують перші навички психічної саморегуляції. Ігри-медитації — це психологічний тренінг, який налаштовує дитину на цікаву роботу, що мають різний характер і сюжет. Головною метою використання медитації направленої уваги є навчання дітей дошкільного віку розслабленню (зняття напруги, розвиток саморегуляції, отримання задоволення від розслаблення та спокою), розвитку уваги та здатності керувати своїми думками.

✓ *Кольоротерапія*, також відома як хромотерапія, — це метод лікування психічних і фізичних захворювань за допомогою кольору та світла. Він базується на недоведеному припущенні, що певні відтінки можуть впливати на «енергетику» людини та стан здоров'я. Заснований на ідеї, що кожна біологічно активна зона організму реагує на певний колір. Вплив кольору впливає на орган зору, а потім на нервову систему та зоровий аналізатор. Кожен колір знімає енергетичну блокаду, яка призводить до функціонального розладу.

✓ *Ароматерапія* — це метод лікування, заснований на ароматах. Упродовж дня ця технологія допомагає відчувати гармонію між тілом і духом. Спеціально підібрані аромати з лікувальними властивостями впливають як на психічне, так і на фізичне здоров'я

Інноваційні оздоровчі технології допомагають значно оптимізувати освітній процес, таким чином, варто використовувати їх для підтримки здоров'я в повсякденному житті дошкільнят, оскільки вони в основному прості у використанні та мають ефективний комплексний вплив на формування здоров'я вихованців і, що найважливіше, приносять їм значну радість.

Проблема формування фізичного розвитку дітей дошкільного віку завжди буде актуальною, тому потребує подальшого пошуку сучасних методів, форм та засобів впровадження інноваційних оздоровчих технологій в закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Богініч О. Оздоровчу ідеологію – в життя малят: навч. посіб. Київ, 2006. с. 7.
2. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2011. с. 427.
3. Денисенко Н. Зміст і методика використання оздоровчих технологій в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: навч. посіб. Чернігів: ФОП Баликіна О.В., 2020. с. 60.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Анастасія Мориконь, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: Лариса Печка, канд. педагогічних наук, доцент*

Актуальність проблеми. Мовлення – це один з найважливіших інструментів розвитку дитини, що дає їй можливість спілкуватися з оточуючими, пізнавати світ, висловлювати свої думки та почуття. Раннє дитинство – це сенситивний період для розвитку мовлення. Гра, як провідна

діяльність у цьому віці, стає потужним інструментом для стимулювання мовленнєвих навичок.

Ранній вік є надзвичайно важливим періодом для розвитку мовлення дитини. Саме в цей час закладаються основи для подальшого оволодіння мовою, формується словниковий запас, розвивається граматична будова мовлення та зв'язне мовлення.

Цей період життя людини є особливим, тому цей етап вважають не лише своєрідним, а й неповторним, і свідчення тому – суттєві надбання, які за своєю значущістю перевершують особистісні досягнення в інші періоди. У цей час мозок дитини пластичний і готовий до засвоєння мови. Мозок дитини інтенсивно розвивається, формуються мовні центри. Засвоєння мови відбувається легко, природно, без зусиль. Сприятливі умови для закладання основ грамотного, чіткого, виразного мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мовленнєвого розвитку дітей раннього віку в науковій літературі розглядається в контексті мовленнєво-творчої діяльності (А. Богущ [2; 3], Н. Гавриш [3], М. Лісіна [6]); статевої диференціації і міжособистісних взаємин у ранньому онтогенезі (В. Абраменкова, Т. Колодяжна, О. Кононко, К. Радіна); методики мовленнєвого розвитку дітей (А. Богущ [3], Н. Гавриш [3]); становлення та розвитку мовленнєвої особистості (Т. Піроженко). Важливо підбирати ігри, які відповідають віковим та індивідуальним особливостям дітей. Необхідно створювати сприятливу емоційну атмосферу, щоб діти відчували себе комфортно й вільно. Важлива роль дорослого – організувати ігровий процес, давати чіткі інструкції, заохочувати мовленнєву активність дітей, підтримувати їхні ініціативи.

Мета статті. Проаналізувати особливості розвитку мовлення дітей раннього віку в процесі ігрової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Ігрова діяльність – це провідний вид діяльності дошкільнят, що має значний вплив на всі аспекти їхнього розвитку, включаючи мовленнєвий. У процесі гри діти активно спілкуються одне з одним, обмінюються думками, почуттями, враженнями, що стимулює розвиток мовленнєвих навичок.

Ранній вік (від 1 до 3 років) є надзвичайно важливим періодом для розвитку мовлення дитини. У цей час відбувається стрімке оволодіння мовними навичками, закладаються основи для подальшого мовленнєвого та когнітивного розвитку. Ігрова діяльність, як провідна діяльність дітей раннього віку, відіграє ключову роль у цьому процесі.

Психологи та педагоги відзначають зміни в тому, що діти почали менше гратись, їм набагато тяжче стало розвинути сюжет гри та взяти роль на себе. Діти практично не знають традиційних дитячих ігор і не вмють гратись. Головною причиною постає брак часу на ігри. А й справді, в більшості ЗДО режим дня наповнений різними заняттями, і на гру дітям залишається недостатньо часу. Проте і цей час діти, за спостереженням педагогів, не можуть використати змістовно та якісно – вони б'ються, штовхаються, вовтузяться. Тому педагоги прагнуть заповнити вільний час дітей спокійними заняттями або

вдаватися до дисциплінарних впливів. При цьому вони підтверджують, що дошкільнята не вмюють і не хочуть грати.

Переваги ігрової діяльності для розвитку мовлення: підвищення мотивації до спілкування, захоплена грою, дитина емоційно збуджена, їй хочеться ділитися своїми думками, емоціями, бажаннями з оточуючими.

Стимулювання мовленнєвої активності. Гра спонукає дитину використовувати мовлення для спілкування з партнерами, пояснення своїх дій, планів, намірів. Збагачення словникового запасу. У грі дитина знайомиться з новими словами та виразами, пов'язаними з сюжетом, предметами та іграшками. Розвиток граматичної будови мови. Граючи, дитина вчиться правильно використовувати граматичні форми слів, будувати речення, узгоджувати слова, формувати зв'язне мовлення. Гра дає можливість дитині вчитися складати розповіді, описувати предмети, переказувати казки.

Для розвитку мовлення дітей раннього віку педагоги рекомендують упроваджувати наступні види ігор: сюжетно-відображувальні ігри – ці ігри дозволяють дітям приміряти на себе різні ролі, спілкуватися з іншими персонажами та використовувати мовлення для вирішення ігрових задач; дидактичні ігри – ці ігри спеціально розроблені для розвитку мовленнєвих навичок. Вони вчать дітей правильно вимовляти звуки, розширюють словниковий запас, розвивають граматичну будову мовлення та зв'язне мовлення; пальчикові ігри – ці ігри супроводжуються віршами та піснями, які допомагають дітям розвивати дрібну моторику рук, координацію рухів та мовлення; хороводні ігри – ці ігри вчать дітей ритмічності мовлення, узгоджувати свої дії з діями інших дітей. Для того, аби діти могли розгортати різноманітні ігрові сюжети, їм необхідно мати уявлення про побудову ігрового сюжету, різноманітні ігрові дії з предметами, засвоєні мовленнєві вміння та навички. Саме в ігровій діяльності яскраво проявляється образність діалогічного мовлення, у якому поєднуються мовні й немовні засоби виразності.

Мовленнєво-ігрова діяльність – це захопливий світ, де поєднуються радість гри та глибинний розвиток мовленнєвих навичок у дітей; органічно вплітає навчання у веселі та цікаві заняття, роблячи процес пізнання природним, а результат – вражаючим. Ігри ненав'язливо знайомлять дітей з граматичними правилами, тренуючи правильне вживання відмінків, часів дієслів, прийменників та інших граматичних форм. Основою для мовленнєво-ігрової діяльності є вміння розгортати сюжет, розуміння дитиною послідовності ігрових дій, вміння додавати нові елементи, володіння дитиною різними мовленнєвими засобами для спілкування в ігрових ситуаціях, вміння чітко та лаконічно висловлювати свої думки, почуття та бажання. Гра стимулює мовленнєву активність, тому що під час гри дитина відчуває потребу спілкуватися з іншими учасниками, ділитися своїми враженнями, домовлятися про правила, давати вказівки, описувати дії та події.

Мовленнєва діяльність має в своїй структурі предметні мотиви (мовленнєва дія), цілеспрямованість і умови (мовленнєві операції), принципи і правила мовленнєвої поведінки (мовленнєвий акт) і здійснення спілкування (мовленнєва ситуація).

Об'єктивних передумов для розвитку дитячого мовлення чимало й усі вони закладаються задовго до появи дитини на світ. Окрім спадкових чинників, варто зважати й на те, як спілкувалися батьки зі своїм ще не народженим малюком. Дуже важливо також те, якою мовою звертаються батьки до свого малюка, адже її він засвоїть найперше як рідну. Слід пам'ятати, що малюк має право проявляти своє зацікавлення будь-чим. Не слід активізувати його мовлення, коли він того не хоче.

Рекомендації для батьків: спілкуйтеся з дитиною, говоріть з нею про все, що вас оточує, читайте їй казки, вірші, співайте пісеньки; заохочуйте дитину до спілкування; задавайте їй питання, слухайте її розповіді, дайте їй можливість висловлювати свої думки та почуття; створюйте ігрові ситуації, грайте з дитиною в різні ігри, які розвивають мовлення, збагачуйте словниковий запас дитини, називайте предмети, дії, ознаки, пояснюйте значення нових слів; слідкуйте за правильною вимовою звуків, виправляйте помилки дитини, але робіть це м'яко й доброзичливо; читайте дитині книги. Читання не лише розширює словниковий запас дитини, але й розвиває її уяву, творчі здібності, зв'язне мовлення.

Створіть вдома мовленнєво-сприятливе середовище. Оточіть дитину книгами, іграшками, які стимулюють її мовленнєву активність. Насичення простору дитини зразками мовної культури є основним джерелом збагачення її мовлення. А гра – це один з найкращих засобів розвитку мовлення і мислення дітей. Вона сприяє формуванню у дітей почуття радості, задоволення, а ці почуття є вагомими засобами, що покликані стимулювати активне сприйняття мови і породжують самостійну мовленнєву активність.

Висновки. Таким чином, гра – це не лише розвага, а й важливий фактор розвитку мовлення у дітей раннього віку. Завдяки правильно організованій ігровій діяльності діти збагачують словниковий запас, оволодівають граматичною будовою мовлення, формують зв'язне мовлення та розвивають творчі мовленнєві здібності. Важлива роль у цьому процесі належить дорослому, який створює сприятливе мовленнєве середовище, використовує різноманітні ігрові форми, організовує ігровий процес, заохочує мовленнєву активність дітей, підтримує їхні ініціативи.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ, 2021.
2. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» (нова редакція) Тернопіль: Мандрівець, 2017. № 9. С. 256. Дитина: Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку. Київ: Освіта, 2021.
3. Богуш А. М. Мова дітей: Посібник для дошкільнят та соціальних педагогів / за заг. ред. С. Чередниченко. К.: Кобза, 2020. № 8. С. 138
4. Богуш А., Маліновська Н. Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку. Київ: Слово, 2017. № 2. С. 392.
5. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти: Вид-во «Ранок», 2018. № 5. С. 192.
6. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей / А. Гончаренко // Дошкільне виховання. 2019. № 7. С. 5-9.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ

*Тетяна Осадча, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Олена Максимова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність проблеми. Проблема адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти має велике значення. Вступ дитини до ЗДО викликає, як правило, серйозну тривогу у дорослих. Дитина в сім'ї звикає до відповідного режиму, у неї формуються певні взаємини з батьками, прихильність до них. Адаптація дитини трьох років не завжди успішна, тому перехід малюка в нове середовище та перебування в стресовому стані може призвести до: емоційних порушень, уповільнення психофізичного розвитку. Зародження самосвідомості відбувається саме в ранньому дитинстві і, потрапляючи в нове середовище, дитина стикається з проблемами, які не зможе самостійно вирішити: нові вимоги, нове оточення, новий розпорядок дня тощо. Подальший розвиток дитини, її комфортне перебування у дитячому садочку й родині буде залежати від того, як пройде її звикання до нових умов життя, організації життєдіяльності, до педагогів, однолітків. Від цього буде залежати її подальший фізичний, психічний і соціальний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі адаптацію розглядають як фазу розвитку особистості індивіда, який вступає у стабільну соціальну спільність. У дослідженнях Н. Захарової, Г. Смольникової особлива увага надається проблемі адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти [5; 9].

Наукові дослідження переконують в тому, що об'єднані зусилля, взаємодія закладу освіти разом із сім'єю малюка сприяють розвитку особистості дитини. Зокрема, проблему співпраці з батьками досліджували Г.Беленька, О.Долинна, Л.Загородня, І.Перепелюк, Т.Поніманська, Л.Федорович, Н. Бочаріна, О. Мазур [2].

Аналіз особливостей організації дошкільної освіти дітей варто здійснювати відповідно до положення Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку, розробленої українськими вченими та затвердженої Президією Національної академії педагогічних наук України.

Мета статті. Проаналізувати особливості співпраці з батьками для забезпечення адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні суспільство висуває підвищені вимоги до процесу розвитку та формування гармонійної особистості. Саме тому важливою проблемою у підготовці майбутнього професіонала- вихователя закладу дошкільної освіти є готовність фахівця успішно здійснювати освітню діяльність у групах раннього віку. Це зумовлено, насамперед, особливостями особистого становлення дитини в ранньому віці. Знаючи їх, вихователь повинен виконувати не лише освітні функції, але й сприяти успішній адаптації дитини до умов ЗДО; виконувати функції найближчої для дитини людини, бути посередником між сім'єю та освітнім закладом. Педагог повинен використовувати знання про психологічні особливості дітей даного віку, їх

індивідуальні можливості та потреби; застосовувати різні форми та види організації освітнього процесу у взаємодії з батьками.

Для того, щоб допомогти дитині раннього віку адаптуватись до ЗДО, потрібно знати особливості емоційного стану, працездатності дітей, їх темпоритми. О. Дурманенко визначає основні положення адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО в контексті ефективності та результативності освітньої діяльності:

1. Адаптація є складним процесом пристосуванням дитини до нового оточення, сприйняття нею розпорядку освітнього процесу, дотримання у закладі правил і норм поведінки. Для успішної адаптації дитини раннього віку необхідною є згуртована робота між педагогами, батьками та дітьми. Для покращення роботи педагогів використовують анкетування, консультації з питань адаптаційного періоду тощо. Також для успішної адаптації дітей необхідно проводити індивідуальні бесіди з батьками та загальні батьківські збори.

2. Успішна адаптація дитини до умов закладу дошкільної освіти має формувати позитивне ставлення та настанову до дитячого садочку. Необхідно організувати знайомство з вихователями, дітьми, їхніми батьками, забезпечити емоційний комфорт, щоб перебування в закладі для дитини стало святом.

3. Намагатися наблизити дитину до режиму дня в сім'ї та режиму закладу дошкільної освіти.

4. Взаємини вихователя й дітей мають бути добровільним і доброзичливим.

5. Всі заходи організовуються у формі розвивальних ігор, з наданням можливості проявити, виразити себе, свої бажання.

6. Задовольнити дитину в потребі спілкування відповідно до різних етапів адаптаційного процесу дітей раннього віку до умов ЗДО.

У сучасних дослідженнях суб'єкт-суб'єктна модель взаємодії є однією із особливостей міжособистісного підходу в освітньому процесі ЗДО і забезпечує співробітництво вихователя, батьків та вихованців. Ураховуючи особливості психофізіологічного розвитку дітей раннього віку, дослідники насамперед наголошують на забезпеченні партнерської взаємодії ЗДО та сім'ї: взаємна довіра; єдність вимог вихователів і батьків; наявність спільної мети – виховання та розвиток дитини; взаємоповага та взаємодопомога, доброзичливість учасників освітнього процесу.

Слід відзначити, що важливими вимогами взаємодії ЗДО та сім'ї є:

1. Індивідуалізація педагогічної взаємодії: у роботі з батьками допомагати здійснювати виховний вплив з урахуванням особливостей конкретної дитини, її здібностей, психо-емоційного стану та темпоритмів.

2. Спрямованість і адресність: педагоги закладу дошкільної освіти мають чітко знати атмосферу сім'ї кожного вихованця й лише враховуючи їх надавати рекомендації батькам, поради, допомогу.

3. Форми роботи з батьками можуть бути колективними, індивідуальними, груповими.

4. Забезпечити зворотній зв'язок з батьками: в основі якого має бути діалог, внесення необхідних корективів.

Значної актуальності набувають творчі інтерактивні форми роботи з батьками, в яких беруть участь діти, інші педагоги і працівники закладу дошкільної освіти. У цьому випадку батьки не лише спостерігають за дитиною, а й самі можуть виконувати певну ігрову роль, беручи активну участь у заходах.

Основні напрями взаємодії закладу дошкільної освіти з сім'єю:

- 1) підтримка готовності батьків до взаємодії;
- 2) сприйняття батьків як партнерів;
- 3) уможливлення спільної ухвали з батьками окремих рішень щодо навчання і виховання дітей;
- 4) надання згоди батькам у вирішенні завдань освітнього процесу;
- 5) надання інформаційного доступу батькам до різних сфер життя ЗДО для участі освітнього процесу;
- 6) у процесі взаємодії всіх учасників сприяння динамічному розвитку дітей, вихователів і батьків;
- 7) утвердження спільної відповідальності, тенденції та співпраці між батьками й педагогами.

Функції партнерської взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти:

- - сприяння згуртуванню дитячого, педагогічного і батьківського колективів (участь у медіазаходах, спільні святкування, поїздки, «сімейні зустрічі» тощо);
- просвітницька діяльність (спільне навчання педагогів і батьків шляхом участі в різних заходах, студіях, добору дидактичних засобів);
- надання інформації про дитину (контактування у випадках захворювання дитини; індивідуальні бесіди з батьками тощо);
- поточне інформування про освітній процес в групі, в ЗДО (спілкування з батьками, використання соціальних мереж, інформаційних бюлетенів для всіх учасників навчального процесу, загальні збори для батьків [4]).

Висновки. Таким чином, адаптація дітей раннього віку є важливим процесом соціалізації, від якого залежить нормальне самопочуття дитини, ефективність її виховання і розвитку.

Для успішної адаптації у дошкільному закладі необхідно створити кожній дитині відчуття психологічної безпеки, звертаючи увагу на її особистісні потреби, досвід, звички, умови виховання в сім'ї.

Список використаних джерел

1. Бех І. Ранній розвиток дитини у сутнісному поданні. URL: <http://ukrdeti.com/rannij-rozvitok-ditini-u-sutnisnomu-podanni-vistup-akad-i-d-bexa/>
2. Бочаріна Н.О., Мазур О.О. Особливості психологічної адаптації дітей раннього віку. *Молодий вчений*. 2017. № 4.
3. Гавриш Н. В., Рагозіна В. В., Васильєва С. А. Дидактико-методичний супровід освітнього процесу в групах раннього віку. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (199). 2021. С. 19–24. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-199-19-24>

4. Дурманенко О. Освітня діяльність у групах раннього віку. [Текст]: навч.-метод. посіб. / Оксана Леонідівна Дурманенко. Луцьк: ФОП Мажула Ю. М., 2022. 188 с.

5. Захарова Н. Адаптація дітей до дитсадка: семінари для педагогів та батьків. *Дошкільна освіта*. 2006. № 4. С. 8–13.

6. Зданевич Л. В. Методологічні основи дослідження концепцій адаптації та дезадаптації дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта*. 2013. № 4. С. 56–63.

7. Національна академія педагогічних наук України. *Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку*. Київ: ФОП Ференець В. Б. 2020. 44 с.

8. Науменко О. М. Адаптація малюків до умов дошкільного закладу. *Психологічна газета*. 2010. № 13. С. 3–5.

9. Смольникова Г. В. Адаптація дітей раннього віку до дошкільного закладу в умовах пандемії

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36979/1/G_Smolnykova_KSDtPOvUNUS_h_IPO.pdf

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СЕРЕДЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДОСВІДУ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Дарина Побута, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Іван Коновальчук, доктор педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Інтенсивний розвиток сучасного світу доводить, що формування навичок безпечної поведінки є вкрай актуальним завданням, починаючи з дошкільного віку. Останнім часом у нашій країні традиційні небезпеки для життя та здоров'я дітей, зокрема дошкільнят, пов'язані з імовірністю побутового травматизму, природних катаклізмів, злочинності, негативного інформаційного впливу, технологічних та інших фізичних загроз, доповнилися загрозами, пов'язаними з веденням бойових дій (ракетними ударами, мінно-вибуховими небезпеками та ін.).

Психолого-педагогічні дослідження доводять, що саме сформовані в дошкільному віці, що є періодом інтенсивного розвитку та формування особистості, активного пізнання довколишнього світу, поведінкові звички стають фундаментом для стилю поведінки дорослої людини.

Означена проблематика активно досліджується сучасними науковцями.

На сензитивність дошкільного віку для формування у вихованців закладів дошкільної освіти безпечної поведінки в соціальному середовищі вказує відома дослідниця Л. Карнаух. На її думку, дитина, отримуючи знання про правила безпечної поведінки, пов'язує їх у своїй свідомості з почуттями, цінностями, установками і перетворює на внутрішні мотиви поведінки, що формуються в процесі взаємодії з іншими людьми в соціальному середовищі. При цьому авторкою наголошується на необхідності врахування вікових (підвищена рухова активність, довірливість, безпосередність, емоційність, наслідуваність) та індивідуальних особливостей розвитку дошкільників [4, с. 13].

А. Іваничук, вивчаючи специфіку навчання дітей дошкільного віку безпечної поведінки, доходить висновків, що «навчити дітей дошкільного віку основам безпечної поведінки означає сформувати у них усвідомлене ставлення до поведінки, засвоєння системи знань про безпечну поведінку, знання правил поведінки в небезпечних ситуаціях» [2, с. 50].

На думку, О. Сорочинської, І. Денисюк та Д. Олійник, «без сталого відчуття безпеки цілісний розвиток дитини не можливий, оскільки різностороннє дослідження світу може здійснюватися лише при почутті безпеки» [5, с. 451]. Дослідниці, вказуючи на фізичний (захищеність від травм, хвороб та інших фізичних небезпек), емоційний (можливість довіряти іншим людям, до яких є любов і повага, отримання їх підтримки) та соціальний (здатність людини відчувати себе безпечно в соціальному оточенні) компоненти почуття безпеки, доводять, що завдання закладу дошкільної освіти як першого соціального середовища дитини поза родиною полягає в ознайомленні дітей з основами безпечної поведінки.

У процесі формування досвіду безпечної поведінки дошкільнят використовуються різноманітні форми та методи, як-от:

- 1) ігри;
- 2) демонстрація;
- 3) обговорення;
- 4) моделювання;
- 5) повторення;
- 6) позитивне підкріплення та ін.

Значний потенціал та ефективність в формуванні безпечної поведінки засобами ігрової діяльності дітей середнього дошкільного віку зауважується багатьма науковцями. Проте аналіз наукових розробок проблеми засвідчив необхідність подальшого вивчення гри як засобу формування у дітей середнього дошкільного віку досвіду безпечної поведінки, що визначено завданням нашого дослідження.

Розвиток досвіду безпечної поведінки у дітей середнього дошкільного віку є важливим завданням, яке вимагає комплексного підходу та спільних зусиль педагогів, батьків та інших дорослих, щоб забезпечити безпеку та благополуччя дітей у різних сферах життя.

Формування безпечної поведінки є складовою навчально-виховного процесу закладу дошкільної освіти, що допомагає сформувати особистість, готову діяти у непередбачених (а також небезпечних та екстремальних) умовах. Варто наголосити, що безпека є не просто сумою засвоєних знань, а вмінням правильно поводитися у різних ситуаціях. Крім того, діти можуть опинитися в непередбачуваній потенційно небезпечній ситуації на вулиці та вдома, тому головною завданням дорослих є заохочення розвитку у них самостійності та відповідальності.

Ігрова діяльність є провідною формою навчання і виховання в закладі дошкільної освіти. Гра – найбільш природний та продуктивний спосіб навчання дітей, тому засвоєння різноманітних знань, умінь та навичок має здійснюватися в розважальній та вмотивованій для них діяльності. Тільки через гру дитина має можливість самостійно навчитися того, чого вона ще не вміє [3, с. 16–17].

Діти грають тому, що їм хочеться грати, а не задля отримання якогось конкретного результату. Завдання вихователів – ненав'язливо спрямувати дитячий інтерес до ігрової ситуації на набуття вміння взаємодіяти з іншими дітьми, засвоєння правил цієї взаємодії, досвіду взаєморозуміння. Багато ігор сприяють розвитку навичок спілкування, що є важливим аспектом безпечної поведінки. Діти можуть вчитися висловлювати свої думки, домовлятися та розвивати навички слухання, що сприяє уникненню конфліктних ситуацій.

Крім того, ігрова діяльність забезпечує моделювання ситуацій: ігри можуть надавати можливість дітям відтворювати різні життєві ситуації, де вони можуть стикнутися з потенційними небезпеками. Граючись, діти мають можливість експериментувати з різними варіантами поведінки та вчитися, як правильно реагувати на різні ситуації в інтересах своєї безпеки. Також ігри сприяють розвитку вміння дошкільнят приймати рішення в реальному часі через оцінку ризиків, визначення найбезпечніших дій і реагування на непередбачені обставини.

Для розвитку досвіду безпечної поведінки варто використовувати різноманітні дидактичні ігри. Це можуть бути:

- дидактичні ігри («Правильно одягаємося – влітку/взимку», «Здорове харчування», «Небезпечні гриби та ягоди» та ін.). Як зауважує Н. Бондаренко, «навчальні, виховні та розвиваючі можливості дидактичних ігор під час занять з дітьми в дошкільному навчальному закладі, величезні» [1, с. 20];

- рольові ігри (наприклад, «Швидка допомога», «Водій – пішохід», «Поліцейський – мій друг» та ін.);

- театралізовані ігри («Йдемо в гості», «Один вдома», «Гра на вулиці без дорослих» та ін.);

- драматичні ігри, що дозволяють відтворити ситуації, пов'язані з безпекою, наприклад, небезпечну ситуацію у водоймі, пожежу, загрозу ракетного обстрілу і т. п.;

- настільні ігри («Знайди безпечний шлях», «Допоможи зайчику уникнути зустрічі з вовком» та ін.);

- квест-ігри («Мандрівка в ліс», «Мандрівка в пустелю», «Відпочинок біля річки» тощо);

- ігри з елементами ТРВЗ (теорії розв'язання винахідницьких завдань Г. Альтшуллера), зокрема метод мозкового штурму («Як не промокнути під дощем?», «Як уникнути зустрічі з диким звіром у лісі?», «Як поводитися на льоду?», «Як користуватися електрикою?», «Як правильно користуватися громадським транспортом?», «Що таке інтернет?»), «метод Робінзона» («На безлюдному острові», «Один удома і відключили електрику», «Заблукав у чужому місті», «Заблукав у торговельному центрі»), метод системного аналізу («Добре – погано», «Безпечно – небезпечно», «Все у світі переплуталося») та ін.;

- спортивні ігри та фізична активність, що сприяють розвитку координації рухів, сили та витривалості, що також є важливими складовими безпечної поведінки.

Отже, ігрова діяльність є доцільним й ефективним інструментом у процесі формування безпечної поведінки дітей середнього дошкільного віку, допомагає

їм розвивати ключові навички та стратегії, які є важливими для подолання різних потенційно загрозливих та небезпечних ситуацій у їхньому житті.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В. Дидактичні ігри з основ безпеки життєдіяльності та цивільного захисту для дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 20 с.
2. Іванчук А. В. Навчання дітей дошкільного віку безпечної поведінки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 5. С. 49–53.
3. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік / Піроженко Т. О. та ін. Київ: Генеза. 88 с.
4. Карнаух Л. П. Виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі: автореф. .... к. п. н. Київ, 2010. 21 с.
5. Сорочинська О. А., Денисюк І. О., Олійник Д. С. Аспекти формування досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. *Наука і техніка сьогодні. Серії: право, економіка, педагогіка, фізико-математичні науки*. 2023. № 9 (23). С. 451–459.

ФОРМУВАННЯ ДОБРОЗИЧЛИВОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

*Софія Томашук, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: Лариса Печка, канд. педагогічних наук, доцент.*

Актуальність проблеми. Проблема формування доброзичливості дітей старшого дошкільного віку є актуальною, адже визначається рядом соціокультурних і психологічних тенденцій, що впливають на сучасне виховання та розвиток дітей. Сучасний світ стикається з різноманітними викликами, такими як розмаїття культур та світоглядів. Доброзичливість стає ключовою якісною рисою, необхідною для побудови гармонійних відносин у різноманітному оточенні. Дошкільний вік визначає період інтенсивного формування особистості дитини. Доброзичливість, як важлива соціальна компетенція, грає ключову роль у процесі становлення особистості. Розвиток педагогічних наук та психології виявляє зростаючий інтерес до методів, які базуються на гуманітарних принципах, таких як казкотерапія, для вирішення актуальних виховних завдань. Проблема формування доброзичливості дітей старшого дошкільного віку вимагає розробки та впровадження ефективних методик формуванню доброзичливості дітей і зокрема використанням засобів казкотерапії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагоги та психологи постійно працюють над розробкою нових методів виховання та навчання дошкільнят. Кожен з нас, дорослих, пам'ятає своє дитинство, яке було наповнене маминими та бабусиними казками, легендами та приказками.

У своїх дослідженнях до казок звертались і такі відомі вчені як Е. Фромм, Е. Берн, Е. Гарднер, А. Менегетті, М. Осоріна, Є. Лисіна, О. Петрова, Р. Азовцева, Т. Зінкевич-Євстигнєєва та інші. Науковці надавали великого значення

використання казок для формування позитивних моральних якостей у дошкільників.

Мета статті. Розкрити зміст формування доброзичливості дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі важливо навчати дітей будувати позитивні стосунки з іншими людьми. Це допоможе їм уникнути песимізму, апатії та невпевненості у майбутньому.

Діти повинні вчитися підтримувати дружбу, поважати дорослих і однолітків, бути доброзичливими. Ці якості формуються в дошкільному закладі та сім'ї. Варто пам'ятати, що дитина є самоцінною, і її потреби та інтереси повинні бути у центрі уваги всіх, хто її оточує [2].

У психолого-педагогічній літературі доброзичливість виступає важливою особистісною якістю, яка проявляється в прагненні до добра, допомоги іншим і позитивних міжособистісних відносинах.

Ця якість включає в себе такі аспекти: розуміння добра як важливої життєвої цінності, прагнення допомагати людям, які потребують допомоги, вміння будувати взаємини на основі взаємоповаги, довіри та рівноправності, розуміння важливості взаємодії з оточуючим світом.

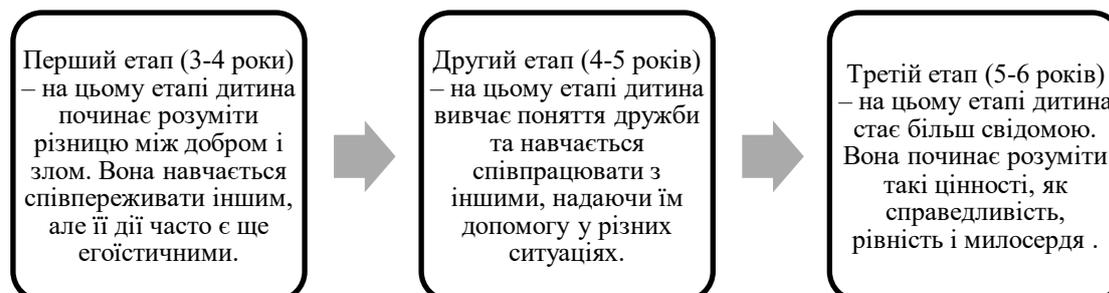
Марина Сокольникова розглядає доброзичливі відносини як позитивну спрямованість поведінки дитини у її взаєминах з однолітками. Ця спрямованість проявляється у здатності співчувати, розуміти почуття і стан інших дітей, готовності допомагати та співпрацювати з ними [4].

Взаємовідносини між людьми визначаються тим, як вони ставляться один до одного та до групи в цілому. Доброзичливість – це ставлення до людини, спрямоване на сприяння її благополуччю. Вона проявляється у прихильності, симпатії, співчутті та благодійності.

Основні принципи казкотерапії:

- Принцип усвідомленості – це акцент на розумінні причинно-наслідкових зв'язків у сюжеті казки та ролі кожного героя в різних ситуаціях.
- Принцип множинності – це розуміння того, що одна й та сама ситуація/подія/вчинок може мати декілька значень одночасно.
- Принцип зв'язків із реальністю – це розуміння того, що кожна ситуація у казці є відображенням певного життєвого досвіду людства.

Процес формування доброзичливості у дітей дошкільного віку має наступні етапи:

Старші дошкільнята навчаються бути доброзичливими, вивчаючи норми і правила поведінки в суспільстві. Виконання цих правил у спілкуванні з

однолітками сприяє розвитку дружніх стосунків, які проявляються в спільній грі, взаємодопомозі, підтримці загального порядку. Діти також навчаються бути уважними один до одного, поважати чуже майно та допомагати іншим. Доброзичливість допомагає налагодити взаєморозуміння з оточуючими людьми та навколишнім світом.

Доброзичливість у старших дошкільнят проявляється у позитивних емоціях, які вони відчують у спілкуванні з іншими дітьми. Вони відчують радість і задоволення від того, що можуть допомогти іншим, поспілкуватися з ними та просто провести час разом [5].

Казки – це ефективний засіб духовно-морального розвитку дітей. Вони допомагають дошкільнятам осмислити етичні норми, моральні цінності і ідеали, а також розвивати такі якості, як доброта, милосердя, співчуття.

Л. Короткова зазначає, що казки є ефективними у виховних цілях, оскільки вони допомагають дітям зрозуміти правильне і неправильне, добро і зло. Повчальний досвід героїв казок залишається в пам'яті людини і допомагає їй приймати правильні рішення в житті.

Робота з казкою включає такі етапи: читання казки та її аналіз разом з дітьми, формулювання цілей подальшої роботи з дітьми, поетапне планування роботи, підсумок роботи з казкою у формі творчих робіт, виставок та інших заходів.

Завдяки казкотерапії дошкільники розвивають: активність, самостійність, емоційність, творчий потенціал, навички виразного мовлення.

Цей метод навчає особистість приймати себе такою, якою вона є, розуміти власні почуття та усвідомлювати унікальність кожної людини. У кожного індивіда існує потреба в самовираженні, яка часто залишається невдоволеною, спричиняючи внутрішні конфлікти.

Для формування доброзичливості дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії були визначені різні методи й форми роботи, з урахуванням компонентної структури доброзичливого ставлення, а саме: наявність когнітивного, емоційно-ціннісного, поведінково-діяльнісного компонентів. Класифікація методів навчання за джерелом знань була взята нами за основу. До таких методів належать ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.

Робота з батьками та педагогічними працівниками у контексті казкотерапії може бути ефективною для спільного формування доброзичливості у дітей. Ось кілька ідей щодо форм роботи: педагогічні семінари та тренінги («Роль казкотерапії у формуванні доброзичливості», «Казка як інструмент розвитку соціальних навичок», «Практичні методи використання казкотерапії в роботі з дітьми»); батьківські зустрічі та лекції, створення спільних проектів, консультації та індивідуальні зустрічі. Важливо створити відкрите та довірливе середовище для співпраці з батьками та педагогами, де можна вільно обговорювати та застосовувати ідеї казкотерапії в практиці.

Отже, під час роботи з дошкільнятами рекомендується використовувати такий підхід до роботи з казками: спочатку прочитати казку та проаналізувати її разом з дітьми, потім сформулювати мету подальшої роботи з дітьми. Планувати роботу крок за кроком та підсумовувати заняття з дидактичною казкою. При

роботі з казками та використанні казкотерапії в закладі дошкільної освіти важливо дотримуватися таких принципів: усвідомленості, множинності та зв'язку з реальністю.

На основі отриманих результатів діагностичного дослідження та з урахуванням принципів та правил казкотерапії, нами була розроблена наступна програма: «Казкові пригоди Добра». Мета програми: сприяти розвитку доброзичливого ставлення дітей одне до одного та інших оточуючих людей. Програма, передбачає проведення занять, на яких діти створюють власні казки або ж доповнюють вже відому. Окрім занять, проводяться з дітьми бесіди у цікавій ігровій формі, – на теми: «Доброзичливе ставлення, Дружба та Розуміння інших», «Казкова подорож до Країни Доброзичливості», «Добрі та погані вчинки». Після бесід пропонуємо пограти у ігри на закріплення знань. Наприклад: «Казкові Герої», «Добра Місія».

Кожному з компонентів відповідає критерій: когнітивному компоненту – інтелектуальний, емоційно-ціннісному – ціннісний, поведінково-діяльнісному – поведінковий. Після проведених результатів ми змогли зафіксувати відповіді дітей.

На основі критеріїв доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку та їх показників були розроблені анкети (опитувальники), які дозволяють визначити рівні сформованості кожного компонента та, відповідно, рівні розвитку, які визначає наше анкетування: низький, середній та високий.

Відповідно до отриманих результатів перед корекційною роботою нами були отримані такі результати: 2 дітей (13,3%) мали низький рівень, 6 (40%) – середній та 7 (46,7%) дітей – високий рівень розвитку доброзичливості. Після проведеної корекційної роботи, результати повторної діагностики за тим же опитувальником мали наступний вигляд: низький рівень – жодної дитини, середній – 5 дітей (33,4%) і 10 дітей (66,6%) мають високий рівень. дітей. З огляду на результати, можна зазначити, що розроблена нами методика має позитивний результат для забезпечення умов формування доброзичливості дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії.

Висновки. Запропонована нами методика – це ціла система заходів для формування доброзичливого ставлення дітей дошкільного віку засобами казкотерапії і відповідно до результатів повторного діагностування в процесі дослідження, повністю доводить свою ефективність.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ, 2021.
2. Замелюк М. І., Міліщук С. О. Арт-педагогіка як засіб розвитку творчої уяви у дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*, 2018. № 12.1 (64.1) грудень. С. 50–55.
3. Луцька В. Казка «Про Дружбу». Всеосвіта. Бібліотека методичних матеріалів. URL: [<https://vseosvita.ua/library/kazka-do-vseshvitnoho-dnia-druzhbu-pro-druzhbu-622568.html>] (дата звернення 09.11.2023).
4. Магдисюк Л. І., Федоренко Р. П., Замелюк М. І. Казкотерапія в психологічному консультуванні дітей та дорослих: навч. посіб. для студ. Вищ. Навч. Закл. III-IV рівнів акредитації. Луцьк: Східноєвроп. Нац. Ун-т ім. Лесі Українки, 2019. 150 с.

5. Трегуб О. О. Казкотерапія в роботі практичного психолога ДНЗ. *Таврійський вісник освіти*, 2018. № 1. С. 255–260.

6. Холтобіна, О. Використання казкотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку. *ScientificCollection «InterConf»*, 2023. (168). 88–89.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МАЛИХ ФОРМ ФОЛЬКЛОРУ

Катерина Фокіна, вихователь

Житомирський дошкільний навчальний заклад №70

Актуальність дослідження. Утвердження української державності значною мірою залежить від володіння рідною мовою. Зокрема, це має вагомим значення у формуванні світоглядних переконань, становленні молодого покоління з активною позицією, глибоким культурним світом. Реформування дошкільної освіти та реалізація ключових завдань Стандарту дошкільної освіти спрямовані на всебічний розвиток дітей. Однією з ключових позицій є розвиток мовленнєвої компетентності дитини раннього дошкільного віку і зокрема її словника. Високий рівень мовленнєвої компетентності дитини сприяє активному пізнанню природного та суспільного довкілля, адаптації до умов соціуму, засвоєнню культурної спадщини народу.

Розвиток словника у дітей раннього віку достатньо складний і тривалий процес, зумовлений як фізіологічними так і психологічними особливостями розвитку зазначеної категорії дітей. З позиції психологів, існує пряма взаємозалежність між рівнем мовленнєвої компетентності, величиною словникового запасу і розвитком мисленнєвих операцій та мнемічних процесів. Тому, одним із функціоналів педагога закладу дошкільної освіти є збагачення мови дітей шляхом переведення слів із пасивного словника в активний, засвоєння дітьми лексичного та граматичного значення слів, складання словосполучень, речень і як наслідок формування зв'язного мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку словника та мовлення у дітей раннього віку знайшла своє відображення в низці наукових досліджень. Зокрема, особливості становлення та розвитку словника дітей вивчали Н. Горбунова, В. Коник; принципи та методи розвитку мовленнєвої компетентності дітей раннього віку досліджували Л. Федоренко, М. Федорова; розвиток словника дітей у різних видах діяльності – К. Крутій, Т. Науменко; створення технологій розвитку словника дітей – А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Піроженко та ін. Однак, проблема розвитку мовлення у дітей раннього віку залишається актуальною.

Метою статті є діагностика рівня розвитку словника в дітей раннього віку та обґрунтування методичних аспектів його розвитку в умовах закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття слово, як основна одиниця мови об'єднує всі компоненти мови – фонетику (звуки мови), лексику (позначення, кодування якогось явища дійсності, смислового навантаження), граматику (існування у певній граматичній формі). Особливість мовлення людини полягає

в тому, що слова «живуть», застосовуються у певній фонетичній та граматичній формах. Відповідно, просто використовувати слова без врахування означених вимог неможливо. Тому, проводячи словникову роботу з дітьми на перший план виступає смисловий компонент. Вибір, доречне вживання слів або словосполучень дитиною відбувається лише за умови здатності зрозуміти значення вживаного слова.

Також, розвиток словника у дітей раннього віку передбачає кількісні та якісні показники (зростання словникового запасу та оволодіння значеннями слів). Процес оволодіння новими словами відбувається шляхом осмислення їх звукової сторони, встановлення зв'язку між словом і предметом та діями з предметами. Це спричинює інтерес до змісту вживаного слова [1].

Розвиток словника у дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти відбувається у всіх режимних моментах. Основними завданнями розвитку словника є: збагатити словник новими словами, засвоєння дітьми раніше невідомих слів; закріпити й уточнити словник; активізувати словник; усунути з мовлення дітей нелітературні слова. На наш погляд основними джерелами розвитку словника є: спостереження за природним та суспільним довкіллям; спілкування з дорослими і однолітками; читання та обговорення художньої літератури та ін.

Дослідження рівня розвитку словника в дітей раннього віку зумовила аналіз наукової літератури та виокремлення критеріїв його діагностики. На наш погляд основними критеріями є рецептивний (сприймання і розуміння мовлення дорослого) та продуктивний (продукування, висловлювання). Окрім того нами було узагальнено показники, які характеризують зазначені критерії, зокрема розуміти і називати слова (назви предметів – хто це? що це?; властивості предметів – який? яка? яке?; дії (дієслова) – рух, стан – що робить? що можна з ним робити?); вживати узагальнюючі та протилежні значення слів (великий – маленький, голосно – тихо, бігти – стояти).

Досвід роботи з дітьми раннього віку в Житомирському дошкільному закладі № 70 м. Житомира показує, що ефективними прийомами в роботі з дітьми з активізації словника є використання малих форм фольклору (народних ігор, ігрових пісенок, потішок, віршиків у спільній діяльності дитини з дорослим). Наприклад: «Печу, печу хлібчик дітям на обідчик», «Потягусі, потягусі, на Галю ростусі», «Пішов котик на торжок». Окрім розвитку словника використання фольклорних творів сприяє задоволенню потреби дитини в емоційному контакті з дорослими. Вагомим у зазначеній роботі є залучення дітей до художньої літератури через знайомство з віршами (А. Барто, Г. Бойко, О. Пчілка, Н. Забіла), розповідями (В. Сухомлинський – «Мильна бульбашка», «Покинуте кошеня»), народними казками («Курочка Ряба», «Колобок», «Ріпка», «Рукавичка» тощо) [2].

Для активізації словника при повторенні знайомих потішок, казок, віршів ми використовували прийом домовляння дітьми слів – «Хлюп, хлюп, водиченько, хлюп, хлюп на (личенько)»; «Жили були дід та (баба)»; «Півник співець, золотий (гребінець)». Також для розвитку мовної активності дітей раннього віку ми надавали особливої уваги таким вправам: звуконаслідування – потяг іде – чух-чух-чух; півник співає – ку-ку-рі-ку; годинник йде – тік-так тощо;

на дрібну моторику руки – «Ладусі», «Сорока-ворона», «Моя сім'я», «Пішли пальчики гуляти», «Кую, кую чобіток».

Діагностика рівня розвитку словника в дітей раннього віку ми проводили в два етапи: контрольний та констатувальний. Порівняльний аналіз даних рівня розвитку словника та мовлення у дітей раннього віку, отриманих у процесі зазначених етапів експерименту показав позитивну динаміку. Можна відмітити, що збільшилася кількість дітей із високим рівнем – з 28 % до 36 %. У зазначеної групи дітей виконання завдань супроводжувалося наявністю інтересу. Виконувані завдання не викликали труднощів. Їх рівень розуміння мови в нормі. Діти досить швидко знаходили предмети за вказівкою вихователя, зокрема за назвою, кольором, розміром. Також не викликало труднощів назвати розташування предмету, які дії можна виконувати з предметом. Динаміка рівня сформованості середнього рівня звукової культури мовлення в дітей раннього віку становила з 40% до 43 %. Виявилось, що висловлювання або обговорення дітей зазначеної групи потребувало постійного спонукання зі сторони вихователя. Не зважаючи на наведену вихователем інструкцію виконання завдання, діти його виконували лише частково. Це зумовлено тим, що лише частина дітей уважно слухають завдання. Одночасно спостерігається значне зменшення кількості дітей із низьким рівнем сформованості звукової культури мовлення (з 32 % до 21 %). У дітей зазначеної групи спостерігалось обмеження словникового запасу, при відповідях на запитання вони допускали велику кількість помилок. Це супроводжувалося не розумінням питання, що потребувало неодноразового повторення вихователем завдання. Хоча ці дії також не гарантували виконання дітьми завдання. Діти з низьким рівнем розвитку словника та мовлення не називали розташування предметів, їх кольори, форму, дії які можна з ними виконувати. Результати діагностики рівня розвитку словника та мовлення в дітей раннього віку відображено на *рис. 1*.

На нашу думку, такий стан розвитку словника та мовлення в дітей раннього віку обумовлений несистематичним відвідуванням закладу дошкільної освіти, не включення дітей в освітній процес, відсутність належного уваги батьків проблемі розвитку словника та мовлення дітей у домашніх умовах. Також у дітей із низьким рівнем розвитку словника відзначені труднощі у вживанні всіх частин мови, діти не можуть називати слова, що позначають предмет.

Рис. 1. Динаміка рівнів розвитку мовлення у дітей раннього віку (контрольний та констатувальний етапи, %)

Наприклад, дитина використовувала в мовленні лепетні слова: гав-гав, няв-няв тощо. Дітям із низьким рівнем важко виконувати завдання без допомоги вихователя, вони називали слова після додаткових навідних запитань. У дітей

спостерігалися труднощі в називанні прикметників, діти повторювали за педагогом іменник, або могли назвати тільки одну ознаку предмета. Так само діти не могли називати слова-дії (дієслова), пов'язані з рухом, станом пропонованого предмета. При називанні парних протилежних ознак, діти просто додавали частку «не», при визначенні протилежних ознак до слів високий – низький, широкий – вузький, називали слова великий – маленький. При визначенні узагальнюючих слів діти з низьким рівнем просто перераховували слова з тематичної групи, і не могли назвати узагальнююче слово.

Висновки. Розвиток словника та мовлення в дітей раннього віку – тривалий процес, який потребує комплексного підходу та застосування ефективних форм та методів роботи з урахуванням індивідуальних особливостей дитини.

Список використаних джерел

1. Івах С.М., Паласевич І.Л. Розвиток словника дітей раннього віку засобом малих фольклорних жанрів. Інноваційна педагогіка. Випуск 55. Том 2. 2023. С. 164-168.
2. Фокіна К. Характеристика та методичні основи розвитку словника дітей у ранньому віці. Перспективи розвитку дошкільної освіти і сучасний образ дитинства: зб.наукових праць: за заг.ред. О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець. 2021. С. 163-166.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИКОТЕРАПІЇ

*Дарина Хавчук, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: Лариса Печка, канд. педагогічних наук, доцент*

Актуальність проблеми. У сучасному світі необхідний розвиток всіх сфер соціальної дійсності, становлення творчого, продуктивного мислення людини. З раннього віку дуже важливо розвивати не тільки інтелектуальні здібності дошкільнят, а й творчі здібності. Не випадково з давніх часів жодна освітня система не могла розглядатися без вивчення іноземної мови, музики, живопису, як правило, ці предмети вважалися обов'язковими. Розвиток творчих здібностей дитини важливо починати з дошкільного віку та засобами, які мають визначний вплив на дитину, наприклад, музикотерапія.

Важко уявити, який вплив може мати музика на людину. Це живе джерело невичерпного натхнення. Музика може приносити задоволення, але водночас вона приносить сильне емоційне переживання, стимулює думку, відкриває незвіданий світ фантазії.

Унікальні можливості впливу музики на внутрішній світ дитини, зокрема, відрізняють метод музикотерапії від багатьох інших методів терапії.

У даний час музична терапія досягла просунутого етапу у вивченні впливу музичного досвіду на розвиток особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні аспекти формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами

музикотерапії визначені у роботах: О. Безклинської, О. Куненко, Н. Квітки, О. Колеснік, Т. Луценко.

Мета статті. Розкрити теоретичний аспект формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції розвитку суспільства вимагають нового типу особистості – творчої та інноваційної, високої духовності та культури навчання. Тому особливого значення набуває навчання молодого покоління творчо мислити, приймати неформальні рішення, гнучко реагувати на зміни навколишнього середовища, створювати нові перспективні форми діяльності. Тому на рівні дошкільної освіти доцільно приділяти особливу увагу розвитку індивідуальних творчих здібностей. Основою творчого становлення є унікальність дитини, потреба в розвитку її креативності, ідея вдосконалення та розвитку творчості[3].

У процесі творчої діяльності важливими є елементи уяви, фантазії, сприйняття та неусвідомленої психічної діяльності. Вони розглядаються як природна основа будь-якої творчої діяльності. Крім того, уява та фантазія розширюють знання та інтереси дітей, оскільки вони не обмежуються лише майбутнім чи минулим. Вони допомагають побачити і висвітлити проблеми. Варто відзначити ще одну базову творчу здатність, яка базується на вищих нервових процесах, уяві, гнучкості, пластичності, рухливості думки – це здатність до імпровізації [1].

Деякі вчені вважають музикотерапію допоміжним методом психотерапії, а інші описують її як систематичне використання музики в лікуванні дітей; реабілітації, профілактики, підвищення резервних можливостей організму; метод сприяння творчо-виховній роботі.

У роботі з дітьми музикотерапія використовується для корекції емоційних розладів, страхів, рухових і мовленнєвих розладів, психологічних розладів і розладів поведінки [2].

У ЗДО використовуються наступні заходи:

- рухове розслаблення та поєднання з ритмом музики;
- музично-рухливі ігри та вправи;
- психоемоційна та соматична (на фізичному рівні) релаксація;
- вокалотерапія (спів);
- музичний прийом (емоційний);
- музичний живопис;
- дихання під музику і гімнастичні вправи.

Кожен із цих видів роботи відповідає індивідуальним потребам кожної дитини. Особистісний підхід, доступні методи та відповідні види музично-виховного впливу на дитину допомагають вирішити багато питань щодо розвитку емоційно-вольової сфери, уваги та інтелекту [6].

Музикотерапія може проводитися індивідуально та в групі з дітьми. Кожна з цих форм може бути представлена в трьох видах музикотерапії: рецептивній; інтегративній; активній.

Активна музикотерапія (динамічна) відрізняється тим, що дитина не бере активної участі під час заняття, займаючи позицію слухача. Запрограмована музикотерапія використовується для роботи з дітьми, які мають емоційні та

особистісні проблеми, конфліктні стосунки в родині, які перебувають у стані емоційного походження, які почуваються самотніми, які характеризуються підвищеною тривожністю, емоційністю. Такі заняття спрямовані на формування у дітей позитивного емоційного стану, виходу з травм.

Активна музикотерапія використовується по-різному: звукотерапія, танцювальна терапія. Після впровадження активних елементів музикотерапії на заняттях з дітьми покращиться їх психоемоційний стан, підвищиться самооцінка, зникнуть проблеми у спілкуванні.

Тому музикотерапія проводиться протягом дня – діти зустрічаються вранці, сплять, прокидаються після сну під відповідну музику, особливо для занять і самостійної діяльності.

Слід зазначити, що важливою частиною музикотерапії є виразне виконання музичного твору. При цьому під час роботи необхідно показувати наочні прийоми, які залучають дитину до музики, як до іграшки. Діти із задоволенням слухають музику та дивляться на ляльок, які співають у пісні. Зоровий образ допомагає зрозуміти і запам'ятати зміст виконуваної пісні. З цією метою також використовуються персонажі лялькового театру, за допомогою яких готується зміст того чи іншого твору. Використання музики сприяє зменшенню емоційних реакцій, замкнутості, неадекватної поведінки, тому так важливо правильно підібрати музику з урахуванням емоційного стану дитини [5].

Основна мета музикотерапевтичних заходів для дітей дошкільного віку полягає в наступному:

- допомога в загальному розвитку;
- вдосконалення моторики;
- стимулювання ефективності розумової праці, пізнавальної діяльності, емоційного розвитку, уваги та пам'яті;
- завдяки поєднанню музики, пластики та поезії творчий та емоційний розвиток дозволяє повною мірою використовувати потенціал маленької людини;
- задоволення природної потреби дітей у пізнавальних розвагах;
- заохочення активних занять музикою, співом, музичними інструментами;
- знання емоційного стресу;
- підвищення впевненості в своїх силах і впевненості в собі;
- викликання емоцій і вираження почуттів або напруги;
- розрядка, зняття різних негативних емоцій і розвиток позитивних емоцій;
- спокій, розслаблення або навпаки активізація.

Музика пізнається не тільки за допомогою органів слуху, але вона стимулює до роботи весь організм. Музичний твір, який дитина чує – ритм, динаміка, гармонія, дотик, тон або мелодійний колір – резонує у всьому тілі, розумі та серці [4].

Існують різні заняття з музикотерапії, які можна використовувати в дитячому садку:

- психологічні гімнастичні вправи (імітація і пантомімічні малюнки пісні з використанням голосової імітації знаків, що відображають текст);
- предметні ігри та інсценування (для яких відводяться різноманітні ролі, пов'язані зі змістом пісні, ляльки тощо);

– художня гімнастика на слова пісні;
– вправи на аудіювання (розвиток звуковосприйняття, мелодії, ритму, швидкості мовлення) – слухання звуків, їх наслідування та повторення, розрізнення звуків;

– музично-ритмічні вправи та танцювальна імпровізація (виконання рухових повідомлень музичним ритмом, а також відтворення ритму певної пісні чи репліки за допомогою простих елементів, наприклад, плескання в долоні).

Тож, музика – універсальна сила, яка впливає на творчий розвиток людини в цілому незалежно від віку, освіти та соціального статусу [7].

Висновки. Проаналізувавши теоретико-методичні аспекти формування творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами музикотерапії, можна визначити, що творчі здібності – це індивідуальні, унікальні властивості, що визначають успішність у виконанні різних видів діяльності. У психології та навчальній літературі творчою вважається людина з високим рівнем знань, інтересом до нового та оригінальністю. Для творчої особистості творча діяльність є дуже важливою потребою, яка є характеристикою творчого стилю. Основним показником творчої особистості, найважливішою характеристикою вважається наявність творчих здібностей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. Піроженко Т. О. Київ, 2021.
2. Гузь А. М. Розвиток творчих здібностей дошкільників у процесі аплікації. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcih-zdibnostej-doskilnikiv-u-procesi-aplikacii-311968.html> (дата звернення: 10.10.2023).
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.133>
4. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. / МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf> (дата звернення 18.10.2023).
5. Половіна О. Дитина в світі мистецтва. Дошкільне виховання, 2021. № 2.
6. Сухомлинський В. Добірка оповідань та казок для дітей «А пісня жива». URL: <https://mala.storinka.org/%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%B%D1%8C-%D1%81%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8F-%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9.html> (дата звернення: 10.10.2023).
7. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО. Дошкільне виховання, 2021. № 4. С. 20–23.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Світлана Хмільовська, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Науковий керівник: Оксана Сорочинська, канд. педагогічних наук, доцент Житомирський державний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. Здоров'я є найбільшою цінністю не лише для окремої людини, але й для всього людства. Для того, щоб людина могла дбати про своє здоров'я та розвиток, вона повинна усвідомлювати, що життя є найціннішим дарунком природи. Тому важливо виховувати культуру здоров'я в особистості, навчати розумінню важливості здорового способу життя та надавати дітям початкові знання про здоров'я вже з самого малечку, щоб ці знання стали звичними та необхідними.

Дошкільний вік є найбільш важливим періодом для формування особистості дитини, оскільки активно розвиваються різні здібності, формуються моральні якості та характер. У цьому віці важливо виробляти правильні звички та навички, які сприятимуть зміцненню фізичного та психічного здоров'я на все подальше життя. Тому здоров'язбережувальні технології стають важливим інструментом у формуванні цих навичок у дітей 5-6 (7) років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження наукових публікацій показує, що багато вчених проявили інтерес до проблеми впровадження здоров'язбережувальних технологій та розвитку навичок збереження і зміцнення здоров'я. Питання створення сприятливого для здоров'я освітнього середовища та особливості впровадження здоров'язбережувальних технологій розглянуто в працях М. Безруких, Н. Захаревич, С. Лупаренко, О. Попова, П. Потейко. Питання розвитку здорового способу життя у дітей дошкільного віку та створення навичок збереження та зміцнення здоров'я розглянуті у працях Т. Андрющенко, О. Іванашко, Н. Левінець та інші.

На сьогодні популярними і ефективними щодо розробки здоров'язбережувальних технологій в системі ЗДО є авторські системи виховання М. Єфименка, М. Скребцова, О. Лопатіна та інші. Особливості їх досліджень - окреслити здоров'язбережувальні технології як складову формування навичок збереження та зміцнення здоров'я.

Мета статті: проаналізувати наукові погляди на поняття «здоров'язбережувальні технології», визначити здоров'язбережувальні технології, які варто використовувати для формування навичок збереження та зміцнення здоров'я у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Щоб перейти до вивчення питання про застосування здоров'язберігаючих технологій для формування навичок збереження та зміцнення здоров'я у дітей старшого дошкільного віку необхідним є з'ясування значення даного поняття. Т. Бойченко зазначає, що суть здоров'язбережувальних технологій полягає в проведенні відповідних коригуючих, психолого-педагогічних та реабілітаційних заходів із метою

покращення якості життя людини, спрямованих на формування вищого рівня її здоров'я та навичок здорового способу життя [2, с. 1-4].

За словами Н. Рубана, здоров'язбережувальна технологія створює сприятливі умови для розвитку дітей у закладі дошкільної освіти, що включає в себе створення комфортного мікроклімату в групі, використання адекватних вимог та методик у навчальному процесі, організацію навчання відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також збалансоване поєднання навчального та фізичного навантаження [5, с. 12-17].

На основі аналізу наукових досліджень можна зробити висновок, що основна ідея здоров'язбережувальних та здоров'яформуючих технологій полягає в комплексному підході до вивчення умов навчання і виховання, який дозволяє розвивати в дітей навички збереження та підтримки здоров'я, проводити контроль індивідуального розвитку та здоров'я кожної дитини, передбачати можливі зміни у здоров'ї і вживати відповідні заходи для покращення якості життя малюків у дошкільному закладі освіти.

Таким чином, поняття "здоров'язбережувальні технології" представляють собою єдину систему, яка об'єднує всі напрями діяльності загальноосвітнього закладу щодо формування навичок збереження та зміцнення здоров'я у дітей старшого дошкільного віку.

Здоров'язбережувальні технології включають в себе комплекс заходів, спрямованих на підтримання та зміцнення здоров'я дітей. Ці технології сприяють формуванню правильних звичок у галузі харчування, фізичної активності, гігієни, емоційного благополуччя та соціальної адаптації. Вони допомагають дітям розуміти важливість збереження свого здоров'я та вчать їх відповідальності за власний організм.

Отже, основними перевагами впровадження здоров'язберігаючих технологій в життя дошкільнят у віці дитинства є:

1. Залучення (інтерактивні програми та ігри можуть привернути увагу дітей і зробити вивчення здоров'я приємним).

2. Освіта (здоров'язбережувальні технології можуть надати важливу інформацію про харчування, фізичні вправи, гігієну та загальне самопочуття в доступній для дітей формі).

3. Розширення можливостей (за допомогою цих технологій діти можуть навчитися самостійно піклуватися про своє здоров'я та приймати свідомий вибір щодо своїх життєвих звичок).

У науковій літературі виділяють принципи впровадження здоров'язбережувальних технологій [3]:

1. Індивідуалізація підходу. Кожна дитина унікальна, тому важливо створювати індивідуальні програми здоров'язбереження, враховуючи її потреби та особливості.

2. Позитивний підхід. Сприяйте позитивному ставленню дітей до здорового способу життя через заохочення та підтримку їхніх зусиль.

3. Інтерактивність та ігровий підхід. Залучення дітей до занять здоров'ям через ігри, вправи та творчі завдання, що роблять процес навчання цікавим та захоплюючим.

4. Приклад для наслідування. Батьки та педагоги повинні бути прикладом для дітей у питаннях здорового способу життя, демонструючи правильні звички та ставлення до здоров'я.

У сучасних закладах дошкільної освіти здоров'язбережувальні технології набули значного розповсюдження. Найпоширенішими з них є:

1. Казкотерапія - це методологія розвитку та виховання дітей за допомогою казкових елементів і історій. Цей підхід сприяє розвитку уяви, креативності, мовлення та емоційної сфери у дітей. Казкотерапія в ЗДО допомагає вихователям створювати сприятливу атмосферу для дітей, де можливо вирішувати проблемні ситуації та розвивати позитивні вміння та якості у малюків.

2. Психогімнастика - це комплекс вправ та методів, спрямованих на розвиток психомоторики, уваги, пам'яті та інших когнітивних функцій у дітей дошкільного віку. Цей метод допомагає зберегти та покращити психічне здоров'я дітей, розвиває їхні психофізичні здібності та сприяє адаптації у навчальному середовищі. Психогімнастика може включати ігрові вправи, гімнастику для мозку, релаксаційні техніки та інші психофізіологічні методики для покращення або підтримки психічного стану дітей.

3. Дихальна гімнастика - це комплекс вправ, спрямованих на правильний розвиток та підтримку дихальної системи у дітей. Цей метод включає в себе спеціальні вправи для вдихання та видихання, які сприяють покращенню дихання, релаксації та загальному психофізичному самопочуттю дітей. Дихальна гімнастика в ЗДО допомагає дітям вчитися контролювати своє дихання, заспокоюватися, покращувати концентрацію уваги та знижувати рівень стресу. Цей метод може бути впроваджений у розклад денного режиму закладу для підтримки фізичного та емоційного здоров'я дітей.

4. Фітотерапія - це метод лікування та підтримки здоров'я дітей за допомогою трав і рослин. Фітотерапія може включати в себе використання трав'яних чаїв, аплікацій з лікарських рослин, ароматерапію з ефірними маслами, та інші природні методики. Цей метод сприяє зміцненню імунної системи, покращує фізичне та емоційне здоров'я дітей, а також допомагає у засвоєнні корисних звичок щодо догляду за здоров'ям.

5. Арт-терапія - це метод психотерапії, в якому використовуються мистецькі матеріали та процес творчості для вираження та розвитку емоцій, думок і почуттів дітей. Арт-терапія сприяє розвитку творчого мислення, виразності, самовираженню та психологічному розвитку дітей. Цей метод допомагає вихователям легше розуміти та підтримувати емоційний стан дітей, а також сприяє пошуку альтернативних шляхів вирішення психологічних проблем чи труднощів.

6. Релаксаційний масаж - це метод, який включає в себе використання ніжних, розслаблюючих прийомів масажу для зняття напруги, покращення емоційного стану та стимулювання фізичного та психічного відпочинку дітей. Цей вид масажу сприяє зняттю стресу, заспокоєнню нервів та покращенню кровообігу. У ЗДО релаксаційний масаж може бути використаний для створення спокійної та комфортної атмосфери, де діти можуть розслабитися та відчути природну реакцію організму на дотик.

7. Кольоротерапія - це метод лікування, який використовує різні кольори світла для впливу на фізичне та емоційне здоров'я людини. У закладах дошкільної освіти кольоротерапія може бути використана як додатковий метод підтримки та стимулювання дітей. Кожен колір вважається відповідальним за певні аспекти функціонування організму, такі як емоції, енергія, апетит та сон. Здійснюючи кольоротерапію у закладі дошкільної освіти, можна створити сприятливу атмосферу для розвитку дітей, підвищити їх настрій та концентрацію.

Висновки: Здоров'язбережувальні технології відіграють важливу роль у формуванні навичок збереження та зміцнення здоров'я у дітей старшого дошкільного віку. Вони сприяють розвитку фізичних, емоційних та соціальних аспектів здоров'я дітей, допомагаючи їм засвоювати важливі навички та звички. Робота з дітьми за допомогою здоров'язбережувальних технологій сприяє формуванню здорового способу життя, що перейде у навички на все життя. Шляхом індивідуального підходу, позитивного ставлення та заохочення до здорового способу життя, батьки та педагоги можуть сприяти зміцненню здоров'я та благополуччя дітей, допомагаючи їм стати здоровими та щасливими.

Список використаних джерел

1. Богініч О. Л., Левінець Н. В., Лохвицька Л. В., Сварковська Л. А. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2014. 127с.
2. Бойченко Т. Є. Валеологія – мистецтво бути здоровим. Здоров'я та фізична культура. Київ. 2005. №2.1-4с.
3. Денесенко Н. Ф., Богініч О. Л., Аксьонова О. П. Через рух - до здоров'я : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 86с.
4. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ : А.С.К., 2004.
5. Рубан Н. Здоров'ятворчі та здоров'язбережувальні технології : палітра педагога. 2010. №2.12-17с.

ФОРМИ Й МЕТОДИ РОЗВИТКУ КІЛЬКІСНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

*Леся Шкабара, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марія Федорова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. До пріоритетних завдань дошкільної освіти і виховання є всебічний розвиток дітей на засадах компетентнісного підходу. Одне з провідних місць у цьому процесі належить розвитку кількісних уявлень у дітей молодшого дошкільного віку крізь призму формування таких умінь та навичок у дітей четвертого року життя, як: уточнення уявлень про множину, вміння диференціювати, володіти навичками обчислення у межах п'яти; володіння способами розумової діяльності та виконання елементарних розумових операцій (аналіз, синтез, узагальнення, аналогія, класифікація,

порівняння) на основі логіко-математичних міркувань, здатність до пошукової діяльності у процесі навчання математиці.

Дослідження сучасних психологів і педагогів показали, що пізнавальна активність у процесі обчислювальних дій у дітей починає розвиватися у дітей вже у молодшому дошкільному віці через природну допитливість, яка притаманна дітям у цього вікового періоду. Саме тому для цього варто використовувати ефективні засоби, відповідні інтересам, віковим особливостям дітей, що сприятимуть розвитку у них кількісних уявлень.

Науковий досвід свідчить, що ігри та вправи як найбільш звичні та зрозумілі для дітей дошкільного віку види діяльності мають цінний потенціал для формування уявлень дітей про число та лічбу (наприклад, завдання на формування навичок послідовного рахунку «Скажи по порядку», ігри та вправи, спрямовані на порівняння чисел «Більше чи менше?», завдання на вміння дітей порівнювати числа між собою «Попереднє та наступне число», завдання для формування навичок віднімання/додавання тощо «Веселий рахунок», «Пострибаємо!» тощо).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема розвитку кількісних у дітей дошкільного віку знайшла своє відображення у працях таких науковців, як: А.Бурова, О.Низковська, О.Бороздіна, Н. Половникова.

Ефективні форми та методи у контексті розвитку кількісних уявлень у окреслено у працях багатьох вчених: Л. Мацюк, В. Крушинська Н.Тарнавська, М.Янгольська та ін.

Мета статті – проаналізувати ефективні форми й методи, спрямовані на розвиток кількісних уявлень у дітей молодшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу статті. Відповідно до чинних програм навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку: «Дитина», «Українське дошкілля» передбачено навчання дітей молодшого дошкільного віку (наприклад, обчислювати та лічити передбачає вміння робити певні операції із числами у межах 5-ти, вміння порівнювати числа (більше-менше), групувати за однією або кількома ознаками, диференціювати, характеризувати числа за певними відношеннями один до одного тощо. Належний рівень сформованості уявлень про число та лічбу у дітей дошкільного віку передбачає їх уміння порівнювати, протиставляти, аналізувати, робити елементарні математичні узагальнення, висновки [1,с.127].

Розвиток кількісних уявлень у дітей молодшої групи також пов'язуємо із такими вміннями та навичками, як: здатність сприймати, відворювати й порівнювати предмети між собою (за розміром, за положенням відносно один одного), мати уявлення про множини; мати уявлення про уявлень про кількість; мати поняття про «багато» і «один»; розуміти значення термінів: «стільки-скільки», «порівну», «більше-менше», «по одному» та ін.

Цей процес також передбачає сформованість умінь дітей складати приклади та арифметичні задачі на додавання і віднімання за малюнками і практичними діями в межах 5. Використовуючи цифрові картки та знаки («+» (дати); «-» «=»; виконувати прості обчислення в усній формі; знайомитися із терміном «сусідні числа» [1,с.127].

Ігри та вправи мають цінний потенціал у формуванні кількісних уявлень дітей молодшого дошкільного віку про число та лічбу, адже активізують інтерес, пізнавальну активність, самостійність дітей у різних видах діяльності.

До ефективних засобів оптимізації цього процесу відносимо гру як найбільш звичну діяльність, у процесі якої діти отримують уявлення про навколишній світ, про взаємозалежності процесів та явищ. Дидактична гра - це навчальна гра, в межах якої діти діють за певними правилами і мають можливість застосувати набуті знання на практиці. Дидактична гра є ефективним засобом інтелектуального всебічного розвитку дітей, є чинником розвитку у них самостійності мислення, сприяє розвитку творчих здібностей.

Дослідниця Т.Степанова зазначає, що із метою формування логічності та операційності мислення дітей 4 року життя у процесі розвитку кількісних уявлень доцільно використати ігри та вправи із опорою на наочність (можна запропонувати гру «Доміно», яка передбачає два набори, у кожному із яких по 5 карток. На першому наборі зображені предмети рослинного чи тваринного світу, а на другому – зображення цифр. У цій грі одночасно беруть участь двоє гравців (робота в парах). Перший варіант «Доміно» можна використовувати для закріплення поняття рівнозначних множин, а другий – складу чисел у межах 5 [2, с. 30].

Ознайомлення дітей із друкованою та письмовою цифрою реалізується із опорою на порівняння множин за використання ігрової діяльності. Для цього можна запропонувати завдання ігрової вправи «Скільки прапорців», за умовами якої діти визначають, що зліва прапорців більше, ніж справа. Далі позначають число прапорців цифрами і встановлюють, що число 2 більше, ніж число 1. Педагог повинен показати знак «>», пояснюючи, що він означає «більше». З'являється запис: $2 > 1$. Діти вчаться читати її: «Два більше, ніж один». Так само розглядають: $1 < 2$, $2 = 2$.

Т. Тихоненко вважає, що із метою розвитку кількісних уявлень у дітей 4 року життя за допомогою вправ можна запропонувати дошкільникам скласти «числові драбинки», діти переконуються в тому, що числа впорядковані за величиною: після числа називають один за рахунку число два, яке більше його на один; перед числом чотири називають число три, яке менше його на один. Між числами два і чотири знаходиться число три, яке більше, ніж два, і менше, ніж чотири, на один і т. д. [3, с.6].

Прийоми розвитку кількісних уявлень дітей 4 року життя варто вважати: повторення чисел, вивчених раніше; знайомитися із утворенням нового числа (шляхом прилічування однієї одиниці до попереднього числа); здійснювати обрахунок предметів з інтонаційним виділенням останнього числа і поясненням, що останнє число при рахунку називає кількість елементів множини; здійснювати завдання на позначення отриманого числа предметів цифрою; підбирати до даного числа відповідної кількості предметів і т.ін.; виконувати вправи на порівняння множин (більше, менше, дорівнює); ознайомлюватися із складом числа; виконувати додавання чисел, з яких складається дане число, і віднімання з даного числа; виконувати практичні завдання на додавання і віднімання чисел та ін. У процесі такої діяльності були застосовані цікаві ігрові та творчі вправи, загадки, ребуси,

прислів'я, драматизації, - всі ті форми, методи та засоби роботи, які б активізували інтерес дітей, їх ініціативність та активність, сприяли її самостійному пошуку у процесі флотування уявлень про кількість та лічбу [4, с.52].

Висновки. Таким чином, мета і завдання у контексті розвитку кількісних уявлень у дітей року життя відповідно до чинних програм: «Дитина», «Українське дошкілля» передбачають вміння дитини виконувати різні операції із числами від 1 до 5, вміти їх порівнювати, дифенціювати, зіставляти тощо. Цей процес пов'язаний із оволодінням процесуальною та підсумковою лічбою; розрізненням й оволодінням кількісною та порядковою, прямою і зворотною лічбою; лічба групами, а також лічбою за участю різних аналізаторів. Цей процес має тісний зв'язок із пізнавальним розвитком дітей, їх здібностями, пізнавальним інтересом, доцільністю методики формування елементарних математичних уявлень.

Означено ефективні форми й методи формування кількісних уявлень у дітей 4 року життя (ігри та вправи).

Ігри та вправи мають цінний потенціал для формування уявлень дітей молодшого дошкільного віку про кількість та лічбу. На наш погляд, процес використання ігор та вправ із метою розвитку кількісних уявлень у дітей молодшого дошкільного віку повинен передбачати цілеспрямовану планомірну діяльність, відповідну інтересам, смакам, особливостям вікового та пізнавального розвитку, бути варіативною, творчою, пошуковою. Для цього доцільно використовувати ігри для формування та поглиблення уявлень дітей про кількість предметів: один, багато, кілька, пара та ін. (вправи «Скажи скільки?», «Один-багато», ігри «Скільки краплинок впало на землю?», «Веселе додавання», «Якщо відняти, скільки залишиться?»). Вихователь дає завдання дитині, які передбачають дії від нижчого рівня дій до вищого. На думку провідних методистів, за цих умов, на наш погляд, діти засвоюватимуть уявлення про число та лічбу на рівні розумових дій.

Список використаних джерел

1. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авторський колектив: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко (та ін.); наук. ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. Режим доступу: <https://f.osvita.city/file/35/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf>
2. Степанова Т.М. Навчаємо математиці : формування елементарних математичних уявлень у дітей віку: навчально-методичний посібник. – К.: Генеза, 2016. – С.30.
3. Тихоненко Т. Формування сенсомоторних здібностей у дітей дошкільного віку / Т. Тихоненко // *Дитячий садок*. – 2012. – № 33. – С.27.
4. Янгольська М.Л. Математичні ігри та приладдя в дитячому садку: навч.-метод. посібник / М.Л. Янгольська. – К.: «Освіта», 2016. – 155с.

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ТА ПРАКТИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МОВЛЕННЕВОЇ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

*Галина Журавська, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Юлія Коломієць, канд. педагогічних наук, доцент
УДУ імені Михайла Драгоманова*

У змісті інваріантної частини Державного стандарту дошкільної освіти освітній напрям «Мовлення дитини» займає особливе місце з огляду на те, що мовлення відіграє важливу роль в житті людини. Формування мовлення дитини у новій редакції Базового компонента дошкільної освіти розглядається як один із основних освітніх напрямів.

Наявність у дітей із ЗНМ порушення лексико-граматичної складової мовленнєвого розвитку призводить до серйозних проблем у формуванні мовленнєвої готовності до навчання у школі, як складової частини готовності взагалі. Це викликає труднощі у засвоєнні програми загальноосвітньої школи.

Нами опрацьовано зміст оновлених Базового компонента дошкільної освіти та програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля», які передбачають використання нових підходів до організації освітнього процесу, зокрема, щодо формування лексико-граматичної сторони мовленнєвої готовності дитини старшого дошкільного віку. Досліджено теоретичні та науково-методичні аспекти формування лексико-граматичної складової мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення до навчання грамоти у школі. Визначено психолого-педагогічні особливості розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення та особливості розвитку мовлення, особливо, лексико-граматичної сторони. У дітей із ЗНМ відмічається несформованість та нестійкість мовленнєво-мисленнєвої діяльності, зниження рівня абстракції та узагальнення, утруднення в структурі породження мовленнєвого висловлювання, бідність логічних операцій. При загальному недорозвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку спостерігаються відхилення у формуванні граматичних категорій, діяльнісного засвоєння мови (усіх її сторін) і діяльності використання мови з метою спілкування.

У основу дослідження лексико-граматичної сторони мовлення старших дошкільників із ЗНМ нами покладено перевірку сформованості компетентностей лексичної ланки мовленнєвої діяльності дитини старшого дошкільного віку згідно Базового компонента дошкільної освіти за освітнім напрямом «Мовлення дитини» та програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». При оцінці лексичної сторони мовлення враховано наступні критерії: розуміння значення слова, здатність до формування лексичних узагальнень, використання лексичних одиниць, вживання лексичних одиниць у контексті. Визначено рівень сформованості граматичної сторони

мовлення, а саме, здатність до словозмін, що виражають числові, родові, часові, відмінкові відношення, здатність до словотворення, використання синтаксичної складової мовлення (уміння складати різні типи речень).

Нами проведено обстеження рівня сформованості лексичної та граматичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. В основу діагностичних ігор, які ми використовували, поклали дидактичні матеріали з програмно-методичного комплексу Л. І. Трофименко «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ».

В результаті дослідження виявили такі рівні сформованості лексичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: достатній рівень - 15%, середній рівень - 23%, низький рівень - 62%. У мовленні дітей переважає загальноповивана та побутова лексика, диференційовано позначаються назви предметів, дій, окремих ознак. Словниковий запас відстає від вікової норми. Узагальнюючих слів недостатньо, виникають труднощі у доборі синонімів, антонімів, діти із ЗНМ не можуть пояснити переносного значення слів, омонімів, хоча розуміють значення слів у контексті. Обмежений лексичний запас, багаторазове використання слів, які однаково звучать, але мають різне значення роблять мовлення дітей бідним. Деякі діти не проявляють ініціативи до комунікації, здатні лише відповідати на запитання, у них виникали труднощі при складанні речень, не змогли побудувати просту закінчену фразу. В результаті діагностування граматичної сторони виявили наступні результати: достатній рівень - 27%, середній - 25%, низький - 48%. У дітей із ЗНМ спостерігаються порушення в узгодженні іменників з прикметниками в роді, особливо у відмінках (*родовому, давальному, орудному*). Допускають помилки у вживанні прийменників, які виражають просторове відношення (*біля, над, навколо*), іноді вони взагалі пропускаються, сполучники та частки вживаються дуже рідко. Виникають труднощі при словотворенні: при творенні іменників з використанням зменшено-пестливих суфіксів (*заєць - зайченя*), прикметників похідних від іменників (*дерево - дерев'яний*), дієслів доконаного виду (*малювали - намалювали*), складних слів, утворених способом злиття двох слів (*чорні брови - чорнобровий*).

Отримані результати при дослідженні, спонукали нас до розробки методики формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення. Ми визначили умови формування лексики та граматики дитини із ЗНМ: тісна співпраця вчителя-логопеда, вихователів логопедичної групи, батьків дитини, наявність правильних мовленнєвих зразків для наслідування (в ЗДО та в сім'ї); цілеспрямована робота по формуванню лексико-граматичної сторони мовлення в дитини із ЗНМ; вироблення у дошкільника навичок контролю та самоконтролю за мовленням.

Ми створили експериментальний корекційно-розвитковий комплекс «Мовленнєвий калейдоскоп», за основу взяли рекомендації щодо формування лексичної та граматичної сторони мовлення дитини із ЗНМ з «Програмно-методичного комплексу з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ» Л.І.Трофименко, який адаптували та допрацювали відповідно до актуальних потреб, які виявлені під час констатувального етапу експерименту. До складу комплексу входить календарно-тематичне планування для дітей

старшого дошкільного віку із ЗНМ, зошит взаємозв'язку вчителя-логопеда та вихователя, зошит для роботи вдома. Для організації освітньої роботи взяли методи та прийоми роботи, які рекомендовані А.Богуш у «Методиці розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку». Крім традиційних методів та прийомів для забезпечення ефективності використали інтерактивні методи та прийоми, які адаптувати для роботи з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ: «мікрофон», «мозковий штурм», «неперервні думки», «нескінчений ланцюжок», інтелектуальні хвилинки, «чарівні» перевтілення.

Найбільш ефективними виявся метод переказу коротких оповідань і казок провели уточнення та диференціацію різних типів лексичних значень одночасно з формуванням предметного значення відмінкових форм. Найбільш доречними для дітей із ЗНМ були такі способи переказу, як переказ за ролями, переказ за частинами. Ці способи визначають невеликий обсяг самостійних мовленнєвих дій, посильних для дитини, яка має мовленнєві порушення, привчають уважно прислухатися до того, як і що говорять їхні товариші, сприяють формуванню навичок контролю та самоконтролю за мовленням.

Паралельно з лексичною роботою, яка проводилася з старшими дошкільниками із ЗНМ, проходило засвоєння граматичних категорій, різних способів словотвору, визначення морфем у словах. Під час формування граматичної сторони у дітей із ЗНМ добирали мовленнєві вправи та дидактичні ігри на подолання порушень в узгодженні іменників з прикметниками в роді, числі та відмінку, у вживанні прийменників, сполучників, значну увагу приділили навичкам словотвору.

Щоб забезпечити ефективність дії методичного комплексу була налагоджена тісна взаємодія між вчителем-логопедом, вихователями групи та батьками. Роботу на етапі формування мовленнєвих навичок здійснював вчитель-логопед, а вихователі долучалися до неї з метою закріплення вже сформованих вмій чи певних уявлень. Більшість корекційних завдань вирішувалися разом (розвиток комунікативної функції мови, формування граматично правильного мовлення, збагачення та активізація словника).

Як результат корекційно-розвиткової роботи, покращився рівень компетентностей дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ, так по розділу «Лексика»: достатній рівень з 15% зріс до 66% (збільшився на 51%), середній з 23% зріс до 34% (на 11%); по розділу «Граматика»: достатній рівень з 27% зріс до 41% , (збільшився на 14%), середній - був 25% став 59% (зріс на 34%); низького рівня не виявлено.

Отже, ми зробили висновок, що систематичне включення традиційних та інтерактивних методів та прийомів в освітній процес, системи дидактичних ігор та мовленнєвих вправ, які містять лексичні завдання та спрямовані на формування граматичних категорій, позитивно впливають на формування лексичної та граматичної сторони мовлення та формування мовленнєвої компетентності дошкільників старшого дошкільного віку із ЗНМ по підготовці до навчання грамоти в школі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Затверджено наказом МОН № 33 від 12.01.2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/nakaz-33-bazovyykomponent-doshk-osv.pdf>
2. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. 2-е видання, доповнене і перероблене. К. : Видавничий дім «Слово», 2008. 440 с.
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/О.І.Білан. – Вид.2-ге, зі зм. і доп. - Тернопіль: Мандрівець, 2022. – 216с.
4. Трофименко Л. І. Програма корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення / Трофименко Л. І. / К. -2012. С. 38-49.
5. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене і доповнене / За ред. М.К.Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 672с

ФОРМУВАННЯ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ІГРОВИМИ ЗАСОБАМИ

*Лавренюк Оксана здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марина Федорова, канд. психологічних наук, доцент
УДУ імені Михайла Драгоманова*

Спеціальна педагогічна наука та логопедична практика свідчить про збільшення кількості дітей із порушеннями мовлення, багато з яких мають психоневрологічні, соматичні проблеми, схильність до девіантної поведінки або комбіновані порушення розвитку. Слід зазначити, що у дітей із поєднанням порушення сприймання та вимови фонем спостерігається незавершеність процесу формування звуків. Звуки відрізняються своїми акустичними чи артикуляційними ознаками. Несформованість фонематичного сприймання призводить до того, що дитина відчуває значні труднощі не тільки в процесі оволодіння вимовною стороною мови, а й у процесі звукового аналізу слів, опанування грамоти, тому що тільки після досягнення певного (стартового) рівня фонематичного сприйняття дитина може повноцінно володіти звуковим аналізом і синтезом, а згодом – навичкам читання та письма. Тому актуальним завданням батьків та педагогів є вчасна допомога дітям у формуванні та розвитку мовних здібностей. Проблеми навчання та виховання дошкільників із ФФНМ присвячені численні науково-методичні дослідження, в яких розглядаються методи діагностики та корекції фонетико-фонематичних відхилень у дітей на цьому наголошували Г. А. Каше, С. В. Коноваленко, Ю. В. Рібцун, Т. Б. Філічева, Г. В. Чіркїна.

Дошкільники із порушеннями загального недорозвитку мовлення досить часто спотворюють у вимові ті звуки, які правильно вимовляють. І тому про таких дітей батьки та педагоги досить часто кажуть: «Він може вимовляти звук, але не хоче правильно говорити!» Вважаємо, що дане твердження неправильне.

Причиною порушення вимови є не небажання дитини говорити правильно, а недоліки у формуванні фонематичного сприйняття. При порушенні фонематичного сприйняття у дошкільника, також характерні порушення звукової та складової структур слова. За допомогою формування артикуляційних навичок можна досягти лише мінімального ефекту, і до того ж тимчасового. Фонематичне сприйняття вважається найголовнішою складовою у подальшому формуванні нормального мовлення дитини. Стійке виправлення мовлення може бути гарантоване лише при випереджаючому формуванні фонематичного сприйняття. Безсумнівно існує зв'язок між фонематичними та лексико-граматичними уявленнями. Під час планомірної роботи з розвитку та корекції фонематичного сприйняття дошкільники краще сприймають та розрізняють: закінчення слів, префікса в однокорневих словах, загальні суфікси, прикметники, приголосні та голосні звуки. Також без достатньої сформованості фонематичного сприйняття у дитини не можливе становлення та розвиток фонематичних процесів, які розвиваються на основі формувань про фонематичні уявлення, фонематичний аналіз та синтез слів. Це значить, що без тривалих спеціальних вправ для формування навичок звукового аналізу та синтезу, дитина не зможе опанувати грамотне читання та письмо.

Отже, великого значення для повного засвоєння звукової структури слова надають саме фонетико-фонематичній стороні мовлення. Звуковий аналіз – це операція розумового поділу на складові елементи (фонемі) різних звукокомплексів (поєднань звуків, складів та слів). «...ключовим моментом у корекції мовленнєвого недорозвинення є фонематичне сприймання. При вторинному порушенні фонематичного сприйняття можуть спостерігатися порушення мовленнєвих кінестезій, при анатомічних рухових порушеннях роботи органів апарату артикуляції. В таких випадках нормальна слуховимовна взаємодія порушена. При первинному порушенні фонематичного сприйняття, перспективи успішного оволодіння звуковим аналізом та рівнем сформованості дії звукового аналізу менше, ніж за вторинного.

Нерідко у дітей із загальним недорозвитком мовлення виділяється залежність між рівнем фонематичного сприйняття та безпосередньо кількістю порушених звуків. Чим більше звуків не сформовано, тим нижчий рівень фонематичного сприйняття. Але не завжди вимова та сприйняття точно відповідають один одному, дитина може неправильно вимовляти 3 звуки, а на слух не розрізняти більше звуків.

Фонематичне недорозвинення характеризується:

1) деякі звуки можуть замінюватися простими за артикуляцією (дзвінкі звуки можуть замінюватись глухими, деякі діти замінюють усі шиплячі та свистячі звуки більш простими вибуховими;

2) несформовано процес диференціювання звуків (замість кількох близьких за артикуляцією звуків вимовляють середній, невиразний звук;

3) дитина може правильно вимовляти деякі звуки, але в мовленні вона ними не користується або замінює;

4) нестійке використання звуків у мовленні (у різних контекстах однакові слова дитина може вимовляти по-різному.

Одним з ефективних методів корекції ЗНМ можна вважати дидактичні ігри. Їх мета – виховувати у дітей потребу в знаннях, активний інтерес до того, що може стати для них новим джерелом удосконалення пізнавальних навичок. До сьогодні, у різних галузях як вітчизняної, так і зарубіжної системи спеціальної освіти питанню вивчення порушень мовлення присвячені дослідження провідних науковців:

- при сенсорних порушеннях, а саме слухового аналізатору (Т. Зикова, О. Мартинчук, Л. Фомічова, М. Шеремет та ін.);

- при порушеннях поведінки та спілкування (С. Конопляста, М. Шеремет, В. Тищенко, В. Тарасун та ін.);

- при затримці психічного розвитку (І. Мартиненко, Т. Сак, Н. Королько та ін.);

- при тяжких порушеннях мовлення (В. Галущенко, О. Качуровська, С. Конопляста, Н. Чередніченко, М. Шеремет, Ю. Коломієць та ін.);

«Гра - це діяльність дітей, у якій вони беруть від «дорослі» ролі й у ігрових умовах відтворюють діяльність дорослих та відносини з-поміж них».

Будь-яка гра для дитини – це пізнання світу, де вона розвиває розумові та фізичні здібності, креативність, пізнавальні процеси (увагу, пам'ять, мислення, мову), моральні та вольові якості.

«Гра є універсальною формою діяльності, всередині якої відбуваються основні прогресивні зміни в психіці та особистості дитини-дошкільника, гра визначає його відношення з оточуючими людьми, готує до переходу на наступний віковий етап, до нових видів діяльності». Ігрова діяльність дітей з ЗНМ значно відрізняється від ігор нормо типових дітей, що обумовлено дією основного порушення.

Для дітей-дошкільників, що мають порушення мовлення, гра виступає необхідною умовою всебічного розвитку особистості та інтелекту. Мовленнєва ігрова діяльність має особливе значення, як необхідна умова виправлення вже наявних симптомів мовленнєвого недорозвитку та профілактики виникнення нових проявів. Логопедична дидактична гра – гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, удосконалення пізнавального інтересу та комунікативних навичок. Логопедичні дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню мовленнєву діяльність, вносять у неї елемент цікавості, корегують мовлення дитини. Систематичне використання на заняттях різноманітних методів та прийомів роботи, таких як: ігри, завдання, вправи, наочні посібники сприяють значному розвитку та формуванню фонематичного процесу.

Підвищення рівня фонетико-фонематичного компоненту мовлення у дошкільників із ЗНМ передбачає своєчасне попередження та по можливості усунення наявних у них мовленнєвих порушень. Чим раніше починається їх корекція, то вище результативність усунення власне мовленнєвих недоліків, не ускладнених вторинними наслідками, і навіть супутньої їм педагогічної занедбаності. Пошук найбільш ефективних шляхів корекції та попередження ускладнень у дітей з ЗНМ базується на системному аналізі загального

недорозвинення мовлення, а також співвідношенні характеру його первинних та вторинних порушень.

- при сенсорних порушеннях, а саме слуху Підвищення рівня фонетико-фонематичного компоненту мовлення у дошкільників із ЗНМ передбачає своєчасне попередження та по можливості усунення наявних у них мовленнєвих порушень. Що раніше починається їх корекція, то вище результативність усунення власне мовленнєвих недоліків, не ускладнених вторинними наслідками, і навіть супутньої їм педагогічної занедбаності Пошук найбільш ефективних шляхів корекції та попередження ускладнень у дітей з ЗНМ базується на системному аналізі загального недорозвинення мовлення, а також співвідношенні характеру його первинних та вторинних Підвищення рівня фонетико-фонематичного компоненту мовлення у дошкільників із ЗНМ передбачає своєчасне попередження та по можливості усунення наявних у них мовленнєвих порушень. Що раніше починається їх корекція, то вище результативність усунення власне мовленнєвих недоліків, не ускладнених вторинними наслідками, і навіть супутньої їм педагогічної занедбаності

Отже, зробивши, теоретико-методологічний аналіз наукової та спеціальної літератури про особливості фонетико-фонематичного компоненту мовлення дошкільника із загальним недорозвитком мовлення, ми сформулювали висновки:

1. Фонетико-фонематичні порушення мовлення у старших дошкільнят є поширеними, які ведуть до структури мовленнєвого порушення у дітей із різними формами із загальним недорозвитком мовлення.
2. У дітей з нормальним розвитком фонетико-фонетичної сторона мови має бути повністю сформована до семи років.
3. Система логопедичного впливу при ЗНМ має комплексний характер: корекція звуковимови поєднується з формуванням звукового аналізу та синтезу, розвитком лексико-граматичної сторони мови та зв'язкового висловлювання, з інтонаційною стороною мови.
4. Систематичне використання на заняттях різноманітних методів та прийомів роботи, таких як: ігри, завдання, вправи, наочні посібники сприяють значному розвитку та формуванню фонематичного процесу.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. Мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник / А.М. Богуш, Н.І. Луцан. – Київ: Слово, 2008. – 187 с.
2. Соботович Є. Ф. Формування семантичної структури слова у дітей з вадами мовленнєвого розвитку / Євгенія Соботович // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. пр. К., 2005. Вип. 2. С. 3-17.
3. Рібцун Ю.В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс / Рібцун Ю.В. К.: Освіта України, 2011.
4. Тарасун В.В. Превентивне навчання дошкільників з порушеннями мовленнєвого розвитку: Монографія / Тарасун В.В. К., 1998. 255 с.

5. Тищенко В.В., Скопненко О. Недорозвиток та недорозвинення: фрагмент лінгвістичного аналізу деяких логопедичних термінів. Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: Вип. 3. К.: Актуальна освіта, 2006.

6. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс / За ред. Є.Ф. Соботович К.: «Актуальна освіта», 2007.

КАЗКА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

*Лонська Світлана, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Ірина Мартиненко, доктор психологічних наук, доцент
УДУ імені Михайла Драгоманова*

Мова – це основний показник розвитку суспільства, який виражається за допомогою мовлення. Проблемою становлення мовлення людини в різні часи займалися багато дослідників.

На думку лінгвістів, основними видами мовленнєвої діяльності є слухання, говоріння, читання, письмо. Відтак зв'язне мовлення – це певний процес, мовленнєва діяльність та її кінцевий продукт. Діти дошкільного віку оволодівають говорінням та слуханням в усному зв'язному мовленні і таким чином долучаються до комунікативної взаємодії.

Державна мова є базовим способом спілкування та висловлювання своїх думок у суспільстві. Від того, як людина знає знання рідну мову, вміння нею користуватись залежить її внутрішня культура особистості, моральні якості, суспільні та естетичні ідеали. Важливо, щоб виховання особистості здійснювалося з опорою на практичне засвоєння рідної мови, розширення словникового запасу, знання граматики граматики та зв'язного мовлення.

До питання розвитку зв'язного мовлення дошкільників зверталися класик дошкільної педагогіки С. Русова, педагоги і психологи (Й. Герbart, Т. Поніманська, О. Калмикова, Н. Шиліна, М. Фомічова та ін.) та методисти (Н. Гавриш, Л. Ейлер, О. Жильцова, К. Крутій, Є. Сухенко).

За Н.В. Гавриш формування зв'язного мовлення (слухання та говоріння) передбачає оволодіння такими вміннями та навичками, як:

- навички звукового оформлення висловлювання, що відповідають нормам мовлення;
- вміння підбирати слова та висловлювання відповідно до ситуації спілкування;
- вміння граматично правильно будувати власне висловлювання, що відповідають закономірностям мови;
- вміння використовувати різні види висловлювання, що відповідають комунікативному наміру;
- вміння розуміти предметно-змістовну сторону висловлювання;
- здатність розуміти інтонаційну сторону висловлювання, визначати його мету;
- вміння впізнавати слова відповідно до їх значення;

- здатність розрізняти слова, що глибокі за звучанням [2].

Науковці вважають, що зв'язне мовлення – це мовлення, форма якого визначається змістом, а згодом і бажанням мовця. Зв'язним є таке мовлення, що у мовленнєвому плані відображає всі найсуттєвіші зв'язки [4].

Проблема формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвитком мовлення займає одне з основних напрямків в сучасній логопедії. Оволодіння мовою та мовленням це один із основних шляхів здобуття якісної освіти та всебічного розвитку дитини. Відхилення від вікових нормованих показників у розвитку зв'язного усного мовлення ускладнюють адаптацію дитини, спроможність контактувати з дорослими і ровесниками, якісно опанувати навчальну діяльність, що уповільнює процес засвоєння загальноосвітніх знань, розвиток навчальних умінь, навичок читання й письма в початковій школі, а також особистісний розвиток дитини.

Впродовж довгої історії людства казки та легенди відігравали важливу роль як фольклорного здобутку народу так і мовленнєвого. Сьогодні казка залишається ефективним засобом навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Під час використання казок для розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ ставляться наступні завдання:

- формувати та розширювати знання дітей про казку як один з літературних жанрів;
- вчити відрізняти казку від оповідання;
- знайомити дітей з українськими, зарубіжними та народними казками;
- вдосконалювати вміння складати творчі розповіді, дотримуючись змістовності, послідовності та логічності викладу думки;
- вчити правильно та доречно вживати мовні та немовні засоби виразності;
- вчити дотримуватись композиційної структури під час складання казки;
- залучати до фантазування, придумування казок, нових сюжетів [5].

Основні принципи розвитку зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ:

- природовідповідність;
- всебічне формування особистості;
- співробітництва;
- максимальної мовленнєвої активності;
- емоційної насиченості знань;
- виразності мовлення;
- включення в активну пізнавальну діяльність за змістом твору.

Високу мудрість у вихованні дітей за допомогою казки визначив відомий педагог В. Сухомлинський, а також визначив найбільш раціональні способи їх використання.

Основними формами роботи з казкою є наступні:

- слухання казки;
- читання казки;
- бесіда за змістом казки;
- виготовлення ілюстрацій;
- театралізація казок;
- творча робота, створення власних казок.

Такий підхід є дійовим засобом впливу на морально-етичні почуття дітей
Основні методи роботи з казкою:

- створення продовження казки, фантазування дітей
- зміна кінцівки казки;
- спільне розв'язання проблемного питання, міркування дітей;
- зміна знайомої ситуації в казках;
- зміна характерів казкових персонажів;
- придумування нової казки, наділення знайомих героїв новими якостями;
- складання нової казки з персонажами інших казок;
- складання казок про фантастичні країни за планом:

1. Хто живе в цій країні?

2. Що вони роблять?

3. Як ми туди потрапимо?

4. Що там робитимемо?

5. Що привеземо з цієї країни на згадку?

Творче складання казки як один з напрямів розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників здійснюється ефективно за наступних організаційно-педагогічних умов, які визначила Т. Зінкевич:

- для казкового героя слід створити безпечне місце;
- бажано, щоб характер героя та дитини мали спільні риси;
- у казкового героя має бути друг-помічник;
- в казці має бути антигерой, якого треба перемогти;
- кінець казки має бути щасливим.

Казка є одним із ефективних засобів активізації словесної творчості дітей із ЗНМ, розвитку зв'язного мовлення. Відтак для дітей дошкільного віку використовуються різні методи та прийоми роботи з казкою, що стимулюють розвиток зв'язного мовлення.

1. Придумування продовження казки.

Варіанти продовження казки можуть варіюватися, залежно від сприймання казки, розвитку творчої уяви.

2. Зміна кінцівки казки.

Діти мають змогу змінити кінцівку казки на свій лад.

3. Спільне вирішення проблемного питання, що стосується казки.

Дітям пропонується добре подумати, пофантазувати, допомогти героям знайти вихід з проблеми. Таким чином діти вчаться логічно мислити.

4. Заміна ситуацій у знайомих казках.

Читаючи дитині добре знайому казку, потрібно домовитися щось у ній змінити.

5. Заміна характерів персонажів казки

Дітям слід запропонувати придумати нову казку, проте казкові персонажі наділяються новими якостями.

6. Складання казок про фантастичні країни і світи

Як відомо, через спостереження та слово діти здатні засвоїти доступні їм факти навколишнього світу. Мова є основним інструментом пізнання оточуючого світу. Важливою умовою для виникнення і розгортання дитячих розмов є змістовне життя дітей у дитячому садку.

Формувати зв'язне мовлення у дітей із ЗНМ можна за допомогою казки, цінність якої полягає в тому, що вона концентрує в собі сукупність засобів української мови. Діти не тільки люблять казки, а пізнають світ через казкові образи.

Формування навичок зв'язного мовлення в дітей із ЗНМ посідає центральне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в дошкільному освітньому закладі. Зв'язне мовлення ніби вбирає в себе всі досягнення дитини в оволодінні рідною мовою засвоєні її звукової сторони, словникового складу, граматичної будови. До кінця дошкільного віку дитина повинна навчитися самостійно, відтворити й самостійно будувати зв'язні висловлювання різних типів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Затверджено наказом МОН № 33 від 12.01.2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/nakaz-33-bazovyykomponent-doshk-osv.pdf>
2. Богуш А. М. Компетентнісний підхід до мовленнєвого розвитку дошкільників / А. М. Богуш // У кн. Педагогічна і психологічна науки в Україні. – Том 2 Дидактика, методика, інформаційні технології. – К. : Педагогічна думка, 2007. – С. 155-170.
3. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А. М. Богуш. — К.: Вища школа, 2007. - 542 с.: іл.
4. Логопедія : Підручник / За ред. М. К. Шеремет. – К. : Слово, 2017. – 672 с.
5. Логопедія: [підручник] / За ред. М.К. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 375 с.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»/О.І.Білан. – Вид.2-ге, зі зм. і доп. - Тернопіль: Мандрівець, 2022. – 216с.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: СЬОГОДЕННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

*Анастасія Прокопчук, вчитель-дефектолог
Житомирський дошкільний навчальний заклад №70*

Кожна дитина унікальна, зі своїм потенціалом, індивідуальністю, зоною найближчого розвитку, умовами життя. Дитина має право на освіту й виховання. Заклади дошкільної освіти мають створювати умови й надавати можливості для покращення зони актуального розвитку кожної дитини.

Високоякісна педагогічна діяльність враховує різні погляди родин на освіту, навчання та виховання й дає їм можливість почуватися потрібними, створюючи умови, в яких вони довіряють педагогам і закладу освіти. Це передбачає активну роботу колективу педагогічних працівників щодо розуміння та врахування мови, соціального статусу, культурного й релігійного походження родин, наявності інвалідності серед членів родини тощо.

Під дистанційним навчанням розуміється особистісний процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за безпосередньої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціальному оточенні, яке діє за допомогою сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг дошкільнятам для отримання ними знань, умінь і навичок відповідно до навчальних та корекційних програм способом застосування сучасних технологій та технічних засобів навчання. [2]

Сім'я є важливим соціальним інститутом й первинним освітнім середовищем, що виконує провідну роль у формуванні особистості малюка, забезпеченні її подальшого розвитку впродовж життя. [1]

Дистанційне навчання та «навчання» загалом дошкільнят у закладах дошкільньої освіти відрізняється від традиційного навчання. Найімовірніше ми говоримо про розвиток самоідентичності, можливість робити вибір, бути з однолітками. Що більше дошкільнята насолоджуються теплим спілкуванням з іншими дітьми, то більше вони можуть досліджувати в безпечному й ігровому середовищі. За такого підходу гра не є доповненням або розкішшю. Вона є основоположною частиною розвивального середовища дитини дошкільного віку. [3]

Під час дистанційної освіти дітям з особливими освітніми потребами (ООП), які навчаються у інклюзивному середовищі, ставляться початкові цілі та завдання, що відповідають їхнім особливим освітнім потребам і зоні найближчого розвитку. Обов'язковими сторонами цієї психолого-педагогічної команди є і батьки вихованців з ООП. Зусилля усіх учасників освітнього процесу будуть вагомими і значимими тільки за умови, коли вони мають підтримку з боку батьків дитини. У інклюзивному освітньому процесі суттєво необхідна значимість співпраці команди психолого-педагогічного супроводу і батьків вихованців з метою узгодження напрямків освітньої діяльності, що вирішуються під час корекційного впливу, властивостей особистісного розвитку дитини, що, своєю чергою, призводить до необхідності дотримання та узгодження індивідуального плану корекційно-розвиткової роботи для вихованця.

Для успішної колекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами учасники команди психолого-педагогічного супроводу мають:

- виявити з основні види порушень психофізичного розвитку своїх вихованців;
- розкрити та вивчити стан розвитку усіх психічних пізнавальних процесів розвитку кожного вихованця;
- навчитися адаптувати та модифікувати навчальні програми та методики, освітнє середовище;
- створювати приємні умови для спілкування, сприяти створенню толерантного середовища у дитячому колективі;
- посприяти встановленню партнерських відносин з членами родин вихованців.

Прийоми індивідуального впливу на дітей з ООП під час дистанційного навчання:

– Активізація дитини. Дитина не повинна бути пасивним учасником навчального процесу. Педагог має підібрати такий зміст навантаження на заняття та методи залучення дитини, щоб він був активним і свідомим у засвоєнні знань, умінь і навичок.

– Персоналізація завдань. Залежно від індивідуальних освітніх особливостей вихованця та характеру труднощів, які можуть виникнути під час корекційного впливу, слід пропонувати завдання у різній формі.

Дистанційне навчання для дітей з ООП внесло у життя дітей деякі зміни:

– Зміни в режимі дня – під час дистанційного навчання батьки мають забезпечити той режим дня, до якого дитина звикла. Розклад дня – це орієнтир не лише для батьків під час дистанційного навчання, а й насамперед для дітей. Дитина буде справді занурена в освітній процес, якщо вона сама його ініціює, якщо саме її ідея чи потреба стає стимулом до навчання.

– Перехід до нової форми навчання – для багатьох дітей з ООП дистанційна форма навчання є новою і, досить часто, незрозумілою.

– Перебування в емоційно-напруженій ситуації – дитина може перебувати в напруженому стані через те, що батьки хвилюються за якість навчання. Педагоги та батьки вихованців створюють атмосферу довіри та спокою, м'яко пропонують дітям свою допомогу. Замість того, щоб забороняти їй робити щось замість дітей, педагоги мають навчати, а батьки довіряти можливостям своїх дітей. [4]

Для найбільш практичного дистанційного навчання дітей з ООП можна визначити наступне:

- як доцільно вчити дитину (дистанційно, відправляти завдання та консультувати батьків (асинхронно) або телефонувати батькам дітей з ООП);
- визначити гранично допустиме навантаження для дитини;
- тематичні цикли, які мають вивчити вихованці;
- консультації з батьками дитини.

Тому під час дистанційного навчання з дітьми з ООП використовуємо декілька спеціальних корекційних методик та технологій, що суттєво допомагають у вирішенні низки корекційних задач. Це – психогімнастика, ігротерапія, Су-Джок терапія, ізотерапія, тілесно-орієнтована техніка, мнемотехніка, ейдетика та кінезіологічні методи.

Досвід життя дитини в родині та співпраця разом з усіма учасниками корекційного впливу закладають основу для розвитку особистості дитини, освітніх звичок для подальшого успішного навчання. Щоб спонукати до загального розвитку вихованців, важливо враховувати їхні попередній досвід та інтереси, сімейні й культурні особливості. Це, в подальшому, сприяє розвитку дитини та досягненню подальших успіхів у житті.[4]

Звичайно, дистанційне навчання для дітей з ООП має свою специфіку та особливості. Це новий для нас досвід, але успішно опрацьовуємо усі поставлені освітні цілі і завдання та удосконалення усіх особливостей дистанційного навчання у дошкільному закладі.

Список використаних джерел

1. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні/ за загальною редакцією президента НАПН України В.Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. С.36

2. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Закон України від 25 квіт. 2013 №466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>(дата звернення: 28.02.2024).

3. Рекомендації Європейської Комісії щодо високоякісних систем дошкільної освіти та догляду: веб-сайт. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/01/25/Klyuchovi%20pokaznyky%20yakosti%20doshkilnoyi%20osvity.pdf>(дата звернення: 28.02.2024).

4. Що таке якісна освіта? веб-сайт. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/01/25/Shcho%20take%20yakisna%20doshkilna%20osvita.pdf> (дата звернення: 28.02.2024).

**РОЗДІЛ 4. ТЕХНОЛОГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО**

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІНТЕРАКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ**

*Тетяна Гужанова, канд. філологічних наук, доцент
Софія Фещук, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Формування комунікативної компетентності в процесі інтерактивної взаємодії є важливим елементом розвитку особистості дитини старшого дошкільного віку. Цей період відзначається інтенсивним розвитком когнітивних процесів та формуванням основних мовленнєвих навичок. Під час активної взаємодії з однолітками, дорослими та іншими членами суспільства, діти мають можливість вирішувати конфлікти, виражати свої думки та почуття, а також сприймати точки зору інших.

У сучасних умовах дошкільна освіта в Україні акцентує увагу на розвиток комунікативної компетентності як ключового елементу виховання. Вихователі не лише надають базові знання, а й активно сприяють формуванню вмінь ефективно спілкуватися, розвиваючи в дітей навички адекватного реагування на різні ситуації. Інтерактивна взаємодія створює сприятливі умови для практичного використання набутих мовленнєвих навичок, а також розвитку слухового сприйняття та емпатії. Під час спільних дій з іншими дітьми та вихователями, малюки навчаються розуміти не лише слова, але й міміку, жести та інші невербальні засоби спілкування, що сприяє їхньому загальному розвитку.

Така інтерактивна взаємодія, заснована на взаєморозумінні та взаємопідтримці, сприяє формуванню в дітей навичок успішного спілкування, а також виховує в них відповідальність та взаємоповагу. Вона є важливим етапом у становленні комунікативної компетентності, яка є ключовим фактором успішної соціалізації та адаптації в суспільстві.

Це відображено в нормативно-правових актах України, таких як: Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державна національна програма «Освіта», Базовий компонент дошкільної освіти, які визначають напрями розвитку дошкільної освіти та рекомендації щодо формування комунікативної компетентності. Крім того, велике значення приділяється науковим дослідженням в галузі педагогіки та психології, які допомагають вдосконалювати методи роботи з дітьми старшого дошкільного віку для успішного формування їхньої комунікативної компетентності. Зокрема, в працях І. Синиці, М. Кочерган, Л. Мацько, М. Плющ, Н. Орланової, А. Богуш, О. Біляєва, Т. Гужанової, М. Вашуленка, І. Черезової та інших.

Одним з ключових аспектів набуття дітьми комунікативних навичок у процесі їх виховання є використання відповідних методик та організаційно-педагогічних умов. Інтерактивна взаємодія в цьому процесі відіграє значущу

роль, оскільки саме через неї діти найефективніше засвоюють навички спілкування та вміння співпрацювати з іншими людьми.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити сутність роботи з формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку через інтерактивну взаємодію, визначити найбільш ефективні методи та прийоми, що сприяють успішному формуванню комунікативних навичок та вмінь дітей старшого дошкільного віку.

Комунікативна компетентність дитини дошкільного віку охоплює здатність ефективно спілкуватися за допомогою мови. Вона включає в себе не лише знання мови, а й уміння чітко формулювати власні думки, розуміти висловлювання інших, а також вміння організовувати мовленнєву взаємодію. Дитина зі сформованою комунікативною компетентністю може виражати свої потреби, почуття та думки, спілкуватися з іншими людьми, а також взаємодіяти з ними в процесі гри та навчання [5].

Інтерактивна взаємодія дітей дошкільного віку є процесом активного спілкування, спільної діяльності та взаємодії між дітьми під час спільних занять, ігор та інших ситуацій. Цей підхід передбачає взаємодію не лише з дорослими, а й з ровесниками, що сприяє розвитку комунікативних навичок, соціальної компетентності та співпраці між дітьми, а також допомагає формувати в них навички спільної діяльності та взаєморозуміння [6].

Інтерактивна взаємодія дітей дошкільного віку є важливим елементом їхнього соціального та когнітивного розвитку. Цей процес передбачає активну спільну діяльність дітей під час ігор, розважальних та навчальних занять [8].

Особливу увагу слід приділяти ролі вихователя в організації інтерактивної взаємодії. Він повинен створювати сприятливу атмосферу для вільного вираження думок та ідей дітей, сприяти їх активній участі в спільних заняттях та розвивати навички співпраці та толерантності. Такий підхід допомагає не лише формувати комунікативні вміння, але й сприяє загальному розвитку особистості дитини.

Використання дидактичних ігор, які базуються на елементарній лексиці дитячого спілкування, виявляється ефективним засобом формування комунікативної компетентності в дошкільників. Ці ігри допомагають створити психологічну готовність дітей до спілкування, що є необхідною передумовою для успішного вивчення мови. Вони також забезпечують природну необхідність у систематичному повторенні розмовного матеріалу, що сприяє кращому усвідомленню та використанню мовленнєвих конструкцій. Крім того, гра допомагає дітям тренувати вибір потрібного мовленнєвого зразка та готує їх до спонтанного ситуативного спілкування [4].

Оскільки дитина проводить більшу частину часу в закладі дошкільної освіти, педагоги та однолітки є її головними співрозмовниками. Саме в цьому середовищі відбувається переважна більшість актів комунікативної взаємодії. Спілкування з педагогами та однолітками відбувається в ігрових ситуаціях та побуті, що створює навколишнє середовище, яке сприяє вивченню та практиці вживання мовленнєвих конструкцій.

Враховуючи ці аспекти, завдання вихователя спрямовані на формування комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку в процесі інтерактивної взаємодії, можуть бути наступні:

1. Організовувати групову та партнерську активність, яка сприяє спільному вирішенню завдань та взаємному спілкуванню.
2. Проводити розвивальні ігри та вправи, які стимулюють дітей до взаємодії, співпраці та обміну інформацією.
3. Створювати умови для спільних творчих проєктів, де діти зможуть взаємодіяти, ділитися ідеями та розвивати власну комунікативну компетентність.
4. Залучати дітей до обговорення різноманітних ситуацій та проблем, сприяючи розвитку їхніх навичок висловлювання власної думки та врахування точок зору інших.
5. Підтримувати групову взаємодію через спільне планування та виконання завдань, спільні ігри та діяльність, спрямовану на досягнення спільних цілей.
6. Вдосконалювати вміння дітей слухати і розуміти інших, стимулювати взаємне сприйняття та підтримку у групі.

Ці завдання сприятимуть не лише розвитку комунікативної компетентності, але й соціально-емоційному розвитку дітей, формуванню навичок співпраці та колективної взаємодії.

Для формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку важливо стимулювати їх активну участь у взаємодії з оточуючим світом та сприяти розвитку їхніх навичок ефективного спілкування. Це можна досягти через організацію інтерактивних ситуацій, які будуть заохочувати дітей виражати свої думки та ідеї, слухати інших та співпрацювати з партнерами [1].

У такому контексті діти можуть брати участь у різних видах діяльності, де вони будуть залучені до спільного вирішення завдань та взаємодії з іншими:

- В ігровій діяльності: через рольові ігри та інтерактивні сюжети, де діти будуть спілкуватися між собою, використовуючи різні мовленнєві конструкції.
- В пізнавальній діяльності: де діти в парах чи групах обговорюють питання, діляться своїми власними спостереженнями та висловлюють свої думки про об'єкти вивчення.
- У художньо-мовленнєвій діяльності: коли діти разом складають казки, вірші або театральні постановки, спільно розробляють сценарії та виступають перед іншими.

Щоб досягти успіху в цій справі, важливо:

1. Забезпечувати можливість для активної участі кожної дитини у комунікативних ситуаціях.
2. Створювати заняття, де діти мають можливість висловлювати свої думки та ділитися ними з іншими.
3. Організовувати групові проєкти, які спонукають дітей до співпраці та спільного досягнення цілей.
4. Застосовувати різноманітні методи інтерактивного спілкування, щоб стимулювати активність та участь кожної дитини.

5. Враховувати індивідуальні особливості дітей під час організації інтерактивної взаємодії та надавати відповідну підтримку кожному учаснику.

Для формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі інтерактивної взаємодії важливо використовувати різноманітні методи та форми роботи. Серед них мікрофон, дебати, «удвох», ланцюжок, снігова куля, синтез думок, коло ідей, загальний проект, асоціативна квітка, «дерево рішень», метод багатоканальної діяльності та інші. Проте, слід пам'ятати, що ці методи та форми роботи будуть ефективними лише в тому випадку, якщо на заняттях обговорюється проблема, з якою діти вже мають досвід. Теми обговорень не повинні бути занадто вузькими [7].

Формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом їхнього розвитку. Цей процес потребує уваги як з боку вихователів, так і з боку батьків. Розуміння значення комунікації в дошкільному віці допомагає створити атмосферу взаєморозуміння та підтримки, де дитина відчуває себе впевнено та здатною до взаємодії з іншими [2].

У сімейному оточенні і в середовищі дитячого садка важливо створювати позитивний приклад для дітей. Батьки та вихователі повинні виступати як модель коректного та поважного спілкування, що сприяє формуванню у дітей таких якостей як терплячість, ввічливість та здатність до співпереживання [3].

Отже, результатом успішного формування комунікативної компетентності має стати особистість, яка вміє ефективно спілкуватися, проявляє повагу до інших та має навички вирішення конфліктів. Це важлива складова сучасної системи освіти, яка сприяє розвитку гармонійної особистості з високим рівнем соціальної адаптабельності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. №33. Дошкільне виховання. 2021. № 7. С. 4-19.
2. Богуш А.М., Гавриш Н. В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації. *Журнал: Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. №3. С. 4-14.
3. Гончаренко А. Сучасні підходи до розвитку мовлення дітей: поради педагогам. *Журнал: Дошкільне виховання*. 2004. № 7. С. 18-19.
4. Гулько Н.І. Гра як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції дошкільників. *Вісник Київського університету. Серія: Психологія і педагогіка*. 2012. Вип. 7. С. 235-240.
5. Гужанова Т. Підготовка майбутніх вихователів до реалізації завдань формування комунікативної компетенції у дітей дошкільного віку. Сучасні світові тенденції розвитку науки, освіти та технологій : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. Полтава, 2021. Ч. 1. С. 44-45.
6. Гужанова Т. Формування комунікативної компетентності в дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності. Управління соціально-економічним розвитком України та оцінка його ефективності. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції. Житомир, 2021. С. 170-174.
7. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання. *Журнал: Початкова школа*. 2005. №3. С. 15-16.

8. Черезова І. О. Комунікативна компетентність як базова якість особистості. *Вісник Херсонського університету*. Серія: Психологічні науки. 2014. Вип. 1. С. 103-107.

ЯК ТА КОЛИ ПОТРІБНО ПОЧИНАТИ ВИХОВУВАТИ ПАТРІОТІВ

Ірина Бороденко, вихователь

Житомирський дошкільний навчальний заклад № 39

Вітчизняна державність є відносно молодою. Разом з тим, роки незалежності України позначилися глибокою та затяжною економічною кризою, численними політичними потрясіннями, відкритою іноземною агресією. Отже, особливого значення набуває питання патріотичного виховання підростаючого покоління, формування у дітей та підлітків почуття любові до Батьківщини.

У цьому аспекті виховання постає визначальним консолідуючим, стабілізуючим, розвивальним та культурно-освітнім інститутом суспільства, громадянсько-політичного становлення молоді, формування у неї історичної пам'яті. Саме вказаним обумовлено інтерес до теми дослідження та її актуальність.

Проблемами патріотичного виховання займалися Р. Арцишевський, Т. Бакка, Н. Дерев'янка, Т. Ладиченко, В. Оржеховський, О. Пометун, М. Рагозін, С. Рябов, В. Костів, І. Тараненко, К. Чорна та ін.

Метою даної статті є визначення основних засад патріотичного виховання в незалежній Україні.

Як справедливо зазначають Н. Дерев'янка та В. Костів, в Україні становлення громадянського суспільства вимагає обґрунтування та запровадження нової парадигми виховання [2, с. 6]. Громадянське суспільство є органічно взаємопов'язаним з державою, до держави воно не існувало і не може існувати поза нею і, одночасно, громадянське суспільство стосовно держави володіє верховним суверенітетом, зміст якого полягає у тому, що саме інтереси суспільства мають пріоритет у країні порівняно з державними інтересами, структурою державного апарату, формою держави, державно-правовим режимом тощо [1, с. 22].

Саме тому, одним з пріоритетних напрямків розвитку України як демократичної, незалежної держави є виховання громадянина на засадах громадянської гордості та патріотизму формування та посилення патріотичних настроїв та громадянської культури. Погоджуємося з Л. Чупрієм та О. Сірою, які слушно стверджують, що в умовах посилення загроз сьогодні національно-патріотичне виховання стає важливим безпековим чинником, адже воно спрямоване на формування національної ідентичності молоді, її готовності захищати свою Вітчизну [7, с. 48].

Ключовою категорією в системі патріотичного виховання є, власне, патріотизм. «Патріотизм» – слово грецького походження (patris – батьківщина). Слово патріотизм вперше з'явилося у період Французької революції 1789–1793 р. Тоді патріотами себе називали захисники республіки, борці за народну справу, які боролися з зрадниками Вітчизни, монархістами [4]. З часом дане поняття

еволюціонувало та стало використовуватися на позначення позиції яка, поєднує любов та відданість батьківщині, солідарність із своїм народом, повагу до інших народів та повагу до їх суверенних прав.

Патріотичне виховання є процесом цілеспрямованого, організованого, систематичного і планомірного впливу на свідомість та поведінку стосовно формування почуття любові до Батьківщини шляхом виховання високих громадських, моральних, психологічних, фізичних та професійних якостей, що необхідні для реалізації інтелектуального, творчого потенціалу особи в інтересах всебічного розвитку суспільства, забезпечення безумовної готовності до захисту Вітчизни [6, с. 12].

З метою розвитку в українському суспільстві національної свідомості, формування на засадах моральності та духовності почуття патріотизму, популяризації національної духовно-культурної спадщини, активізації взаємодії державних органів державної, органів місцевого самоврядування та інституцій громадських суспільства з питань національно-патріотичного виховання указом Президента України від 18.05.2019 № 286/2019 було затверджено Стратегію національно-патріотичного виховання [5]. Вказане, на нашу думку, свідчить про визнання державою безумовної важливості даного напрямку виховання.

Патріотичне виховання є двоєдиним процесом, що здійснюється на двох рівнях: психологічному та ідеологічному: 1) психологічний передбачає процес формування уявлень, почуттів, звичок, настроїв, норм патріотизму, вольових якостей; 2) ідеологічний рівень включає формування патріотичної свідомості, поглядів, ідей, переконань.

До основних напрямків національно-патріотичного виховання можна віднести: 1) формування у осіб патріотизму та відчуття відповідальності за долю держави та нації; 2) виховання відчуття цінності громадянства України, формування потреби бути громадянином України; 3) виховання поваги до Конституції як Основного закону України, її державних символів; 4) формування потреби у збереженні та продовженні культурно-історичних традицій; 5) формування поваги до мови, святинь, історії; 6) формування національної гідності, свідомості, любові до рідної землі, народу, родини; 7) формування та розвиток соціальної активності; 8) формування та виховання правової культури особистості; 9) розвиток духовно-моральних та загальнолюдських цінностей; 10) формування потреби до праці як цінності способу досягнення успіху у житті; 11) розвиток фізичного, психологічного, духовного здоров'я, задоволення культурних та естетичних потреб особистості; 12) формування вміння протидіяти проявам бездуховності, аморальності, правопорушень, антигромадській діяльності.

Дослідники вказують, що найбільш сприятливим для початку спрямованого патріотичного виховання є середній дошкільний вік [4]. Як моральна якість патріотизм має інтегральний зміст, тому в педагогічній роботі має поєднуватися ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність, державні та національні свята.

У методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу у 2023 – 2024 навчальному році у закладах дошкільної освіти, що додається до листа Міністерства освіти України від 21.08.2023 № 1/12490-23, акцентовано, що патріотичне піднесення в країні, викликане агресією ворога, сприяє розвитку етнічної самосвідомості дітей, починаючи вже з дошкільного віку. При цьому звертається увага, що необхідно виховувати цікавість дітей до національної державної символіки та всебічно її підтримувати, виховувати любов та шанобливе ставлення до природи рідного краю, широко використовувати український музичний репертуар, підібраний відповідно до вікових особливостей дошкільників [3].

Патріотичне виховання має спиратися на загально-педагогічні принципи виховання: дитиноцентризм, культуровідповідність, природовідповідність, гуманізм, врахування індивідуальних та вікових особливостей. Завдання патріотичного виховання можуть реалізуватися як під час організованої навчальної діяльності, так і під час інших форм діяльності.

Варто зауважити, що батьки дошкільників також мають бути готовими відповісти на питання дітей про Батьківщину, її історію тощо. У зв'язку з вказаний важливою є робота педагогічного працівника закладу дошкільної освіти з батьками, роз'яснення їм важливості розмов з дитиною про Вітчизну, адже цінність сімейних бесід саме в тому, що відбуваються вони у безпосередній та довірливій атмосфері.

Підсумовуючи зазначаємо, що в умовах політичної нестабільності, частоті зміни правлячих еліт, збройного протистояння вторгненню росії, патріотичне виховання молодого покоління в нашій державі набуває особливого значення. Українська нація значно консолідувалася перед обличчям російської збройної загрози, проте актуальність патріотичного виховання залишається як ніколи актуальним.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми громадянської освіти: український та зарубіжний досвід: матеріали Першої науково-практичної конференції (Острог, 19 черв. 2013 р.) / відп. ред. О. С. Батіщева. – Острог : ГО «Центр демократичного лідерства, Національний університет «Острозька академія», 2013. 234 с.

2. Дерев'янка Н., Костів В. Формування громадянської культури особистості школяра: навч.- метод. посіб. / Н. Дерев'янка, В. Костів; за ред. В. Костіва. Київ : ТОВ «Праймдрук», 2011. 352 с.

3. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у 2023/2024 н.р. у закладах дошкільної освіти: додаток до листа МОН від 21.08.2023 № 1/12490-23. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/64e/462/3ba/64e4623bad9ac145595619.pdf> (дата звернення 07.03.2024).

4. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. <https://dnz27.edu.vn.ua/uploads/tiger-1666346650.pdf> URL: (дата звернення 07.03.2024).

5. Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена указом Президента України від 18.05.2019 № 286/2019. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення 07.03.2024).

6. Формування патріота в вимірі революції гідності та пріоритетів «Нової школи»: збірник статей учасників 1-го Всеукраїнського круглого столу з он-лайн трансляцією, 16-17 лютого 2017 року / Редактори С.В.Драновська, Л.М.Чхайло. Електронне науково методичне видання – Суми : КЗ СОІППО, 2017. 401с.

7. Чупрій Л., Сіра О. Особливості розвитку національно-патріотичного виховання молоді в умовах російської повномасштабної агресії. URL: https://dismp.gov.ua/wp-content/uploads/Simejna_molodizhna_politika_-2-46-57.pdf (дата звернення 07.03.2024).

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Ганна Домалевська, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Іван Коновальчук, доктор педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Майбутнє нашої держави це діти. Вони перспектива соціального, економічного та духовного зростання України. Здоров'я завжди було головним чинником безпеки народу. Та саме в наш час це питання стає особливо актуальним. У Міністерстві охорони здоров'я констатували, що наразі, в умовах поширення багатьох захворювань серед населення України та погіршення рівня здоров'я населення та підростаючого покоління, постає питання, як реалізувати потенціал збереження здоров'я дітей. Це стосується не тільки медицини, а й психології та особливо системи освіти. Тому на досить важливу стає проблема формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку. Зміцнення здоров'я дітей не може бути вирішене лише зусиллями лікарів. Здоров'я дітей має бути результатом спеціально організованої освіти. Сьогодні можна впевнено сказати, що педагоги можуть зробити для здоров'я дитини не менше, ніж лікарі. Це не означає, що вони повинні виконувати роботу лікарів, а забезпечити, щоб перебування дітей у закладах дошкільної не шкодило здоров'ю дитини, а навпаки – зміцнювало його.

Старший дошкільний вік є важливим періодом для фізичного становлення дитини, збереження та зміцнення її здоров'я. Дослідження показують, що у віці п'яти-семи років у дітей формується постава, розвиваються важливі рухові навички та інтенсивно розвивається моторика. Діти дошкільного віку вчаться розрізняти стани власного здоров'я і починають усвідомлювати роль тих чи інших факторів, які впливають на їхнє самопочуття, як позитивно, так і негативно. Саме тому батькам та педагогам необхідно обирати ефективні засоби вирішення проблеми зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. Завдання педагогів – формувати в дітей розуміння важливості здоров'я, вчити їх бути відповідальними та здоровими.

Проблему здоров'я дошкільників розглядали в роботах багато учених-педагогів: В. Баранова, О. Богініч, О. Ващенко, О. Максимова, О. Сорочинська, І. Ставровський та ін. Із погляду організаційно-методичного вирішення вказаної проблеми основними та ґрунтовними є дослідження таких науковців, як Т. Андрющенко, Т. Бойченко, Н. Денисенко, Г. Корінна, В. Оржеховська та ін., які досліджували здоров'язберезувальний аспект в освіті та особливості його організації в педагогічній системі. Дослідники підкреслюють, що розвиток дитини має проходити через гуманізацію процесу освіти та виховання, формування культури здоров'я в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Теорія та практика застосування проектної діяльності в роботі з дітьми висвітлені у роботах Дж. Дьюї, В. Сухоминського, Н. Токаренко, І. Коновальчука та ін.

Метою статті є розкрити особливості формування здоров'язберезувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами проектної діяльності.

Відновлення та збереження здоров'я підростаючого покоління – надзвичайно важлива справа, адже це майбутнє нашої країни та головне джерело щасливого життя. Лише тоді, коли всі члени суспільства ведуть здоровий спосіб життя, а діти з раннього дитинства навчаться контролювати свій фізичний стан і виробляють негативне ставлення до шкідливих звичок, можна сформувати в них здоров'язберезувальну компетентність. Як зазначено в Базовому компоненті дошкільної освіти України, одним із пріоритетних напрямів дошкільної освіти є забезпечення всебічного фізичного розвитку дітей, охорона та зміцнення їх здоров'я. Здоров'язберезувальна компетентність – це здатність дітей до здоров'язберезувальних форм поведінки, що базуються на існуючих життєвих умовах, дотримуватись основ здорового способу життя, зберігати і зміцнювати здоров'я в повсякденній діяльності [2, с 6].

У дисертації Т. Андрющенко «Теоретико-методичні засади формування здоров'язберезувальної компетентності у дітей дошкільного віку» зазначено, що ефективність формування здоров'язберезувальної компетентності залежить від фізичного, соціального, психічного та духовного аспектів. Зазначено, що вона залежить від забезпечення змістових і методичних аспектів формування життєвих навичок, які сприяють збереженню здоров'я, взаємодії педагогів і дітей в освітньому процесі, розуміння дітьми цінності здоров'я, засвоєння знань про його збереження та формування навичок здоров'язбереження [3, с 9].

Отже, здатність дітей бережливо ставитися до свого здоров'я проявляється у діяльності та відповідних поведінкових реакціях, таких як фізичні вправи, дотримання гігієни, негативне ставлення до шкідливих звичок та вміння дотримуватися ефективного режиму праці та відпочинку.

Старший дошкільний вік з психолого-педагогічної точки зору є сприятливим для формування здоров'язберезувальних навичок. У цьому віці в дітей інтенсивно розвиваються такі пізнавальні процеси, як мислення, увага та мовлення. Діти здатні надавати певні характеристики ситуаціям, які вони сприймають як погані або шкідливі. Це стосується і позитивних факторів, які покращують їхній рівень життя та психічне благополуччя. Це пов'язано з тим,

що діти в цьому віці здатні аналізувати, узагальнювати робити власні висновки щодо ситуацій, які впливають на здоров'я.

Розглядаючи засоби формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку, потрібно звернути увагу на проектну діяльність. І. Коновальчук потенціал проектної діяльності визначає через її цільову спрямованість – підвищення ефективності й отримання якісно нових результатів навчання і виховання дітей [4].

Проектна діяльність це створення педагогами умов, в яких діти самостійно або разом з дорослими можуть відкривати, експериментувати, набувати, аналізувати та змінювати новий практичний досвід. У проектній діяльності діти мають можливість бути самостійними та діяти незалежно. Під час проектної діяльності у дітей дошкільного віку розвивається творче ставлення до навколишнього середовища, вони вчаться розуміти взаємозв'язки.

Проектна діяльність дає можливість дітям дошкільного віку досягти високого рівня інтелектуальної та особистісної активності. Наприклад, тема проекту «Здорові діти – здорова Україна» визначає види діяльності дітей: ігрова, пізнавальна, дослідницька та творча. Проектна діяльність включає в себе питання у вигляді проблем, активність дітей з певною метою, форми організації співпраці між педагогами та дітьми, а також результати діяльності як спосіб вирішення знайдених дітьми проектних завдань.

Будь-який проект можна реалізувати в ігровій формі, залучаючи дітей до різних видів творчої та практично значущої діяльності, з безпосередньою взаємодією з різними об'єктами соціального оточення (екскурсії, ігри, практичні справи). Проект може бути реалізований у будь-якому типі дошкільного колективу (групи, підгрупи, одночасна реалізація в декількох групах, цілих закладах, з участю батьків дошкільнят тощо).

Формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобами проектної діяльності – це набуття ними навичок збереження і зміцнення здоров'я та формування дбайливого ставлення до нього, що досягається через виконання таких завдань:

- формування готовності піклуватись про своє здоров'я;
- розвиток умінь самостійно приймати рішення стосовно власних дій;
- набуття дітьми особистого досвіду зі збереження здоров'я з урахуванням фізичного стану;
- розвиток практичної діяльності, щодо збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей у повсякденному житті.

Ми визначили, що поняття «здоров'язбережувальна компетентність» є сутнісною характеристикою особистості, яка включає рівень знань, умінь і навичок застосовувати свої знання, уміння, досвід у конкретних життєвих ситуаціях з метою збереження, зміцнення та формування здоров'я. Вважаємо, що проектна діяльність є ефективним засобом формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, а її методи та форми пробуджують у дітей позитивне ставлення до збереження здоров'я.

Зміцнити та зберегти здоров'я дітей можна лише тоді, коли всі складові здоров'я розвиваються і функціонують гармонійно за умов ефективних форм і

методів діяльності, що відповідають їхнім віковим та індивідуальним особливостям.

Список використаних джерел

1. Максимова О. О. Валеологічна освіта дітей дошкільного віку (теоретико-методичні засади) : навч. -метод. посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2016. С. 213.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Електронний ресурс: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
3. Козак Л. В. Проектна діяльність як чинник пізнавального розвитку дітей дошкільного віку. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 18(3). С. 169-174.
4. Андрющенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей у різновікових групах ДНЗ. Науковий вісник. 2016. № 4. С. 13-17.
5. Коновальчук І. І. Проектні технології здійснення інноваційної освітньої діяльності. Проблеми освіти: зб. наук. праць / Інститут модернізації змісту освіти МОН України. Київ, 2017. Вип. 87. С. 133-139.

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Олена Крисенко, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Олена Максимова, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. Проблема формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментально-дослідницької діяльності є актуальною у зв'язку зі зростанням екологічних проблем у сучасному світі та необхідністю виховання у дітей усвідомленого ставлення до природи та її ресурсів.

Дослідження показують, що діти, які мають можливість займатися експериментальною та дослідницькою діяльністю у природному середовищі, мають краще розуміння природних явищ, формують відповідальне ставлення до довкілля та вчаться взаємодіяти з ним. У процесі експериментально-дослідницької діяльності важливо враховувати психолого-педагогічні особливості дітей старшого дошкільного віку, їхній інтерес до пізнання нового, бажання досліджувати навколишній світ. Дана проблема має практичне значення для педагогів закладів дошкільної освіти, які мають намір забезпечити якісний природничо-екологічний розвиток дітей, що передбачає формування у них екологічної культури та відповідального ставлення до природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку була предметом досліджень таких педагогів, як Г. Беленька, С. Плохій, Н. Яришева, В. Маршицька, Г. Тарасенко та інші. Вони вказують на важливість сталого розвитку та формування екологічно свідомих громадян. Дослідники

підкреслюють значення застосування активних методів навчання, експериментально-дослідницької діяльності та створення розвивального середовища, яке сприяє емоційному зв'язку з природою. О. Гончарова, Т. Волос, Н. Горобаха, О. Веретеннікова та інші, підкреслюють важливість початку закріплення природничих знань ще в дошкільному віці, оскільки екологічне спілкування найбільше спроможне викликати емоції у дітей дошкільного віку. Такий підхід наголошує на важливості створення сприятливого середовища для вивчення природничих явищ та підвищення екологічної освіти у дітей старшого дошкільного віку.

Мета статті – окреслити особливості природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментально-дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Природничо-екологічна компетентність визначається як здатність особистості розуміти природні явища, взаємозв'язки в природі, принципи екологічної взаємодії та її вплив на навколишнє середовище, а також здатність діяти відповідально та екологічно обґрунтовано. Вважаємо, що ця компетентність передбачає знання про природу, її закономірності та вплив людини на неї, уміння раціонально використовувати природні ресурси, бережливо ставитися до навколишнього середовища та вміння діяти для його збереження та відновлення. Відзначимо, що природничо-екологічна компетентність включає екологічну освіченість, практичні навички у сфері охорони навколишнього середовища та екологічної поведінки, а також готовність до участі у розв'язанні екологічних проблем на різних рівнях: в особистому житті, в громадській діяльності, у виборі екологічно обґрунтованих рішень поведінки у суспільстві.

Сформованість природничо-екологічної компетентності дозволяє дитині розуміти цілісність природного світу, його цінність і вплив на життя людей, а також самостійно та конструктивно діяти у різних ситуаціях, де потрібно обрати екологічно обґрунтовану діяльність. Це стимулює мотивацію та взаємодію дітей з навколишнім природним середовищем відповідно до його законів і в гармонії з ним [1, с.12].

Л. Лабайчук вказує на те, що ключовим аспектом у формуванні природничо-екологічної компетентності дитини є розвиток ставлення до природи як до цінності, усвідомлення єдності з природним світом та спроможність вчиняти відповідальну екологічно узгоджену діяльність в природі, базуючись на знаннях екології та природознавства, з особливим акцентом на розумінні зв'язків і взаємозалежностей в природі [5, с. 45].

Я. Семенович уточнює, що природничо-екологічна компетентність дітей дошкільного віку охоплює знання про екологію, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи та розуміння принципів природокористування [3, с. 132].

Доведено, що формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку можливе в процесі експериментально-дослідницької діяльності.

О. Сорочинська розглядає експериментально-дослідницьку діяльність як спосіб вивчення та спостереження природних явищ у спеціально організованих умовах. Вона наголошує, що ця форма діяльності сприяє активізації самостійної

праці дітей та їхньому пізнавальному розвитку через застосування різноманітних методів та прийомів. Крім того, експериментально-дослідницька діяльність передбачає розв'язання дітьми ситуацій шляхом проведення дослідів та простих експериментів, під час яких вони використовують свій чуттєвий досвід, самостійно аналізують результати, роблять висновки та отримують розуміння сутності різних явищ [4, с. 53].

У педагогічній та методичній літературі описуються два основних типи досліджень та експериментів, які можна проводити в закладах дошкільної освіти [2, с. 5]:

1. Демонстрація – педагог проводить експеримент або дослідження для того, щоб продемонструвати та пояснити властивості певного предмету чи явища. Діти дошкільного віку спостерігають за процесом та отримують можливість робити висновки на основі спостережень.

2. Активна діяльність кожної дитини, під час якої кожен вихovanець індивідуально перевіряє поставлені перед дослідом гіпотези, відповідає на свої питання, перевіряє свої знання та навички. У таких дослідженнях діти активно залучаються до процесу, їм надається можливість самостійно досліджувати та вивчати світ навколо себе.

Відтак, можна впевнено стверджувати, що природничо-екологічна компетентність в дітей старшого дошкільного віку розвивається в процесі експериментально-дослідницької діяльності та має свої особливості:

1. Пізнавальна активність. Експериментально-дослідницька діяльність стимулює пізнавальну активність дітей. Вони самостійно вивчають природу, спостерігають за явищами, проводять дослідження, що сприяє розвитку їхньої цікавості до природи та пізнавальних навичок.

2. Самостійність та критичне мислення. Експериментальна діяльність розвиває у дітей навички самостійності. Вони самі вирішують, як проводити дослідження, вибирають методи та інструменти. Крім того, цей процес сприяє розвитку критичного мислення, адже діти аналізують та оцінюють свої результати.

3. Відчуття природничої цінності. Експериментальна діяльність дозволяє дітям старшого дошкільного віку власноруч взаємодіяти з природою. Це може сприяти розвитку в них відчуття природної цінності, поваги до оточуючого середовища та відповідальності за нього.

4. Виховання екологічної свідомості. Участь в експериментах сприяє формуванню у дітей старшого дошкільного віку екологічної свідомості. Вони розуміють взаємозв'язки в природі, вчаться впливати на оточуюче середовище та приймати екологічно обґрунтовані рішення.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку в процесі експериментально-дослідницької діяльності є актуальною та важливою проблемою в сучасному світі, оскільки сприяє усвідомленню цінності природи, розвитку пізнавальних навичок та формуванню екологічно обґрунтованих підходів до взаємодії з природним середовищем.

Перспективи подальших розвідок полягають у вивчення методичних аспектів експериментально-дослідницької діяльності у закладах дошкільної

освіти, а також у розробці ефективної програми формування природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. С. 12–14

2. Плохій З.П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника. Київ: Світич, 2016. 144 с.

3. Семенович Я.М. Формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами експериментально-дослідницької діяльності. *Актуальні проблеми початкової освіти: теорія і практика: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції* / за заг. ред. О. Гордієнко. Житомир, 2023. С. 131–135.

4. Сорочинська О. А., Павлюченко О. В., Особливості експериментально-дослідницької діяльності в природному довкіллі дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки*. Випуск 94. 2021. С. 51–56.

5. Формування емоційно-ціннісного та відповідального ставлення дітей дошкільного віку до природного довкілля: методичні рекомендації / уклад. Лабайчук Л. В. та ін.; за заг. ред. Т. І. Туркот. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. 68 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ КУЛЬТУРНО-ГІГІЄНІЧНИХ НАВИЧОК

*Ангеліна Лесковець, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Марія Федорова, доцент, кандидат педагогічних наук
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Актуальність проблеми. Дошкільний вік розглядається фахівцями у галузі педагогіки та психології як період, коли відбувається формування ключових якостей особистості. Один з основних аспектів цього процесу – це розвиток у дитини самостійності, який починається в молодшому дошкільному віці через формування певних навичок і вмінь. Культурно-гігієнічні навички стають важливим елементом соціалізації та адаптації до змін у суспільстві. Здатність свідомо та відповідально дотримуватися правил особистої гігієни, коректно взаємодіяти за столом та у власному вигляді є важливою складовою формування гармонійної особистості. У зв'язку з цим, продовження досліджень та розвиток методик виховання культурно-гігієнічних навичок у дошкільників визначається як актуальне завдання для педагогічної та наукової спільнот.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В результаті аналізу діючих нормативно-правових актів та педагогічних джерел стало зрозуміло, що одним із основних завдань у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку є розвиток культурно-гігієнічних навичок. Проблема формування та виховання культурно-гігієнічних навичок у молодших дошкільників досліджувалася багатьма науковцями. Значний внесок у вирішення цієї проблеми здійснили дослідження таких видатних педагогів як Я.А. Коменський, А.С. Макаренко, І.П. Павлов, та

інші. В дошкільній педагогіці виховання культурно-гігієнічних навичок розглядається в єдності із завданнями фізичного виховання, яке наголошує на турботі про фізичне здоров'я дитини як одному з пріоритетів педагогічної роботи (Т.А. Ільїна, Т.І. Поніманська, Ф.А. Сохін, В.І. Ядешко).

Метою статті визначити та є визначення умов, які сприяють процесу формування культурно-гігієнічних навичок у дітей молодшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Культурно-гігієнічні навички – термін, який використовується у дошкільній педагогіці та включає в себе навички особистої гігієни, дотримання порядку у одязі та взутті, навколишнє середовище, а також елементи культури в зовнішніх проявах та приймання їжі.

Гігієнічне виховання і навчання тісно пов'язане з формуванням культурної поведінки. Ще змалку дітей починають вчити як правильно потрібно сидіти за столом під час вживання їжі, обережно і безшумно пережовувати її, правильному користуванню столовими приборами. Також їх навчають тому, яку їжу і чим їдять, ознайомлюють із різновидами посуду, вчать сервірувати стіл та акцентують увагу на правильному порядку сервірування і на естетиці коректно сервірованого столу, спонукаючи дітей до емоційного відгуку.

Перетворення навичок на звички відбувається через часте їх повторення. Доки звичка не стане стійкою, дітям потрібен контроль і настанови від старших, а також заохочення, похвала та схвалення.

Культурно-гігієнічні навички є важливим елементом культури поведінки. Не тільки гігієнічні вимоги, але й стандарти людських взаємин вимагають охайності та чистоти обличчя, рук та тіла. Гігієнічні навички об'єднують аспекти гігієни та культури, підкреслюючи їх взаємну залежність [1].

Щоб успішно сформувати в дошкільників культурно-гігієнічні навички потрібно забезпечити: спільну роботу батьків і педагогів, однакові вимоги щодо гігієни дитини у сім'ї та в дошкільному закладі, позитивний показ прикладу культурної поведінки з боку дорослих; відповідний естетичний вигляд приміщення дитячого садка; постійне навчання в дотриманні культурних норм поведінки, вчасності та чіткості режимних процесів; контроль вихователів та батьків за якістю виконання елементів культурно-гігієнічних навичок; індивідуальний підхід та врахування стану здоров'я дитини, індивідуальних темпів вивчення навичок та врахування її ставлення до гігієнічних процедур.

Період дошкільного віку є найбільш відповідним для формування культурно-гігієнічних навичок, оскільки саме на їхній основі розвиваються інші функції та якості. При вихованні цих навичок батьки відіграють важливу роль. Батьки для дитини мають бути прикладом у всіх аспектах та ставлячи вимоги до дитини щодо виконання певних правил, завжди самі їх дотримувалися. Батькам слід закріплювати гігієнічні навички, які формуються у дитини в дошкільному закладі [4]. Для ефективного гігієнічного виховання дошкільників велике значення має зовнішній вигляд вихователя. Важливо пам'ятати, що діти є дуже спостережливими і часто наслідують дорослих, тому вихователь повинен бути для них прикладом.

Під час виконання повсякденних справ дитина спостерігає, аналізує, та порівнює дії дорослих, тобто встановлює початкові причинно-наслідкові зв'язки. Їй все здається дуже цікавим: чому мило стало маленьким або ж взагалі зникло, якщо спочатку був його великий шматок, звідки взялася піна з бульбашками, якщо її не було, чому бруд і піну може змити вода, куди дівається цукор, коли його кидають в чай тощо. Педагогам треба терпляче пояснювати та давати відповіді на запитання дітей, адже так вони проявляють зацікавленість.

Спочатку малюк встановлює причинно-наслідкові зв'язки за допомогою дорослого, який, керуючись досвідом малюка, ставить питання та пояснює сутність ситуації, звертаючи на це увагу дитини. Важливо, щоб питання та пояснення, які адресовані саме малюкові, були зорієнтовані на конкретні ситуації. Під час одягання та умивання, спостерігаючи за своїм відображенням у дзеркалі, вона розуміє зміни, які відбуваються під час щоденних процесів: лице, що було брудним, стає чистим, заплутане волосся перетворюється на доглянуту зачіску, а обуті чобітки додають вигляду завершеності. Дитина стає більш уважною до свого зовнішнього вигляду, помічаючи бруд на руках чи не порядок в одязі. Під час повсякденної роботи з дітьми важливо прагнути до того, щоб вони природно виконували правила особистої гігієни, а їхні гігієнічні навички о вдосконалювалися в процесі їхнього дорослішання. На початковому етапі навчання, дітей привчають до елементарних правил, таких як миття рук перед їжею (правильна послідовність миття рук, обличчя).

Важливо зауважити, що успішний процес формування культурно-гігієнічних навичок у дошкільників можливий лише при тісному взаємозв'язку між дошкільним закладом і родинами. Таким чином, в формуванні культурно-гігієнічних навичок, як і в інших аспектах педагогічної роботи, важливо досягати єдності вимог між вихователями дошкільного закладу та батьками [1].

Дошкільний вік – найкращий час для закріплення на все життя звички до чистоти. Насамперед, це стосується завдань особистої гігієни.

Перша молодша група: при нагадуванні за допомогою дорослих миє руки перед їжею та після забруднення, витирає їх насухо. Миє обличчя, користується індивідуальним рушником, носовичком. Друга молодша група: при митті рук та вмиванні загортає рукави, не розбризкує воду, не мочить одяг, користується милом. Вміє насухо витиратись рушником, вішати його на певне місце, своєчасно користується носовою хусткою.

Наступним завданням щодо формування культурно-гігієнічних навичок є уміння стежити за зовнішнім виглядом. Перша молодша група: знімає та одягає одяг у певному порядку, розстібає та застібає гудзики, розшнуровує черевики, складає одяг. Помічає неохайність в одязі, за допомогою дорослих упорядковується. Друга молодша група: самостійно одягається та роздягається у певній послідовності з невеликою допомогою, акуратно складає та вішає одяг, вивертає на лицьову сторону, намагається самостійно виправити неполадки в одязі, у разі потреби звертається до дорослого [4].

Ще одне важливе завдання це завдання культури їжі. Перша молодша група: їсть самостійно та охайно, тримає ложку у правій руці, ретельно пережовує їжу, дякує після їжі. Друга молодша група: добре пережовує їжу із закритим ротом, користується ложкою. Виходячи з-за столу, дякує, тихо засуває

стілець.

Необхідно, щоб і діти та дорослі, які обслуговували їх під час їжі, дотримувалися правил особистої гігієни, а також педагогічних вимог до сервірування столу, прибирання посуду. Не слід квапити дітей під час їжі, а в перервах між прийомом їжі не треба дозволяти їм їсти солодощі, принесені з дому. Все це сприятливо відіб'ється як на стані здоров'я дітей, так і на формуванні у них культурно-гігієнічних навичок. Роль харчування у дитячому віці особливо велика. Протягом усього навчального року продовжується робота з удосконалення навичок акуратної їжі: їжу брати потроху, добре пережовувати, їсти безшумно, правильно користуватися столовими приборами. Для сервірування столу використовуються чайні та столові ложки, діти сидять прямо за столом, не кладуть лікті на стіл. Після того, як діти поїли - дякують вихователю, нянці, акуратно встають з-за столу. Вихователь на конкретних прикладах пояснює дітям необхідність та доцільність кожного правила поведінки. Усвідомивши цінність правил, діти починають активно ними користуватися, і поступово дотримання цих правил стає звичкою.

Для того, щоб культурно-гігієнічні навички добре засвоювалися дітьми, потрібно дотримуватися певних умов: приміщення, обладнане для зручності проведення усіх режимних моментів, чіткий режим дня; відповідальне керівництво дорослих - формування культурно-гігієнічних навичок відбувається за участі батьків та вихователів. Виховання культурно-гігієнічних навичок є тривалим процесом, який має включати різноманітні види діяльності, зокрема в режимних моментах протягом дня, таких як прийом дітей, вмивання, організація прийому їжі, а також формування навичок самообслуговування при одяганні та роздяганні[2].

Обов'язковою умовою формування гігієнічних навичок у дітей - виховання звички здорового способу життя та висока санітарна культура персоналу дошкільного закладу. Обов'язок батьків постійно закріплювати гігієнічні навички, які виховуються в дитини в дитячому садку [2]. Важливо, щоб дорослі подавали дитині приклад, самі завжди їх дотримувалися.

У дітей цього віку переважно наочно-образне мислення. Тому, для того щоб у них добре формувалися навички гігієни, рекомендовано частіше використовувати метод показу супроводжуючи відповідними коментарями. Педагог демонструє правильний спосіб тримання ложки, виходження з-за столу та миття рук, надаючи зрозумілі пояснення. Цей процес поступово допомагає дітям усвідомлювати доцільність вимог вихователя, таких як миття рук до того моменту, поки вони не стануть чистими, тощо. Кожну окрему дію вихователь демонструє таким чином, щоб виділити окремі моменти.

Спочатку він зосереджує увагу дітей на основних діях, а потім переходить до додаткових. Операції виконуються послідовно в чіткому порядку з інтервалом між ними не більше 5-10 секунд. Показ дій дітям завжди супроводжується усним поясненням. При формуванні навичок рекомендується створювати послідовність та поетапно ускладнювати їх. Дорослим необхідно виявляти терпіння та наполегливість при вимаганні від дітей дотримання встановлених правил. Це вимагає великої наполегливості та узгодженості між усіма членами сім'ї.

Список використаних джерел

1. Андрющенко, Т. К. Психолого-педагогічні аспекти формування у дошкільників життєвих навичок, що сприяють збереженню фізичного здоров'я. *Молодий вчений* 1. 2016. 5 с.
2. Мулик Н. Культурно-гігієнічні навички як засіб зміцнення здоров'я: Вихователь-методист дошкільного закладу. 2012. №9. С. 9-17.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ: Академвидав, 2013. 464 с
4. Штурко Г. І. Виховання культурно-гігієнічних навичок у дітей молодшого дошкільного віку: Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва. 2020. 454 с

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

*Каріна Мазур, вихователь, керівник гуртка
Житомирський дошкільної навчальний заклад № 58*

Питання сенсорного виховання та сенсорного розвитку є одним із найактуальніших у дошкільній педагогіці. Це пов'язано з тим, що сенсорний розвиток є підґрунтям успішного здійснення розумового, професійного, фізичного та естетичного виховання і є необхідним для того, щоб створювати такі види продуктивної діяльності як: малювання, ліплення, конструювання тощо.

Значимість сенсорного виховання визначається тим, що знання про навколишню дійсність базуються насамперед на відчуттях і сприйманні. За допомогою зору, дотику, слуху і т. д. дитина пізнає навколишні предмети і явища, і на цій основі в подальшому розвиваються більш самостійні процеси, такі як пам'ять, уява і мислення. Щоб щось запам'ятати, це потрібно було раніше побачити, почути чи відчути. В уяві також використовується досвід попередніх вражень у нових комбінаціях і поєднаннях. Роздумуючи, дитина узагальнює в словах те, що сприймає, встановлює закономірності [6].

Метою сенсорного виховання є збагачення сенсорного досвіду сприйняття навколишнього світу, розвиток сенсорних здібностей дітей. Сенсорні здібності дошкільника розкриваються і розвиваються в процесі різних видів діяльності дітей (образотворчої, конструктивної, трудової), що в свою чергу впливає на розвиток цього виду діяльності дітей. Тому особливого значення набуває педагогічна підготовка вихователя дитячого садка до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, для яких сенсорний розвиток є основною складовою майбутнього інтелектуального розвитку [4].

Для розвитку мовлення в сенсорному вихованні важливо, щоб дитина навчилася характеризувати, сприймати і представляти навколишні предмети. Тому для дитини важливо безпосередньо розглядати предмети і взаємодіяти з ними в процесі своєї діяльності. Діти по-різному грають, використовують, застосовують і називають різні предмети.

Чим більше органів чуття «задіяно» в пізнанні, тим більше ознак і властивостей виділяє дитина в досліджуваному предметі чи явищі, а отже, тим багатшим стає його мовлення. На основі такого мовлення формуються процеси мислення, уява та естетичні почуття [5].

Сенсорна культура дитини є результатом засвоєння сенсорної культури, створеної людством. Тому так важливо формувати у дітей уявлення про сенсорні еталони - загальноприйняті зразки зовнішніх властивостей предметів.

Засвоєння сенсорних еталонів – тривалий і складний процес, який не обмежується рамками дошкільного дитинства, має свої основи. Оволодіти сенсорним еталоном не означає навчитися правильно називати ту чи іншу властивість предмета. Необхідно мати чітке уявлення про тип кожної властивості і, найголовніше, вміти використовувати ці ідеї для аналізу та розрізнення властивостей різних об'єктів у різних ситуаціях. Іншими словами, засвоєння сенсорних еталонів передбачає їх доцільне використання як одиниць вимірювання при оцінці властивостей об'єктів.

Найбільш ефективно сенсорні здібності розвиваються у виробничій діяльності, особливо в конструюванні. Тут сенсорні процеси відбуваються не ізольовано від діяльності, а всередині неї. Така дія відкриває величезні можливості в області сенсорного виховання в широкому розумінні. Конструюючи, дитина не тільки вчиться розрізняти зовнішні ознаки предмета чи зразка (форму, розмір), а й розвиває пізнавальну та практичну діяльність. У конструюванні дитина, крім зорового сприйняття ознак об'єкта, практично розкладає зразок на частини, а потім збирає їх у модель (так здійснюється аналіз і синтез) [3].

З метою вдосконалення сенсорного виховання розроблено систему заходів за напрямками: робота з дітьми (дидактичні ігри, заняття сенсорної інтеграції); розробка власних творчих продуктів (візитки, альбоми-портфоліо з листівками, сенсорні іграшки); співпраця з батьками [4].

Дидактичні ігри - це навчальні ігри, в яких навчальний матеріал засвоюється в ігровій формі, пізнавальна діяльність поєднується з ігровою.

Дидактичні ігри - це ігри, які використовуються для навчання і виховання дітей дошкільного та шкільного віку. Розвиваючі ігри розвивають у дітей сенсорне орієнтування (форма, розмір, колір, положення предметів у просторі), сприйнятливність, увагу, пам'ять, мислення, мову, навички рахунку [2].

Навчальна гра передбачає наявність конкретних знань. Виконання поставлених у ньому завдань вимагає від дитини зосередженості, уваги, розрізнення спільного і відмінного в предметах, порушеному порядку слів, цифр тощо.

На відміну від вправ, які зазвичай використовуються на роботі, навчання проводиться у формі цікавих і активних занять для дітей, до яких додаються елементи новизни, змагання та несподіванки.

Сучасна дидактика визнає право дитини на гру і розглядає її як один із способів пізнання навколишнього світу, що відповідає віковим особливостям дошкільника [1].

Завдання сенсорного виховання на кожному етапі роботи необхідно пов'язувати із загальними завданнями навчання і виховання дошкільнят і

формувати відповідно до принципу орієнтації навчання на вирішення взаємопов'язаних завдань освіти, виховання і загального розвитку дітей.

Формування і розвиток перцептивної діяльності з урахуванням усіх її виділених елементів і особливостей стає можливим при використанні цілісної системи ігор і дидактичних вправ у поєднанні з практичною, продуктивною діяльністю вихованців. При цьому ігри та навчальні вправи використовуються для розвитку уявлень і діяльності, необхідних для успішного виконання різних видів виробничої діяльності; в дії використовуються, пояснюються, коригуються і закріплюються знання і сенсорні вміння, набуті в іграх і вправах [7].

Список використаних джерел

1. Богуш А.М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі: практикум : навч. посіб. / А. М. Богуш. – Київ : Слово, 2006. – 304 с.
2. Дуткевич Т.В. Загальна психологія: теоретичний курс : навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – Кам'янець-Подільський : Д. Г. Зволейко, 2015. – 432 с.
3. Кошель В.М. Сенсорне виховання дітей раннього віку: навч.-метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку, студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та батьків / В.М. Кошель – Чернігів: ФОРМ Баликіна О.В., 2019 – 160 с.
4. Носко Ю. М., Куртова Г. Ю., Давидова Н. А. Удосконалення сенсорного виховання дітей дошкільного віку. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Вип. 16 (172) / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК, 2022. С. 179-183. (Серія: Педагогічні науки)
5. Смольникова Г. Розвиваймо у малят сенсоріку та дрібну моторіку / Г. Смольникова // Дошкільне виховання – 2010 – № 7. – С. 20-22.
6. Трикоз, С. В. Застосування сенсорних ігор та вправ у навчанні дітей з порушеннями інтелектуального розвитку // Сніжана Трикоз // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. – 2021, – № 1(16), 328-344. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.158>
7. Трикоз С. В. Зміст і завдання сенсорного виховання дітей з інтелектуальною недостатністю // Сніжана Трикоз // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць. – 2010, – № 7(9). – С. 240-245.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Максимчук Марія, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: *Тетяна Гужанова*, канд.філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Актуальність проблеми. Формування громадянської компетентності дітей дошкільного віку через краєзнавство відображає потребу у вихованні свідомих, соціально активних громадян. Ця проблема вимагає ретельного аналізу зв'язків

між локальними історико-культурними знаннями та формуванням базових громадянських умінь. Основний виклик полягає у розробці ефективних методів інтеграції краєзнавства в освітній процес для всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку.

Останні дослідження в галузі дошкільної освіти акцентують увагу на важливості формування соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку, зокрема через застосування парціальних програм, як-от "Моя країна – Україна". Ці програми підкреслюють значення практичних навичок, усвідомлення життєвих цінностей, національної ідентичності та активної громадянської позиції, відповідаючи на сучасні виклики та акцентуючи на інтеграції освітнього напрямку "Дитина в соціумі".

Значну роль у формуванні громадянської компетентності відіграють дослідження А. Богуш, І. Бега, Л. Божович, О. Запорожця, О. Кононка, О. Литвишко, С. Ладивіра, Т. Поніманської, С. Сіроштана [2,4]. Їх роботи охоплюють аспекти соціальної, громадянської компетентності, морального виховання, ціннісних орієнтацій, особистісно орієнтованого навчання та виховання, а також питання громадянського суспільства. Зокрема, І. Бех здійснив психологічне обґрунтування проблеми виховання громадянина, що є ключовим для формування громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку через краєзнавство [1].

На основі зазначених джерел, невирішені аспекти, які можуть бути досліджені у статті, включають: розробку методик інтеграції краєзнавства в програми дошкільної освіти для формування громадянської компетентності, оцінку впливу краєзнавчих занять на розвиток моральних цінностей і громадянської ідентичності в дітей, та вивчення можливостей взаємодії батьків і вихователів у цьому процесі.

Мета статті полягає у аналізі сучасного стану та особливостей формування громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку; визначенні потенційних можливостей краєзнавства як засобу виховання громадянських якостей; розробці методичних рекомендацій щодо інтеграції краєзнавства у виховний процес дошкільних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Краєзнавство як інструмент виховання громадянських якостей відіграє ключову роль у формуванні особистості дітей. Ознайомлення з історією, культурою та звичаями рідного краю допомагає дітям усвідомити свою національну приналежність та цінності. Це сприяє розвитку поваги до власної країни та її історичної спадщини, що є фундаментом для формування свідомого громадянина.

Краєзнавство, як засіб виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку, пропонує унікальні можливості для розвитку глибокого розуміння культурної та історичної спадщини. Важливим аспектом краєзнавства є його здатність залучити дітей до активної участі в соціальному житті через практичні заходи, екскурсії, зустрічі з місцевими жителями, розвиваючи їхні комунікативні навички та здатність до співпраці [5].

Краєзнавство також сприяє формуванню критичного мислення та вміння самостійно аналізувати інформацію, оцінювати різні точки зору та виробляти власні судження. Це допомагає дітям стати свідомими громадянами, здатними

розуміти та впливати на процеси, що відбуваються в їхньому суспільстві. Крім того, краєзнавство стимулює емоційний розвиток, навчаючи дітей емпатії та розумінню різних аспектів людських взаємодій.

Інтеграція краєзнавства у виховний процес дошкільних закладів вимагає комплексного підходу, що охоплює різні аспекти навчального процесу та взаємодію з оточуючим середовищем. Важливо створити програми, які включають інтерактивні заняття, організацію тематичних екскурсій, зустрічі з представниками місцевої громади та інші заходи, що дозволяють дітям досліджувати історію, культуру та традиції свого краю. Рекомендується використовувати ігрові методики для залучення дітей та стимулювання їх пізнавального інтересу. Ігри, квести, розв'язання загадок про місцеві історичні пам'ятки чи культурні особливості можуть бути ефективними засобами навчання. Залучення батьків та місцевої громади є ще одним ключовим аспектом. Батьки можуть вносити свій вклад, ділячись родинними історіями, традиціями, а також брати участь у організації та проведенні культурних заходів. Співпраця з місцевими музеями, бібліотеками та культурними центрами може значно розширити можливості для краєзнавчої освіти та забезпечити доступ до автентичних ресурсів та матеріалів [3].

Важливо також пам'ятати про вікові особливості дітей та забезпечувати відповідність матеріалу та методик їхньому розвитку та сприйняттю. Матеріали мають бути презентовані в доступній формі, з використанням наочності, ілюстрацій, інтерактивних презентацій, що допоможе дітям краще зрозуміти та запам'ятати інформацію.

Таким чином, краєзнавство як засіб виховання громадянських якостей відкриває широкі можливості для розвитку особистості дитини, формування її свідомої громадянської позиції. Такий підхід дозволяє залучити дітей до активного дослідження та осмислення місцевих історичних та культурних особливостей, сприяючи розвитку поваги до різноманіття та історичної спадщини. Через краєзнавство діти вчаться аналізувати інформацію, формувати власні думки, розвивати емпатію та співпрацювати з іншими. Краєзнавство як інструмент виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку відкриває широкі можливості для формування національної самосвідомості, розуміння історії та культурної спадщини.

Активне залучення до краєзнавства може відбуватися через різноманітні інтерактивні заняття, екскурсії, проекти, дискусії та ігри, які стимулюють критичне мислення та творчий підхід. Такий інтегрований підхід дозволяє дітям не просто пасивно сприймати інформацію, а активно взаємодіяти з навколишнім середовищем, розширюючи свої горизонти та розвиваючи комплексні навички, необхідні для повноцінного життя в громадянському суспільстві.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Краєзнавство відкриває унікальні можливості для виховання громадянських якостей у дітей, зокрема через ознайомлення з історією, культурою та традиціями рідного краю. Такий підхід сприяє формуванню поваги до національної спадщини, розвитку відчуття належності та гордості за свою країну. Водночас, краєзнавство стимулює критичне мислення, навчає дітей аналізувати інформацію, визначати зв'язки між минулим і сучасністю, та формувати власні думки та висновки.

Інтеграція краєзнавства в програми дошкільної освіти вимагає ретельного підходу та співпраці між педагогами, батьками та громадою. Важливо створювати інклюзивне середовище, де кожна дитина має можливість виявити свої інтереси та таланти. На практиці це може включати організацію тематичних занять, проектних робіт, інтерактивних ігор та інших заходів, що дозволяють дітям активно досліджувати і взаємодіяти з культурним та історичним контекстом свого регіону.

Водночас, необхідно відзначити, що зважаючи на важливість теми, вона потребує подальшого дослідження. Специфіка методик, ефективність різних підходів до інтеграції краєзнавства у виховний процес, взаємодія між вихователями, батьками та дітьми у цьому контексті - все це залишається об'єктом для глибокого аналізу. Також, не менш важливо звернути увагу на індивідуальний підхід у вихованні громадянської компетентності, враховуючи вікові особливості та психологічний розвиток дитини.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: Наук. видання. К.: Либідь. 2006. 272 с.
2. Енциклопедія освіти. Акад.пед. наук України; голов. ред. В.Г.Кремень; [підгот.: Авшенюк Н.М. та ін.]. К.: Юрінком Інтер, 2008, 1040 с.
3. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». К.: Світич, 2009. 208 с.
4. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав, 2006. 456 с.

ПРИЙОМИ МНЕМОТЕХНІКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Тетяна Максимчук, вихователь

Житомирський центр розвитку дитини № 55

Мовленнєвий розвиток дошкільників – це складний і творчий процес, який дає здатність дитині продукувати свої звернення, думки.

У дошкільників закладається фундамент культури мовлення й спілкування, пізнавальна активність, образне і творче мовлення, розвиваються комунікативні здібності. В останні роки у дітей все частіше спостерігаються мовленнєві порушення, які викликають труднощі у спілкуванні. Проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей завжди знаходилися в центрі уваги педагогів. Вивчення проблеми мовленнєвого розвитку дошкільників та методів її вирішення може бути ефективним і корисним для чіткого формування у дітей здібності зв'язно, послідовно та граматично правильно викладати свої думки.

Проблема розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників відображена у працях таких визначних науковців як Н. Гавриш,

С. Гончаренко, К. Крутій, Л. Мацько, А. Богущ. Вивченням розвитку зв'язного мовлення дошкільників займалися Л. Виготський, С. Рубінштейн. Великий

внесок у розвиток монологічного мовлення дошкільників зробили А. Богуш, Н. Гавриш.

Г. Чепурний, педагог і психолог, автор книги «Мнемотехніка. Технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти», вважає, що мнемотехніка дає змогу вільного вибору способів засвоєння нової інформації.

У дітей дошкільного віку у розвитку мовлення спостерігається ряд проблем, це: бідний словниковий запас, порушення звуковимови, важке запам'ятовування віршів, невміння узгоджувати слова в реченнях.

І тут актуальною стає необхідність використання більш ефективних методів у розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку, наприклад, використання методу мнемотехніки.

Метод мнемотехніки вважається методом новітніх технологій навчання, який допомагає задіяти мовленнєві можливості дитини. Мнемотехніка відображає реальний світ за допомогою різних символів і знаків, що допомагає дітям збагачувати словниковий запас.

Використання мнемотехніки для дітей має багато переваг:

- правильний розвиток мови, збільшення словникового запасу;
- поліпшення пам'яті, уважності, уяви, фантазії;
- розширення знань про навколишній світ;
- вміння вибудовувати логічні ланцюжки;
- формування образного і абстрактного мислення, інтелекту;
- переказ і придумування казок стає улюбленою грою для дітей уже з шести років.

Мнемотехніка – це техніка запам'ятовування, сукупність спеціальних прийомів, що полегшують запам'ятовування необхідної інформації і шляхом створення асоціацій.

Є велика кількість мнемотехнічних прийомів.

Основні з них:

Мнемоквадрати – це картинки із зображенням предметів. Малюнок в квадраті позначає, або одне слово або словосполучення, або просте речення. Це може бути предмет, так і дія.

Мнемодоріжки – це декілька мнемоквадратів, об'єднаних сюжетом, розміщених на смужці схематично.

Мнемотаблиця – це кольорова схема, яка містить інформацію у її логічній послідовності.

Небелиці – це зображення об'єктів та асоціативних зв'язків, при якому для посилення запам'ятовування інформації вигадують образи і події, яких насправді не може бути.

Піктограми – це маленькі прості малюнки, значки в яких виділяються, суттєві ознаки предмета або поняття. Цей прийом найефективніший під час запам'ятовування скоромовок, віршів. Але слід пам'ятати, що спочатку потрібно навчити дитину малювати прості слова, пізніше словосполучення, а вже потім вчити зображувати вірш.

Аналогія за формою. Наприклад, морква за своєю формою є аналогією піраміди, ялинки, трикутника та інших образів, схожих за формою на моркву.

«Трансформація» дозволяє при вивченні об'єктів перетворювати їх на інші за значенням та образом, що легкі для запам'ятовування.

«Цифрообраз» – прийом, при якому цифри пов'язують з певними образами.

Колаж – цей прийом розвиває монологічне мовлення, пам'ять та образне мислення. На аркуші картону наклеюємо багато картинок, які мають бути різними за змістом та розміром, не повторюватися. Колаж допомагає дітям побудувати послідовну та логічну розповідь.

Прийоми мнемотехніки допомагають дітям засвоїти матеріал швидко і цікаво, вирішити ряд мовленнєвих завдань, а саме:

- інтенсивно розвивати діалогічне та монологічне мовлення;
- долати порушення звук овимови;
- складати речення, розповіді, переказувати твори, розповідати вірші та казки;
- розвивати асоціативне мислення;
- уміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати;
- розвивати уяву, пам'ять.

Мнемотехніка, як будь - яка робота, починається з найпростішого. Працювати з мнемотехнічними прийомами починаємо з молодшої групи. У цьому віці починаємо працювати з мнемоквадратами.

Робота з мнемоквадратами проводиться в два етапи:

- вивчення з дітьми карток, діти визначають, що вони означають;
- діти складають словосполучення, що складається з двох слів.

Після засвоєння мнемоквадратів ускладнюємо завдання, пропонуючи дитині мнемодоріжку, а вже пізніше переходимо до роботи з мнемотаблицями.

Отже, мнемотехніка, як педагогічна технологія полегшує дітям оволодіння зв'язним мовленням, враховує індивідуальні особливості дітей, розширює творчі можливості дитини, збільшує коло знань про навколишній світ, з'являється бажання переказувати тексти, інтерес до заучування віршів, скоромовок, активізується словниковий запас, підвищується самооцінка, розвивається ініціативність, самостійність дитини. Діти стають більш відкритими та впевненими в собі, з'являється задоволеність результатами своєї праці, підвищується почуття зацікавленості.

Мнемотехніка сприяє не лише розвитку зв'язного мовлення та зростанню якості засвоєння програмного матеріалу дітьми, а підвищенню професійного рівня педагогів, адже спонукає шукати нові нетрадиційні форми і методи навчання.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник: Піроженко Т. О, дійсний член кореспондента НАПН України, проф., д-р псих. наук, зав. лабораторії психології дошкільника Інституту психології Г. С. Костюка; Гавриш Н. В, д-р пед. наук, Брежнева О. Г., д-р пед. наук, Байєр О. М., кандидат псих. наук, Авт. Група: Безсонова О. К., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнеева О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Шевчук А. С. Затверджено наказом МОН України від 12.01.2021 № 33 – с.18

2. Нестандартні прийоми розвитку мовлення [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://teremok32.cherkassydnz.com/?p=883>

3. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти: навчально-методичний посібник / Г. А. Чепурний. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 152 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОРОЗУМІННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Лариса Маслова, вихователь

Житомирський центр розвитку дитини № 55

Сучасний світ стикається із безліччю екологічних викликів, що загрожують стабільності нашої планети і благополуччю майбутніх поколінь.

Проблеми, такі як забруднення, вирубка лісів, вимирання видів, зміна клімату, епідемії та наслідки війни, перевелись з рівня локальних до глобальних. У цьому контексті особливо актуальним стає екологічне виховання, яке має починатися ще з дошкільного віку.

Дошкільна екологічна освіта і виховання мають велике значення у формуванні екологічної культури дітей. Цей вік є найбільш чутливим до формування психологічних та емоційних зв'язків із природним середовищем.

Емоційні відгуки дітей на природне оточення, їхнє захоплення красою природи, любов до тварин та рослин є важливою основою для розвитку екологічної свідомості [6].

На сьогодні необхідністю для освітнього процесу є впровадження інноваційних методів. Розроблені в дослідженнях науковцями з екологічного виховання та екологічній освіті присвятили свої праці Людмила Валентинівна Іщенко, Неллі Василівна Лисенко, Левко Йосипович Різник, Наталя Афанасіївна Пустовіт, Лариса Василівна Шаповал які визначили мету, принципи, завдання і зміст екологічної освіти та виховання.

У наукових працях Алла Миколаївна Богуш, Олексій Анатолійович Кононко, Віра Кіндратівна Котирло, Юлія Олексіївна Приходько, вони зазначають, що природа є джерелом знань, а знання – це підґрунтя уявлень про довкілля, вони дають можливість дитині практично орієнтуватись у довкіллі, організувати свою діяльність, формувати своє ставлення до природного довкілля. Особливо корисними є знання, які відбивають закономірні взаємозв'язки, що дошкільникам доступне розуміння причин деяких простих явищ, вони здатні шляхом порівняння і зіставлень

Сучасна освіта в дошкільному закладі потребує мобільності, професіоналізму, здатності творчо використовувати інноваційні технології на практиці для сприяння якості освітнього процесу. Інноваційні педагогічні технології - це цілеспрямовані, систематичні й послідовні впровадження в освітню практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів.

Тому в результаті впровадження інноваційних технологій у дітей підвищується пізнавальний інтерес до навколишнього світу, що виражається в перевагу спостереження за живою природою.

Метою екологічного виховання є:

- формування знань про природу, природні явища, рослинний і тваринний світ;
- розвиток естетичних почуттів: любові, поваги, бережливого ставлення по відношенню до світу природи;
- спонукання в дітях бажання доглядати за природою і тваринами, берегти і зберігати природні багатства.

Метою Базового компонента дошкільної освіти є визначення вимог до змісту, рівня та обсягу дошкільної освіти, які є основою певного освітнього процесу, встановлення норм, які узгоджують інтереси дитини й потреби суспільства щодо освіченості особистості.

Основні моменти, які слід відзначити: [4]

Емоційна сфера дошкільників:

➤ **Діти в цьому віці особливо чутливі до вражень від оточуючого світу.** Психологи стверджують, що поведінка, пов'язана з емоціями, є найбільш міцною. Це означає, що педагогічний підхід, який використовує емоційний вплив на дітей, може бути надзвичайно ефективним.

➤ **Специфічні форми мислення дошкільників:** Дошкільники сприймають світ через наочно-дійове та наочно-образне мислення. Під час взаємодії з природою вони формують свої перші уявлення про неї, отримуючи емоційне враження та засвоюючи знання про різні форми життя.

Підсумовуючи, можна сказати, що кожен етап дошкільного дитинства - ключовий період для формування екологічної свідомості і культури.

Відповідно формується екологічне світорозуміння: [9]

Молодший дошкільний вік:

- Важливість розуміння права на життя кожної рослини та тварини в довкіллі.
- Розвиток відповідального ставлення до домашніх тварин і рослин.

Середній дошкільний вік:

- Формування основних понять про необхідність охорони природи.
- Виховання бережливого ставлення до тварин: не кривдити, дбати про них.
- Знайомство з «Червоною книгою» та її участю в охороні рослин і тварин.
- Знайомство з видами природоохоронної діяльності в регіоні.

Старший дошкільний вік:

- Сприяння естетичному сприйняттю природи через відображення краєвидів.
- Поглиблене знайомство з природоохоронною діяльністю в Україні.
- Розширене вивчення «Червоної книги» та її значення.
- Виховання культурного ставлення до природи: охорона, догляд, відповідальність.
- Формування уявлення про зв'язок між довкіллям та здоров'ям людини.

Виокремлення можливостей дошкільного закладу для екологічного виховання дітей:

✚ Кожений елемент розвивального середовища має свої функції, які властиво ефективно використовувати;

✚ Наявність куточків природи, обладнаних місць для досліджень дають можливість педагогам дошкільних закладів забезпечувати екологічне виховання;

✚ Екологізація різних видів діяльності;

✚ Використання праці в природі;

✚ Організація спостережень, пошуково – дослідницької діяльності, прогулянок та екскурсій;

✚ Співпраця з батьками, заохочення та залучення їх до основного процесу. [10]

Інноваційні технології в освітньому напрямку з екологічного виховання надає можливість вихователям дошкільної освіти прищепити дітям любов до природи та забезпечення необхідних умов для створення різнобічного розвивального середовища яке б дало кожній дитині можливість формувати мотиваційні основи екологічної свідомості.

Таким чином, ми вихователі вбачаємо своє завдання в тому, щоб:

- формувати навички культурної поведінки у довкіллі;

- розвивати естетичне почуття світу природи;

- виховання справжньої любові до природи, піклування про рослини і тварини та негативне ставлення до їх знищення.

Дошкільний навчальний заклад закладає перші цеглинки у дітей сприйняття живої і не живої природи, любов до рідного краю. Тому коли ці риси характеру будуть сформовані то дитині відкриються неабиякі можливості та щирий інтерес до створення умов формування екологічної свідомості.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти оновлений наказом МОН України

№ 33 від 12 січня 2021 року.

2. Виховання екологічної культури дошкільників : метод. посіб. /

3. П. Плохій. – Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002. – 173 с

3. Основи екологічного виховання в ДНЗ / За заг. ред. О. В. Рідкоус. – Херсон. : РІПО, 2010. – 70 с. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина» 2020 рік. Рекомендовано МОН України.

4. Формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник для організації роботи з екологічного виховання в закладах дошкільної освіти / Н. М. Джура, М. Ю. Пристайко,

І. В. Шкодин, Л. А. Хом'як. Львів, 2022. 60 с.

**ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ**

Вероніка Могилевець, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Лариса Печка, канд. педагогічних наук, доцент

Актуальність проблеми. Проблема формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку набуває особливого значення саме в дошкільному віці, так як формування певних базових знань, умінь та навичок впливає подальшим чином на розвиток дитини в її майбутньому. Художньо-мовленнєва компетентність має значний вплив на вираження емоцій дітей під час ознайомлення з різноманітними витворами мистецтва, компетенція в подальшому житті може слугувати виробленням навички – аналіз художнього твору.

Однією з основних проблем дошкільної освіти є розвиток художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку. Її актуальність зумовлена пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законом України «Про дошкільну освіту», спрямованими на оновлення дошкільної освіти, її змісту, методів і технологій навчання та виховання дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми становлення педагогічної категорії «художньо-мовленнєва компетентність» у науковій літературі та проблематиці розвитку комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку не нова. Її дослідженню присвячено праці А. Богуш, В. Бутенко, О. Гончаренко, Л. Кобилецької та інших науковців.

Мета статті – визначити вплив арт-терапії на формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дитина дошкільного віку набуває художньо-мовленнєвої компетентності в різних видах діяльності. Якщо проаналізувати різні джерела, то можна зробити висновок, що вона формується під час сприйняття літературних та фольклорних творів. Під час такого процесу дитина відтворює художньо-естетичні враження від сприйняття та виявляє позитивне ставлення до художнього слова, рідної мови та української культури [1, с. 6].

Сутність поняття «художньо-мовленнєва компетентність» можна розкрити, як відтворення художніх та естетичних вражень від сприйняття творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, а також відтворення емоційно-ціннісних ставлень у процесі ознайомлення з художнім твором, що включає до себе любов до рідної мови та належне ставлення до художнього слова.

Великого значення у формуванні художньо-мовленнєвої компетентності набуває роль батьків. Підтримка процесу формування художньо-мовленнєвої компетентності виглядає таким чином: перегляд мультфільму та детальний переказ його змісту; виправлення помилок у повсякденному мовленні дитини; залучення дитини до мовленнєвих ігор; дотримання правил літературної мови; виправлення звуків у мовленні; роз'яснення незнайомих почутих слів; спонукання до розігрування ситуацій, які можуть трапитися в житті дитини;

спільний опис предметів та героїв казок, творів; привчання до планування своїх дій та багато інших [1, с. 7].

Не менш важливим є значення та вплив самого вихователя на формування мовлення у дитини, так як дитина в закладі дошкільної освіти проводить достатньо часу з ним. Вихователь надає дитині ті основні базові знання, які дитині необхідні для життя та ті, які формують художньо-мовленнєву компетентність. Потрібно забезпечити такі форми роботи як, проведення тематичних занять, які проводяться в садочку кожного дня; бесіди на літературні теми (про відомих українських поетів, письменників, художників); малювання, аплікації, ліплення на різноманітні теми (важливим завданням наставника є надання якісного матеріалу для творчості дитини, який може її надихати для виготовлення виробу) [3, с. 18]. Одним із головних етапів формування мовлення у дітей є правильне керівництво діяльностями, які ми пропонуємо дітям, так як надання словесної бази має бути лаконічним, правильним та супроводжуватися грамотним мовленням вихователя.

Важливе значення для формування художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку є вміння встановлювати контакт з іншими дітьми та своїми товаришами, це стосується кола, у якому дитина зростає, а саме – сім'я. Якщо дитина спілкується з людьми, які обізнані в мистецтві, то таким чином розвиток художньо-мовленнєвої діяльності значним чином підвищується. Соціум може надавати дитині багато інформації, яка буде для неї корисною, адже вона здатна спостерігати та наслідувати зразки спілкування інших людей та спільнот [2, с. 46].

Однак варто зазначити, що діти дошкільного віку більшу частину вільного часу проводять за грою. Серед основних засобів важливу роль відіграє арт-терапія. Тому для формування художньо-мовленнєвих умінь та навичок у дітей старшого дошкільного віку важливо створити сприятливий клімат під час занять із використанням арт-терапії, які допоможуть дитині спілкуватися та гратися в невимушеній атмосфері творчої співпраці, створювати позитивні емоції та вільно висловлювати думки. Арт-терапія є дуже сильним емоційним подразником, який, з одного боку, знімає психологічні бар'єри, що заважають спілкуванню, підвищує ініціативу та активність дітей, а з іншого – стимулює позитивні емоції, позитивно впливає на кору головного мозку, сприяє виникненню задоволення й радості від процесу гри [4, с. 73].

Одним із основних засобів формування художньо-комунікативної компетентності є арт-терапія, яка характеризується, як вид психологічної корекції, під час роботи з мистецтвом та творчості. Вона сприяє зняттю тривожності, зайвої активності дошкільника (гіперактивність), стресу, втоми.

Різні напрями арт-терапії, які можна упроваджувати в роботі з дітьми, будуть слугувати формуванню художньо-мовленнєвої компетентності, так як під час їхнього проведення використовують творче слово. Можна працювати з такими напрямками арт-терапії як: пісочна терапія; ізотерапія; казкотерапія; лялькотерапія; музична терапія; бібліотерапія; драматерапія; танцювальна терапія та багато інших.

Під час проведення арт-терапії висувається багато переваг, до яких можна віднести і зацікавленість дітей, творчий напрям терапії (малювання,

нетрадиційні техніки, таночки, придумування нових сюжетів), невимушеність при проведенні з боку вихователя, відсутність протипоказань (крім важких психічних порушень), цікавий сюжет та багато інших.

У роботі з дошкільнятами часто використовується арт-терапія, вона користується широким попитом на даний момент у сфері дошкільної та початкової освіти. Вона дозволяє зробити процес виховання цікавим та якісним. Важливим моментом є створення правильного сприятливого середовища для проведення терапії та спілкування, дитина не повинна відчувати зайвої тривоги та відчуття стресу.

Такі види терапій можуть допомогти дітям дошкільного віку виплеснути всі свої емоції, так як вони можуть стати причиною поганого настрою в дітей і навіть хвороб, які виникають через стрес та негативні емоції. Після передачі своїх емоцій (це може бути пісок, глина, вода, фарби, все залежить від виду терапії) дитина відчуває спокій, гармонію, адже вона виплеснула назовні все те, що їй заважало. А далі – справа за фахівцем, який аналізує, виявляє тривожні фактори та працює над можливою проблемою. Обов'язковим етапом є повідомлення результату батькам, а також допомога при вирішенні питань.

Одним із важливих моментів при проведенні арт-терапевтичних ігор, вправ, завдань є врахування бажання дитини, адже без цього процес творчості не може бути можливим. Творчість – невимушений процес, завдяки якому дитина відчуває себе вільною, так як творить те, що хоче. При дотриманні такої послідовності впливає отриманий результат творчого виробу дитини.

Такий процес можна почати з пропозиції дитині вибору виду арт-терапії (за наявності такої можливості). Якщо напрям терапії вже визначено педагогом, то можна запропонувати дитині самостійно розвинути сюжет (вибір фарб, малюнку, пісні, танцю). Це все забезпечить спокій, так як діти в дошкільному віці часто вередливі, все повинно бути так, як хочуть вони, в іншому випадку може бути вередування та плач. Тож, необхідно забезпечити вільну непримусову діяльність у роботі з дошкільником [5, с. 26].

Можна сказати, що в процесі арт-терапії дітям дозволяється робити все те, що їм заборонено в реальному житті, завдяки цьому вони можуть зняти стрес, відпочити, поділитись з вихователем тим, що відчувають. І як наслідок, всі негативні емоції залишаються на «виробі», дитина лишається стриманою та спокійною.

Враховуючи вищевикладене можна сказати, що проблема художньо-мовленнєвої компетентності в контексті впливу арт-терапії не досконало досліджена. Це на даний момент є недоліком та пробілом у сучасних дослідженнях художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Варто звернути увагу саме на окремі напрями арт-терапії, їх вплив на розвиток художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Висновки. Таким чином, при роботі з дітьми арт-терапія має велике значення, є важливим засобом формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Під час такої діяльності дитина не усвідомлено, без напруги засвоює та закріплює надзвичайно великий обсяг інформації; водночас арт-терапія формує, виховує та розвиває особистість, активізує позитивні риси характеру, прояви загальнолюдських моральних

якостей.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук.керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байєр О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 37 с.
2. Кобилецька Л. В. Паремії як чинник морального виховання дошкільників та молодших школярів. Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти. Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. Вип. 5. с. 57-59.
3. Паламар С. П., Науменко М. С. Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в контексті сучасних освітніх парадигм. Освітологічний дискурс. 2020. № 2 (29).
4. Сенько Ірина Вікторівна. Формування комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності. Суми, 2020. 82 с.
5. Шукшина Л. М. Допомога дітям з мовленнєвими проблемами. Київ: Шк. світ, 2020. 128 с.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Любов Опанасенко, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Тетяна Гужанова, канд. філологічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Проблема формування художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку є досить актуальною та важливою, адже рівень її сформованості визначає рівень сформованості соціальних і пізнавальних досягнень старших дошкільників.

Зазначимо, що протягом багатьох років художньо-мовленнєве виховання дітей старшого дошкільного віку пов'язують насамперед з літературною, образотворчою та музичною діяльністю. В свою чергу, як у науково-методичній літературі, так і у практиці роботи закладів дошкільної освіти, роль театралізованої діяльності як засобу формування художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку, частіше всього зменшується. Означене є наслідком протиставлення творчих імпровізаційних форм занять роботі над готовими творами, у недооцінці значення результатів творчої діяльності дітей.

Доцільність звернення до обраної проблеми підтверджується положеннями законів України «Про освіту» (2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020 р.), Концепції «Нова українська школа (2016 р.), «Базового компонента дошкільної освіти» (2012 р.), освітніми програмами розвитку дітей дошкільного віку, спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, форм і методів роботи з дітьми дошкільного віку. Даній проблематиці було також присвячено роботи наступних науковців: Л. Калініної (естетичне виховання дітей засобами театрального мистецтва) [3]; О. Олійник (театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу) [5]; С. Куркіної (особливості вивчення і

використання виховних можливостей театрального мистецтва на уроках світової художньої культури та у позакласній роботі в школі) [4]; В. Волкової та Т. Чесняк (роль театралізованої діяльності у розвитку творчих здібностей старших дошкільників) [2] та інших.

Проте питання розвитку художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку саме засобами театралізованої діяльності досліджено недосконало і потребує подальших наукових розробок.

Мета статті: визначення ролі театралізованої діяльності як засобу формування художньо-мовленнєвої компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

Відтак, жодним чином не зменшуючи ролі літератури, образотворчого мистецтва, музики та інших видів мистецтв у вихованні, та їх впливів на розвиток особистості дитини, варто наголосити на важливому місці театру у формуванні художньо-мовленнєвої компетентності старших дошкільників.

Слід зазначити, що театр та театралізована діяльність унікально впливають на особистість у будь-якому віці. Тяга до самовираження закладена в людині генетично: наші далекі предки виконували язичницькі обряди, не думаючи про те, що вони є першовідкривачами сучасного театру. Окрім того, інтерес до театру необхідно починати формувати вже у дошкільному віці – це найсприятливіший період всебічного розвитку дитини, який реалізує основний педагогічний принцип: навчати граючи [1, с. 5].

Театралізована діяльність, мабуть, – найпоширеніший вид дитячої творчості. При цьому її досить важко відокремити від дитячої гри. Під час театралізованої діяльності дитина розвиває сферу почуттів, вчиться співпереживати, бути задіяною в процесі, радіти чи турбуватися за героя разом з ним. Театральні ігри є досить ефективною технологією у педагогіці з художньо-мовленнєвого виховання старших дошкільників. Театралізована діяльність цікава та зрозуміла дитині. Будь-яку ідею, вигадку, думку, враження дитині хочеться матеріалізувати, відтворити самому, втілити в образи та дії.

Театралізована діяльність як своєрідна педагогічна система, передбачає вирішення цілої низки виховних завдань. В першу чергу, театральна-сценічна робота виступає потужним чинником художньо-мовленнєвого розвитку старших дошкільників, а елементи театру, інтегровані в роботу закладів дошкільної освіти та культурно-дозвільних закладів, роблять життя дітей більш змістовним, насичують його різноманітними яскравими та емоційними враженнями [3, с. 130].

На думку деяких науковців, театралізована діяльність як засіб формування художньо-мовленнєвої компетентності впливає на розвиток комунікативних якостей особистості [1, с. 15].

Як слушно зазначає О.М. Олійник, «з театральною діяльністю тісно пов'язано і вдосконалення мови, адже в процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловів, непомітно активізується словник дитини, удосконалюється звукова культура мови, інтонаційний лад» [5, с. 8].

В свою чергу, С.В. Куркіна зазначає, що «перевага театрального мистецтва полягає в тому, що воно з наочністю й конкретністю втілює уявлюване в живу дію, яка розгортається на сцені» [4, с. 121].

Значення та специфіка театралізованої діяльності полягає в одномоментності, комунікативності, живому впливі художнього образу на особистість дитини старшого дошкільного віку. Здійснення театралізованої діяльності є яскравим прикладом реалізації системно-діяльнісного підходу у вихованні дітей дошкільного віку. Окрім того, театралізована діяльність суттєво впливає на чуттєво-емоційну сферу старших дошкільників.

В останні роки у практиці роботи ЗДО стають все більш популярними різноманітні форми театральної діяльності дітей, що пов'язано зі значним виховним потенціалом, який є у театральних заняттях.

Слушно зазначає Л. Калініна про те, що театралізована діяльність за своєю суттю є дещо подібною до казки, яка, будучи художньою скарбницею, зберігає історичний, виховний та суспільний досвід, накопичений людством на протязі багатьох віків. Вона є першою школою життя дитини, формою і методом, що дає змогу робити великі образні узагальнення [3, с. 130-131].

Дійсно, в старшому дошкільному віці сприймання казки, яка завдяки засобам театральності мистецтва перетворилась у виставу, набуває диференційного характеру: у дошкільників формується здібність до елементарного аналізу переглянутої вистави, аналізу різних вчинків дійових осіб [6, с.129]. Особливо цікавим для старших дошкільників, на думку Л. Калініної, є сценічне втілення казкового персонажу, яке базується на правилах акторської майстерності.

Одна з форм дитячої діяльності, що сприяє формуванню художньо-мовленнєвої компетентності – театралізовані ігри та ігри-драматизації. Ці ігри відбуваються під керівництвом педагога [5, с. 38].

Театралізована гра є ефективним засобом соціалізації старшого дошкільника в процесі осмислення ним морального підтексту твору та участі у грі, яка має колективний характер, що і створює сприятливі умови для розвитку почуття партнерства та освоєння способів позитивної взаємодії. Вона сприяє мовленнєвому розвитку дітей: при цьому дошкільники опановують чіткість мови, такі види мовлення, як монолог та діалог.

Видами театру, які доцільно використовувати у дошкільному середовищі, на нашу думку, є такі: пальчиковий театр, театр топотушок, театр рукавичок, театр із природного матеріалу, театр на фартусі, тіньовий театр, театр помпонів, театр на дисках, ляльковий театр, мистецтво «pop-up».

Також слід додати, що для того щоб здійснювати художньо-мовленнєвий розвиток старших дошкільників за допомогою театралізованої діяльності, необхідно формувати навички акторської майстерності, які включають і мовні вміння (вести монолог і діалог), і вміння працювати на сцені, і вміння «ввійти» в роль, тобто випробувати на собі почуття героя [2].

Висновки. Отже, невід'ємним елементом формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку є театралізована діяльність. Це зумовлено тим, що дитина, займаючись театралізованою діяльністю, опановує основні культурні способи діяльності, виявляє ініціативу та самостійність у різних видах діяльності – грі, спілкуванні, пізнавально-дослідницькій, художньо-естетичній та художньо-мовленнєвій діяльності. Окрім того, театралізована діяльність спрямована на цілісний вплив на особистість дитини, її

розкріпачення, залучення в дію, активізуючи при цьому всі наявні у неї можливості. Вона корегує комунікативні відхилення, а також сприятливо впливає на формування художньо-мовленнєвої компетентності.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у необхідності дослідження конкретних видів театралізованої діяльності та їх впливу на формування художньо-мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Березіна О.М., Гніровська О.З., Линник Т.А. «Грайлик». Програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Тернопіль: *Мандрівець*, 2014. 56 с.

2. Волкова В.А., Чесняк Т.О. Роль театралізованої діяльності у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 43(96). 2015. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2015/43/13.pdf>

3. Калініна Л. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку засобами театрального мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 123(II). 2013. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2013_123\(2\)_35.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nz_p_2013_123(2)_35.pdf)

4. Куркіна С.В. Особливості вивчення і використання виховних можливостей театрального мистецтва на уроках світової художньої культури та у позакласній роботі в школі. *Наукові записки*. Випуск 91. 2010. URL: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2195/1/Особливості%20вивчення%20і%20використання%20виховних%20можливостей%20театрального%20мистецтва.pdf>

5. Олійник О.М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу: навч.-метод. посіб. Авт. О.М. Олійник. Кам'янець-Подільський: *Волощук В.О.*, 2017. 163 с.

6. Рубцова Т.В. Розуміння психології літературного персонажа дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. *Зб. Наукові записки НДІ психології*. Київ, 1950. Ч. 2. С. 123-130.

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Панченко Єлизавета, асистент кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку освіти в нашій державі характеризується низкою змін, що спрямовані на формування у дошкільників навичок, які необхідні для реалізації потенціалу дитини в подальшому житті. Саме тому в новому Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти в Україні) окреслено вимоги до компетентностей, які педагоги мають формувати у дітей дошкільного віку. Одним з пріоритетних напрямів в даному Стандарті є напрям «Дитина у світі мистецтва».

Дошкільний вік є сенситивним для зародження естетичних почуттів, дитина хоче дізнатися про навколишній світ якомога більше, здобути особистісний досвід та задовольнити свою потребу в художньо-творчому самовираженні. Над проблемою художньо-естетичного розвитку працювали такі науковці як А. Богуш, В. Сухомлинський, Л. Фесюкова та багато інших. Узагальнюючи наукові праці педагогів та психологів можна стверджувати, що основою творчого самовираження дошкільників є різні види творчої діяльності.

Мета статті полягає в теоретичному аналізі процесу формування мистецько-творчої компетентності в дітей дошкільного віку засобами арт-технологій.

Виклад основного матеріалу. Формування мистецько-творчої компетентності визначається основним завданням освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва», який охарактеризований в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти в Україні.

Мистецько-творча компетентність — здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності. [1].

Для реалізації творчого потенціалу дошкільник використовує художні засоби, які допомагають йому виражати власні емоції, почуття, думки, ставлення до оточуючих людей та предметів. Тому для формування основ мистецько-творчої компетентності необхідно залучати дітей дошкільного віку до художньо-естетичної діяльності, яка сприяє гармонійному розвитку особистості. Пріоритетним завданням мистецького напрямку в дошкільній освіті виступає формування емоційно-ціннісного ставлення на основі інтересу до мистецької діяльності, задоволення від неї, емоційного відгуку на прояви краси, ціннісного особистісного ставлення, елементарних уявлень про види мистецтва [2].

Ми вважаємо, що застосування арт-технологій під час освітнього процесу у ЗДО надасть можливість реалізувати зазначені завдання, оскільки арт-технології містять різноманітні засоби, спрямовані на розвиток творчого потенціалу дитини. Не так давно арт-терапія використовувалася лише для вирішення психотерапевтичних проблем та обмежувалася використанням засобів ізотерапії. За останні десятиліття інтерес до арт-технологій збільшився і тепер їх почали використовувати у педагогічній практиці з метою впливу на поведінку дитини, застосовуючи засоби художньої діяльності. У процесі художньо-естетичного розвитку відбувається поступове освоєння дітьми естетичної культури, формування естетичного сприйняття, а також уявлень, понять, суджень, інтересів, потреб, почуттів, художньої діяльності й творчих здібностей [3].

В наш час заняття, які спрямовані на формування мистецько-творчої компетентності дошкільників стали шаблонними. Часто на заняттях вихователі використовують готові зразки для створення творчого продукту, в результаті чого дитина не має змогу проявити свою фантазію, творчість, креативність. Така діяльність не викликає в дитини особливих емоцій. Арт-терапія за сучасних умов може розглядатися як технологія створення та використання різних творів

мистецтва з метою передачі почуттів, емоцій та інших проявів психіки дитини [4].

Використання музикотерапії, ізотерапії, імаготерапії, пісочної терапії, фототерапії, колажування, мульт-терапії та інших видів арт-технологій надає можливість дитині дошкільного віку не тільки виплеснути свої переживання та емоції під час творчого процесу, а також отримати естетичну насолоду від знайомства з різними видами мистецтва, оволодіння техніками малювання, ліплення або конструювання. Що не менш важливо, дитина не заганяється в жорстоко обмежені рамки щодо вибору засобів творчої діяльності і тематики свого творчого продукту. Такий творчий процес викликає у дитини позитивні емоції, призводить до почуття душевного спокою та рівноваги. Наприклад, заняття з малювання не обмежуються використанням пензликів, фарб та олівців. Ізотерапія передбачає використання харчової плівки, туші, губки, трубочок, вушних паличок, ниток, бульбашок та безлічі інших засобів, які дитина із задоволенням використовує. За допомогою цих засобів здійснюється вплив на психічний стан дитини: для зменшення агресії краще використовувати воскові олівці або фарби, для заспокоєння нервового збудження — нитки. Ізотерапія дає можливість кожного разу створювати неповторні дитячі вироби, що зумовлено невичерпністю засобів даної технології.

Під час використання імаготерапії кількість засобів, що може застосовувати педагог для розвитку почуттів і емоцій дошкільника також досить різноманітна. Можна використовувати ляльковий, пальчиковий, тіньовий, магнітний та інші види театрів. Під час розігрування певних сюжетів дошкільник співпереживає герою, пізнає красу навколишнього світу, відбувається формування ціннісного ставлення до різних видів театрів. Під час імаготерапії дошкільник може оцінити специфіку театру з позицій глядача, актора, режисера, декоратора, костюмера.

Ще одним інноваційним напрямом арт-технологій вважається мульт-терапія, яка поєднує в собі декілька видів арт-технологій (пісочну терапію, імаготерапію, ізотерапію, музикотерапію тощо). Мульт-терапія надає можливість кожній дитині відчувати себе творцем прекрасної історії, в якій вона може втілити всі свої внутрішні мрії, переживання, ідеї

Для того, щоб творчі здібності дошкільника розвивалися на необхідному рівні потрібно створити умови, які забезпечать чуттєве емоційне переживання, тобто образ, за яким спостерігає дитина має відгукнутися в її душі, викликати позитивні емоції. Окрім того, під час сприймання певного мистецького об'єкту вихователь має створити атмосферу, яка сприятиме кращому сприйманню творів мистецтва. Оскільки мульт-терапія має декілька технік, дитина отримує можливість оволодіти різними способами створення мультфільмів, а саме: придумати свою казкову історію за допомогою зліплених персонажів; або ж, використовуючи сипучі матеріали (манку, пісок) намалювати свій мультфільм; а ще мультфільм можна намалювати на звичайному аркуші паперу, а потім оживити за допомогою комп'ютерних технологій. Таким чином, дошкільник показує своє бачення навколишнього світу, вчиться самостійно придумувати сюжет, характеристики героїв, вдало комбінувати різні образи персонажів, декорації для мультфільму, підбирати відповідний музичний супровід.

Арт-терапія застосовується як в індивідуальній так і в груповій роботі. Вона може служити доповненням до інших видів методів і напрямів освіти, виховання і систем оздоровлення. Арт-терапія розвиває творчі можливості. Під час занять дитина може відкрити в собі невідомі раніше таланти [5]. Що не менш важливо, робота дитини не піддається критиці, адже таким чином вона виражає те, що відчуває, показує свій теперішній емоційний та психологічний стан.

Висновки. Отже, формування мистецько-творчої компетентності у дітей дошкільного віку посідає важливе місце у всебічному розвитку дитини. Різноманітність арт-технологій дозволяє дитині дошкільного віку втілювати свої задуми на практиці, висловлювати емоції та розвивати творчість, естетичні почуття. Як бачимо, всі напрями арт-технологій тісно переплітаються між собою та гармонійно поєднуються під час творчої діяльності дошкільників. Таким чином, використання в освітньо-виховному середовищі різних видів творчої діяльності (театралізованої, зображувальної, музичної, художньо-мовленнєвої), доступної для дітей дошкільного віку сприятливо діє на формування творчих здібностей дошкільників, їхнє відношення до різних видів мистецтва та знання особливостей про специфіку кожного з них.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 17.03.2024).

2. Шульга Л. Діяльнісний підхід до формування мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 37, том 3. С. 304-309.

3. Силко Р.М., Шавро Т.М. Художньо-естетичний розвиток дошкільників засобами дитячої анімації. *Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 67-70.

4. Городиська В.В. Упровадження арт-терапії як інноваційної технології у дошкільних закладах освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальних школах*. 2020. № 69, Т. 1. С. 56-61.

5. Кошель А.П., Кульбако Н.П. Використання елементів арт-терапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: навч.-метод. посіб. Для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», методистів, вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей дошкільного віку. Чернігів: ФОП Баликіна О.В, 2020. 90 с.

РОЗДІЛ 5. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЦІЛЕПРОЄКТУВАННЯ В ПІЗНАННІ ПСИХОЛОГІЇ ДИТИНИ МАЙБУТНІМИ ВИХОВАТЕЛЯМИ

Галян Олена Іванівна, доктор педагогічних наук, професор
Львівський національний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. Питання підготовки майбутніх вихователів до реалізації професійних функцій – це прогнозування їх успішності у використанні набутих знань та сформованих умінь під час розв'язання завдань професійної діяльності. З-поміж пріоритетних виокремлюємо розуміння та використання знань про психологічні особливості дитини в організації взаємодії з нею, її вихованні та навчанні, творенні спільного з батьками середовища її розвитку. Ціннісність особистісно та суб'єктнісно орієнтованого освітнього простору має стати для майбутніх вихователів підґрунтям вибору й реалізації підходів, засобів і способів організації життєздійснення та діяльності дітей. Засвідчуємо, що проникнення у сутність змін психічної активності дитини та пізнання механізмів і закономірностей її психічного розвитку розкриває світ дитинства з раніше невідомого боку, дає змогу розвивати у майбутніх вихователів рефлексивний, прогнозний аспект педагогічної діяльності. Передбачаємо, як результат, прийняття ними педагогічно доцільних рішень у моделюванні власних дій в різноспрямованих ситуаціях організації освітньо-виховного середовища закладу дошкільної освіти, формування «внутрішньої позиції вихователя» (що поступово має стати пріоритетним та співіснувати поряд з соціальною роллю студента), ідентифікація з професійною групою, творчо-інноваційне ставлення до набуття професійних компетентностей та власної навчальної діяльності. Сукупно означене актуалізує пошук адекватних сучасному етапу розвитку науки та суспільним викликам систему організації освітнього процесу в закладі вищої освіти (ЗВО), де професійне становлення майбутніх вихователів буде відповідати запитам практики, вимогам професії та сприяти ефективному саморозвиткові самих здобувачів вищої освіти. Репрезентація такого контексту постановки проблеми підготовки майбутніх вихователів спонукає до обґрунтування ресурсів організації освітнього процесу в ЗВО з урахуванням його ціле-сміслових та змістовно-процесних аспектів, що відповідають результатам навчання, визначеним освітньою програмою та Стандартом вищої освіти для спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійне становлення майбутніх вихователів у численних наукових пошуках увиразнено висвітленням основних вимог, принципів, засадничих підходів до їх особистісно-професійного зростання та діяльності (А. Аніщук [1]). Особливо наголошено на створенні системи професійної підготовки, що передбачає «врахуванням актуальних проблем сім'ї, дитинства та дошкільної освіти» (Н. Трофаїла [4, с. 91]), де якісний

бік забезпечує міждисциплінарна та внутрішньодисциплінарна інтеграція пропонованого змісту (К. Шовш, О. Біда та А. Магітич [6]).

Увага до змістового аспекту набуття компетентностей (О. Галян [2]) детермінує розкриття тих освітніх ресурсів, які забезпечують «розвивальний ефект під час засвоєння навчальної інформації, її осмислення та смислотворення» (С. Цюра [5]). Значущим у визначеному контексті постає формулювання навчальних цілей, їх прийняття студентами як навчальних задач, що, з одного боку, є важливим механізмом їх навчання, а з іншого – орієнтиром в організації викладання та оцінювання досягнутих результатів (L. Anderson, D. R. Krathwohl [7] та ін.).

Виклики (пандемія відтак війна), яких зазнає наше суспільство, відбиваються на психоемоційному стані дітей та спричиняють потребу внесення коректив в освітній процес закладів дошкільної освіти. До цього мають бути готові майбутні вихователі. Завдання ЗВО мотивувати їх на опанування знань у сфері психології дитини, детермінації її психічних проявів та сприяти набуттю компетентності проектувати розвивальне середовище ЗДО. Окреслене забезпечується структуруванням навчальних цілей з освітньої компоненти «Психологія дитяча», які постають як основа забезпечення психолого-педагогічної підготовки майбутніх вихователів, професіоналізації їх сприймання й оцінювання освітньої ситуації та візії ролі вихователя в житті дитини.

Формулювання цілей статті. Розкрити змістове наповнення схем мислєдїяльностї майбутніх вихователів під час засвоєння ними фактів, закономірностей і механізмів психічного розвитку дітей з урахуванням таксономії Блума.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Стратегічно розвиток вищої освіти орієнтований на реалізацію принципу суб'єктності в освітньому процесі, пріоритетність організації людиновимірного освітнього середовища, а отже, центрацію на особистості, яка навчається та набуває визначених компетентностей. Саме цей контекст сучасного психолого-педагогічного дискурсу містить чітку вказівку на ціннісне ставлення до здобувача вищої освіти, який, використовуючи інтелектуально-творчі ресурси, здатний успішно реалізувати свій потенціал у сфері майбутньої професійної діяльності. Окреслене акцентує на необхідності сформувані у нього особистісне ставлення до знань, того смислу, який у них закладено, мотивувати на вияв суб'єктності в освітньому процесі та сприяти становленню професійної суб'єктності.

Розвивальний контекст сучасної теорії та практики навчання і виховання передбачає побудову такого освітнього середовища, в якому постулюється мислєдїяльний підхід та орієнтація на пошук здобувачами вищої освіти смислів професійного самоздійснення та самопроектування. У такій ситуації варто організувати освітній процес з опертям на положення мислєдїяльної дидактики, які орієнтують студентів на конструювання мислєсхем тієї педагогічної реальності, яка є предметом майбутньої діяльності.

Для майбутніх вихователів орієнтованість на «самоцінність дитинства» не лише вимога державного стандарту (Базовий компонент дошкільної освіти), а й опора для вибору педагогічно доцільних підходів, засобів, способів

педагогічного впливу. Конструйований феномен «психологія дитини» повинен утворювати контекст для розв'язання навчальних завдань професійно спрямованого змісту. Отже, майбутній вихователь повинен усвідомлювати ті цілі та завдання, які постають перед ним, і результати їх відповідно реалізації та вирішення, як предмет його рефлексії. Йдеться про таксономію цілей. Виходячи з концепції Б. Блума та її сучасного прочитання, це цілі навчання, які репрезентують ієрархізовані ступені засвоєння навчальної інформації та матриця знань, що містить фактологічний, концептуальний, процесний та метакогнітивний контексти їх набуття [7].

Змістову систематизацію навчальних цілей у пізнанні та розумінні майбутніми вихователями психології дитини як основи побудови конструктивної взаємодії з нею й сприяння її особистісному зростанню в умовах розвивального освітнього середовища закладу дошкільної освіти вміщено у таблицю.

Таблиця

Таксономія цілей навчально-професійної діяльності майбутніх вихователів у пізнанні та розумінні психології дитини (на основі [3])

Вимір когнітивного процесу	Вимір знань			
	Фактологічний	Концептуальний	Процесний	Метакогнітивний
Запам'ятовування – remembering – репродуктивний рівень	Знати провідних психологів-дослідників дитячого розвитку, їхні ідеї; факти психічного життя дитини	Описувати дитину за критеріями опису віку	Визначати особливості психічного розвитку дитини з використанням відповідного психодіагностичного інструментарію, характеризувати психолого-педагогічні умови ефективної організації навчання і виховання дітей	Спиратися на базові психологічні поняття під час аналізування поведінки, діяльності, ставлень, вчинків, особистісних проявів тощо дітей
Розуміння – understanding – репродуктивний рівень	Узагальнювати інформацію (статті, виступи) про особливості	Встановлювати зв'язок між педагогічним впливом та досягнутими	Реконструювати педагогічну ситуацію та запропонувати психологічно обґрунтований	Прогнозувати розвиток дитини з огляду на задані (проаналізовані) умови

	психічного розвитку дитини, коментувати вислови дослідників дитячого розвитку	дітьми результатами	підхід до її розв'язання	
Застосування – applying – конструктивний рівень	Враховувати знання про умови, рушійні сили, зміст психічного розвитку, процеси навчання та виховання дітей під час розв'язання психологічних задач, у практиці взаємодії з дітьми	Моделювати ситуацію використання конкретного педагогічного впливу, організації освітнього процесу в ЗДО з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дитини	Розробляти індивідуальні програми соціалізації й адаптації дітей раннього і дошкільного віку	Демонструвати навички збереження та зміцнення психофізичного і соціального здоров'я дітей
Аналізування – analyzing – творчий рівень	Обґрунтовувати логіку психічного розвитку, детермінанти переходу з одного вікового періоду в наступний, причини порушень психічного розвитку	Пояснювати детермінацію психічних проявів дитини, закономірності та механізми її психічного розвитку, становлення особистості	Розрізняти поняття психічний розвиток, формування, становлення, дозрівання та на цій основі аргументувати зміст педагогічних впливів, особливості організації освітнього процесу в ЗДО	Аргументувати власну професійну позицію щодо розвитку, навчання і виховання дітей
Оцінювання – evaluation – аналітико-узагальнювальний рівень	Описувати та порівнювати актуальні проблеми	Оцінювати ефективність обраних педагогічних	Дискутувати, узагальнювати, робити висновки про	Апробувати опановані концептуальні підходи, принципи,

	психічного розвитку на різних етапах дитинства, чинники виникнення криз розвитку	впливів, освітнього дизайну	особливості психічного розвитку дитини	механізми психічного розвитку під час організації навчання, виховання, взаємодії з дітьми
Творення – creating – 205 загальнுவальний рівень	Складати психологічний портрет дитини конкретного вікового періоду	Планувати освітній процес у закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності	Проектувати інтегральний вплив на дитину, середовище її розвитку (типіві труднощі, особливості психічних проявів, які потребують уваги дорослих, обирати самостійно або з практики)	Планувати та реалізовувати психологічно доцільну взаємодію з дітьми, враховуючи їх вікові та індивідуальні особливості; організовувати психолого-педагогічну просвіту батьків з питань психічного розвитку дітей.

Висновки. Ціле- і смислотворення у системі підготовки майбутніх вихователів до розуміння психології дитини розкриває сутність структурування їх навчально-професійної діяльності. У ній логіка пред'явлення навчальних завдань заснована на передбаченій зміні навчальних епізодів. Це уможлиблює, з одного боку, формування фахових компетентностей студентів, а з іншого, спричиняється до професіоналізації мислесхем та уявлень про предмет майбутньої діяльності, у якій вибір педагогічних впливів ґрунтується на настановленні про складнодетермінованість психічної активності дитини, значущість сприймання самого дитинства як самоцінного етапу життя.

Перспективою наукової розвідки стане дослідження розуміння майбутніми вихователями цілей та умов реалізації особистісно-орієнтованої та суб'єктно спрямованої взаємодії з дітьми.

Список використаних джерел

1. Аніщук А. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Професійна підготовка. Психолого-педагогічні науки*. 2020. № 4. С. 59-67.
2. Галян О. Компетентнісний вимір професійно орієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти. *Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації матер*. VIII Всеукр. наук.-практ. конфер. (Львів, 27 жовтня 2023р.). Львів, 2023. С. 70-71.
3. Галян О. Психологія дитяча: пос. для сам. роботи. Львів, 2023. 90 с.
4. Трофаїла Н. Сучасна професійна підготовка майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти України. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2019. № 65. Т. 1. С. 89-92.
5. Цюра С. Педагогіка особистого досвіду. Львів: ЛНУ, 2006. 185 с.
6. Шовш К., Біда О., Маргітич А. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 207. С. 376-380.
7. Anderson L. & Krathwohl D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessment: A revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives. New York: Longman, 2001. 336 p.

«ПЕДАГОГІКА ЗРАНЕНОГО СЕРЦЯ»: СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО В УМОВАХ ВІЙНИ І ПІСЛЯВОЄННОГО СТАНУ

*Олександр Лавріненко, доктор педагогічних наук, професор,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН
України*

Після трагічних подій російсько-української війни, тих звірств і знущань так званої другої армії світу, слід серйозно, науково-виважено, неупереджено й критично поставитися до ролі педагогічної теорії та практики в умовах війни, оскільки час диктує все нові вимоги й ми стаємо невимушеними свідками тих прогалин, що мали місце як у теорії, так і на практиці, зокрема в системі професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО. Чому саме в цій царині? Чому саме підготовки вихователя? Ми гордимся нашими ЗСУ, захисниками тероборони, волонтерами, прикордонниками, морпіхами, які щохвилино, щосекундно віддають свої життя, наближаючи час Перемоги над рашистськими загарбниками, забуваючи про величезну армію, що діє в Україні на освітньому фронті. А чи були готові наші вихователі ЗДО до роботи під час війни? А що робити далі, як навчати і виховувати тих дітей, які мають «сердешні рубці», понісши втрати рідних, почасти обох батьків, друзів? Як достукатися до свідомості, до почуттів, до інтелекту дітей, які бачили війну не на картинах, фото чи в інстаграмі? Перед нами ціле покоління, чиї серця зранені війною, скалічені рашистськими звірствами, покоління – згвалтоване звірями із росії, покоління – потоптане скривавленими руськими чоботами, смердючими рашистськими танками, градами, БТРами.

Перед системою педагогічної освіти України постали такі нагальні проблеми:

- як підготувати вихователя дітей дошкільного віку до роботи в умовах воєнного стану, до роботи на окупованій території, до взаємодії з дітьми, які внутрішньо переміщені, дітьми-біженцями та інше;

- які методологічні, методичні, науково-практичні засадничі, стрижневі принципи повинні домінувати в сучасній педагогічній освіті в умовах війни і післявоєнного стану;

- як увести до системи професійно-педагогічної, практичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО педагогічними ВЗО та педагогічними коледжами нові складники уявної, на наше переконання, але так потрібної науки – «Педагогіки зраненого серця»;

- які практичні поради розробити для майбутніх вихователів ЗДО магістрів педагогічної освіти, які в подальшому працюватимуть із дітьми дошкільного віку в умовах післявоєнного стану, тобто із нашим майбутнім, зраним війною;

- які прийоми, форми та методи професійно-педагогічної взаємодії слід виокремити для забезпечення належного спілкування вихователів дітей дошкільного віку у цифровому освітньому середовищі (мова йде про те, чи навчають майбутніх вихователів роботі перед камерою, режисурі педагогічної дії на онлайн-занятті, психопедагогічним засадничим принципам роботи із дітьми, які змушені дистанційно працювати з вихователями тощо).

Практична діяльність у закладах загальної середньої освіти, постійне спілкування із дітьми, які мешкають у м. Ірпінь, м. Буча, м. Бородянка Київської області дозволяє констатувати: сучасні вищі педагогічні заклади освіти сьогодні перестали готувати цілеспрямовано вчителя і вихователя ЗДО. Стратегічно важливі для української держави, пріоритетним спеціальностям ВЗО практично не готують. Занурені у паперову творчість, написання силабусів, звітів, перевірок, необхідності підготовки «Скопусів» і «Вебофсайнів», кафедри педагогічних вузів почасти уникають основного призначення – підготовки національно-вмотивованого, професійно спрямованого вчителя і вихователя дітей дошкільного віку. Наявна разюча відсутність провідних компетентностей з огляду на їхню педагогічну діяльність у військовий час.

Саме в умовах війни слід звернути пристальну увагу на всіма забутий, безпідставно вилучений і несправедливо, з огляду на практичну значущість, навіть у якійсь мірі заборонений курс «Основи педагогічної майстерності». Власне в теорії і методиці педагогічної майстерності слід звернути увагу на формування у майбутніх вихователів ЗДО таких провідних компетентностей:

1. Як вихователю дітей дошкільного віку не втратити здатність відтворювати соціальні зв'язки.

2. Як, розмовляючи з дитиною, і самому вихователю залишатися спокійним.

3. Як вихователю продемонструвати таку важливу якість – надійність. Майбутній педагог ЗДО повинен навчитися з правильним тоном голосу, вивіреними жестами сказати дитині, що ви зробите все, щоб захистити себе і її від небезпеки, й що наша армія на варті та дасть відсіч.

4. Вихователю ЗДО надзвичайно важливо володіти прийомами педагогічної взаємодії, зокрема щодо доцільності вияву дитиною агресії та злості. Зараз і для

дорослих, і для дітей виявляти злість (ненавидіти, лаятися, кричати) – це здорова реакція. Тому педагогам потрібно дозволяти собі, зокрема й дітям, це робити. Сльози та плач – теж нормально в цій ситуації.

5. Як працювати з дітьми, у яких багато назбираних негативних емоцій? А чи навчили майбутніх вихователів ЗДО майстерно розрізняти почуття дітей, зокрема керувати цими почуттями? А чи підготовлені вони до того, аби злість вихованця сприймати як добре почуття? А чи є бодай одна праця, опанувавши яку майбутній вихователь ЗДО зуміє не лише зупинити злість, а й майстерно спрямувати її у правильне річище?

6. На практичних заняттях з психології, дошкільної педагогіки, педагогічної майстерності діти мають навчитися жити у світі, де є біль, страждання, втрати, багато сумних речей. Радше мета – розділити цей біль із дитиною, говорити про те, що їй болить, чому їй це обурює.

7. Як вихователю майстерно, виважено, професійно дібрати слова, щоб повідомити дитині про те, що вона втратила когось із батьків? Лікарів цьому почасті навчають. А майбутніх вихователів ЗДО? Тема втрати зараз дуже універсальна. Адже йдеться не тільки про втрату, коли хтось близький помер, а і про втрату дому, домашніх тварин, звичного життя. Ми всі стикаємося зі втратами. Але, звісно, втрата близької людини – найбільш болісна.

С. Філоненко, беручи інтрв'ю в пастора ЄРЦ О. Павлюка, звертає увагу на те, що діти живуть у нашому дорослому «сьогодні». Але мине час, і ми будемо жити в їхньому «завтра», і як на нього вплине війна? В той час, коли йде важка війна за збереження і повернення української землі, не менш важливою є боротьба за розум, серця і душі молодого покоління. Поки є шанс вирвати це покоління з лап війни, страху і ненависті, варто це робити [4].

Зрозуміти сутність «Зраненого серця» дозволяє думка психологів, зокрема організатора й натхненника Арт Фронт галереї «Дзига» у м. Львові Р. Яціва, який так виводить цю дефініцію: «Поляризовані емоції... Руйнування гармонійного світовідчуття, наруга над мріями, що так стрімко множаться при щасливому дитинстві. З такою реальністю зустрілися сотні тисяч українських дітей, що разом з родинами переживають жахіття війни. Російські нелюди, вірнопіддані раби божевільного кремлівського карлика, брутально втрутилися в особистісні, потаємні закутки душі кожного маленького українця, який не з власної волі почав вивчати не властиві для їх віку поняття» [5].

МОЗ України в аналітичних звітах звертає увагу на те, що психологічні наслідки війни, зокрема і посттравматичний стресовий розлад, позначатимуться на нашому психічному стані ще принаймні 7–10 років після

закінчення війни. У час воєнного стану важливу роль відіграють мотивація і ефективні способи боротьби зі стресом. Освітня політика педагогічних ЗВО повинна бути орієнтована на створення психологічно комфортного освітнього середовища за рахунок підвищення компетентності всіх суб'єктів освітнього процесу, мінімізацію стресових впливів освітнього простору за рахунок вивчення стресових факторів, створення умов безконфліктної міжособистісного взаємодії, розвитку суб'єктних механізмів психологічної стійкості студентів в процесі опанування навчальних дисциплін за допомогою озброєння їх основними стратегіями управління стресом [3].

Сучасна педагогічна освіта повинна зазнати кардинальних змін з огляду на воєнний і післявоєнний стани. Підготовка вихователів ЗДО, вчителів, викладачів ВЗО має враховувати той факт, що вихованці зі «зраненим серцем» упродовж 10-15 років потребуватимуть пильної уваги і високого рівня професійної майстерності. На тлі нівелювання українського феномену «Педагогічна майстерність», тотального закриття кафедр педагогічної майстерності в педагогічних ЗВО України, сучасна педагогічна наука має перебудовуватись, олюднюватись, опочуттєвлюватись. Підготовка майбутнього вихователя дітей дошкільного віку має враховувати певні «специфічні умови» держави, її населення, зруйнованої економіки, психологічний стан підростаючого покоління, «зраненого» війною. Постає нагальне питання: чи готові наші випускники педагогічних ЗВО до:

1. Психолого-педагогічної взаємодії з дітьми, які пережили стрес і тривогу. Дитячі почуття підсилені тим, що вони не завжди розуміють, що відбувається.

2. Навичок переміщення фокусу уваги з академічних успіхів на підтримку і нормалізацію психічного стану вихованців.

3. Демонстрації власного спокою та врівноваженості як найбільш простого способу допомогти заспокоїтись вихованцям.

4. Уміння майстерно, виважено, тактовно дати дошкільнятам можливість висловитись: розповісти про свій настрій, розказати про свої справи.

5. Майстерності активного слухання, коли діти розповідають про свій сум чи злість, спрямовуючи їхню увагу на маленькі перемоги, сильні сторони, гарні новини.

Сьогодні ці вміння і навички мають стати пріоритетними у системі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів, оскільки цю кропітку роботу, яка покладена на педагога не може замінити жодний штучний інтелект, жодний робот, дистанційне спілкування тощо.

«Зранене серце» дитини, потребує високого професіоналізму педагога. В умовах війни і післявоєнного стану слід врахувати необхідність переструктурування, модернізації, навіть кардинальної зміни ОПП, ОКХ з огляду на потребу формування професійних компетентностей адекватно, педагогічно виважено впливати на інтелект, волю й почуття вихованців. Рівень педагогічної майстерності випускників педагогічних ВЗО повинен бути надзвичайно високим, а нівелювання цього, на переконання освітнього омбудсмена – С. Горбачова, може призвести до втрати цілого чи кількох поколінь дітей, серця яких зранені війною [2].

Війна спонукала нас до перегляду багатьох фундаментальних положень та висновків. Нагальна необхідність підготовки вчителя на засадах олюдненої, опочуттєвленої педагогіки – педагогічної майстерності сьогодні набуває нового смислу. Зовсім скоро постане дилема побудови нової держави на зразок Ізраїлю. Нам жити, нам навчати підростаюче покоління тепер потрібно зовсім по-новому з огляду на здичавилого, вбогого і середньовічного сусіда, який у переважній більшості сповідує філософію раба. Ми маємо навчитися працювати у постійній напрузі, доводячи, що вихователь ЗДО, вчитель закладу загальної середньої освіти – рушійна сила суспільного поступу і від їхньої національно-патріотичної, культурно-освітньої підготовки залежить дуже багато. Мільйони дітей із

зраненими серцями – ціле покоління потребує уваги вчительства, нових підходів до організації педагогічної взаємодії. Уведення до професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО окремих розділів, присвячених проблемам «Педагогіки зраненого серця» видається доречним і на часі.

Майбутні вихователі дітей дошкільного віку мають усвідомити той факт, що їм досить довго доведеться працювати зі «зраненими серцями» вихованців, а звідси – бути готовими до майстерного володіння прийомами виявлення турботи та підтримки дітей; майстерності складання реалістичних планів та докладання зусиль для їх утілення; досконалості демонстрування позитивного самоприймання, віри у власні сили та здібності; довершеного володіння навичками комунікації та вирішення проблем; вишуканим професіоналізмом у керуванні почуттями своїх вихованців [1].

Список використаних джерел

1. Лаврінченко О.А. Розвиток педагогічної майстерності викладачів закладів вищої освіти в цифровому освітньому середовищі у повоєнний час: практичний порадник / Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2024. Електронне видання. 125 с.

2. Онищенко О. Освітній омбудсмен: «Ми ризикуємо втратити ціле освітнє покоління». Про дітей під час війни і студентів, яких не випускають за кордон: інтерв'ю. UPL : <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/osvitnij-ombudsmen-mi-rizikujemo-vtratiti-tsile-osvitnje-pokolinnja.html>.

3. Психологія стресостійкості студентської молоді / За заг. ред. В. Шмаргуна. К.: Видавничий центр НУБіП України, 2018. 198 с.

4. Філоненко С. Я бачив зранені війною дитячі серця, котрі потребують любові. URL: <http://crs-center.org/ya-bachyv-zraneni-vijnoyu-dytyachi-sertsya-kotri-potrebuyut-lyubovi>.

5. Яців Р. Час війни. Рефлексії... Діти. URL: <https://zbruc.eu/node/112113>.

**РОЗДІЛ 6. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ
ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА ДО
НАВЧАННЯ У ШКОЛІ**

*Ірина Балицька, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Іван Коновальчук, доктор педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Готовність дитини шостого року життя до шкільного навчання передбачає її всебічний розвиток. Основними складниками готовності до школи є: емоційна (вольова), розумова (інтелектуальна), мотиваційна, особистісна, соціальна тощо.

Повноцінний розвиток особистості дитини шестирічного віку неможливий без розвитку емоцій і почуттів. Емоційна готовність – це індикатор стану дитини, що суттєво впливає на сферу пізнавальних процесів, поведінку. Якщо емоційна готовність старших дошкільників відповідає психофізіологічному віку дітей, то для них є характерною здатність усвідомлювати та контролювати свої переживання, розуміти власні емоційні стани та емоційні стани інших людей, регулювати свою поведінку, гнучко адаптуватися до умов шкільного середовища, позитивно взаємодіяти з однолітками.

Однак для впровадження у в практику роботи ЗДО сучасних програм по формуванню емоційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі необхідно дотримуватися певних організаційно - педагогічних умов, які недостатньо обґрунтовані в теорії та практиці дошкільної освіти.

Проблематика емоційного розвитку вихованців ЗДО визначена в законодавчих документах дошкільної освіти, а саме: Базовому компоненті, Законі України «Про дошкільну освіту», програмах дошкільної освіти «Впевнений старт», «Українське дошкілля», «Дитина», Санітарному регламенті ЗДО тощо.

Теоретичні та методичні аспекти формування емоційної сфери дитини дошкільного віку висвітлено в дослідженнях та розкрито в працях О. Кононко, Т. Піроженко, С. Ладивір, Л. Соловйової, І. Карабаєвої, А. Богущ, К. Крутій, Н. Гавриш, Г. Беленької тощо.

У практиці організації життєдіяльності та забезпечення всебічного розвитку вихованців педагоги ЗДО широко використовують сучасні методи формування емоційної зрілості дітей шестирічного віку. Цей безумовно цінний педагогічний досвід потребує вивчення й узагальнення. Разом з тим публікації у педагогічній та психологічній періодиці, проблематика питань, що піднімаються на науково-практичних конференціях свідчать про потребу у подальшому вивченні цього важливого напрямку.

Успіх у професійній діяльності вихователя ЗДО залежить від наявності у нього системи педагогічних і психологічних знань, від уміння їх повсякденно застосовувати у своїй життєдіяльності [6, с. 3].

Дослідник дитячої психології Р.Кемпбел стверджував: «Всі ми дуже любимо наших дітей. Однак щоб дитина почувала нашу любов, потрібно виражати її на доступній дитині мові. Раціональна мова чудово підходить для

спілкування, але це мова дорослих. Дитяча ж мова – це ж мова емоцій і почуттів...». Пам'ятаймо про найдоступнішу для дитини «мову» емоцій і почуттів, використовуючи її для створення світу любові і гармонії [3, с. 81].

Специфічну форму взаємодії людини з навколишнім середовищем, спрямовану на пізнання світу та свого місця в ньому визначають як емоції. В емоціях присутні полярні поєднання приємного і неприємного, напруження і розрядки, збудження і пригніченості (згідно з трьохвимірною теорією емоцій В.Вундта). Якісні характеристики емоцій це: знак – позитивні чи негативні, модальність – страх, гнів, радість, сором тощо. Кількісні характеристики емоцій це: сила – слабкість як збудженість та пригніченість, інтенсивність, що визначається через напруженість – розрядку [5, с. 348].

У дошкільному віці продовжується формування особистості дитини. Цей процес однозначно пов'язаний з розвитком емоційно – вольової сфери. Діяльність дитини та взаємодія з навколишнім середовищем є основою емоційних переживань дошкільників. У старшому дошкільному віці дитина поступово опановує нові види діяльності, що сприяє появі стійких емоцій. Саме ці емоції пов'язані з віддаленими цілями, з об'єктами, які дитина самостійно уявляє, а не лише бачить і сприймає в реальному оточенні. Процес безпосереднього епізодичного залучення або виконання будь – якої діяльності формує у дитини шестирічного віку позитивні емоції.

У цьому віці зростає потреба у активній щоденній взаємодії з однолітками, інтенсивно розвиваються соціальні емоції: симпатія, антипатія. Поступово виникають інтелектуальні емоції, помітні прояви почуття власної гідності: самолюбство, сором тощо.

У процесі формування моральних почуттів старших дошкільників та їх емоційних реакцій під час щоденної взаємодії з однолітками та дорослими велику роль відіграють «позитивні поведінкові еталони». Саме такі «еталони» дозволяють та допомагають дитині передбачити наслідки власної поведінки, пережити задоволення від схвалення або невдоволення від зауваження.

Діти старшого дошкільного віку поступово відособлюються від дорослих, роблять намагання ідентифікувати, представити оточенню себе як самостійну людину. Але поведінка дітей все ще зорієнтована на вчинки дорослих та взаємостосунки з ними, вони є своєрідним зразком для наслідування. Оцінка, яку авторитетні для старшого дошкільника дорослі дають іншим дорослим чи героям казок, мультфільмів, відіграє вирішальну роль у засвоєнні зразків «еталонів» поведінки [2, с. 51].

Емоції дитини шестирічного віку стають більш керованими, усвідомленими, узагальненими. За допомогою емоцій дитина демонструє оточуючим своє ставлення до тих чи інших явищ. Дитина поступово вчиться стримувати та скеровувати небажані емоції, співставляти їх з пропозиціями дорослих та соціальними нормами поведінки. Дитяче «хочу» все частіше змінюється на «можу, буду, треба». Стимування дитиною емоцій набуває характеру інтеріоризації (згортання зовнішніх проявів).

Найбільшою мірою розвиток емоцій і почуттів пов'язаний із розвитком мовлення. За допомогою мовлення дитина старшого дошкільного віку вчиться

розуміти і приймати свої емоційні прояви, почуття, намагається скеровувати їх у соціально очікуваних моделях поведінки [4, с. 225].

Мовленнєвий досвід дитини шестирічного віку допомагає їй засвоїти навички вираження своїх емоцій у поєднанні невербальних (міміка, виразні рухи, крик, плач) та вербальних засобів. До кінця дошкільного віку дитина робить спроби та частково вміє правильно позначати свої емоційні стани, настрої, почуття, переживання [1, с. 250].

Якщо ж проаналізувати гру дошкільнят, то якщо у ранньому віці на першому місці був предмет та способи дій з ними, то у старших дошкільників в ігрових пріоритетах людина, її емоційні стани, різноманітні дії та взаємостосунки з іншими [2, с. 47].

У емоційно – вольовій сфері дітей шестирічного віку належне місце займає емоційна уява. На основі емоційної уяви виникають передбачувані емоції. Старший дошкільник поступово починає уявляти наслідки своїх дій та вчинків. Емоційна уява сприяє регулюванню поведінки, формує внутрішній контроль у стосунках з іншими. Якщо у взаємодії дорослого і дитини використовувати лише умовляння, дорікання, гримання, то результат регулювання небажаної дитячої поведінки буде недостатній. Якщо ж використати силу емоційної уяви, то педагогічна ефективність такої взаємодії значно підвищується у позитивному гармонійному форматі [7, с. 23].

У побудові міжособистісних стосунків емоційна сфера посідає важливе місце. Вміння диференціювати емоції – свої й оточення – призводить до вибору адекватної моделі поведінки, і як наслідок, до сприятливої доброзичливої реакції оточення. Рівень сформованості «Я – Концепція» (система уявлень дитини про себе і навколишній світ) і розуміння дитиною емоційних станів між собою тісно пов'язані. Чим більше дитина пізнає себе та дізнається про навколишній світ, тим об'єктивніше усвідомлює свої поведінкові дії, вчинки, емоційні реакції відповідно до запланованих чи спонтанних ситуацій, в які регулярно потрапляє. Щоденні спостереження за соціальними ситуаціями у довірливій, методично грамотна зміна дитячих видів діяльності, відкрите активне спілкування та ігрова взаємодія з дітьми шестирічного віку сприяють формуванню емоційно – вольової сфери, надають вихованцям можливість розширювати уявлення себе та світ, розвивають їх критичність мислення, демонструють різноманітність ефективних шляхів розв'язання колективних дитячих суперечок, навчають майбутніх школярів швидко адаптуватися до правил шкільного середовища, сприяють становленню ціннісних орієнтацій дитини старшого дошкільного віку у сучасному соціокультурному середовищі [3, с. 97].

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія /Навчальний посібник. – К.: - 2012.
2. Заброцький М. М. Основи вікової психології.–Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 112с.
3. Кочерга О. Психологія дітей 4 – 6 років. – К.: Шк.світ, 2007. – 128с.
4. Невгамовні чомучки. Психологічні особливості дітей дошкільного віку 4 - 5 року життя / Уклад.: О.С.Нурєєва, З.І.Шейнфельд. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 253с.

5. Психологія: Підручник/за ред. Ю.Л.Трофімова. – К.: Либідь, 2005.
6. Цимбалюк І.М. Психологія.: Навч. посібник. – Київ: ВД «Професіонал», 2004. – 216 с.
7. Шестирички в школі/Упоряд. Т.Бишова, О.Кондратюк. – К.:Ред. Загальнопед. Газ., 2004. – 120 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

*Мороз Тетяна, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Інна Левик, асистент кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної
освіти*

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Комунікативна готовність старших дошкільників до навчання в школі є важливою умовою забезпечення успішного переходу дитини від дошкільної освіти до шкільного навчання. Мова є основним засобом соціалізації дитини. Потреба дитини в спілкуванні розвивається та реалізується впродовж усього дошкільного віку. Успіх взаєморозуміння у спілкуванні з іншими залежить від того, наскільки сформована в дітей комунікативна компетентність. Старший дошкільний вік – це важливий етап у житті дитини, який передуює вступу дитини до школи та набуття нею нової соціальної позиції школяра. Це сенситивний період розвитку всіх пізнавальних процесів дитини, становлення її свідомості на новому рівні, на відміну від попередніх періодів, розуміння того, що навчатися у школі – важливо для кожного.

Сформованість комунікативної компетентності дитини впливає на здатність дотримуватися встановлених і загально визнаних правил, соціалізацію, розвиток словникового запасу, сприйняття навколишнього середовища, бажання вчитися. Для успішного виконання завдань нормативно-правового забезпечення потрібно розкрити та впровадити організаційно-педагогічні умови формування комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі.

Теоретико-методичні засади формування комунікативної готовності дітей до навчання в школі висвітлені в роботах А. Богуш, М. Вашуленка, І. Дичківської, Л. Калмикової, І. Коновальчука, О. Кононко, К. Крутій, К. Прищепи, Т. Піроженко, З. Плохій, А. Середницької, М. Федорової та ін. Науковці зробили значний внесок у розв'язання проблеми, однак у дослідженнях недостатньо обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування в дітей старшого дошкільного віку комунікативної готовності до навчання в школі, тому виникає необхідність подальших наукових пошуків.

Комунікативна складова, яка входить до складу загальної готовності дітей старшого дошкільного віку до школи, є однією з основних тому, що успішність її входження в нові соціальні відносини та подальша навчально-пізнавальна активність особистості залежить від рівня її сформованості.

Розвиток комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку є однією із провідних проблем дошкільної лінгводидактики. Актуальність

зумовлюється напрямами Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти» цілеспрямованими на оновлення дошкільної освіти, вдосконалення форм, модернізацію змісту, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування, пошуку нових методів і технології навчання дітей рідної мови. [4, с. 95-102].

На основі узагальнення ключових смислових одиниць, ми розглядаємо поняття “комунікативна компетентність” – як комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе інтегрований характер поєднання: знань, умінь і навичок, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінку, самоконтроль, що використовується для характерної діяльності конкретної людини встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми.

Зміст комунікативної компетентності:

- комплексне використання невербальних і вербальних засобів спілкування;
- спілкування в конкретних соціальних і побутових ситуаціях;
- здатність орієнтуватися в комунікативних ситуаціях;
- врівноваженість у спілкуванні;
- ініціативність у спілкуванні;
- культура мовленнєвого спілкування.

Основу комунікативної компетенції та мовної готовності дитини до шкільного навчання становлять психічні процеси та особистісні характеристики. Вони є основою для формування мовних якостей особистості. Особистісно-психологічні якості, індивідуальна компетентність, розумові особливості та моральні якості формують основу для усвідомлення свого соціального функціонування, розуміння свого місця в соціальній групі, вибору оптимального способу спілкування та співвідношення своїх здібностей з потребами і можливостями.

Зміст мовленнєвої готовності дитини до навчання у школі складають її провідні особистісні характеристики, що поєднують комплексно інтелектуальні, емоційні та вольові властивості, потреби, звички, знання, вміння і навички [9, с.74].

Готовність дитини до шкільного навчання – це її здатність до взаємодії із новим освітнім і соціальним середовищем із врахуванням особливостей оточення з метою реалізації вікових власних потреб. Процес взаємодії особистості та середовища проявляється в засвоєнні та використанні необхідних засобів і способів задоволення потреб у новій діяльності, контактах, основних потреб у визнанні та повазі, у самооцінці та самоствердженні, самовираженні.

Дитина за допомогою когнітивних компонентів вчиться спілкування, споглядаючи як поведуть себе люди, які її оточують, наслідуючи їх, що проходить недостатньо усвідомлено. Дитина, не задумується про саму форму цього процесу і може пізнавати його протягом усього життя. Це дозволяє краще збагнути особливості особистої манери спілкування, удосконалити його, урізноманітнити комунікативні перспективи.

Емоційні компоненти розвивають відчуття психологічно сприятливого або несприятливого, комфортного або дискомфортного спілкування. За допомогою

поведінкового компонента комунікативної компетентності дошкільники здатні визначати мету спілкування, застосовувати ефективні комунікативні стратегії у відповідь на ситуації, бути емоційно налаштованими на спілкування з іншими, продуктивно співпрацювати з різними людьми в групах і командах та виконувати різноманітні ролі в групі чи команді.

Організація процесу формування комунікативної компетентності у старших дошкільників потребує створення організаційно-педагогічних умов.

Організаційно-педагогічні умови – це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і педагогічних прийомів матеріально-просторового середовища, які спрямовані на досягнення поставленої мети [5, с. 12].

До організаційно-педагогічних умов ми можемо віднести: урахування індивідуальних особливостей формування комунікативної компетентності дошкільнят; відбором сучасних методів, прийомів і засобів, що використовуються з урахуванням їх цілісного впливу не тільки на спеціальних заняттях, а й в інших режимних моментах; системне включення ігрових технологій, що спрямовані на формування (розвиток) у них комунікативної компетентності.

Узагальнюючи розглянуті підходи та тлумачення різних науковців, сутність поняття «комунікативно-мовленнєва готовність дитини до навчання в школі» ми розглядаємо як необхідний рівень сформованості особистісних якостей, комунікативних здібностей, знань, умінь і навичок, володіння діалогічним і монологічним мовленням, наявності особистого досвіду спілкування, що забезпечує здатність дитини до взаємодії з однолітками та дорослими, успішному включенні в нову систему партнерських стосунків зі вступом до школи.

Старший дошкільний вік – це важливий етап у житті дитини, який передуює вступу дитини до школи та набуття нею нової соціальної позиції школяра. Це сенситивний період розвитку всіх пізнавальних процесів дитини, становлення її свідомості на новому рівні, на відміну від попередніх періодів, розуміння того, що навчатися у школі – важливо для кожного.

Отже, комунікативна компетентність – це комплексна система психічних і поведінкових характеристик особистості, які сприяють успішному спілкуванню, тобто спілкуванню, яке досягає цілей (є ефективним) і є емоційно сприятливим (психологічно комфортним) для учасників. Розвиток і передусім усвідомлений досвід спілкування між людьми, який виникає в особистісній взаємодії і зростає в міру засвоєння індивідом культурних, соціальних та етичних норм законів суспільного життя під час його розвитку. Діти, які оволоділи новими формами спілкування, здатні свідомо організовувати свою діяльність і налагоджувати стосунки з іншими людьми.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Затверджено наказом МОН № 33 від 12.01.2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/nakaz-33-bazovyykomponent-doshk-osv.pdf>

2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Видавничий дім “Слово”, 2011. – 704 с.

3. Калмикова Л. О. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: [монографія] / Л. О. Калмикова. – К. : Вид-во «ПП Медведєв», 2007. – 304 с.

4. Коновальчук І. І. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу освіти у формуванні комунікативної готовності дітей до школи / І. І. Коновальчук // Андрогогічний вісник : Наук. електрон. журнал. – Вип. 8. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – С. 95–102.

5. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти . – 4-те вид., доопр. і доп. / А. М. Богуш. – Х.: Вид-во «Ранок», 2013. – 192 с. – (Сучасна дошкільна освіта)

6. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка / Т. І. Поніманська. – К. : Академія, 2006. – 456 с.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

*Анастасія Палажєвич, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Тетяна Шанскова, доктор педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Постановка проблеми. У сучасному освітньому середовищі дедалі більше висувається питання ефективності навчання, особливо в початковій школі. Одним з головних факторів успішної навчальної діяльності є залучення уваги та зацікавлення молодших школярів у процесі вивчення матеріалу. У цьому контексті дидактична гра розглядається як потенційно ефективний метод для стимулювання активності та зацікавленості учнів у навчальному процесі. Використання дидактичних ігор сприяє залученню дітей до навчального процесу, стимулює їх активність, допомагає засвоїти матеріал більш ефективно та зацікавлено.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» спрямований на розвиток пізнавальних можливостей учнів, їхніх дослідницьких навичок та креативного мислення. Використання дидактичних ігор у навчальному процесі допомагає підвищити мотивацію дітей до вивчення предмета, розвиває їхню уяву та асоціативне мислення. Такий підхід до навчання є дуже ефективним, оскільки дозволяє дітям активно взаємодіяти з матеріалом, експериментувати та відкривати нові знання через гру. Крім того, використання дидактичних ігор допомагає створити атмосферу позитивної конкуренції та співпраці в класі, що сприяє соціальному розвитку учнів.

Отже, проблема дослідження полягає в розгляді можливостей і ефективності використання дидактичних ігор у навчальному процесі молодших школярів під час вивчення курсу «Я досліджую світ». Ця проблема виникає з необхідності удосконалення методів навчання, спрямованих на розвиток інтелекту та активізацію навчальної діяльності учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Успішність використання ігор у навчанні молодших школярів має наукове підґрунтя, що підтверджується

результатами досліджень відомих вчених, таких як Н. Підгорна, Н. Кудікіна, О. Савченко та інших. Підтвердження ефективності дидактичних ігор у навчанні молодших школярів також знаходимо в наукових працях Н. Бібік, М. Вашуленка, Н. Кудікіної, Н. Підгорної, О. Савченко та інших дослідників. Відтак, можна впевнено стверджувати, що проблема використання дидактичних ігор у навчанні молодших школярів при вивченні курсу «Я досліджую світ» має наукову підтримку та позитивний досвід науковців та практиків. Це свідчить про перспективність та ефективність використання дидактичних ігор як засобу активізації навчальної діяльності та розвитку молодших школярів у процесі вивчення даного курсу.

Мета статті: визначити особливості використання дидактичних ігор як засобу активізації навчальної діяльності молодших школярів при вивченні курсу «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу. Ігрова діяльність відіграє надзвичайно важливу роль для дітей молодшого шкільного віку і є невід'ємною частиною їхнього розвитку та навчання. Вона сприяє розвитку різних аспектів особистості дитини, таких як фізичний, емоційний, соціальний та когнітивний. Ігрова діяльність допомагає молодшим школярам експериментувати, вирішувати проблеми, розвивати креативність та критичне мислення. Вона також сприяє формуванню комунікативних навичок, розвитку співпраці та взаємодії з оточуючими.

Н. Бібік підкреслює важливість об'єднання гри з навчальною діяльністю в початкових класах. У цьому віковому періоді діти переходять від ігрової до навчальної діяльності, оскільки поступово впроваджуються в навчальний процес. Основною метою є забезпечення розвитку учнів та формування необхідних знань і навичок [2].

О. Куліковська зауважує, що навчальна діяльність починається у сфері ігрової діяльності та поступово стає домінуючою. Під час навчання молодший школяр поступово встановлює мету навчання, обирає способи досягнення цієї мети, виконує конкретні дії та самостійно контролює та оцінює результати своєї діяльності [4, с. 5]. І. Коновальчук відзначає, що у молодшому шкільному віці навчальна діяльність стає основною, замінюючи ігрову, якщо дитина готова психологічно до навчання у школі. Ця діяльність відповідає новим потребам дитини та стає її головним заняттям на тривалий період. Під час навчання діти оволодівають новими видами діяльності, що сприяє формуванню та перебудові їхніх психічних процесів. Навчальна діяльність має цілеспрямований характер і спрямована на розвиток особистості, інтелекту, здібностей, а також засвоєння знань, володіння вміннями та навичками [3, с. 227].

Як ми бачимо, використання дидактичних ігор для активізації навчальної діяльності молодших школярів є дуже актуальним і важливим аспектом сучасної освіти. Це забезпечує ефективний і цікавий спосіб навчання, який сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку різних навичок. Дидактичні ігри стимулюють активну участь учнів у навчальному процесі, сприяють їхньому інтересу до предмету та сприяють розвитку критичного мислення, творчості та соціальних навичок. Такий підхід дозволяє зробити навчання більш доступним, зрозумілим і захопливим для учнів, що сприяє їхньому успіху в навчанні.

О. Савченко підкреслює, що дидактична гра є ефективним засобом навчання, сприяючи легшому сприйняттю нового матеріалу дітьми та використанню здобутих знань, умінь і навичок на практиці. Головна мета дидактичної гри полягає в навчанні учнів діяти [1, с. 37]. О. Куліковська розглядає дидактичну гру як вид діяльності в умовних ситуаціях, що імітують різні аспекти реальності. Гра виступає як форма вільного самовиявлення дитини, яка дозволяє їй розгортати світ можливого через змагання або зображення різних ситуацій, виконання завдань чи презентації інформації [4, с. 28].

Вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» потребує впровадження ігрової діяльності. Саме ігрова діяльність продукує дійове поле пізнання. Так, молодших школярів цікавить абсолютно все: явища природи, рослини та тварини, техніка.

Вважаємо, що розробка та використання дидактичних ігор при вивченні курсу «Я досліджую світ» для молодших школярів вимагає уважного врахування ряду особливостей для забезпечення ефективності та безпеки навчального процесу, а саме: дидактичні ігри повинні відповідати інтересам та потребам дітей, викликати у них зацікавлення та мотивацію до вивчення нових знань; дидактичні ігри повинні відповідати рівню розвитку дітей, використовувати доступну лексику та концепції, що вони здатні зрозуміти; важливо враховувати особливості психологічного розвитку дітей, їхні емоційні реакції та сприйняття; дидактичні ігри мають бути інтерактивними, сприяти активній взаємодії та спілкуванню між дітьми; дидактичні ігри повинні сприяти розвитку різних навичок, таких як креативність, логічне мислення, спостережливість тощо; залучення інноваційних методів та технологій у розробці дидактичних ігор може зробити навчання більш ефективним та привабливим для дітей; важливо мати можливість оцінювати прогрес дітей у вивченні та вчасно вносити корективи у процес навчання на основі результатів.

На нашу думку, дотримання вищезазначених особливостей допоможе створити навчальне середовище, що сприятиме повноцінному розвитку молодших школярів через захоплюючі та ефективні дидактичні ігри.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, використання дидактичних ігор у навчанні молодших школярів, зокрема в рамках курсу «Я досліджую світ», є потужним засобом активізації навчальної діяльності та розвитку учнів. Цей підхід сприяє підвищенню зацікавленості учнів у процесі вивчення матеріалу, розвитку їхніх когнітивних та соціальних навичок, а також створенню позитивного навчального середовища. Наукові дослідження підтверджують ефективність цього підходу, що дозволяє зробити висновок про його перспективність у покращенні якості освіти для молодших школярів. Дотримання особливостей при розробці та використанні дидактичних ігор є важливим аспектом для забезпечення успішного навчання та розвитку учнів.

Перспективи подальших досліджень можуть бути направлені на розробку та адаптацію нових дидактичних ігор для оптимального використання в навчанні молодших школярів при вивченні курсу «Я досліджую світ».

Список використаних джерел

1. Бескорса О. С. Павлович Г. Ю. Дидактична гра як метод формування германомовної комунікативної компетентності молодших школярів. *Науковий вісник ужгородського університету. серія: «педагогіка. соціальна робота»*. 2016. Випуск 1 (38). С. 37–40.
2. Бібік Н. Гра в навчанні молодших школярів: варіативність підходів до застосування URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/692/760> (дата звернення: 02.03.2024).
3. Коновальчук І. М. Труднощі в навчальній діяльності молодших школярів як чинник їх конфліктів з батьками. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць, за заг. ред. В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Наумчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. С. 226–229.
4. Куліковська О. І. Дидактична гра як засіб формування у молодших школярів загально-навчальних умінь і навичок. 2023. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-didaktichna-gra-yak-zasib-formuvannya-u-molodshih-shkolyariv-zagalnonavchalnih-umin-i> (дата звернення: 02.03.2024)

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Лариса Садурська, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: **Неля Рудницька**, канд. педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Суспільство пред'являє все більш складні вимоги до кожного покоління, що входить у життя. Молодший шкільний вік є періодом особливо швидкого набуття вмінь та навичок. Він є найвідповідальнішим періодом інтенсивного розвитку всіх психічних функцій, коли закладаються основи творчих здібностей, формується структура мотивів і потреб, моральних норм, самооцінки. Тому для дитини цей період – гарна можливість для розвитку здібностей до творчості. І від того, наскільки вона була використана, багато в чому залежить творчий потенціал дорослої особи. Вміння діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання та допрацювання чужих ідей, застосування своїх знань з метою створення нових об'єктів, вміння випробувати нові ідеї, визначено як наскрізне в усіх ключових компетентностях на рівні Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 [1, с. 1].

Н.М. Бібік вказує, що «педагог повинен заохочувати творчу діяльність учнів. При цьому саме принципи гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості для Концепції Нової української школи (далі - НУШ) є визначальним» [2, с. 15]. Вказане зумовлює потребу все ширшого застосування сучасних методик та підходів у освіті, адже творчість у НУШ є однією з основ розвитку учня.

У своїх працях творчі здібності молодших школярів досліджували І. Андрощук, І. Андрусенко, Н. Бібік, Б. Коротяєв, О. Моляко, Г. Тарасенко, С. Сисоєва, Л. Ярощук та інші. Деякі аспекти застосування ігрових технологій на уроках в початковій школі вивчали О. Гречановська, С. Доценко, Н. Кравець, Н. Онищенко, Ю. Лимар та багато інших педагогів.

Мета нашої статті: аналіз особливостей розвитку творчих здібностей дитини молодшого шкільного віку засобами ігрових технологій.

Безумовно, кожна дитина народжується з природними задатками до творчої діяльності, але творчими людьми стають лише ті, умови виховання яких дозволили вчасно ці здібності розвинути. Навчання у школі сьогодні має забезпечувати оптимальні умови самореалізації школяра, розкриття природних задатків дитини, здатності до відповідальності та творчості.

Таким чином, завданням НУШ є допомога розвитку здібностей, у тому числі і творчих, талантів та можливостей кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем та батьками, створення освітнього простору, де кожен школяр матиме можливість відкрито радіти результату власної та спільної творчості.

Загалом творчість як педагогічна проблема є надзвичайно складною та багатосторонньою, адже це явище є складним, багатогранним та суперечливим, таким, що охоплює широке коло сфер буття. Творчість є процесом народження нового, виникнення нових думок, образів та почуттів, які у подальшому стають регулятором творчих дій.

У словникових джерелах «творчість» розглядається як діяльність людини, що «здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення»; «явище, яке охоплює пізнавальну діяльність і дозволяє побачити деякі проблемні ситуації по-новому» [3, с. 166]. У педагогіці творчість визначається як вища форма активності та самостійної діяльності особистості; складне та одночасно комплексне явище, зумовлене усім різноманіттям соціально-психологічних, психолого-фізіологічних передумов, що саме є чинником становлення, самопізнання та розвитку особи [4, с. 83].

С. Доценко у монографічному дослідженні розвитку творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу, вказує, що виокремлюють наукову, технічну, художню, музичну, літературну, педагогічну творчість з різними їх різновидами, при цьому між деякими з них маються досить тісні зв'язки [5, с. 28]. Прояв творчості відбувається лише тоді, коли не спрацьовують стереотипи поведінки, які склалися раніше, та стає необхідним інтуїтивний вихід за межі досвіду, що усвідомлюється, та накопичених знань [4, с. 84].

Своєю чергою, у педагогіці, психології та філософії широко застосовується поняття «здібності». Дослідники сходяться на думці, що «здібності» – це не одна психологічна властивість особистості, а їх сукупність, що проявляється у активній діяльності людини [6, с. 93].

Таким чином, творчі здібності учнів початкової школи є синтезом індивідуальних властивостей особистості дитини, що визначає успішність виконання нею творчої діяльності різного роду. Творчі здібності відіграють значну роль у формуванні особистості школяра.

Одним з провідних засобів розвитку творчих здібностей молодших школярів є ігрові технології. Саме ігрові технології залишаються унікальною формою навчання, яка дозволяє зробити його захоплюючим та цікавим дітям молодшого шкільного віку. Ігрові технології доцільно визначати сукупність методів та прийомів організації навчального процесу, спрямована на оптимальну побудову навчально-виховного процесу, реалізацію його завдань шляхом використання дидактичних ігор.

Погоджуємося, що використання ігрових технологій під час навчання молодших школярів відповідає їх природним потребам, спрямовується на підвищення якості освіти, розвиток творчої індивідуальності та пізнавальної активності учнів [7, с. 2]. При цьому ключовою особливістю аналізованих технологій полягає у створенні педагогом навчальних ситуацій, що допомагають учням початкових класів досягати успіху, стимулюють потяг дітей до знань, їх бажання пізнавати нове, шукати нестандартні способи вирішення завдань.

Місце та роль гри у навчальному процесі залежить від розуміння вчителем функцій та класифікації ігор. Основними функціями гри у навчальному процесі є: 1) навчальна; 2) комунікативна; 3) психологічна; 4) розвивальна; 5) виховна; 6) релаксаційна. У освітньому процесі виокремлюють наступні види ігор: 1) рухливі; сюжетно-рольові; 3) комп'ютерні; 4) дидактичні [8, с. 289].

Досліджуючи ігрові технології вчені акцентують, що їх роль полягає у наступному:

1) це звична та улюблена форма діяльності людини будь-якого віку, а тим паче для учнів початкової школи; 2) це засіб активізації, оскільки у грі простіше долати перешкоди, труднощі та психологічні бар'єри; 3) це мотивація за своєю природою, адже від учнів вона вимагає ініціативності, застосування уяви, творчого підходу; 4) гра є багатофункціональною, її вплив на учнів не обмежується одним аспектом; 5) це передача умінь, знань та навичок на рівні «учень - учневі»; 6) гра переважно колективна; 7) гра має чітко поставлену мету та певний кінцевий дидактичний результат [9, с. 230].

У зв'язку з зазначеним саме ігрові технології є одним з найбільш ефективних засобів розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Таким чином, творчі здібності учнів початкової школи – синтез індивідуальних властивостей особистості дитини, що визначає успішність виконання нею творчої діяльності різного роду. Творчі здібності є складним полікомпонентним утворенням. У структурі творчих здібностей учнів початкової школи виокремлюють когнітивний, емоційний та мотиваційний компоненти.

Своєю чергою, ігрові технології доцільно визначати сукупність методів та прийомів організації навчального процесу, спрямована на оптимальну побудову навчально-виховного процесу та реалізацію його завдань шляхом використання дидактичних ігор. Застосування ігрових технологій з метою розвитку творчих здібностей учнів початкової школи є перспективним. У такому разі організація ігрової діяльності дітей потребує неабиякої уваги та супроводу педагога.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL:

<https://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyi-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення 02.03.2024).

2. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ "Видавничий дім "Плеяди", 2017. 206 с.

3. Осадченко І. Характеристика поняття «творчі здібності учнів ліцеїв». Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2013. № 8 (Ч. 2). С. 83 – 90.

4. Дімітрова-Бурлаєнко С.Д. Дефініції понять «творчість» і креативність у сучасному науковому дискурсі. <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24191> (дата звернення 02.03.2024).

5. Доценко С. Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу (теоретичні та методологічні засади) : монографія. — Харків : «Мітра», 2018. – 380 с.

6. Грицюк І. М., Денис Н.О. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. <http://appsychology.org.ua/data/jrn/v6/i14/12.pdf> (дата звернення 02.03.2024).

7. Алендарь Н. Застосування ігрових технологій на уроках у початкових класах. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. 1 (350). URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/13776/1/%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%8C%21-25.pdf> (дата звернення 02.03.2024).

8. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. № 13. С. 286-292.

9. Мачинська Н.І., Оприска М.А. Теоретичні аспекти використання ігрових технологій на уроках у початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 229 – 233

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки

**ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ:
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

У збірнику збережено орфографічні та пунктуаційні особливості авторських
текстів

Надруковано з оригінал-макетів авторів

Підписано до друку 29.04.2024 р. Формат 60*84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Arial. Друк різнографічний. Наклад 150.
Видавництво: ФОП Левковець